

LE VAILLANTS REIZE.

VIJFDE DEEL.

R E I Z E

I N D E

B I N N E N L A N D E N

V A N

A F R I K A ,

LANGS DE KAAP DE GOEDE HOOP,
I N D E J A A R E N M D C C L X X X t o t M D C C L X X X V ,

G E D A A N

D O O R

LE V A I L L A N T ,

U I T H E T F R A N S C H D O O R

J . D . P A S T E U R .

M E T P L A A T E N .

V I J F D E D E E L .

T E L E Y D E N E N A M S T E R D A M , B Y
H O N K O O P E N A L L A R T .

M D C C X C V I I I .

1798

Met Privilegie.

UNIV. COLL. GHANA LIBRARY

R E I Z E

IN DE BINNENLANDEN VAN

A . F . R I K A .

Het was op den veertienden January geweest dat wij ons aan de oevers van de *Visch-rivier* waren koomen legeren. Ik was geduurende mijn verblijf in dat land dikwerf van legerplaats veranderd , om 'er volgens mijne verschillende standplaatsen, nieuwe voorwerpen te vinden. En inderdaad het had mij , alleen in vogelen , meer dan tagtig verschillende soorten opgeleverd , onder welke tien* nieuwe waren.

Het kostte mij veel eene zoo aangenaame streek te verlaten , die mij , behalven hetgeen zij voor mijne verzameling opleverde , mij van overvloed van levensmiddelen voor mijn volk verzeekerde. Eindelijk evenwel , den vier en twintigsten , kondigde ik mijn vertrek aan ; doch mijn volk kwam mij gezamenlijk verzoeken het nog enigen tijd uittestellen om onzen voorraad van rhinocerosvleesch klaar te maaken , en ik vertoefde nog

drie dagen. Deeze tijd wierd met veel ijver be-
steed. Alle, mannen en vrouwen, werkten on-
ophoudlijk op het beest, en, toen ik vertrok,
speet het hun zeer dat zij nog veel meer agterlie-
ten dan zij medenamem.

Wij hadden maar agt mijlen afteleggen om aan
eene horde van *Kabobikas* te koomen, welke ik
voorneemens was te bezoeken; maar die agt mij-
len liepen door zulke dorre bergen, door zulke
moeijelijke engten en pasfen, dat eene dagreize
niet genoeg was, zoo dat mijne *Korakasche* gid-
fen mij raadden in den nacht te vertrekken, als ik
niet genoodzaakt wilde zijn op weg te overnach-
ten en mij wilde blootgesteld zien aan gebrek aan
water. Wij gongen dan ten twee uren 's mor-
gens op weg, onze koers noord-westwaards nee-
mende en omtrent den middag hielden wij stil
om het middagmaal te houden onder beschutting
van enige rotfen, die ons voor de verflindende
hitte van de zon bevrijdden.

Wij hadden nog drie mijlen afteleggen. Ik
wilde volgens gewoonte dat *KLEAS* en enige an-
dere van mijne Hottentotten vooruit gongen, en
dat zij, door twee der gidfen begeleid zig naar
de horde zouden begeeven en haar van mijne aan-
komst verwittigen. Mijne *Korakas* verzeeker-
den mij dat deeze voorzorg geheel nutloos was,
hetgeen mij deed gisfen dat 'er reeds enige van
hun vooruitgegaan waren. De

De *Kabobikas* wagteden indedaad op mij met eene kinderachtige onverduldigheid. Alles wat men hun van mij gezegd had was door den geestdrift van de verhaalers zeer veel vergroot en hunne verbeelding had hun deeze buitenspoorigheden nog sterker voorgesteld. Die blanke man, die snaphaanen, die werktuigen, alle die dingen, die zij nooit gezien hadden, deden hun hoofd draaien en mijn lang draalen was voor hun een groot verdriet.

Zoo dra zij mijne bende in het gezicht kreegen, verliet de geheele horde de Kraal en kwam mij met drift te gemoet loopen. Hier ondervond ik met een nog grooter gedrang, weder die opschudding, welke ik meer dan eens veroorzaakt had in horden van Wilden, voor welken alles nieuw was. Mannen en vrouwen zonder onderscheid omringden mij en kwamen rondom mij loopen om mij te bekijken. Hunne oogen niet kunnende gelooven wierd ik door elk betast. Men betastte mijn hair, mijne handen, mijn geheel ligchaam, mijn baerd vooral verwonderde hen op eene onbegrijpelijke wijze; meer dan dertig personen kwamen de een na den anderen mijne klederen openen. Alle verbeeldden zij zig dat ik een ruig dier was welks geheel ligchaam zeekerlijk met zulk lang hair begroeid was als mijn kin en, verwonderd te zien dat dit zoo niet was, bleeven

zij verftomd van verwondering en bekenden met eene openhartige onnozelheid dat zij nog niets diergelijks bij enig mensch van hun land gezien hadden. De kleine kinderen, van vrees bevangen, fchoolen weg agter hunne moeders. Als ik een hunner wilde vatten om hem te liefkoozen, begon hij te fchreeuwen, even als in Europa een kind zou doen, dat voor het eerst een Neger zou zien.

Zoodanig was ik onder die menigte, die mij van alle zijden drong en van welke ik reeds in mijne eerste reis bij voorraad gefproken heb. Alleen van mijne kleur onder deeze Wilden verkeerde ik zonder enige vrees onder hen, de verwondering van veele hunner op het gezigt van eenen Blanken en de opfchudding, die 'er het gevolg van was, behoefden mij niet te verwonderen.

Onder deeze lastige nieuwsgierigheid befpeurde ik meer en meer dat bestendig beginzel van de natuur, die den Wilden een eenvoudige, zacht en vertrouwend karakter gegeven heeft; en ik had wezenlijk geene vier en twintig uren in de horde doorgebracht of ik was de vriend van een ieder, en het vertrouwen tusfchen hen en mij wierd onbepaald. Die kinderen zelve, die, toen zij mij het eerst zagen, zoo veel vrees hadden laaten blijken, waren gemeenzaam met mij geworden.

worden. Ik had hen aangelokt met hun stukjens kandij-suiker te geeven en de kleine lekkerbekjens kwamen mij telkens liefkoozen om mij de doos, waarin de suiker was, te doen openen.

Ik moet het, nog eens herhaalen voor alle reizigers, die, gelijk ik, onderneemen zullen onbekende landen te bezoeken dat, zoo zij zig niet schikken naar den geest der onnozele volkeren, welke zij bezoeken zullen, zoo zij omtrent hen niet zulk een gedrag houden als geschikt is om hun te behaagen, om hunnen aart te leeren kennen, om hen door belang aan zig te hechten, en hen zig tot vrienden te maaken, zij onfeilbaar niet zullen slaagen.

Ik meen bij alle degeene, welke ik gezien heb, een gunstig denkbeeld van de Blanken te hebben agtergelaaten; dit is een dienst, welken ik den nieuwsgierigen gedaan heb, welker voorganger ik geweest ben, en ik zal 'er genoeg voor beloond zijn, als ik hun nuttig heb kunnen zijn en vooral als zij 'er geen misbruik van maaken.

Het hoofd van de horde bewees mij veel vriendschap. Hët was een man van rijpe jaaren en van eene majestueuse gestalte. Hij droeg eenen langen mantel op zijne schouderen, die tot op den grond nederhong, die in het midden uit vier jakhalzen - vellen bestond, welke aan malkanderen

gevoegd, en aan de zijden met een hyena - vel omzoomd waren.

Deeze hyena is dezelfde welke men bij BUFFON beschreven en afgebeeld vindt en ik spreek hier van denzelven, omdat de reizigers, als zij van dien van de *Kaap* melding maaken, hem met deezen verwarren, die verschillende is en welken ik zelden gelegenheid gehad had te zien in den loop van mijne reizen.

Men kent aan de *Kaap* bij naam drie soorten van Hyenas en alle drie draagen aldaar den gemeenen naam van *Wolf*.

De eerste, die 'er het meest gezien wordt en welken de volkplanters meest voor hunne kudden vreezen, is die, van welken ik de afbeelding gegeven heb onder den naam van *gevlekten Wolf*, naam dien hij algemeen in alle de volkplantingen draagt.

De tweede wordt de *Strand-Wolf* genaamd, omdat hij de oevers van de zee of der rivieren zelden verlaat. Ik heb nooit gelegenheid gehad om hem te zien; maar de plaatsen die hij tot zijn verblijf kiest, doen mij vermoeden dat hij van visch leeft. Men heeft mij verzeekerd dat hij geene vlekken heeft en dat zijne huid geheel vaal is.

De derde, *gestreepte Wolf* genaamd, is waarschijnlijk die, welke BUFFON beschreven heeft. Ik zal ondertuschen aanmerken dat, ik naardien

ik

ik denzelven nooit in den omtrek van de *Kaap* gezien heb, zeer twijfel of hij wel dat dier is, aan welk de volkplanters den naam van gestreepten Wolf gegeven hebben of zij kennen hem alleen bij overlevering. Hetgeen zeker is is dat ik nimmer meer dan twee soorten van hyenas in geheel het deel van Afrika dat ik doorreis heb gezien heb, te weten den gevlakten wolf en de hyena der natuurkenners. Wat deezen laatsten belangt, ik heb hem niet gevonden dan voorbij het land der *Groote Namakas* omtrent den keerkring. Toen ik aan de *Kaap* terug kwam en hem voor den gestreepten wolf opgaf geloofde mij elk en men twijfelde niet of hij was het. Het zou egter kunnen zijn dat hij nog van denzelven verschilde door het een of ander bijzonder kenmerk, en dat hij eene vierde soort uitmaakte, van de andere onderscheiden. Misschien zal men dezelve alle nog eens nader leeren kennen.

Terwijl ik, door middel van mijne gidsen, met het opperhoofd sprak, had ik bemerkt dat hem twee geledingen aan de pink van de slinke hand ontbraken. Ik liet 'er hem de reden van vraagen en hij gaf mij zonder omweg te kennen dat hij in zijne kindsheid eene zeer zwaare ziekte gehad had en dat men hem dezelve had afgesneden, om hem te geneezen.

Schoon hij op mijne vraag geandwoord had,

bemerkte ik egter dat zij hem niet aangenaam geweest was. Gedurende ons overig gesprek scheen het hem moeite te doen dat ik van tijd tot tijd het oog op zijne hand sloeg en tot mijn vertrek toe verborg hij dezelve altijd, als wij bij elkanderen waren.

Voor het overige geeft het een ruim veld aan bespiegelingen dat een wild volk de gewoonte heeft van, om eenen lijder te helpen, hem nieuwe smerten te veroorzaaken, die niet dan smerten zijn, en ik moet bekennen dat dat voorbeeld een weinig tegens mijne ondervinding streed, die mij nog nooit eenen verminkten of mismaakten, in welk opzigt ook, had doen ontmoeten.

PATERSON zegt dat hij 'er ook voorbeelden van gezien heeft onder eene horde aan den mond van de *Oranje - rivier* en dat feit is gelooflijk. Hoe ongerijmd een gebruik is, kunnen wilde volkeren, als zij in de nabuurschap van elkanderen wonen, hetzelfde van elkaër overgenoomen hebben; maar dat het ook in andere waerelddeelen gevonden wordt, dat men het bij de eilanders van de Zuid-zee in gebruik vindt, die, zedert hun eiland bewoond is, mischien nooit eenen vreemdeling gezien hadden voor COOK en BOUGAINVILLE, dat moet verwondering verwekken.

Ik zou gaerne het volk van de horde over dit alles meer bijzonderlijk ondervraagd hebben. Ik

zoude hun ook gaerne vraagen gedaan hebben over enige gewoonten, die mij zonderling voorkwamen; maar de zwaarigheden vermeerderden naar maate ik het land dieper introk. De *Kabobikas* hadden eene bijzondere taal en deeze taal, schoon zij het hottentotsch klappen van de tong had, wierd niet verstaan dan door de *Korakas*, die, wegens hunne nabuurschap, enige gemeenschap met hun onderhielden. Hetzelfde had plaats omtrent de taal der *Korakas* met opzigt tot de *Namakas* hunne nabuuren. Wanneer dan het opperhoofd van de horde mij iets zeggen wilde, zeide hij het den *Korakas*; deeze vertolkten het in hunne taal aan de *Namakas*, en de *Namakas* vertaalden het op hunne beurt en dedden het tot de Hottentotten van de horde van KLAAS BASTER koomen, die het mij in hunne taal overzegden; even zoo gong het ook met mijne vraagen. Daar kwam niets tot mij dan door vier verschillende monden; maar de uitkomst deed mij gemakkelijk bespeuren dat het denkbeeld tot mij kwam met zoo veele veranderingen als de gedachten van de dichters der Oudheid tot ons zijn gekoomen, ondanks al het vernuft van onze verheven vertaalers.

De Hottentotten, die ik aan de *Kaap* en in de volkplantingen mede genoomen had, verstonden volstrekt niets van die taalen en hadden aan onze

gesprekken geen het minste deel; dit schein hen gemelijk te maaken; maar dat mij nog meer verdroot en dat mijne gesprekken zeer lastig voor mijne *Namakas* maakte was dat deeze de Korakasche taal slegt verstonden en wel zoo slegt, dat zij dikwijls onder malkanderen twisteden over den zin van hetgeen hun gezegd wierd. Daarvandaan gebeurde het somtijds dat, wanneer ik iets vroeg, het antwoord, dat 'er op kwam, in geene deelen op mijne vraag sloot. Dat ongemak was zonder middel en ongelukkiglijk stond het nog te vergrooten naar maate ik verder het land introk. Zoo ik van het land der *kleine Namakas* tot aan de *Kabobikasche* horde vier verschillende taalen gevonden had, die vier soorten van tolken eischten, wat zou het dan zijn als ik mij nog veele honderden mijlen verder van de volkplantingen verwijderde? Welke moeilijkheden, als elke volks-bende, die ik stond te ontmoeten, haare taal had? Alle deeze moeilijkheden schrikten mij ondertusschen niet zoo sterk af als wel mijn volk, en ik had altijd nog tot toevlugt de moeder van de taalen, het teken van mijne behoeften.

Van alle de horden, welke ik tot nog toe gezien had, was geen eene zoo keurig op haare versierzelen en haaren opschik geweest als die der *Kabobikas* was. Ik zag onder haare versierzelen niet de snuisterijen en glazen koraalen van de

Kaap;

Kaap; de handel in die soort van waaren drong zoo verre niet door. Zij droegen de koperen snuisterijen en de langwerpige glazen koraalen, van welke ik reeds gesproken heb, en dit alles wierd hun aangebragt door Zwarten, welker taal zij niet verstonden; maar die ondeugend en diefachtig waren en tegens welke zij dikwijls vegten moesten, omdat zij, als zij heen gingen na hunne waaren verkogt te hebben, dezelve weder zогten optelgten en het vee 'er bij.

De handel-waaren, die ik van dien aart had, waren onbekend; en met die verdienste van nieuw te zijn konden zij niet misfen zeer te behaagen. Naauwlijks had ik enige laaten zien of men betwistede die elkanderen en elk wilde 'er van hebben. De vrouwen vooral konden zig niet weêrhouden. In kort, men zal van de algemeene drift oordeelen als ik zeg dat ik op eenen enkelen dag, en bijna voor niet twintig osfen magtig wierd; maar de voordeeligste koop, welken ik sloot, was die van eenen bakkelij-os, die het opperhoofd toebehoorde.

Dat dier, nog minder opmerklijk door zijne reusachtige gestalte dan door zijne zeer fraaie gedaante, was de schoonste die ik nog van zijne soort gezien had. Zijn kop, pragtig gewapend, droeg twee ontzagchelijke hoornen die, op eene regelmatige wijze van elkanderen wijkende, om
twee

twee volmaakte halve cirkels te vormen, hunne punten in eens naar vooren omboogen en zig vier voeten en agt duimen van elkanderen verwijderden. Het was het opperhoofd zelf dat hem geleerd had; om die reden was hij zeer op hem gesteld en wilde zig niet van hem ontdoen; maar ik legde hem zoo veele verschillende voorwerpen voor het gezigt dat hij de verzoeking niet kon weêrstaan en voor een tonderdoos, tabak, enige snoeren glazen koraalen, twee arm-ringen van koper-draad en verscheiden spijkers was het dier mijn.

Hij scheen egter des anderendaags rouwkoop te hebben of liever, een nieuw voorwerp bij mij gezien hebbende, dat hem meer aanstond dan die, welke hij daags te vooren in ruiling bekoomen had, had hij wederom meer begeerte naar dat en wilde mij de andere terug geeven. Die zeer natuurlijke lust om alles te hebben was de oorzaak van eene gebeurtenis, die ik in het breede moet verhaalen, want zij zou mij bijna noodlottig geweest zijn.

Schoon ik mijnen baard droeg had ik de gewoonte van tijd tot tijd de knevels te scheeren. Dit was voor mij eene aangename verfrisching, die ik mij vrij dikwerf verschafte, vooral zedert wij zoo dicht aan den keerkring gekoomen waren en dus meer en meer door de hitte gehinderd

wier-

wierden. Ik was bezig mij de lippen intezeepen toen het opperhoofd met twee van zijne vrienden of nabestaanden in mijne tent trad.

Vrij van alle pligtpleging van beschaafdheid omtrent lieden die 'er de tekenen niet van kennen, vervolgde ik hetgeen ik begonnen had. Zij, die niet begreepen wat ik deed, scheenen zeer verwonderd. Zij wagteden stilzwijgende af wat 'er het eind van zoude zijn en gongen met het oog alle mijne bewegingen na. Dat water, dat in mijn bekken schuimde en dat ik mij op de lippen streek, scheen hun eene soort van toverij te zijn; maar het was nog anders toen zij mij het scheermes op de knevels zagen zetten en het hair zoo gemakkelijk zagen verdwijnen van de plaats daar het geraakt had. Dat wonderwerk verbaasde hen zoo sterk dat ik het niet kan uitdrukken.

Om het hun nog duidlijker te maaken en hun deszelfs uitwerking nader te doen zien, vatte ik de kros van het opperhoofd aan een van de einden en in een' oogenblik scheerde ik eene hand breed het hair af.

Die Wilde was een man van een goed verstand en die meer begrip had dan zijne gelijken gemeenlijk bezitten. Hij begreep terstond van hoe onbetaalbaar nut hem een scheermes konde zijn om een' zomer - mantel het hair te ontnemen, en hoe veel korter het werk zou worden. Eerst be-

betuigde hij mij door verscheiden zeer duidelijke tekenen zijne bewondering van een zoo wonder schoon werktuig, vervolgens, zonder zijn tijd te verliezen met woorden, welke ik tog niet verstaan kon, toonde hij mij door andere gebaerden, die even duidelijk waren, de begeerte die hij had om het te bezitten.

Het was de eerste reis dat wij zonder tolk spraken; maar zijne gebaerden waren zoo kragtig en duidelijk, dat ik geen en tolk nodig had om haar te begrijpen. Hij gaf mij te verstaan dat de armingen de gordels van koraalen en de tabak, die hij daags te vooren in ruiling voor zijnen bakkelij-os ontvangen had, hem nu niet meer aanstonden en dat hij mij aanbood mij dat alles terug te geeven voor het scheermes, als ik het hem vergunnen wilde.

De nieuwe koop, die hij mij voorstelde, was nadeelig voor hem; ik begreep zeer wel dat een scheermes in zijne hand, gebruikt wordende, om het zeer ruuw hair van uitgedroogd leder droog aftefcheeren, binnen zeer weinig tijds bedorven zou zijn. Ik zou hem wel gaerne hebben doen begrijpen hetgeen zijne onervarenheid hem bellettede uit zigzelve te vatten; maar hoe hem zulks te beduiden? Hij had reeds in zijne onverduldigheid aan eenen van zijne makkers gezegd dat hij uit zijne hut de goederen zoude gaan haalen,

len, die hij mij terug wilde geeven. Ik was voornemens hem het scheermes te laten en hem te verzoeken het alles te houden, maar in het midden van dit geschil hooren wij eensklaps een' snaphaan-schoot dicht bij ons afgaan en tegelijk een ijslijk geschreeuw.

Ik liep in aller ijl uit mijne tent om te zien wat de oorzaak van dit gerugt ware en ik zag een *Kabobikas*, die zoo snel hij loopen kon van eenen mijner jagers vlugtede, terwijl honderd schreden verder drie mannen erbarmlijk kermden en bij hen een jong meisjes ter aarde gesmeeten lag. Ik wenkte mijnen jager dat hij bij mij zoude komen; maar de slag en het gekerm van de drie mannen hadden reeds de geheele horde in opschudding gebragt. Men schreeuwde verraad; men liep te wapen en ik stond of met mijne benede vermoord, of in de noodzaaklijkheid gebragt te worden van haar te wapenen en de slagting zelf te beginnen. Mijn toestand was des te hachelijker, omdat noch ik, noch iemand van de Kraal wisten welke de oorzaak van alle die verwarring ware, en, al hadde ik het geweeten, hoe zou ik hun zulks dan nog verklaard hebben.

In deeze verlegenheid nam ik het opperhoofd bij de hand en gong met hem naar de horde. De schrik was op zijn aangezicht te leezen. Hij had traanen in de oogen en sprak mij met veel vuur toe.

toe. Waarschijnlijk meende hij in eenen strik gevallen te zijn; hij beklagde zig aan mij en beschuldigde mijn volk van trouwloosheid; hij volgde mij egter gewillig.

Alzoo ik mij met hem en ongewapend vertoonde, ontvong men mij zonder wantrouwen en mijne tegenswoordigheid schein de gisting der gemoederen een weinig te doen bedaaren. Mijn volk, dat mij den weg naar de Kraal had zien neemen, liep mij gezamenlijk na om mij te beschermen en hun getal hield de menigte in ontzag. Eindelijk wierd alles opgehelderd en wij kwamen te weeten wat oorzaak tot die opschudding gegeven hadde.

Een *Kabobikas*, eenen van mijne jagers ontmoet hebbende, die met zijnen snaphaan terug kwam, had dat wapen willen bekijken en had hem verzogt het hem te laten zien; maar, terwijl hij het behandelde, had hij zijne hand aan den trekker gebragt, de snaphaan was afgegaan en de Wilde, verschrikt over eenen slag, dien hij niet verwagte, had den snaphaan van zig geworpen en was in aller ijl gaan loopen.

Ongelukkiglijk stonden 'er honderd schreden van daar in de rigting van het geweer, drie mannen van de horde en eene jonge dogter. Deeze laatste had een' korrel hagel in de wang ontvangen en de andere enige korrels in de dijen en beenen.

nen. De geen, die deeze opschudding veroorzaakt had, bevestigde zelf deeze opheldering, en toen bedaarde de gisting. Men legde de wapenen neder en ik was, gelijk te vooren, weder niet dan van vrienden omringd.

Daar bleef mij nu nog maar overig den staat der gekwetsten te weten en hun die hulp te bewijzen, welke van mij afhing. Ik gong, zonder tijd te verliezen, naar hen toe altoos van het opperhoofd verzeld. Wij ontmoeteden het jong meisje, dat uit de Kraal kwam met de traanen in de oogen. Het was om een hagel-korrel dat zij zig zoo bedroefde en nog was de korrel zoo weinig diep in het vel dat ik denzelfen met de vingeren 'er uit drukte. Wat de drie mannen belangt, zij wentelden zig op den grond; zij huilden op eene vreeslijke wijze en gaven alle tekenen van de grootste wanhoop.

Deeze vreemde ontsteltenis verwonderde mij zeer en ik begreep niet hoe menschen, aan het lijden gewoon, zoo sterk aangedaan waren over enige ligte wonden, die zelfs hunne kinderen niet van pijn zouden hebben doen schrijven; maar men zeide 'er mij eindelijk de reden van. Die Wilden, die de gewoonte hebben hunne pijlen te vergiftigen, verbeeldden zig dat ik den hagel van mijne snaphaanen insgelijks vergiftigde, en gevolglich meenden zij doodlijk gewond te zijn en

dagten binnen weinige oogenblikken te zullen sterven.

Het was niet zonder veel moeite dat het mij gelukken kon hun te doen beduiden dat zij niets te vreezen hadden. Om 'er hen op eene nog meer geruststellende wijze van te overtuigen, streek ik eene van mijne kousfen neder en liet hun in het vleesch van een van mijne beenen een twaalf tal hagel korrels zien en gevoelen, waar mede mij weleer de mildheid van den Heer *Papillon de la Ferté* beschonken had, die, in de vlakke van *Gennevilliers* jaagende, mij voor een konijn geschooten had.

KLAAS naderde insgelijks de gekwetste. Zonder zijn' tijd te verliezen in woorden, die zij tog niet zouden verstaan hebben, haalde hij enige korrels hagels uit zijne wei-tas, toonde hun die en slipte die vervolgens in. Dit indedaad beslissend bewijs, dat mij niet ingeschoten was, deed eene zeer groote uitwerking. Het geschreeuw hield onmiddelijk op, de gerustheid verscheen weder op de drie aangezigten en daar wierd niet meer van de wonden gesproken.

Ik vreesde egter dat 'er nog enige zaaden van agterdocht en verbittering in de geesten overbleven; maar toen men de gekwetste als naar gewoonte zag gaan en welvaarende zijn, lachte men met het geval, en het bragt geene andere uit-

werking voort dan zulk een' schrik voor snaphaanen inteboezemen, dat 'er niemand meer was die dezelve durfde aanraaken.

Des avonds zoo dra mijne vuuren aangestookten waren kwam elk 'er bij dansen en gelijk gewoonlijk rondom dezelve zitten. Alle de gesprekken liepen over het voorval van dien morgen, zoo men egter de opschudding en het verward gedruis van eene menigte menschen, die zes verschillende taalen spraken, gesprekken kan noemen.

Ik vermaakte 'er mij zeer mede, schoon ik 'er niets van verstond. Ik hoorde slechts alle de monden het woord *kaboep* uitspreken; dit is de naam, welken mijne Hottentotten aan een' snaphaan gaven en dien naam hadden ook alle de Wilden, die in het gezelschap waren, aangenomen. Onder de *Kabobikas* maakten deeze met hunne stem den slag van den *kaboep* na; andere maakten de gebaerden van eenen die aanlegt om te schieten, ieder speelde zijne rol; die vrolijkheid duurde den geheelen nacht en dus eindigde een dag, die gedreigd had treurig en bloedig te zullen wezen.

De *Kabobikas* heeft noch den platten neus van de Hottentotten, noch de wangenbeenderen zoo uitsteekende als zij, noch eindelijk die bastaardkleur van het vel, die, noch blank, noch zwart zijnde hun vreemd en bijna haatlijk maakt aan

beiden die rasfen. Hij zalft zig het lighaam niet met dat walglijk vet, dat maakt dat men hen niet naderen kan zonder zig te befnetten en stinkende te maaken. Hij is zoo groot van gefalte als de Kaffer en even zoo volkoomen zwart als die natie.

Ik heb dien Wilden in zijnen vollen glans afgetekend, dat is, geprikt, met zijne versierzen en opfchik behangen en in vollen wapenrusting als of hij dien dag slag moest leveren.

Hij leende zig zeer gewillig aan mijn verlangens; maar ik beken dat, toen ik hem in mijne tent zag koomen, met den pijl-koker op den fchouder met zijn' arm in zijn schild, het lijf edel behangen met eenen mantel, die tot op den grond sleepte, toen hij fier op zijne lans leunde met het hoofd om hoog en een onbedeesd gezigt, ik getroffen was door zijn goed voorkoomen en zijne krijgshaftige houding.

Ik brak mijn werk meermaalen af om hem te bewonderen. Ik verplaatste mij in verbeelding in verre verlopen tijden en in luchstreeken, aan de andere zijde van den evennagtslijn onder eene zelfde breedte liggende, en scheen mij toe Jugurtha of Syphax te zien, gewapend ten strijd gaande in de woestijnen van *Numidie* om hun rijk tegens de Romeinen te verdedigen. Zoo dikwijls ik ook in het schrijven van mijne aantekeningen gelegenheid had van hem te spreken,

noem:

noemde ik hem nooit dan met den naam van mijn *Jugurtha*.

Hun hair, dat zeer kort en zeer kroes is, is versierd met kleine koperen knoopjens, die regelmatig en meerkonstgeschikt zijn: in plaats van dat schortjen, dat de Hottentot van het vel van een Jakhals maakt, draagen zij een rond stuk leder, met een koperen rand die getand is, en waarop zij met glazen koraalen van verschillende kleuren verscheiden vakken maaken, die, uit het middenpunt naar den rand loopende, steeds wijder worden, gelijk de stralen, welke wij aan onze afbeeldingen van de zon geeven.

Deeze soort van sluier is op de heupen met een gordel vast gemaakt; doch, alzoo hij slechts vier duimen middellijn heeft, door de minste beweging uit zijne plaats gaat en zij zig zeer weinig over die wanorde ontrusten, vervult het leder het oogmerk, waartoe het bestemd is, zeer slegt. In de groote hitte is dat smal en bijna onnut schortjen egter het eenigste, dat zij op het lijf hebben. Voor het overige heeft deszelfs ligte beweegbaarheid mij dikwijls gelegenheid gegeven om te zien dat zij de besnijdenis niet oefenen; maar zij heeft mij ook overtuigd, dat zij omtrent de schaamte denkbeelden hebben die hemelsbreedte van de onze verschillen.

Met deeze bijna volstreckte naaktheid hebben

zij evenwel geene losbandige zeden. De hunne zijn integendeel kuisch. Niets ingetogener en geschikter dan hunne vrouwen en, als ik haar met die van de *Groote Namakas*, die zoo gedienschtig waren, vergeleek, kon ik niet gelooven dat men, op eenen zoo kleinen afstand, een zoo groot onderscheid zoude kunnen bevinden.

Mijn volk, aan de gedienschtigheid van de eerste gewoon, stond de gestrengheid van de laatste maar paslijk aan en deeze onthouding viel hun des te moeilijker omdat zij nog fraaier waren dan de Namakasche vrouwen.

De meisjes, die bij de Wilden niet dezelfde ingetogenheid hebben als haare moeders, omdat zij, dezelfde verplichtingen niet hebbende, vrij zijn, waren hier zoo ingetogen en eerbaar als zij. Zij hadden, wel is waar, die dartelheid van haare jaaren, die haare bekoorlijkheid nog vermeerderde; maar zij waren ook niet anders dan dartel. Zoo dra de dans eindigde en de ouders weder naar de Kraal keerden, gingen zij alle met hun terwijl geen eene van haar in de legerplaats agterbleef.

Hetzij het uit zugt om te behaagen of uit ingetogenheid koome, de *Kabobikasche* vrouwen en meisjes prikken zig het aangezigt niet, gelijk haare mannen en vaders doen. Zij versieren haar hair niet met die koperen knopen, welke deeze

er in hangen, en altoos gaan zij barrevoets, schoon de meeste mannen voet-zoolen draagen.

Haare kleding bestaat in een schortjen, dat slechts tot de helft van haare dijen nederhangt, een kros, die, onder de oxelen doorgaande, op de borst wordt vast gemaakt en een langen mantel gelijk die der mannen.

De mantel is van vellen met het hair er op en de kros van vellen getaand en bereid als onze handschoenen in Europa.

Wat haare glazen koraalen belangt, zij draagen die als armringen, zij maaken er hals-kettingen van, welker snoeren onder elkanderen tot op de maag hangen, en zij hechten verscheiden rijen van dezelve voor aan haare gordels vast, zoo dat zij tot onder het schortjen op de dijen nederhangen.

Naardien die soorten van versierzelen van vrij langen duur zijn, maakt de gewoonte van die te zien de vrouwen weinig gevoelig voor het genoegen van die te bezitten. Die, welke van mij kwamen, behaagden in het eerst zeer, om haare nieuwhed. Maar toen ik eens schaaren en naalden had laten zien, gaf men deezen de voorkeur en die keuze doet het verstand van de Kabobikische vrouwen eer aan. Even als haar opperhoofd waardeerden zij meer dat nuttig is dan dat slegts tot opschik dient.

Het was niet genoeg haar naalden gegeven te hebben; ik moest haar ook toonen hoe die te gebruiken; dit deed ik en welhaast waren zij vrij wel in staat twee vellen aan elkanderen te naaien. Zij gebruikten daartoe eene dunne draad van darm, die in de horde gemaakt wierd en deeze handelwijs kwam haar spoediger, sterker en netter voor dan die, waarvan de Wilden zig in diergelijke gevallen bedienen en die bestaat in het leder met een graat of puntig been te doorbooren en dan den draad door het gat te steeken.

Nooit heb ik zedert ik van mijne reizen terug gekoomen ben eene vrouw zien naaien zonder aan mijne Kabobikaasche vrouwen te denken; maar bij nader bedenkens heb ik berouw gehad haar eene konst geleerd te hebben, waarvan zij niets over zullen gehouden hebben dan het verdriet van dezelve niet meer te kunnen oefenen.

Toen ik op mijne eerste reize de Kaffers een finits blaasbalg leerde toefstellen, wierd die welken ik hun maakte, ten minste een model, en zij hadden alles bij de hand dat zij nodig hadden om andere te maaken; maar zoo was het met mijne *Kabobikasche* vrouwen niet gelegen, haare naalden zullen weldra gebrooken of buiten staat geraakt zijn om te dienen, gelijk het scheermes van het opperhoofd, en het zal haar onmogelijk geweest zijn andere te bekoomen; waarom de ken-

nis,

nis, die zij van dat gebruik zullen gehad hebben, haar niet dan verdriet zal veroorzaakt hebben. Zoo de kennis van eene nieuwe konst ons, door het voordeel dat zij geeft, enige nieuwe genietingen verschaft, geeft zij ons ook nieuwe behoeften en dezelve een volk te leeren, dat de middelen niet heeft om zig haar voor altoos eigen te maaken, is hetzelfde een zeer slegt geschenk doen.

Ik zou mij thans ook veele verwijtingen te doen hebben, zoo ik de *Kabobikas* de eerste de tabak en den brandewijn had leeren kennen en beminnen. Zij hadden voor ik onder hen reisde, het gebruik van de tabak en die waare wierd hun toegevoerd door de volksbenden der *Namakas*, hunne nabuuren, die, dezelve van hand tot hand in ruiling uit de volkplantingen ontvangende, hun dezelve voor vee kwamen verkoopen; doch naardien deeze handel slechts in enige omstandigheden plaats heeft en bij gevolg die waare ook zeer schaarsch blijft, is dit voor hun eene versnapering, welke zij maar zelden genieten kunnen. Naardien zij 'er dikwijls gebrek aan hebben kunnen zij die ook ontbeeren en zouden geen stap doen om dezelve te bekoomen, als men die niet aanbragt.

Deeze onverschilligheid voor eene waare, welke ik bij alle de andere wilde natieën zeer gezogt had gezien en die bij dezelve voor eene uitgelezen

lekkernij wierd gehouden, benevens veele andere dingen, van welke ik reeds gesproken heb, deden mij reeds voorzien dat dat volk verschillendheden in zijn karakter moest hebben, die het van de andere volkeren onderscheidden. Het was even eens met de sterke dranken, in welke zij geene smaak vonden, en zoo 'er enige waren die geneigd scheenen die met smaak te drinken de meeste hunner bleeven die egter weigeren.

Doch zoo zij weinig werks maakten van hetgeen mijne fleschen bevatteden, stelden zij daarentegens grooten prijs op de flesch zelve. Doorschijnende en harde fleschen verrukten hen van verwondering. Zij noemden die *vast water*; want ondanks de hitte van het klimaat, hadden die Wilden egter ijs gezien op de toppen der bergen, van welke zij omringd zijn, en zij twijfelden niet of het glas van mijne fleschen was water dat ik door toverij vast had weten te maaken en dat ik belette in hun vuur te smelten. De onmogelijkheid van hun eene verklaring, 'er van te geeven belette mij te onderneemen hen beter te onderigten, waartoe zoude het ook gediend hebben? Ik liet hen dan in hunne dwaaling en vergenoegde mij met hen te verpligten door hun alle de ledige fleschen, die mij niet meer dienen konden, te laaten.

Zij, van hunnen kant wilden ook edelmoedig

jegens mij zijn en ik had nog geene zoo belanglooze natie gezien. Alle avonden bragten zij eene aanmerkelijke hoeveelheid melk in mijne legerplaats. Nooit kwamen zij den avond bij mijn volk doorbrengen, zonder enige schaapen inede te brengen, op welke zij hen onthaalden. Ik heb verscheiden hunner van hun vee voor niet, zonder ruiling zien schenken, en, toen ik vertrok, waren er in mijne caravane verscheidene die schaa-pen en osfen in eigendom bezaten, die zij zuiver tot geschenk ontvangen hadden.

Welk onderscheid tusschen dat zoo opregt, zoo edelmoedig volk en die *Groote Namakas*, die onophoudlijk met een erbarmlijk gelaat de hand uitsteeken als bedelaars, om alles dat zij zien te vraagen.

Bij zijne edele neigingen voegt de *Kabobikas* ook nog een oorlogszugtig karakter. Zijne wapenen zijn eene vergiftigde pijl en eene lans met een lang ijzer, die van de Hottentotsche sagaai verschilt. In zijne gevechten gebruikt hij tot zijne verdediging twee schilden; het een zeer groot en zoo hoog dat het den vegter geheel bedekt, het ander veel kleiner, en beiden van zeer dikke huiden gemaakt, door welke de pijlen niet kunnen booren. Deeze is rond van gedaante en twaalf of vijftien duimen breed, en wordt in het gevegt aan den voorarm gedraagen; maar als het onnut wordt,

wordt, schuift men het tot boven den elleboog naar den schouder. Men omringt het tot sieraad met eenen koperen hoepel en het vlak is met glazen koraalen versierd, naar den zin van den eigenaar, in vakken geschikt, en van verschillende kleuren, naar elks verkiezing.

Door middel van die verschillende versierzelen heeft elk zijn schild, dat niet naar dat van een ander gelijkt en gelijk de perfoonen van elke volksbende elkanderen kennen aan de wijze van zig te beprikken, weten zij ook elken hunner te onderkennen aan de soort van wapenen, waar mede zijn schild getekend is.

Den moed, welken de *Kabobikas* in hunne gevechten toonen, stellen zij in het bijzonder te werk op hunne jagten, voornamelijk tegens de verscheurende dieren. Hoe gevaarlijk het aanvallen van olyphanten en rhinocerosfen is, gebruiken zij egter hunne wapenen niet tegens deeze twee soorten van dieren, omdat die van gewasfen leeven en zij dus niets van hun te vreezen hebben, noch voor zigzelve, noch voor hun vee. Maar den tyger, den leeuw, den hyena en den panther, vijanden van eenen anderen aart zijnde, verklaren zij hen eenen oorlog tot den dood en vervolgen hen zonder ophouden.

Het is van de huiden van deeze verscheurende dieren dat zij zig schilden, gordels, voet-zoolen,
kros-

krosfen en mantels maaken. Zij stellen 'er eer in die te draagen en maaken op verre na niet zoo veel werk van de huiden van olyphanten of rhinocerosfen. Zoo zij somtijds op deeze jaagen, is het om dezelve tot voedzel te gebruiken en dan gebruiken zij om hen te vangen, die overdekte kuilen, die de gewoone vallen der Hottentotten zijn. Maar dat werk, waartoe arbeid en geduld vereischt worden, past minst aan zulke dappere stoute menschen als de *Kabobikas* zijn.

Onverzaagde jagers zijnde, voegen zij ook bij hunne natuurlijke dapperheid een groote werkzaamheid. Zoo snel als herten, laten zij zig door niets affchrikken, noch door groote vermoeyensfen, noch door de langduurigste en moeilijkste reizen. Ik heb verscheiden jagten met hun gedaan en altoos heb ik hen onvermoeid en tot alles gereed gezien. Zij hebben mij egter, met alle hunnen zoo naarstigen ijver nooit eenen witten Zebra kunnen doen krijgen, noch eene zekere bijzondere soort van gazelle, welke ik geloof dat een Gnou is, schoon zij grooter dan de gewoone Gnous is.

Die twee soorten van dieren zijn de gemeenste in het land. Men ziet 'er ook veele rhinocerosfen, en ontelbaare menigte gazellen; maar men vindt 'er geene kameel-pardels meer, hetzij de luchtstreek te heet is, hetzij het verblijf aldaar niet

niet voor hun geschikt is, of liever hetzij 'er gebrek is aan het voedsel, dat hun dienstig is.

Met die stoutmoedigheid en dat onverzaagd karakter zou men geneigd zijn om te gelooven dat de *Kabobikas* woest en ontembaar zijn; en ondertusfchen heb ik, onder alle de Afrikaansche natieën, die ik bezocht heb, geen eene gezien, die de gehoorzaamheid en onderhoorigheid in zulk eenen grooten graad beëfende.

Aldaar is het opperhoofd niet, gelijk elders, de eerste onder gelijke; het is een souverain midden onder zijne onderdaanen, een heer van zijne slaaven omringd. Een woord, eene gebaerde, een opslag van het oog zijn hem genoeg om zig te doen gehoorzaamen. Welke zijne bevelen zijn, nooit handelt men tegens dezelve en zoo is het ook met de bijzondere huisgezinnen gelegen. Dat het opperhoofd voor de horde is, is elk huisvader voor zijn gezin. Zijne bevelen zijn volstrekt en hij oefent tot zijnent de oppermagt, waaraan hij elders zelf gehoorzaamt.

Schoon deeze volks-bende zeer talrijk was, kon ik aan de wijsheid, met welke zij geregeerd wierd, aan de orde, die ik 'er in zag heerschen, zien dat de man, die 'er het gebied over voerde, in verstand uitmuntede boven alle de andere Wilden, welke ik tot nog toe gezien had; en ik kende niet dan den ouden H A A B A S, dien Nestor van
de

de *Gonakasche* natie, dien ik met hem konde vergelijken. De achting die hij mij inboezemde, maakte het mij tot een waar verdriet dat ik zijne taal niet kende en hem niet vrijelijk konde onder-
vraagen over duizend dingen, welke ik gaerne zoude hebben willen weten.

Zijne wooning kondigde zijne hoogste waerdigheid aan. Zij was, wel is waar, niets meer dan eene hut, gelijk die van zijne onderdaanen, en met beesten - vellen gedekt, gelijk de hunne; maar zij was veel grooter en hooger en daarenboven waren 'er, rondom die, welke eigenlijk de zijne was, nog zes andere, die voor zijn gezin geschikt waren en door hetzelfde bewoond wierden.

De natuurlijke droogte van het land, dat de *Kabobikas* bewoonen, heeft hen genoodzaakt putten te delven, zoo tot hun eigen gebruik als voor hun vee; doch naardien dezelfde oorzaak dikwijls maakt dat hunne putten droog worden, zijn zij dan genoodzaakt zig te verplaatsen en elders eenen minder uitgedroogden grond te gaan zoeken; want de *Visch-rivier*, schoon groot in tijden van regen, is dikwijls droog gedurende de hitte.

De lange reizen, waartoe die al te menigvuldige verhuizingen hen dwingen, de gemeenschap, welke zij hun met andere natiën doen hebben,
moe-

moeten hun noodwendig denkbeelden geven, welke gezeten volks-benden niet verkrijgen kunnen. Mischien zou men zelfs geneigd zijn te gelooven dat het aan die uitbreiding van hunne denkbeelden is dat men die meerderheid van verstand mag toeschrijven, die hen boven hunne nabuuren verheft. Maar ik heb reeds van eene natie gesproken, die, even als deeze, genoodzaakt putten te graaven en gelijk zij een zwervend leven leidende, des niet te min in haaren minderen wilden staat gebleven is. Waarschijnlijk zal de natuur, die den *Kabobikas* een vlugger lighaam en een moediger karakter gegeven heeft, hun ook met betere zedenlijke hoedanigheden begiftigd hebben.

Ik ben het aan hun verschuldigd dat ik de plaatsen ken, daar de *Oranje-rivier* ontspringt. Ik dacht dat die vloed van het midden gebergte kwame en zij hebben mij geleerd dat zoo hij, in zijnen loop, hetzelfde schijnt te naderen, dit eerst geschiedt na lange omwegen en na verre van daar in het gebergte meer naar het Noord-Oosten zijnen oorsprong genoomen te hebben.

In eene van hunne verhuizingen hadden zij zig op zijne oevers gaan nederzetten zestig uren van de woestijn, welke zij thans bewoonden; maar door de *Houzouanas* ontrust, en door de droogte gekweld wordende, hadden zij zig van
 daar

daar verwijderd om weder in de streek te koomen, daar ik hen nu gevonden had.

Van alle de Afrikaansche natiëen is deeze de eenigste, bij welke ik enig verward denkbeeld van een' God gevonden heb. Ik weet niet of zij deeze verheven kennis, die haar alleen meer bij de beschaafde natiëen zoude brengen, alleen aan haare bespiegelingen, dan aan haare gemeenschap met andere volkeren verschuldigd is; maar zij gelooft (voor zoo verre ik zulks door mijn volk heb kunnen te weeten koomen) dat 'er boven de sterren een magtig wezen bestaat, dat alle dingen gemaakt heeft en bestiert.

Voor het overige ben ik het der waarheid verschuldigd 'er bijtevoegen dat zulks bij haar maar een onbepaald, onvrugtbaar en los denkbeeld is, dat zij noch het bestaan van de ziel, noch bij gevolg de straffen en belooningen van een toekomstend leven vermoedt; eindelijk dat zij, noch eerdienst, noch offerhanden, noch godsdienstige plegtigheden, noch priesters hebbende, niet bezitten hetgeen wij godsdienst noemen.

Ik weet dat KOLBE een ander gevoelen omtrent de Afrikaanen in het midden brengt; maar ik heb reeds gezegd wat ik van dien Schrijver dagt; ik moet egter bekennen dat bij KOLBE niet alles leugen is en dat dikwijls zelfs zijne leugens op eene waarheid gegrond zijn, die hij wil-

lens en weetens heeft opgefierd of dwaaslijk heeft aangenoomen.

Dus zal hij, bij voorbeeld, eene vrouw gezien hebben, welke men in eene ziekte, volgens gewaande denkbeelden van geneezing, een lid van de vingers der slinkehand heeft afgesneden, en volgens hem is dit een godsdienstig gebruik bij alle weduwen, die hertrouwen.

Men zal hem onbepaaldlijk gezegd hebben dat 'er volks-benden zijn, bij welke de besnijdenis in gebruik is en andere, die den mannen eenen der ballen uitsnijden en daaruit gaat hij alle de Hottentotsche rasen besnijden en, als ooggeruige, en tot in de minste bijzonderheden deeze uitsnijding beschrijven, schoon hij nooit van de *Kaap* landwaarts in gereisd is.

Het is natuurlijk dat een vader over zijne kinderen beschikt en dat hij zelf de plegtigheid van hun huwelijk verrigt, als het gebruik deeze plegtigheid toelaat. Wel nu! bij *KOLBE* wordt dit eenvoudig gebruik godsdienst, offerhande, bijgeloovige dans, betovering enz. het is een hoogepriester, die de besnijdenis, de uitsnijding en alle de godsdienstige gebruiken verrigtende, de huwelijken ook inzegent en die, altoos meester van eene uitwerping, die ons veel meer dwingt dan wij haar, het getrouwd paar door eene overvloedige besproeiing met zijn eigen water inwijdt.

Ten tijd van den Schrijver kende men aan de *Kaap* de *Kabobikas* nog niet. Ik ben de eerste geweest die hunnen naam heeft doen hooren, geloof ik; maar het kan zijn dat men hem gesproken heeft van enige volks-benden, die, kloekmoediger dan de andere, of meer aan de aanvallen van verscheurende dieren blootgesteld het zig tot eenen pligt rekenden dezelve te bestrijden en, even als de *Kabobikas*, 'er eer in stelden derzelver huiden te draagen. Hij heeft zeekerlijk gedacht dat zulk een eenvoudige omstandigheid niet luisterrijk genoeg zoude prijken in eene reisbeschrijving en dat de lezers belang zouden stellen in Wilden, die, om hun vee te bewaaren, den oorlog verklaaren aan de dieren, die hetzelfde vijandig zijn. Hij heeft dan de historie der jagten opgeslurd en heeft die in eene ridder-orde veranderd, waarin men niet wordt toegelaaten dan na groote helden-daaden en met bijzondere plegtigheden, die door den hooge priester verrigt worden; maar genoeg van deeze onwaarschijnlijke logens en ongerijmde verdichtzelen. Ik ga weder tot mijne *Kabobikas* over.

Thans was ik zoo veel onderrigt als ik wezen kon omtrent al hetgeen hen betrof; ook had ik de vogelen uit hunne streek bij mijne verzameling gevoegd; en wilde mijne paerden niet vermoeijen met te vergeefsch een wild te vervolgen dat zig

niet liet agterhaalen. Ik besloot dat de horde te verlaaten en eene andere te gaan bezoeken, welke men mij gezegd had dat ten noord-westen, eene sterke dag-reize van deeze, gezeten was. Het opperhoofd gaf mij gidfen om 'er mij te brengen, en den negenden February gongen wij op reis.

In het eerst volgden wij enigen tijd zeer enge paden, maar die waarschijnlijk onzen weg verkortten. Eindelijk verroonde zig, bij het uitkoomen uit eene engte, eene vlakte, die, naar het westen voortloopende, aan den horizont aan hooge gebergten eindigde, welker voeten met bosfchen bedekt waren.

Het groen van deeze bosfchen deed mij vermoeden dat zij door eene rivier besproeid waren en zij herinnerden mij die aangenaame zoomen van de *Visch-rivier*, daar ik mij met zoo veel vermaak had opgehouden. Ik vleide mij dat ik dus ook aan deeze en overvloedige leeftogt voor mijn volk en nieuwe voorwerpen voor mijne verzameling en onbekende dingen voor mijne weetgierigheid zoude vinden. Ik gaf dan bevel het daar henen te wenden en schoon het een omweg was, namen wij egter onze koers door de vlakte.

Wij waren er reeds drie uren lang in voortgetrokken, terwijl wij door eene brandende zon verschroeid wierden, wanneer de horizont eensklaps verdonkert en ons een ijslijk onweder toezendt.

zandt. Elk oogenblik schooten 'er lange blikzem-stralen door de wolken. De donder rommelde op eene vreeslijke wijze en onze dieren voorfelden door hunne angst en hunne ongeruste bewegingen dat het onweder verschriklijk zou wezen.

Men ontladde, zonder tijd te verliezen, de osfen; men zettede mijne tent op; men maakte beschuttingen met huiden en matten, in kort elk sloeg hand aan het werk. Maar onze voorzorgen waren vrugtloos. De wind wierd zoo fel dat geene van onze beschuttingen 'er tegens bestand was. Mijne tent wierd omverre gesmeten en ik kon mij slegts onder het doek verschuilen, terwijl al mijn volk zig zoo goed zij konden beschutteden.

De regen viel ondertusfchen met stroomen en de stortregen was zoo sterk, dat men zoude gezegd hebben dat Afrika zoude onder loopen. Die lucht, die in water schein te smelten, was egter geheel in vuur door de weerlichten; zij verlichteden den geheelen dampkring, terwijl de donder aan alle kanten rondom ons uitbarstende, ons alle deed vreezen daar door getroffen te zullen worden.

Ik had in het Kaffer-land zwaare stormen gezien. Ik kende die van de *Kaap*, bij de matroozen en reizigers zoo gevreesd. Ik had die van *Suriname* niet vergeeten, die, dagelijks, gedurende twee maanden, geregeld met den vloed

opkoomende, het drooge jaargetijde aankondigden. Maar tot nog toe had ik geene gezien die zoo vreeslijk waren. Voor de eerste reis van mijn leven deed de donder mij beëven.

Het is waar, ik had mijnen voorraad van buskruid, om het voor nat worden te behoeden, bij mij onder het zeildoek geplaatst, en, terwijl ik het neder slaan van den donder voor ons vreesde, vreesde ik het ook voor ons kruidmagazijn, dat, als het aangestooken was geworden, mij met hetzelfde zou hebben doen in de lucht vliegen.

Mijn angst voor dit dubbel gevaar duurde meer dan een uur. Eindelijk hield de donder op, schoon de regen nog aanhield en toen stak elk van ons het hoofd buiten zijn dek en wij zогten elkanderen. Verwonderd elkaër leevende te vinden, wenschten wij elkaër geluk dat wij dat gevaar ontkoomen waren.

Mijne *Kabobikasche* gidsen verheugden zig alleen over deezen storm. Gewoon zijnde, zeiden zij, van dikwerf zoodanige te ondervinden en zelfs nog zwaarer, hadden zij 'er gewoonlijk niet dan het gedruis van, zonder voordeel, terwijl deeze water in hunne putten en nieuw gras voor hunne beesten zou opleveren. Ook hadden zij dien als een geluk beschouwd en hunne blijdschap was zelfs zoo groot dat zij stil in den stortregen wa-

ren blijven zitten, zonder 'er zig tegen te bedekken.

Alle onze dieren, osfen, schaapen en geiten hadden zig, gedurende de bui, in de vlakke verspreid; wij moesten hen weder bijeen verzamelen; dit gedaan zijnde en eene legerplaats bij het bosch en de rivier welke ik giste dat 'er wezen zoude, willende vinden, gong ik weder op weg. Wat zouden wij gedaan hebben in het midden van dat dras staande veld en in een' regen, die, schoon minder sterk dan te vooren, egter altoos hevig bleef voortduuren? Daar ik reeds tot op mijne huid toe nat was, kwam de onaangenaamheid van wat langer nat gemaakt te worden bij mij niet in aanmerking.

Het is waar dat mijne goederen alle doornat zijnde, de last voor de osfen eens zoo zwaar was. Ook had de grond, schoon zandachtig zijnde, zoo veel water gekregen, dat alles niet doorgezakt kon zijn. Overal lagen plasfen, en de dieren, die genoodzaakt waren door die plasfen te gaan zonder te zien waar zij hunne pooten nederzетteden, struikelden op iederen tred en liepen gevaar van onder hunnen last een poot te breeken.

Gelukkiglijk hield de regen geheel op, toen wij aan den zoom van het bosch gekoomen waren en de kalmte liet ons toe vuur te ontstee

ken, om onze goederen en onze klederen te droogen. Het overige van den dag en de geheele nacht wierden met dit werk doorgebracht.

Wij wierden dikwerf gestoord door het kraaken van de boomen, dat wij zeer dicht bij ons hoorden. Dat gekraak werd veroorzaakt door olyphanten, die, dicht bij mijne legerplaats komende graazen, de takken afbraken om die te eeten en welke wij met enige snaphaan-schooten verdreeven.

Des anderen daags toen de dag aankwam, zag ik 'er, in eene ruimte van weinig meer dan eene halve mijl, in de vlakte, meer dan honderd bij elkanderen. Zij onderscheidden ons zeekerlijk zoo ligt als wij hen bespeurden en egter scheenen zij 'er niet te schuuwer door te worden.

Mijne jagers waren, op dat gezigt, vervoerd van blijdschap; terstond maakten zij hunne wapenen klaar en reeds vermaakte zig hunne verbeelding met al het yvoir welk hun die schoone jagt zoude verschaffen. Maar ik had 'er die drift niet meer voor van eenen eerstbeginnenden. Ik was 'enigermate van dat vermaak verzadigd en vergat ook niet met welk gevaar hetzelfde bijna altijd verzeld gaat; ook deed de ongemaklijkheid om deeze tanden zonder wagen te vervoeren mij den lust verliezen om die te bezitten.

Met zulk eene neiging zou een vogel van eene

nieuw

nieuwe soort in mijne oogen van meer waardij geweest zijn dan twaalf van de beste olyphants-tanden. Ik gong dan het bosch doorkruisen, daar ik het genoeg had twee allerfraaiste vogel-tjens te schieten, het mannetjen en het wijfjen; zij naderen het geslacht van de Ringduiven, maar zij verschillen 'er, geloof ik, genoeg van om te verdienen van hetzelfde afgezonderd te worden, naardien hun bek veel grooter is dan gewoonlijk de duiven hebben. Zij hebben ook krommer nagelen en breeder platter vingeren. Voor het overige is hunne pluimaadjen met de fraaiste kleuren getooid; zij zijn over het algemeen fraai groen op het lijf; de vederen der vleugelen zijn met fraai geel gezoomd, dat ook de kleur van den buik bij het mannetjen is; op het bovenst van den vleugel ziet men eene groote paarsche vlak; de pooten zijn rood. Deze fraaie soort, die geheel nieuw is, zal in mijne Vogel-beschrijving beschreven en afgebeeld worden.

De zoom van het bosch, bij welk ik gelegerd was, liep noord-een vierde west. Dus liep hij in de rigting van onzen weg en, denzelven volgende naderde ik de horde, welke ik gong bezoeken. Doch, na enige uren voortgetrokken te zijn, vonden wij ons gestuit door eenen stroom, die, van de bergen af stroomende, door het water van de bui zeer sterk gezwollen was en ik

was genoodzaakt op deszelfs oevers te legeren tot hij verminderd zou zijn en het ons doenlijk zou wezen denzelven overtetrekken. De plaats was, voor het overige, aangenaam en ik vond 'er verschillende soorten van vogelen, welker ontmoeting mij het yerdriet, dat mij deeze vertraaging veroorzaakte, op eene zeer aangename wijze vergoedde.

KLAAS, die door eene langduurige beëfening ook natuurkundige geworden was, en die alles wat ik in mijne verzameling had zoo wel als ik kende, en wel wist wat nieuw voor dezelve zou wezen, gebruikte eenen onvermoeiden ijver om dezelve te vermeerderen. Hij schoot en bragt mij eenen pragtigen vogel, die mij geheel onbekend was en die zulke verwarde kenmerken had, dat ik niet wist hoe denzelven te rangschikken.

In den eersten opslag zou ik hem voor een' koekkoek aangezien hebben; en hij had indedaad enige overeenkomst met dat geslacht; maar het was geen koekkoek. Hij had de pooten dikker, de nagelen krommer en gehaakt. Ook had KLAAS, voor hij hem schoot, hem zig tegen een' stam van eenen boom zien haaken, volgens de gewoonte der spechten en hem, gelijk die vogelen, de schors met zijnen bek zien pikken. Zijne vingers en nagelen zijn ook volkoomen eveneens en even zoo verdeeld als die der spech-

ten;

ten; maar zijn staert is niet geschikt om hem te ondersteunen gelijk die van de spechten; ook kruipt hij niet, maar houdt zig slegts aan de stammen der boomen vast, daar hij zijn voedzel zoekt. Hij heeft der snavel krom en dik; hij is, eindelijk, eene van die soorten, die ons geduuriglijk de ongenoegzaamheid van onze rangschikkingen toonen. Ik zal deeze fraaie soort in mijne beschrijvingen niet vergeeten,

De aanwas van den stroom had slegts vier en twintig uren geduurd en reeds den tweeden dag zou ik hem droog hebben kunnen overtrekken. Wij waren nu niet verder meer dan drie mijlen van de horde. Maar deezen zelfden dag zagen enige der Wilden, uit welke zij bestond, van verre mijne legerplaats en naderden dezelve om haar opteneemen.

Welhaast onderscheidden zij mijne *Kabobikasche* gidfen, hunne gebuuren en hunne vrienden en toen kwamen zij mij bezoeken. Ik won hunne vriendschap door enige geschenken en gaf hun voor hun opperhoofd een rantsoen tabak, terwijl ik hun belastte hem te zeggen dat ik voorneemens was hem te bezoeken en dat ik des anderen daags in zijne Kraal zou zijn met al mijn volk. Wij konden egter niet voor in den namiddag vertrekken, omdat de osfen, welke ik in de laatste horde gekogt had, in den nacht derwaarts weder-

dergekeerd waren en men hen moest nalooopen om hen terug te brengen.

Het opperhoofd, wagtte mij met al zijn volk verzelde, op twee derde van den weg op de zoomen van een beek af. Toen ik verscheen, wekte ik bij hen dezelfde drift, dezelfde verwondering, dezelfde nieuwsgierigheid op als in de vorige horde. Ik zal van deeze niets zeggen; zij bestond ook uit *Kabobikas* en bij gevolg waren zeden, gewoonten, wapenen, aart, in kort alles eveneens als bij deeze.

Het eenigst onderscheid dat ik tusschen beiden zag was dat 'er in de eerste slegts enige mannen waren die een schoeizel van voetsoolen hadden in plaats van dat in deeze ieder een, mannen, vrouwen en kinderen voet-zoolen droegen. Voor het overige is dit gebruik bij hen noch weelde, noch verwijfdheid, maar eene onvermijdblijke en noodzaaklijke voorzorg, niet alleen om den hobbelachtigen grond van hun land, maar ook om de mimofas, waarmede hij bedekt is. Deeze boom draagt zeer veele doornen, zoo dat de grond 'er alroos mede bezaaid ligt, dus was het om hunne voeten niet te prikken dat zij de gewoonte aangenoomen hadden van voet-zoolen tot schoeizel te draagen.

Alzoo nieuwigheden, die men bij vreemdelingen vindt, bijna altijd belagchelijk voorkoomen, vond

vond mijn volk, dat gewoon was barrevoets te gaan, deeze geheel vreemd en, om deeze horden, van die, welke wij tot nu toe gezien hadden, te onderscheiden, noemden zij haar *horde van de voet-zool-draagers*.

Deeze horde was minder talrijk dan de voorige en bestond slegts uit twee honderd koppen. Zij bezat ook veel minder vee, zoo omdat de grond door zijne magerheid, weinig weiden had als door de menigvuldige stroperijen der *Houzouanas*, die hen dikwerf wilden plonderen. Het was nog niet lang geleden dat zij zig dertig osfen had zien ontvoeren. Te vergeefs had het opperhoofd al zijn volk in de wapenen gebragt om die terug te krijgen; hij had niet meer dan zes kunnen bekoomen en nog waren zij zoo gekwetst, door pijlen en saggaaien, dat men hen op de plaats had moeten slagten en bij stukken naar de Kraal brengen om tot voedzel te dienen.

Hoe arm zij waren, hadden deeze Wilden egter de belangloosheid en edelmoedigheid van hunne natie. Schoon ik hun geene geschenken gedaan had dan van beuzelingen, bragten zij mij elken avond eene aanmerklijke hoeveelheid melk in mijne legerplaats. Gedurende den tijd, dien ik onder hen doorbragt (en ik bleef 'er agt dagen, omdat de mimofas in vollen bloei waren en ik 'er dus veele infekten en vogelen op vond) volgden mij

mij deeze op de jagt, om mij de kleine dienften te bewijzen, die in hun vermogen waren, andere liepen overal herom om infekten voor mij te zoeken. Ik maakte het mij ook tot een' plicht en een vermaak hun dienst te doen. Mijne schieters gongen voor hun rhinocerosfen en olyphanten fchieten en, fchoon zij in agt dagen tijds geen een eenig van deeze wilde dieren hadden kunnen agterhaalen, fchooten zij egter veele gazellen en verfcheiden buffels, die voor het grootste gedeelte aan de horde gefchonken wierden. Die buffels waren van even dezelfde foort als die welke wij aan de Oost-Kust gefchoten hadden. Zij waren flegts veel fterker van geftel, maar zoo lekker niet, naardien zij zoo vet niet waren.

Ik was gelukkiger op mijne wandelingen en vond voor mijne verzameling twee foorten van zeldzaame vogelen. De eene was een Straasburgfche Gaai, bekend onder den naam van *Rolier van Senegal*; de andere de roozenkleurde Bijeneeter, *de Bijen-eeter van Nubie* genaamd. De Natuurkundigen hebben, met hun de naamen te geeven van het land, daar zij gevonden worden, ongetwijfeld niet willen te kennen geeven dat zij nergens dan daar waren; maar het is waarfchijnlijk daar dat zij het eerst ontdekt zijn en zij kunnen, gelijk veele andere, die den naam van landen draagen, ook elders gevonden worden.

De

De buffels waren zoo gemeen in die streek, dat zij gerust kwamen graazen dicht bij mijne legerplaats. Zoo dra wij hen egter zогten te naderen, gongen zij op de vlugt, en keerden in het bosch. Dat dier, wantrouwende en wild, weet alleen het gevaar te vlieden. Het is slechts als hij aangevallen wordt en verplicht is zig te verdedigen, dat het de groote kragten, waarmede het de natuur begiftigd heeft, schijnt te gevoelen en te kennen.

Wat de kameelpardels belangt, daar zijn 'er zoo min in deeze strecken als in die, welke ik kwam te verlaten. Daar waren egter enige oude lieden die zeiden dat zij 'er in hunne jeugd gezien hadden en volgens de beschrijving, die zij 'er van gaven, schijnt mij de zaak zeeker te zijn; maar ik weet niet waarom het 'er thans anders mede gelegen is, en ik besluit 'er uit dat, zoo 'er dieren zijn, die eene groote breedte lands beslaan, 'er ook andere zijn, die slechts in eene zeer smalle strook kunnen leven.

Dat mijne horde van *Kabobikas* voornamelijk bezig hield was de vrees voor de *Houzouanas*. Van den oggend tot den avond hoorde ik niet dan den naam van *Houzouana* noemen. Liet men mij iets door mijne tolken overbrengen, was het altijd over de vijandlijkheden, de stroperijen en dieverijen der *Houzouanas*.

Deeze werkzaame natie, hog meer gevreesd dan te vreezen, was omtrent twintig mijlen noordwaarts gezeten en zij besloeg de keten bergen, die zig van het noorden naar het oosten uitstrekken. Naardien de dorre grond, over welken zij verspreid was, haar belette de talrijke en regelmaatige volksbenden te vormen, verdeelde zij zig in kleine hoopjens, die of grooter of kleiner waren, naar de omstandigheden en plaatsen. Dan naardien dezelfde oorzaak haar dikwijls tot groote schaarschheid van levensmiddelen brengt, doet zij stropereien op haare nabuuren en rooft hunne kudden weg. Deze stropers, die van roverijen leeven, zijn zoodanig in de rondte gevreesd om hunne dapperheid, dat een handvol hunner eene geheele horde van twee honderd mannen, volkoomen gewapend, op de vlugt zal drijven en zoo men, als zij zig met hunnen buit weg begeeven, hun spoor zoekt te volgen, geschiedt dit meer om van hunnen aftocht verzeekerd te zijn dan om hen te bestrijden.

De horde der *Kabobikas* zelve, schoon van eene natie dapperer dan alle de andere volksbenden uit den omtrek, was niet beter tegens hen bestand. Van de jeugd af aan gewend hen te vreezen, dagt zij dat alle wederstand onnut was, en nam geene voorzorgen om de aanvallen voortekoomen en afeslaan.

Zij

Zij had egter nog onlangs met de naast bij woonende bende een vrede-verdrag gesloten en, met oogmerk om zig enige rust te verschaffen, had zij zig verbonden hun jaarlijks eene schatting van een zeker, getal stukken vee te betaalen. Dit gelijkt naar een begin van beschaafde burgermaatschappij; maar deeze laage en schandelijke voorwaarden waren bijna zoo haast geschonden geworden als zij gesloten waren. De *Houzouanas* van de verder gelegen benden beweerden dat zij daar niet in begrepen waren en vervolgden dus hunne vijandlijkheden en stroperijen. Men beschuldigde zelfs die, welke den vrede aangenoemen had, dat zij hunne stroperijen begunstigten, dat zij hen verwittigden als de gelegenheid gunstig was en dat zij de vrugten van hunne plondering met hun deelden. Dus toont ons alles wat de mensch in eenen staat van afzondering is, wat hij noodwendiglijk worden moet, als hij zig tot kleine benden begint te vereenigen, of als hij andere menschen digt bij zig heeft.

Zedert het opperhoofd de kragt van mijne snaphaanen gezien en begrepen had hoe veel voordeel zulke wapenen mij boven zijne vijanden gaven, had hij getragt mij tegens hen optestooiken, en mij in zijn geschil intewikkelen. Begeerig deeze natie te kennen en te bezoeken, onder vroeg ik hem dikwijls over haar en vroeg hem op-

helderingen; maar hij antwoordde op mijne vraagen door raadgevingen of door klagten, welke zichtbaar oogmerk was mij tegens haar in het harnas te jaagen.

Aan den anderen kant vreesde hij ook dat, als ik weder weg was, de *Houzouanas* zig op zijne horde zouden koomen wreken, dat zij mij hunne verblijfplaats hadden opgegeeven en mij tegens hen hadden opgezet. Hij gebruikte dus mijne tolken dan om mij eenen sterken haat tegen deeze roovers inteboezemen, dan om mij te raaden niet verder te gaan, en sprak zigzelve onophoudlijk tegen. Hij wist niet dat men van mij in de verschillende volksbenden, door welke ik laatst getrokken was, met even zoo veel schrik gesproken had en dat alle deeze gesprekken bij mij geene andere uitwerking hadden voortgebracht dan eene groote begeerte om hen te leeren kennen.

Met eene talrijke caravane, met dikwijls en tot op eenen grooten afstand te gaan jaagen, met menigvuldige vuuren in den nacht kon ik niet lang onbekend blijven aan lieden, die zoo rond dwaalen als de *Houzouanas*. Ik twijfelde geenzints of zij hadden mij op hunne tochten reeds bespeurd en ontdekt, en, zoo zij zig nog niet hadden laten zien, was het omdat het gedruis van mijn schietgeweer, dat zig dag en nacht liet hooren,

ren, hun ongetwijfeld den lust benoemen had om mij te koomen aantasten.

Dat zij voor de *Kabobikas* waren was ik voor hun en het speet mij zeer dat zij zoo veel vrees voor mij hadden, omdat dit hen van mij verwijderd hield en mij belette hen te leeren kennen. Hoe groot het voordeel ook was dat mij de aart van mijne wapenen over hen gaf, wagtete ik mij wel van 'er misbruik van te maaken. Alle beledigingen streeften met mijne wijze van denken. Om het ontwerp dat ik gemaakt had, te volvoeren, had ik veele vrienden nodig. Ik had overal gezogt mij vrienden te maaken en ik was inwendig overtuigd dat die *Houzouanas*, die zoo gevreesd, zoo uitgekreten wierden, onder dat getal zouden zijn.

Mijne bende dagt 'er geheel anders over. De gesprekken, welke ik met het opperhoofd gehad had, hadden hun mijn oogmerk doen weten, en, naardien ik mij van vier verschillende tolken moest bedienen, kon het niet wel een geheim voor hun wezen.

Zoo dra men 'er in de legerplaats van onder-
rigt was, zag ik ieder een zig ongerust maaken, de mannen en vrouwen spraken onder elkanderen met verlegenheid, en de verschillende natiën schoolden te zaamen en hielden raad. Schoon ik niets verstond van hetgeen zij zeiden, deden het

geheim, dat zij 'er in stelden, de ongerustheid op hun gelaat, alles eindelijk mij eenen storm en eene zamenzweering voorzien, die gereed was uittebarsten.

De *Namakas* als de vreesachtigste, waren de eerste die zig uitlieten, en ik was aan mijne zijde zeer blijde dat de aanslag begon met de verklaring van die onnozele menschen, zonder veêrkragt en zonder ziel. Zij kwamen mij zeggen dat zij zig niet verder wilden begeeven in een land, dat niemand van hun kende, noch zig blootstellen aan de slagen van eene natie, van welke alle de andere een' affchrik hadden, en dat zij bijgevolg van mij scheiden zouden, als ik in mijn besluit bleef volharden.

Op deeze redeneering begon ik uitteschateren van lagchen en, hen bij het woord vattende, stond ik hun toe terstond te vertrekken. Daar wagtéde ik hen, want ik was van te vooren wel verzeekerd dat geen hunner den moed daartoe zoude hebben. Naardien zij, om t'huis te koomen door landen moesten reizen daar Boschjesmannen zwierven, zouden zij die nimmer alleen hebben durven doortrekken. Het was voor hun eene noodzaaklijkheid onder mijne vleugelen te blijven en, door overmaat van bloodaartigheid, waren zij wel genoodzaakt zig te laten leiden daar ik hen zoude willen brengen.

gen. Het was hetzelfde met hunne andere makers.

Elke bende kwam mij haar vertrek aankondigen; maar toen men van mij scheiden zou, durfde geene het doen. Hunne vrees was zoo groot, dat zij, terwijl zij de *Houzouanas* ontvlugten en hun den rug toekeerden, nog zouden gevreesd hebben van hun aangerast te zullen worden.

Mijne Hottentotten van de *Kaap*, schoon even bloodaartig, toonden minder openlijk hoe zij dagten, en daarenboven gaven mij deeze andere reden van bekommernis. Aan het lui en ledig leven der volkplantingen gewoon, zig onophoudlijk beklagende zekere gemakken te missen, waarvan zij zig nu beroofd zagen, waren zij gezints geschikt voor zulke vermoeienissen, als wij ondergaan moesten. Het onderscheid van de luchtstreek, waarin zij zig overgebracht zagen, maakte hen ziek, en zoo ik de voorzorg niet gebruikt had van een lang verblijf te houden in de meeste legerplaatsen, daar ik mij ophield, zouden zij de reis niet hebben kunnen goed maaken, en alle de een na den anderen gestorven zijn.

Deeze reis begon hen meer en meer te verschrikken. Minder stomp dan hunne makers en bij gevolg minder openhartig en ongeveinsd, waren zij behendig genoeg om hunne bloheid onder waarschijnlijke voorwendzelen te verbergen. Mij

van de *Houzouanas* te spreken was zig onvoorzigtiglijk verraaden; zij noemden zelfs hunnen naam niet; doch zig houdende als of zij goede vaders en goede echtgenooten waren, spraken zij mij met eene geveinsde tederheid van hunne vrouwen en kinderen, welke zij mischien geslagen zouden hebben, als zij die bij zig gehad hadden, zij spraken mij van hunne vermoeyensfen, van hunne gezondheid, en vooral van de plaatslijke en bijzondere hindernissen, welke mijn nieuw ontwerp zoude ontmoeten.

Indedaad, als ik het volk van de horde gelooven moest, had ik eene wildernis doortetrekken, waaraan ik vijf dagen zou moeten toebrengeu, en in welke ik, noch voor mijn volk, noch voor mijn vee, enig voedsel of enige verfrissing zoude vinden. Geen het minste spoor van gras, zelfs geene groei-aarde. Het was niet dan eene uitgestrekte zand-zee, daar het niet mogelijk zou zijn eenen voetstap te doen zonder tot de knieën in te zinken; maar dat zand, zoo los en ligt als stof, was zoo fijn, dat wij bij den minsten wind gevaar liepen verstikt te worden, als wij al niet van honger en dorst, van vermoeidheid en ellende omkwamen, zelfs voor wij halver weg gekoomen waren.

Dit schrikverwekkend bericht wierd naar allen schijn bevestigd door het gedrag der *Kabobikas*
zel-

zelve. Ondanks de nodigingen van hun opperhoofd, ondanks het aanlokzel van de geschenken, welke ik bood, had geen een enige van de horde mij tot gids willen dienen. Maar die weigering maakte mij niet verlegen. Hoe zeer zij daartoe geschikt schein, ik schreef die alleen toe aan de vrees, die alle die ellendige bloodaarts gevoelden, om zig, als het ware, in de handen der *Houzouanas* te stellen. Hoe meer men aanhield met mij dat land als zonderling voortestellen, hoe meer ik begeerig was het te leeren kennen. Mijne verbeelding vertoonde mij daar nieuwe voorwerpen van natuurlijke historie, belangrijke ontdekkingen voor den handel, zelfs zeer weetenswaardige bijzonderheden die des te zonderlinger waren, omdat nog niemand voor mij in de gelegenheid geweest was van die te weten te komen.

Wat alle de schrikverwekkende vertellingen, welke men mij deed, aangong, ik beschouwde die slechts als vergrootte verhaalen, die, van mond tot mond van mijne tolken gaande, naar de mindere of meerdere vrees van elken hunner vergroot wierden. En kwamen de *Houzouanas* tot aan de horde om haar te plunderen, dan kon ik ook wel, zonder meer gevaar, tot hun gaan om hen te beschouwen.

Ik beken egter dat hetgeen men mij zeide over

den aart van den grond mij niet geheel van allen waarschijnlijkheid ontbloot voorkwam. Toen ik, bij de voet-zool-dragers koomende, mij naar het bosch had afgewend, had ik de vlakke bedekt gevonden met een graauwachtig poeder, dat zoo dik lag, dat het niet alleen den grond, maar zelfs het gras en de steentjens bedekte. Dat zonderling verschijnzel was te treffend om niet door mij opgemerkt te worden; maar het had mij herinnerd dat ik voorheen geleezen had en had mij enige aanmerkingen doen maaken, die mij voorkwamen door de besluiten, waartoe zij konden leiden, aanmerkenswaerdig te moeten wezen.

Volgens den geleerden Schrijver HASSELUQUIST „ is 'er geen land in de waereld buiten „ Polen, dat zoo veel gemeen zout in zig bevat „ als *Egypte*. De grond van het land bestaat bijna „ na alleen uit zout-bergen. . . . Kuilen, die „ men van afstand tot afstand graaft, geeven een „ roodachtig zout, met kalk vermengd en door „ de hedendaagsche Egyptenaaren *natron* genoemd. . . . Zij zien de putten van zoet water als een wonder aan. . . . Zonder den Nijl „ zou *Egypte* onbewoonbaar zijn, gelijk een gedeelte van Arabie het om dezelfde reden is. . . . „ Zelfs de zwartste aarde bevat veel zout, dat „ men gemakkelijk 'smorgens kan gewaar worden, „ voor de zon op is, aan de menigte wit zout, „ waar-

„ waarmede zij bekleed is, ten naasten bij gelijk
„ men in Zweden in het najaar den grond wit
„ van de vorst of met wat sneeuw bedekt ziet.
„ Een zoute grond (voegt 'er de Schrijver bij)
„ moet ziltige planten voortbrengen; ook vindt
„ men zoodanige in *Egypte* en veel meerder dan
„ op enige andere plaats in de Levant.”

Egypte ligt voorbij den Keerkring van de kreeft en ik bevond mij dicht bij die van den steenbok, dat is te zeggen, aan deeze zijde en op denzelfden afstand van den evenaar. Hetgeen mij HASSSELQUIST nu zegt van Noord-Afrika vond ik in Zuid-Afrika op dezelfde breedte, en dat was het dat mij verbaasde. Ik verwonderde mij hoe de natuur zulke treffende gelijkenissen oplevert in twee landen bijna twaalf honderd mijlen van elkanderen verwijderd, maar onder gelijke parallellen gelegen.

Ik ben geen Scheikundige en ik heb meer dan eens reden gehad om mij zulks te beklagen. Het zou te wenschen zijn dat een reiziger, als het mogelijk ware, alle nuttige kundigheden in zig vereenigde; maar ieder een wordt gewoonlijk door eenen heerschenden smaak in de beoefening der wetenschappen bestierd, die bijna altijd de andere uitsluit en als natuurkundige had ik mij alleen op het vak van de kennis der dieren toegelegd. Zonder egter scheikundige te zijn, had mij tot hier

toe alles die ontzagchelijke menigte zee-zout ge-
toond, welk HASSELQUIST in *Egypte* gevon-
den had, en ik geloofde zelfs dat ik 'er ook *na-*
tron begon te vinden.

Terwijl ik mij van de *Kaap* verwijderde, had ik steeds opgemerkt dat het water, in het eerst wat brakachtig, met zout bezwangerd wierd, naar maate ik de evenachtlijn naderde. Niets was zeldzaamer dan volkoomen zoet water. De afvallende stroomen waren zelfs zeer merkbaar zil-
tig. Naauwlijks was eene plas door de zon ver-
warmd of men zag 'er eene korst zaamgezet en
gekrijstallifeerd zout in koomen. Alles was zout
tot de planten toe en, volgens de gesteldheid van
haare vezelen min of meer gunstig was voor de
inzuiging van het zout, waren zij ook min of
meer scherp.

Onder de zoute planten van *Egypte* telt HAS-
SELQUIST de *Salicornia* en bijzonderlijk ver-
scheidenen soorten van *chenopodia* en *mesembryen-*
themum. Deze gewassen nu zijn Zuid-Afrika
ook eigen en zelfs aldaar zeer overvloedig, voor-
al in het land der *Kabobikas*.

Alle de reizigers, eindelijk, verhaalen ons dat
de Egyptenaars, ondanks de gezondheid van hun-
ne luchtstreek, aan blindheid onderhevig zijn,
een droevig ongemak, dat men voornamelijk moet
toeschrijven aan dat zout-stof, dat zoo dikwijls
door

door den wind in de oogen gewaaid wordt, en daar, zijn ook veele blinden in het land, van 't welk ik spreek. Ik heb 'er zelfs geene gezien dan daar, en de inwooners hebben gemeenlijk min of meer ongemak aan de oogen.

Deeze treffende overeenkomst tusfchen twee landen, welke door de geheele breedte van de verzengde luchtstreek van elkanderen gefcheiden zijn, kon niet misfen mijne nieuwsgierigheid ten uiterften optewekken. Ik vermoedde dat dat ftof, met welke ik de vlakke bedekt gezien had, *natron* ware. Mifchien zou ik nog meer van hetzelfde vinden, als ik het land dieper indrong en die grond, waarop niets groeide, van welken mij de voet-zool-draagers spraken, deed mij dat giften en voegde nog eene reden bij die welke ik had om mijn ontwerp te volvoeren.

De tegenftribbeling, die mijn volk bood, had niets in mijn oog dat in ftaat ware het te doen uitstellen. Tegens hunne kleine opftanden gehard, liet ik 'er mij niet door verfchrikken en ik lachte zoo wel over de tegenwerpeningen en het gemor van deeze als over de blodaartigheid en het klaagen van de andere.

Mijne Hottentotten zelve waren voor mij thans niet meer dan kinderen, die huilen en kermen als zij van hunne min verwijderd zijn. Zedert ik het befluit genoomen had mij van de eene horde aan
de

de andere door de inwooners van het land te laten verzellen en aankondigen, kon ik hen van alle die onder mijne bende waren het gemakkelijkst misfen. Mijn nieuw ontwerp was mij zelfs zoo gemakkelijk en zoo voordeelig, zij wierden mij zoo onnut en zoo lastig dat ik misfchien blijde zou geweest zijn, als zij mij verlaaten hadden.

Daarenboven vereifchte de wijze, waarop ik thans reisde, op verre na zoo veel volk noch zoo veel toefstel niet. Ik had mijne reis met wagenen begonnen en deeze wijze van reizen was van ontelbaare ongemakken verzeld.

Behalven de toevallen en vertraagingen, welke zij maar al te dikwijls veroorzaakte, behalven de onmogelijkheid, waarin ik was om dezelve, als zij braken, weder te herffellen, moest ik, om die te onderhouden en voort te doen gaan, aanmerklijke en overbodige onkosten doen. Ik had voorraad van gereedschap en van ijzer-werk nodig. veel volk om die te mennen en de osfen optepafen, vooral dubbele voorffpannen, die zeer kostbaar en zeer moeilijk te bekoomen waren, omdat het op eenen zekeren afftand van de volkplantingen niet gemakkelijk was reeds geleerde osfen te krijgen. Ik heb reeds verhaald hoe veel arbeid en vermoeienis het mij in de sneeuw van het *Camis* gebergte gekost had om enige flegte osfen te bekoomen, die ik ftraks op weg had
zien

zien sterven zonder 'er enig gebruik van te kunnen maaken.

Toen ik mijne legerplaats aan de *Oranje-rivier* verlaaten had, had ik bijzonderlijk willen onderzoeken of het mij mogelijk zoude zijn mij voortaan door mijne wagenen te doen volgen. Ik had mij ook voorgesteld verschillende wilde natieën, om zoo te spreken, te toetsen, hun karakter te beproeven, en te zien tot hoe verre ik hen vertrouwen konde en op haaren bijstand konde rekenen. Het was mij volstrekt nodig dit beiden te weten om mijne reis te vervorderen; zonder dat kon ik op geenen goeden uitslag hoopen en zou ik mischien van mijnen eersten stap af gestuit geweest zijn.

De tweede proef was mij volmaakt gelukt. Overal had ik vrienden gevonden; overal vond ik lieden, op welke ik vertrouwen kon, die mij van de eene horde naar de andere bragten, welker hulp en dienst mij slegts beuzelingen kosteden. Zoo vrij als de lucht hong ik van niemand af. Lieden, die ik zoo gewonnen had, bragten noch zwaarigheden, noch vertraaging, noch, tegenstand tegens mijnen wil en alles kondigde mij aan dat ik door geheel Afrika kon reizen.

Wat mijne wagenen belangt, op die moest ik niet meer rekenen. Naar maate men zig van de volkplantingen verwijdert en den keerkring naderd,

dert, wordt het land meer en meer ruuw en bergachtig. Men ziet 'er van alle kanten niet dan bergen en rotfen, welker engten meestendeels hoog en steil zijn als afgronden en bij gevolg kan men die niet met wagenen doorkoomen.

Ik was dan genoodzaakt met draag-osfen te reizen, dat minder moeilijk en oneindig veel spaarzaamer is, omdat het veel minder osfen vereischende, mij ook ontsloeg van 'er te hebben die ledig liepen, en mij in staat stelde om overal zoo veele te vinden als ik nodig had.

Tegenswoordig en met mijn ontwerp om de *Houzouanas* te gaan bezoeken, had ik nog eene derde proef te neemen. Naardien geen der voet-zool-draagers mij tot gids wilde dienen, ontbraken mij nu eensklaps de middelen, op welke ik rekende en die mij tot dien tijd gelukt waren om van de eene horde tot de andere te gaan. Hunne weigering brak de keten van mijne gemeenschap, en ik moest middel vinden om die te vergoeden en haar alleen zelf te maaken. Zoo het mij zonder hen gelukte tot bij dit volk te koomen, dat men mij met zulke zwarte kleuren afschilderde, als ik slaagde in hunne vriendschap te winnen, had ik niets meer te vreezen, dan was 'er geene natie, welke ik niet hoopen konde te leeren kennen en de uitslag van mijne reis wierd van te voren reeds zeker.

Mijn

Mijn tochtjen bij de *Houzouanas* kon onder- tusfchen niet dan zeer kort zijn en het wierd mij zelfs onmogelijk verder te gaan. Naardien ik voorgenoomen had mijne legerplaats aan de *Oranje-rivier* flegte voor enige maanden te verlaaten, had ik maar een klein pak met waaren medege- noomen, welk de omftandigheden mij genood- zaakt hadden fterk aantetasten en dat op zijn eind liep. En welke hoop was 'er dat ik vrienden zou- de maaken; als ik geene gefchenken meer had?

Ik weet dat de Wilde uit de natuur goed is, dat is, dat hij, als men hem niet beledigt, ook geen kwaad zal doen. Mifchien zal men zelfs enige dienften om niet van hem verkrijgen. Inhaalig- heid is zijne heerschende hartstocht niet. Zoo hij de dingen, welke men hem laat zien, met drift begeert, is het meer uit eene foort van kin- derachtige nieuwsgierigheid dan uit wezenlijke be- hoefte. Men moet zig egter niet vleijen dat men zekeren onderftand van hem verkrijgen zal, als men hem het lokaas niet aanbiedt van de eene of andere belooning.

Eene andere reden, die mij noodzaakte mijnen terugtocht naar de *Oranje-rivier* te verhaasten was de ftaat, waarin ik mijne legerplaats gelaaten had. Mijn kameelpardel, die op paalen ftond, kon bederven. Mijne verzamelingen, de vrugt van elf maanden arbeids, liepen hetzelfde gevaar,
en

en ik had van SWANEPOEL meer goeden wil dan wezenlijk goede oppassing te verwagten. Hem met het algemeen opzigt over mijne caravane belastende, had ik hem eene bediening gegeven, die zijne jaaren paste en weinig arbeids van hem vorderde. Hij was aan dat werkloos leven gewoon geworden. Ook dagt hij, als hij mijne tent geveegd en mijne koffij of thee gereed gemaakt had, voor dien dag genoeg gewerkt te hebben.

Met zulk een' man moest ik niet veel staat maken dat mijne legerplaats, geduurende mijne lange afwezigheid, met alle de vereischte naauwkeurigheid, in orde zoude gehouden worden. Wie kon mij ook voor het leven van eenen ouden man instaan? en al ware hij slegts ziek, hoe zeer moest ik dan niet bekommerd zijn voor de vrugt van zoo veel moeite?

In het midden van deeze verlegenheid en deeze wilde voorneemens, tot welke de onzekerheid van de middelen, die mij overschooten om die ter uitvoer te brengen mij bragt, besloot ik mijnen getrouwen KLAAS te raadpleegen. In kommerlijke omstandigheden was die braave man mijn raadsman, en ik had altijd bij hem zoo veel gezond verstand als ijver en moed gevonden. Ik deelde hem mijne gedagten, mijne nieuwe ontwerpen en de zwaarigheden gelijk ook de voorzigt die ik er in had, mede.

Hij

Hij hoorde mij zeer aandachtiglijk aan en toen zeide hij mij, terwijl hij mij in de hand floeg, dat hij van dezelfde gedagten was omtrent mijne nieuwe geneigdheid en voornamelijk omtrent mijn voorneemen van niet meer te reizen dan met draag-ossen: „ Wat uw voorneemen van naar „ de *Houzouanas* te gaan betreft (voegde hij „ er bij) ik behoef U niet te zeggen dat ik klaar „ ben om terstond te vertrekken; gij weet dat, „ overal daar het U behaagen zal te gaan, KLAAS „ U altijd getrouw en met vermaak zal volgen; „ maar als gij, behalven mij, nog enige vrijwillige „ nodig hebt, staa ik voor vijf van mijne „ makkers in, op welke gij, zoo wel als op „ mij, tot den dood kunt vertrouwen”.

Deeze betuiging van dienstvaardigheid van eenen man van eene beproefde trouw, de verzeekering die hij mij gaf dat ik nog enige braave en kloekmoedige medgezellen kon krijgen, dit alles gaf mij zoo veel blijdschap, bragt mij in zulk eene geestdrift, dat ik in den eersten oogenblik in verzoeking kwam om alle weggezenden, die mij onnut waren en zonder uitsfel op staanden voet te vertrekken; maar ik bedagt mij egter. Ik zag dat ik eenen halven dag nodig zoude hebben om mijne toebereidzelen te maaken; ik stelde mijn vertrek dan uit tot 's anderen daags 's morgens en, den vijf mannen, welke KLAAS mij opge-

geeven had, last geevende zig vroegtijdig gereed te houden, verklaarde ik aan de andere dat ik hen meester liet om te doen zoo als zij wilden; maar dat ik egter degeene, die moeds genoeg hadden om mij te volgen, met mij zoude neemen.

Mijn nieuw ontwerp was naar de *Houzouanas* te gaan en dan weder naar mijne legerplaats aan de *Oranje-rivier* te keeren, niet langs den weg, dien ik gevolgd had, maar langs eenen anderen, die mij gelegenheid zoude geeven om nieuwe volks-benden te leeren kennen; ik was voorneemens, als ik in mijne legerplaats zoude gekoomen zijn, met mijne wagenen optebreeken, en, ook langs eenen anderen weg, naar de *Kaap* terugtekeeren, om vervolgens, op eenen gelegener tijd, en enkel met draag-osfen, eenen derden tocht te onderneemen, van welken ik mij eenen beteren uitslag dan van den tweeden beloofde en wanneer ik mijnen weg door de landen ten oosten van het *Camis* gebergte meende te neemen.

Op deeze reis voorzag ik dat ik de *Houzouanas* nodig zoude hebben, en met dat inzicht wilde ik hen beproeven en mij van hun verzeekeren. Voor het overige beloofde mij mijne nieuwe wijze van reizen, die ligter en gemaklijker was, zoo wel als minder kostbaar, meer overvloed van middelen en meer gemak tot het doen van ontdekkingen, die mijne verbeelding reeds met de zoetste hoop streelden.

Met

Met het aanbreeken van den dag was mijne geheele caravane gereed om te vertrekken. De *Groote Namakas* hadden in den nacht onder elkanderen raad gehouden en zij hadden, gelijk ik wel voorzien had, besloten mij te volgen, niet uit ijver of kloekmoedigheid, maar uit zuivere blodaartigheid, en uit vrees van door de *Boschjesmannen* aangevallen te worden, als zij zonder beschutting naar huis gingen.

Mijne Hottentotten, die zig verre boven de *Groote Namakas* verheven achteden en die zig geschaamd zouden hebben zig minder kloek te toonen, stelden 'er eer in nog meer drift te toonen, en hun voorbeeld haalde het overige van mijn volk over. *Korakas*, *Kaminoukas*, *Kleine Namakas*, volk van de horde van BASTER, alle ijverden om het zeerst. Het was wie het grootste ongeduld om te vertrekken toonen zoude. Die voetzool-draagers, welken de verhalen eerst zooveel schrik ingeboezemd hadden, waren thans niet meer dan een spot. Men lachte hen uit en men zeide regt uit dat zij geweigerd hadden met mij te gaan omdat zij hun schoeizel vreesden nat te maaken of te bederven.

Voor ik dagt te vertrekken, had ik zorg gedraagen hen de weinige onderrigtingen te vragen, welke zij in staat waren mij te geeven omtrent den weg dien ik reizen moest. Zij hadden

mij gezegd dat ik, na eenen of twee dagen trek- kens noordwaarts, eene wijde vlakte zoude vin- den, ten westen door eene keten bergen bepaald, dat ik die vlakte door moest trekken en dat ik de verblijfplaats der *Houzouanas* in de rotsen van dat gebergte zou vinden.

Ik nam dan mijne koers volgens deeze onder- rigtingen en omtrent den middag hielden wij voor de eerste reis stil op den oever van een zout meir. Dat zout, dat gekrijstalliseerd was, vertoonde eene laag, die het in zijne geheele uitgestrektheid bedekte; het was waarschijnlijk op deszelfs op- pervlakte gevormd en dreef 'er op; maar de re- gen van de vorige dagen had 'er zoo veel water in gebracht, dat het tusfchen water en wind lag.

Mijn volk zat op den kant van het zout meir en zou het middagmaal gaan houden, wanneer zij van verre in de vlakte vier mannen zagen, die de- zelve dwarsch over gongen. Dit gezigt deed hen van schrik verstijven. Zij riepen dat het *Hou- zouanas* waren en, schoon zij tien of twaalf te- gens een waren, vreesden zij reeds van hun aan- gerast te zullen worden. In eenen oogenblik was al de moed dien zij des morgens hadden laten blijken, weg; niemand had meer lust tot eeten en ik weet niet wat 'er van die algemeene be- kommernis zou geworden zijn, als KLAAS mij niet ten eersten ware koomen waarschuwen wat 'er omging. Ik

Ik nam mijnen verrekijker om de vier vreemdelingen te bekijken en ik zag mannen, die mij zeer groot van gestalte voorkwamen, terwijl de *Houzouanas*, volgens de beschrijving, die men mij van hun gegeven had, weinig meer dan dwergen waren, ten hoogsten vier en een halven voeren groot. Ik deed enige karabijn-schooten om ons van hun te doen bemerken, zij bespeurden ons ook; maar het was voor hun eene reden om zig te verwijderen en zij verdweenen in eenen oogeblik.

Onder de ongemaklijkheden van den weg, van welke de Voetzool-draagers mij gewaarschuwd hadden, was 'er eene, van welke men mij niet gesproken had; het was een holle bolle grond, over welken wij genoodzaakt waren te gaan. Ge-lijk een deeg dat eensklaps aan een te sterk vuur zou blootgesteld geweest zijn, maakte hij eene korst boven den grond, waaronder niet alleen ontallijke gezinnen van kleine diertjens zig zouden hebben kunnen verschuilen, maar die ook tus-schen beiden verscheiden mijlen in de rondte zou-den hebben kunnen rond loopen

De meeste onzer osfen, en vooral die, welke zwaar geladen waren, zonken, op elken stap, eenen halven voet in en die geduurige struikelin-gen kwelden hen en maakten hen woedende. Wij zelve waren 'er niet vrij van. Wanneer wij

zulks het minst verwagteden, viel de grond eensklaps onder onze voeten in en men begrijpt hoe vermoeid en ongeduldig zulk reizen ons moest maaken.

Bij dit ongemak kwam nog een ander dat nog erger en nog ondraaglijker was, dat van die zoutachtige krijstallifatie, die overal op den grond lag en die, door eene brandende zon beschenen wordende, ons door haare heete terugkaatsing brandde terwijl zij ons door den weerschijn van haare stralen verblindde. De ligte stof, die haar bedekte en een deel van dezelve uitmaakte, rees met het minste windjen rondom ons op. Wij zelve deden, door de onvermijdelijke beweegingen van onzen voortgang, dikke wolken van dezelve oprijzen, die, ons in het aangezicht vliegende, onze oogen vulden en prikkelden. Verpligt zijnde dezelve in te ademen, geraakten onze neusgaten met zweeren bezet, dat ons eene onverdraaglijke jeukte veroorzaakte. Onze lippen waren 'er zelfs zoo door aangedaan, dat zij, op de minste beweging om te spreken, begonnen te bloeden en dat elk woord, dat wij spreken moesten, voor ons eene pijnlijke kwelling wierd.

Ik maakte mij gereed om na het middagmaal weder op reis te gaan, om die plaag te ontwijken. Eene donder-bui, die opkwam belette de
mij

mij de reis aanteneemen en noodzaakte ons den nacht bij het meir doortebrengen.

Dit was egter geen tijd-verlies voor mijn volk. De nood is de moeder van de uitvindingen. Zij hadden des morgens op weg veel van de hitte van de zon geleden. Om zig gedurende het overige van de reis daartegens te wapenen, namen zij alle de drooge schaapen- en gazellenhuiden, welke zij hadden, en maakte 'er zig platte hoeden van, die over de ooren nedergeslaagen en met riemen onder de kin vastgemaakt zijnde, hen op eene belagchelijke wijze naar de Elzaser vrouwen van den omtrek van Straasburg deden gelijken, als zij in het veld huane tabak en groenten gaan wieden.

De zwaare pijn, welke ik aan de oogen en in de keel gevoelde, de vrees van nog gevaarlijker smerten te zullen krijgen, deed mij ook enige voorzorgen gebruiken. Ik behoefde mijn hoofd niet te beschutten gelijk zij; mijn nedergeslagen hoed met struisvederen bezet was genoegzaam om mij beschutting te geeven; maar ik wilde mijne oogen tegens die verblindende terugkaatsing van de zon behoeden en mij eene soort van scherm maaken tegens die wolken bijtende stof, die mij puisten veroorzaakte.

Ik maakte mij dan met koperdraad eene kleine zonne-scherm, die ik met een neusdoek bedekte

en die, ligt genoeg zijnde om mij in geene deelen te vermoeien, mij egter zeer nuttig wierd. Zij kwam mijn volk zoo gerieflijk voor, dat elk, op mijn voorbeeld, eene wilde hebben en dat zij, de gedaante van de huiden, met welke zij hunne hoofden bedekt hadden, veranderende, dezelve in zonne-schermen herfschiepen. Deeze schermen waren belagchelijk gemaakt, dat beken ik; maar zij waren voordeelig en waren hun op weg zeer dienstig. Verscheidene van hun hadden een nog belagchelijker stuk werk gemaakt; zij hadden een groot buffel-vel op stokken vastgehecht, 't welk zij dus als een gehemelte boven hunne hoofden droegen.

De vrouwen alleen verdroegen met kloekmoedigheid de groote vermoeienis van eenen zoo buitengewoonen tocht. Niets deed haar haare vrolijkheid verliezen. Altijd even lugtig, altijd even dartel, deeden zij niet als met de mannen over hunne belagchelijke toerusting spotten. Ik gong te voet, even als de vrouwen en ik braveerde de vermoeienis, zoo om mijne paerden te spaaren als om mijn leven niet te waagen op dieren, die, zeer dikwijls fruikelende en met de knieën knikkende, mij onfeilbaar den hals gebroken zouden hebben. Voor het overige was die onvermoeide kloktheid der vrouwen, in de omstandigheid, waarin ik mij bevond, een onwaardeerbaar voordeel

deel voor mij. Zij prikkelde den tegenzin en de luiheid dier mannen met schaamte, die, de bijzondere redenen van mijne reis niet weetende, haar flegts als eene buitenspoorige vermetelheid befchouwden.

Geduurende den dag ondervonden wij, ondanks onze voorzorgen en zonne-fchermen, eene vermeerdering van lijden. Hetzij door de overmaatige hitte, hetzij door de lucht of door het ziltig ftof, wij hadden alle zeer menigvuldige neusbloedingen en ondraaglijke hoofd-pijnen.

De koorts, die waarschijnlijk deeze ongemakken verzelde, gaf ons zelfs allen iets dat mijne Wilden nimmer ondervonden hadden en dat ik zelf de eerste reis in mijn leven gevoelde, fchitteringen en draaijngen voor de oogen of liever eene waare ijling. Het fcheen ons als zagen wij wagenen, huizen, fteden of kraalen, talrijke kudden, in kort duizenden verfchillende voorwerpen voor ons, die van gedaante veranderden en weder andere voortbragten, naar maate wij vorderden.

Maar dat aanmerklijk is en dat ons enige vrees inboezemde, omdat het ons het wezenlijk gevaar van onzen toefland deed begrijpen, was dat elk van ons wat anders zag en dat, hetgeen den eenen een berg fcheen, den anderen als eene rivier voorkwam. Wij leerden egter welhaast deeze beguichelingen miftrouwen en, door ons dikwijls

bij ondervinding te overtuigen dat zij flegts hersenschimmig waren, geloofden wij niet meer aan derzelve wezenlijkheid. Derzelve uitwerking was egter niet aanhoudende. Soms hield zij geheel op en onze oogen zagen de dingen gelijk zij wezenlijk waren. Op andere tijden daarentegen wierd ons gezigt-vermogen eensklaps vernietigd; wij ondervonden eene verblindende schittering en bleeven verscheiden minuten lang als blinden.

Mijn volk schreef alle deeze strijdige uitwerkingen, die elkanderen afwisdelden, aan betovering toe; mij kwamen zij voor voornamelijk aan de werking der zon toegeschreven te moeten worden; want, schoon zij zedert meer dan zeven weeken den keerkring had verlaaten en dus, den evennachtslijn naderende, ons flegts schuinsche stralen toefchoot, had zij egter de aarde zoo zeer verwarmd en de lucht was zoo brandende, dat de thermometer altijd boven de honderd graaden staan bleef.

Welk ook de oorzaak van ons lijden ware, heeft mijn temperament aangedaan. Ik ben zedert dien tijd aan neus-bloedingen en aan hoofdpijn onderhevig geweest, welke ik te vooren niet gekend had en die ik waarschijnlijk al mijn leven zal houden.

Ik heb niets gezegd van den kwellenden dorst,

tot

tot welken wij den gantschen weg over veroordeeld waren. Niet dat wij geen overvloed van water vonden; de bui van daags te vooren had overal water gelaaten, maar de aarde, over welke het gespoefd was, had het zoo ziltig gemaakt dat het onmogelijk te drinken was. Onze osfen, aan ziltige bronnen gewoon, behielpen 'er zig egter mede, en dat was een geluk; ik voor mij zou liever pekcl gedronken hebben. Gelukkiglijk vonden wij van tijd tot tijd in holten van de rotsen, wat regenwater, dat drinkbaar was.

Den derden dag, eindelijk, herkende ik de vlakte en de bergen, welke mij de Voetzool-draagers uitgeduid hadden. Als ik mij van het woord *vlakte* bedien, moet men aan dat woord dien zin niet hechten, welken het streng gesproken heeft. In Afrika noemt men vlakte de ruimte en de landen, die, van hooge bergen omringd, slegts met rotsen en bergjens doorsneden zijn, die op verre na zoo hoog niet verheven zijn.

Wij trokken die zoogenaamde vlakte in. Voor mij had ik de bergen, welke men mij zeide dat de schuilplaats der *Houzouanas* waren. Zij waren weinig meer dan vijf of zes mijlen van mij en zij scheenen mij toe zig van het zuiden naar het noorden uittestrekken en daar te verdwijnen; maar ik wagtete mij wel van mij op goed geluk in dezelve te gaan begeeven.

Aan den anderen kant was 'er geene mogelijkheid om, naar gewoonte, enige van mijn volk vooruit te zenden om mij aantekondigen en de geesten tot mijne aankomst voortebereiden. Zoo ik het enigen van mijn volk hadde willen voorstellen, zouden zij het ronduit geweigerd hebben. Ik wilde zelfs de vriendschap van KLAAS niet op dien toets stellen, welke dienstvaardigheid hij mij tot dus verre getoond had. In de verlegenheid, waarin ik mij bevond, moest ik alleen op mijzelf rekenen en, om mij te bepalen en een besluit te neemēn, afwagten hoe de omstandigheden zig zouden toedraagen.

Ik hield dan stil en beval de tenten optezetten. Mijne hoop was dat ik in den nacht de vuuren ontdekken zoude, welke de *Houzouanas* in hunne gebergten zouden laten branden. Deeze seinen moesten mij aanwijzen waar zij woonden en mij mijne koers daarnaar doende rigten, mij belletten in het wild te dwaalen. Hier toe moest ik door hen niet ontdekt worden en bijgevolg in mijne legerplaats geene vuuren ontfteeken.

Maar deeze maatregel wierd ondoenlijk. Bij mijne aankomst had ik aanmerkelijke troepen Zebbras gezien. Ik had nog talrijker benden gezien van die soorten van Gnous, van welke ik boven gesproken heb, en deeze menigte wilde dieren moest noodzaaklijk verscheurende dieren aanlokken.

ken. Hoe het nu te waagen eenen nacht zonder vuur doortebrengeu in een onbekend land, daar zeer waarfchijnlijk wilde dieren verkeerden? Ik liet dan dat eerfte voorneemen vaaren, ik begon met den omtrék te doorzoeken en eene ronde te doen met enige van mijn volk, om ons gerust te ftellen dat wij geene vijanden in de nabuurfchap hadden. Vervolgens gaf ik, toen de avond viel, last dat men verfcheiden zeer groote vuuren ontfteeken zoude en dat men die zoo zoude fchikken dat zij ons helpen konden om van verre te onderscheiden wat 'er gevaarlijks voor ons zoude kunnen omgaan.

Te zelfden tijd, om de *Houzouanas* in ontzag te houden, in geval misfchien enige van hun ons befpeurd mogten hebben, liet ik eene algemeene losbranding van ons fchietgeweer doen, en ik droeg zorg dat men in den nacht van tijd tot tijd enige fnaphaanen affchoot.

Geduurende den nacht zag ik van verre in het zuiden een zeer groot vuur, dat, door de grootte, welke het ondanks zijne verte had, mij voorkwam een brand van droog gras op bergen te zijn; maar digter bij, in het westen, zag ik nog drie andere, welke ik giste feinen te zijn. Deeze kondigden mij aan dat ik in de nabuurfchap van de eene of andere volksbende, hetzij *Houzouanas*, hetzij van eene andere natie was, en ingevol-

volge besloot ik het gebergte te naderen zoo dra de dag zoude aanlichten.

Toen wij opbreeken zouden zag ik mij op nieuw weêrhouden door de besluiteloosheid van mijn volk, dat, hunne oude vrees weder opvat- tende, vreesde verder te gaan. Toen wij de hor- de der voetzool-draagers verlaaten hadden, had het gevaar zig slegts van verre vertoond en men had het getrotseerd; maar nu men het dicht bij zag en het door de verbeelding nog vergroot wierd, deed het den moed wegzinken.

Die ronde, die vuuren, die voorzorgen van vei- ligheid, welke ik voor den nacht had gemeend te moeten neemen, hadden de vrees nog vergroot. Men vreesde reeds dat ik nog veel verder dan het land der *Houzouanas* meende te gaan. Men be- schuldigde KLAAS de bende bedrogen te hebben met hen wijs te maaken dat mijn voorneemen was, als ik deeze natie zoude bezogt hebben, weder naar de *Oranje-rivier* te keeren, daar mijne daaden en alle mijne toebereidzelen gantsch andere ontwerpen scheenen te kennen te geeven; en deeze redeneering was niet zonder waarschijn- lijkheid, naardien ik niets gezegd had van dien kort aanstaanden terugtocht.

Zoodanig was de steeds toenemende verlegen- heid, waarin ik mij bevond. Het groot getal lieden, welke ik in mijn gevolg had, hunne lui- heid,

heid, hunne blohartigheid, hunne ongehoorzaamheid, legden mij geduuriglijk hinderpaalen in den weg, die mij in mijnen tocht stuiteden en mijne ontwerpen dwarsboomden. Reeds had ik verscheiden maaken het besluit genoomen mij van hun te ontslaan en mijne reis te vervolgen met KLAAS alleen en de vier mannen, voor welken hij mij ingestaan had. Ik zag mij op nieuw genoodzaakt die partij te kiezen.

Voor ik egter tot dat uiterste kwam, wilde ik hun zelf de verzeekering geeven van mijnen aanstaanden terugtocht en dus de belofte vervullen, welke KLAAS hun gedaan had. Ik verklaarde dan dat ik, na de *Houzouands* bezogt en hunne gebergten doorreisid te hebben, mij door het Zuid-westen, dat ik hun wees, of naar de zee, of naar den mond van de *Visch-rivier* begeeven zoude, en dat ik vervolgens den vloed naar boven langs trekkende, tot dat wij eene waadbaare plaats zouden vinden, naar de legerplaats aan de *Oranje-rivier* zou gaan.

Zulk een ontwerp was wel geschikt om hen afgeschrikken door den langen omweg, welken ik daar beschreef; maar het stelde die onnozele menschen gerust, die zulks niet eens vermoedden en die, gewoon de zon dagelijks op en onder te zien gaan, zonder ooit op haaren loop acht te slaan, of op den volgenden dag te denken, niets verston-

stonden van dien tocht door het westen en 'er niets in zagen dan een middel om naar huis te koomen.

Mijne aanspraak kon hunnen neêrgeflagen moed niet opwakkeren, maar zij wekte eene bedrieglijke hoop in hunne harten op; het stond aan mij om 'er mijn voordeel mede te doen om tot mijn doel te koomen. Toen ik het sein tot het vertrek gegeven had, geraakte alles in mijne legerplaats in beweging, gelijk te vooren; maar niemand toonde die drift om te gehoorzaamen, die half van eenen goeden uitslag verzeekert; men volgde mij, en dat was het al; en ik gevoelde reeds toen dat ik veel moeite zou hebben om de beguicheling, waarin ik hen gebragt had, te verlengen.

Ik voorzag niet dat ik goed water zou vinden voor ik den voet van het gebergte bereikt zoude hebben; maar mijn volk liep, in hunne bekommering, zoo veel gints en herwaarts, om tijd te winnen en 'er zoo laat mogelijk te koomen, dat zij water vonden. Ik moest dan stil houden en mij daar legeren, schoon wij slegts vier mijlen afgelegd hadden.

In den nacht zagen wij weder dezelfde vuuren als den voorigen. Eindelijk, met het aanbreeken van den dag, besloot ik zelf op kondschap uittegaan en nam enige geschenken mede.

Dee-

Deeze reis nam ik KLAAS niet met mij; hij was te zeer in mijne legerplaats nodig en ik liet hem aldaar, opdat hij, in geval de rust gestoord wierd, de bende zoude kunnen beteugelen en gerust stellen; maar ik liet mij verzellen van vier andere, die van zelve aanboden mij te volgen en die, zoo wel als ik, van het hoofd tot de voeten gewapend wierden.

Eerst rigtede ik mijne koers, zoo veel de engten en de holle wegen het mij toelieten, naar de plaats, daar wij vuuren gezien hadden. Met voorzigtigheid tot aan den voet van het gebergte gekoomen zijnde, moesten wij het naar het noorden opklimmen, omdat ik toen bespeurde dat de omwegen ons te verre naar beneden hadden doen afzakken.

De ruimte, welke ik door alle deeze gedwongen omwegen genoodzaakt was doortetrekken, vertoonde mij niet dan rotsen de eene op de andere gestapeld, met nog hooger spitsen daar agter. Zij hadden een waarlijk afgrijslijk aanzien en, zonder enige ellendige weinig opgeschoten planten, die van plaats tot plaats, treurig stonden te groeijen, zou men 'er niets gezien hebben dan de droevige vertooning van eene onbezielde en doode natuur. De akeligheid van die woeste plaats wierd nog grooter door de stilte, die 'er heerschte; men hoorde slegts van tijd tot tijd het sebel

geschreeuw der dasfen en het wanstemmig geluid der roofvogelen, dat door de ooren kraste.

Ik vreesde indedaad dat onze verdwaaling ons aan het een of ander ongeluk zoude bloot stellen en het was ondertuschen deeze verdwaaling zelve, die ons, door het gelukkigst toeval, deed vinden dat ik met zoo veel onzekerheid als drift gong zoeken.

Terwijl wij de berg-engten doorliepen zagen wij voetstappen van menschen die nog versch waren. Zij liepen naar rotsen, die wij beklauterden en op welke wij heete asch en enig overschot van nog brandende koolen vonden. Het was klaar dat deeze de plaats was daar in den nacht vuur ontstooken was geweest en de blijken, welke wij van hetzelfde zagen, toonden dat het land bewoond was en dat het geen wij zогten niet verre te zoeken was.

Schoon wij tot nu toe alle voorzigtigheid in het voortgaan gebruikt hadden, deed deeze ontdekking ons egter nog van oplettendheid verdubbelen. Eindelijk, na eenigen tijd voortgetrokken te zijn, kwamen wij aan eene beek, die uit eene smalle engte vlietede. Op derzelver zoom liepen enige koeijen graazen en, vier honderd schreden verder naar de plaats daar de beek uit de rotsen kwam, stond een zeker getal hutten; het was eene legerplaats der *Houzouanas*.

Op

Op dat tijdstip waren 'er niet buiten dan vrouwen, die, op het zien van ons, eene alarm - kreet aanhieven. Op dit sein kwamen de mannen uit de hutten, met boogen en pijlen gewapend en de geheele bende, de engte in loopende, gong zig op een heuveltjen stellen, van waar zij onbedeesd ons gedrag gade sloeg, om te zien wat haar zoude te doen staan.

Ik was zoo verre van hun af dat 'er geene kans was mij te doen verstaan en wat zoude ik ook gezegd hebben aan lieden, welker taal ik niet verstond. Ik nam dan het besluit van eene te gebruiken, welke zij begrijpen konden en ik deed hun, tegelijk met mijne kleine troep, alle tekenen van vriendschap, welke de omstandigheden ons op dat tijdstip in de gedagten gaven. Maar deeze taal was voor hun geheel nieuw; zij verstonden die niet en ik was genoodzaakt de eenigste te gebruiken, die voor hun verstaanbaar was, die van geschenken.

Ik naderde hunne hutten, welke ik alle ledig vond, uitgezonderd eene, in welke een hondjen gebleven was. Aan den ingang van eene andere lag eene hoop riet en enige gescherpte beenderen, ongetwijfeld bestemd om pijlen te maaken. Even als men een huisdier aanlokt door het lokaas van enige lekkernij, legde ik bij den hoop tabak en glazen koraalen neder, waarna ik mij weder naar mijne voorige plaats begaf.

Terwijl ik dit deed, hadden zij zig nog verder verwijderd. Maar toen ik weggegaan was, keerden zij weder en kwamen het geschenk, dat ik 'er gelaaten had, opraapen. De aandacht, waarmee zij het bekeeken, de vreugd, welke het hun scheen te veroorzaaken, dedden mij gelooven dat ik, na deeze voorloopige vriendschaps betooningen met hun in gesprek zou kunnen koomen. Ik naderde dan op nieuw van mijne bende gevolgd; maar zij verwijderden zig ten tweede maal. Het is waar zij gongen minder verre weg dan de eerste reis. Ik merkte zelfs op dat zij onder hen scheenen te raadslaagen en ik vleide mij dat het niet lang zou duuren of zij zouden in onderhandeling treden. Ik meende dan dat ik 'er een eind aan moest maaken. Ik nam een nieuw geschenk van tabak en koraalen en, hun dezelve toonende, gong ik alleen naar hen toe.

Dit middel van onderhandeling gelukte. Een hunner verliet de bende, naderde mij tot op honderd schreden en vroeg mij wie ik ware en wat ik begeerde? Ik had met verwondering opgemerkt dat die man zwart was, terwijl alle de overige van de horde, mannen en vrouwen, veel minder zwart waren dan de Hottentotten zelve. Maar dat mij nog meer verwonderde was hem zijne vraagen in de Hottentotsche taal te hooren doen. Ik andwoordde in dezelfde taal dat ik een
rei-

reiziger was, die het land, dat hij bewoonde, had willen leeren kennen en dat ik wenschte, zoo het mogelijk was, daar vrienden te vinden.

Toen kwam hij naar mij toe. Mijne vier makkers naderden ook en zij waren niet minder verwonderd dan ik eenen man van hunne natie te zien. Zij kwamen met hem in gesprek, verzeekerden hem van de waarheid van hetgeen ik hem gezegd had en wonnen zijn vertrouwen zoo sterk, dat hij terstond zijnen makkers een teken gaf dat zij bij ons zouden koomen.

De vrouwen, wantrouwender of omzigtiger bleeven in troepjens bij de hutten staan om den uitslag der onderhandeling aftewagten, terwijl zij ons met nieuwsgierigheid begluurden. Maar de mannen kwamen alle. Ik deelde de tabak en glazen koraalen, welke ik hun getoond had onder hen uit, en die wolven, welke men mij zoo wild en woest had afgeschilderd, waren voor mij niets meer dan schaapen.

Ik moest egter, toen ik hen zoo mak gemaakt had, terstond van hun scheiden. Mijne reis had veel tijd gekost. De dag was verre verlopen en ik vreesde, als ik langer wegbleef, mijn volk over mijne afwezigheid ongerust te zullen maaken, of mij bloot te stellen om in den avond te verdwaalen in een land, dat ik niet kende.

Ik kondigde dan den *Hauzouanas* aan dat ik

mij des anderen daags op den kant van hunne beek zou koomen nederlaan. Ik verzeekerde hun op nieuw dat zij aan mij eenen vriend zouden vinden, die altoos gereed zou zijn om hen dienst te doen en hen te verdedigen. Ik stond hun borg dat zij van mijn volk noch belediging noch schade ontvangen zouden; maar ik verklaarde hun ook te gelijk dat, zoo ik mij in het minst over hen te beklagen had, ik ook alle de middelen zoude gebruiken die in mijn vermogen waren en welke ik hun verzeekerde dat hunne magt verre te boven gingen.

Het was de Hottentot die mij tot tolk diende om hun deeze schikkingen aantekondigen, en hij bragt mij ook het zeer voldoende antwoord over, dat men 'er op gaf; ik moet niet vergeeten te zeggen dat hij behalven de Hottentotsche taal, ook vrij goed hollandsch sprak; hij bood mij, eindelijk, gediensfiglijk aan mij tot aan mijne legerplaats tot leidsman te dienen, 'er den nacht doortebrengen, en 's anderen daags weder met mij in de horde te koomen. Hij was verheugd landslieden te vinden, met welke hij zijne moeder-taal zoude kunnen spreken. Ik was blijde in hem een vertrouwen te vinden, dat mij ook vertrouwen inboezemde. Dus nam ik zijne aanbieding met dankbaarheid aan en wij vertrokken.

Men zal wel begrijpen dat onder weg mijn eer-

eerste werk was hem te ondervraagen door welk toeval hij tot de *Houzouanas* was overgegaan. Hij verhaalde mij dat hij omtrent het *Camis* gebergte geboren was en dat hij, vrij langen tijd, als een onderdaan van de Maatschappij geleefd had; maar dat hij, slegte behandelingen en onrechtvaardigheden ondergaan hebbende en met eenen Neger-slaaf weggeloopt zijnde, die aan denzelfden meester als hij verbonden was, na veel omzwervens, eene schuilplaats en bescherming bij de *Houzouanas* was koomen zoeken. De Neger was gestorven van eene vergiftigde pijl in eene schermutzeling, welke de horde met eene vreemde horde gehad had. Dus alleen overgebleven zijnde, bleef hij bij zijne oude beschermers wonen, van welke hij, door zijn dapperheid enigermaate het opperhoofd geworden was.

Ik verschoonde zijn wegloopen. Hij scheen mij toe recht daar toe gehad te hebben; maar ik kon niet begrijpen waarom hij bij voorkeur zijn verblijf bij rovers gekoozen had, welker ambagt in moorden en steelen bestond en ik deed hem daarover enige verwijtingen. Ziet hier wat ik uit zijne redenen begreep.

De *Houzouanas* zijn geene moordenaars van beroep, gelijk gij denkt, andwoordde hij mij. Zoo zij somtijds bloed vergieten is het geene bloeddorstigheid, maar eene billijke weêrwraak,

die hen de wapenen doet opvatten. Door de andere natieën aangevallen en vervolgd hebben zij zig genoodzaakt gezien naar ontoeganklijke plaatsen, naar dorre bergen te vlugten, daar zij alleen leeven kunnen.

Als zij gazellen of dasen kunnen schieten, als de mieren-poppen overvloedig zijn, als hun goed geluk hun veele springhaanen toezendt, dan blijven zij in den omtrek van hunne rotzen; maar als zij gebrek aan leeftogt krijgen, wee dan de nabuurige natieën. Van boven van hunne bergen laaten zij dan hun gezigt over de omliggende strecken weiden. Bespeuren zij 'er kudden, dan gaan zij die opligten of dooden, naar de omstandigheden toelaaten; maar, zoo zij steelen, zij dooden ten minsten niet dan om hun leven te verdedigen, of uit weêrvergelding en om oud ongelijk te wreken.

Somtijds gebeurt het egter dat zij, na zeer vermoeiende tochten, zonder buit weder t' huis koomen, hetzij omdat de prooi weg is, hetzij omdat zij afgeslagen zijn geworden. Dan slaan de vrouwen, door den honger en het schreeuwen van haare kinderen verbitterd, tot woede over. Verwijtingen, scheldwoorden, bedreigingen niets wordt 'er gespaard. Men wil scheiden; men wil mannen die geen moed hebben verlaaten en andere opzoeken die nijverheid genoeg bezit-

ten om hunne vrouwen en kinderen de kost te geeven. Eindelijk na alles uitgeput te hebben wat de woede en wanhoop kan ingeeven, maaken zij haar schorjen los en slaan 'er hunne mannen mede om de ooren.

Van alle beledigingen, welke men hun met mogelijkheid doen kan, is deeze de hoonendste en nooit kunnen zij die weërstaan. Op hunne beurt woedende geworden; zetten zij hunne krijgs-mutsen op (zijnde eene soort van helm van den nek van den hyena gemaakt, welks lang hair op hun hoofd wappert) gaan als dolle heenen en koomen niet weder voor zij enige kudden opgeligt hebben.

Dan koomen de vrouwen hun te gemoet, ontvangen hen met liefkoozingen en prijzen hunne dapperheid; men denkt niet meer dan om zig te vermaaken en te slempen en men vergeet de voorledene ongemakken tot dat nieuwe behoeften weder dezelfde toneelen doen ontstaan.

Zoodanig waren hoofdzakelijk de redenen, waarmede mijn gids het gedrag van zijne makkers zocht te rechtvaardigen, een gedrag, dat door den nood gebillijkt wierd en welk de hoedanigheid van Wilde genoeg wettigt. Met wetten, eene politie, reden en de vooroordeelen, welke zij ons geeven, is het iets monsterachtigs dat 'er horden van roovers, zelfs onder Wilden, zijn,

welke onophoudlijk steelen, oorlog voeren, de gevaaren waarmede die verzeld gaat, onder de ooggen zien, om den honger te ontgaan en middel te vinden om dien te stillen. Maar wie is wezenlijker wild, hij die reeds den landbouw oefent, kudde fokt, zig bij voorkeur aan eenen grond houdt, de ruilingen, het begin van den koophandel kent, of hij die alleen op zijne kragt rekent en het tijdstip dat hij honger krijgt afwagt, om zig te verschaffen dat hij nodig heeft? Wetten, eene politie en reden zijn voorzeeker veel beter; maar het kwaad dat 'er dikwijls het gevolg van is, vermindert in mijn oog oneindig het ongeluk van in eene woestijn te leven en die niet te kennen.

Mijn Hottentot veroorzaakte, toen hij in de legerplaats kwam, door zijne tegenswoordigheid eene soort van verstomming. Als hij eensklaps uit de wolken was koomen vallen, zou hij, geloof ik, niet meer verwondering verwekt hebben. Welhaast wierd hij omringd en een ieder wilde weten door welke zonderlinge lotgevallen hij zig zoo verre van zijn geboorte-land bevond. Men liet hem zelfs in den nacht geene rust. De nieuwsgierige verlieten hem niet en, na hem onthaald te hebben, besteedden zij allen hunnen tijd, tot het vertrek toe, met hem te ondervragen en naar hem te luisteren.

Des anderendaags gong ik, gelijk ik gezegd had,

had, mijne tent aan de beek opzetten. Ik vond onderweg weder van die ziltachtige zelfstandigheid van welke ik hier boven gesproken heb; maar in het gebergte was zij niet meer te vinden en zag ik 'er geene blijken meer van.

Zoo de wederkomst van den Hottentot de *Hou-zouanas* gerust stelde, boezemde alles wat hij hun van mij zeide hun het grootste vertrouwen in. Naauwlijks had ik mij ter neder gezet, of zij kwamen mij alle een vriendlijk bezoek geeven. Men zou gezegd hebben dat wij reeds van over lang door een gevoel van broederschap vereenigd waren; maar met mijn volk was het zoo niet gelegen: die naam van *Houzouana* had de geesten zulk eenen schrik ingeboezemd, de vooringenoomenheid tegens dat volk had zulke diepe wortelen geschoten, dat men het niet dan met schrik en ijzing beschouwde, en tot op het tijdstip dat wij het verlieten wierd het altijd met dezelfde oogen aangezien.

Zoodanig was op mijne eerste reis de schrik geweest, welken men voor de Kaffers had opgevat, en zoodanig was die, welken men op de tweede voor de *Houzouanas* had, en ik kon niet hoopen dat het mij beter dan anderen gelukken zoude denzelve te geneezen. De Wilde, van vijanden en gevaaren omringd, moet wantrouwend en agterdogtig zijn. Als 'er onder de vijanden, die hij
te

te vreezen heeft, enige zijn, die indedaad vreeslijk zijn, dan is het geen wantrouwen, maar schrik dien hij gevoelt. Hun naam alleen zal hem doen beeven en hij zal van hun de onwaarschijnlijkste vertellingen, de ongerijmdste fabelen gelooven en dus is hij reeds vooruit overwonnen. Het is genoeg dat eene horde eenen luisterrijken krijgstoet doe om haare meerderheid boven alle de andere te vestigen. Zoodanig is het lot van de *Houzouanas*. Hun naam gaat met schrik door alle monden. Hunne roem dringt van land tot land tot aan de *Kaap* zelve door, daar men de ongerijmdste verhalen van hun doet. Hun dwaalend leven zet hun nog meer aanzien bij; de onmogelijkheid van hunne waare kragten te kennen verdubbelt dezelve in de oogen der andere Wilden en men denkt dat zij talrijk zijn, omdat men hen altoos in werking ziet en omdat zij onverhoeds overvallen.

Hunne horde, die in zigzelve niet groot was, was thans nog kleiner door de afwezigheid van een gedeelte uit welke zij bestond. Zij waren uitgegaan om, gelijk zij het noemen, te proviandeeren en daar waren in de kraal niet meer dan zeven en twintig mannen, zeven vrouwen en enige kinderen. Zij wagteden de terugkomst van hunne makkers om de plaats daar zij nu gezeten waren, te verlaten en gezaamenlijk door het zuid-

HOUZOUANA MAN.

zuidwesten naar den mond van de *Oranje-rivier* te trekken. Menschen, die, door hunne wijze van leeven, altoos vreezen aangevallen te zullen worden, of die geduuriglijk verre tochten moeten doen, kunnen niet wel langen tijd eene zelfde plaats bewoonen. Het was maar voor eenen korten tijd dat deeze zig aan de beek waren koomen legeren, en het was voor mij een gelukkig toeval hen daar ontmoet te hebben.

De *Houzouana* is zeer klein van gestalte en als men onder hen vijf voeten hoog is, is men zeer groot, maar die kleine mannetjens, die zeer wel geëvenredigd van ledemaaten zijn, bezitten bij eene verwonderlijke kragt en vlugheid, een zeker voorkoomen van onbedeesdheid, stoutheid en fierheid, die ontzag inboezemt en die mij ongemeen behaagde. Van alle de rasfen van Wilden, welke ik gekend heb, was 'er geen die mij voorkwam met eene zoo werkzaame ziel en met eene zoo onvermoeide gesteldheid van lighaam begaafd te zijn.

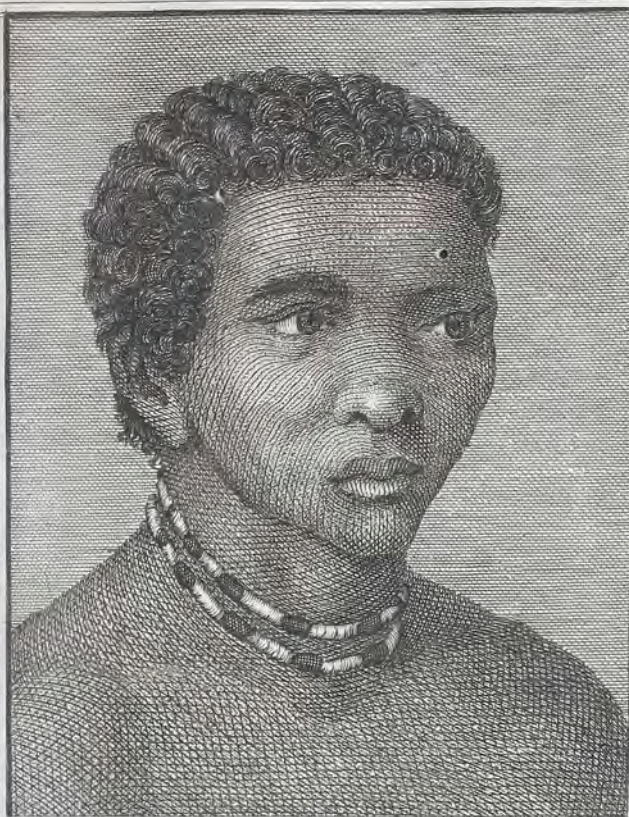
Hun hoofd, schoon het de voornaamste kenmerken van het hoofd van den Hottentot heeft, is egter ronder van kin; ook zijn zij veel minder zwart en hebben die lood-kleur van de Maleyers, welke men aan de *Kaap* den naam van *Boegineezen* geeft; hun hair, eindelijk, dat meer gekroest is, is zoo kort, dat ik eerst dacht dat zij gescho-

ren

ren waren. Wat den neus belangt, die is nog platter dan die van den Hottentot, of liever zij hebben geenen neus, en de hume bestaat in twee wijde neusgaten, die, ten hoogsten vijf of zes lijnen uitsteeken. Ook gong ik, die onder den troep de eenigste was welke eenen Europischen neus had, bij hen voor een van de natuur misgedeeld schepzel door. Hunne oogen konden zig aan dat verschil niet gewennen, dat zij bij mij voor eene monsterachtige lelijkheid aanzagen, en, gedurende de eerste dagen zag ik hen alle op mijn aangezigt staroogen met een gelaat van verwondering, die indedaad belagchelijk was.

Uit dit gebrek aan neus spruit voort dat de *Houzouana*, van ter zijde gezien, lelijk is en naar een' aap gelijk. Als men hem van vooren beziet, vindt men, in den eersten opslag, iets ongemeens aan hem, naardien zijn voorhoofd meer dan de helft van zijn aangezigt schijnt te beslaan. Hij heeft egter zoo veel physionomie, en zulke groote levendige oogen, dat hij, ondanks zijn zonderling voorkoomen, vrij aangenaam om te zien is.

Naardien de warmte van de luchtstreek, waarin hij leeft, hem ontslaat van klederen te draagen, loopt hij het geheel jaar door gantsch naakt, uitgezonderd een zeer kleinen Jakhals, die met twee riemen op zijne lendenen is vastgemaakt, welker
ein-

HOUZOUANA MAN.

HOUZOUANA VROUW.

einden hem tot aan de knieën nederhangen. Door deeze aanhoudende gewoonte van maakt te loopen gehard, wordt hij zoo ongevoelig voor de ongestadigheid van het weder, dat hij, als hij zig uit het brandend zand van de vlakke in het midden van de sneeuw en het ijs van zijne bergen begeeft, de koude niet eens schijnt te bespeuren.

Zijne hut gelijkt niet naar die van den Hottentot. Zij is in het midden van onderen naar boven doorgesneden, zoo dat eene Hottentotsche hut twee hutten van *Houzouanas* zoude uitmaaken. Als men verhuist, laat men de kraal staan opdat, zoo enige andere horde van de natie daar voorbij kwam, zij 'er zig van zoude kunnen bedienen. Op weg hebben de verhuizers niets om op te rusten dan eene mat schuinsch op twee stokken opgehangen. Dikwijls slaapen zij zelfs op den harden grond; dan is het hun genoeg dat zij eene uitsteekende rots vinden om onder te schuilen; alles is goed voor lieden, welker lighaams gesteldheid de grootste vermoeienissen weêrstaan kan. Als zij zig egter ergens ophouden om 'er enigen tijd te blijven en 'er bouwstoffen vinden om hunne hutten te bouwen, dan maaken zij een kraal; maar bij hun vertrek verlaaten zij die gelijk de andere en dus doen zij met alle, welke zij oprigten.

Deeze gewoonte van voor hunne medgezellen
te

te arbeiden is een teken van een gezelligen aart en liefdaadige neigingen. Zij zijn ook indedaad niet alleen goede echtgenooten en vaders, maar ook zeer goede makkers. Bewoonen zij dezelfde kraal, niemand heeft 'er iets in eigendom, alles behoort aan allen toe. Ontmoeten zij andere benden van hunne natie, dan ontvangen zij elkanderen vriendlijk, beschermen elkaër, bewijzen elkanderen dienst; in kort, zij behandelen elkaër als broeders, schoon zij elkanderen mischien nooit gezien hebben.

De *Houzouana*, van natuur los en vlug, maakt zig een spel van de hoogste bergen en spitsen te beklauteren en dat was voor mij van veel dienst. De beek, aan welke ik mij gelegerd had, had een koperachtige smaak en een walglijke reuk, die het water ondrinkbaar maakten. Mijn vee, aan het slegt water van dit land gewoon, beholp 'er zig mede; maar ik vreesde dat mijn volk 'er ongemak van krijgen zoude en verbood hun het te drinken. Mijne *Houzouanas* konden mij niet van melk voorzien, naardien zij niet dan enige slegte koeijen bezaten, die zij gestolen hadden. Ik vroeg hen dan of zij niet, in den omtrek van de kraal, eene goede bron wisten, daar ik mijn volk kon zenden om water te haalen; zij vertrokken terstond, zonder mij te antwoorden, klauterden de bergen op, en, in minder dan twee

uuren

uuren bragten zij mij alle mijne lederen fleschen en vaten vol uitmuntend water terug.

Gedurende allen den tijd van mijn verblijf aan de beek beweezen zij mij denzelfden dienst en met denzelfden ijver en spoed. Eene van deeze reizen zou mijne Hottentotten eenen geheelen dag gekost hebben.

Als zij op hunne tochten zijn, maakt het gebrek aan water hen niet bekommerd, zelfs midden in de woestijnen. Zij weeten door eene bijzondere konst het water te ontdekken dat in de ingewanden der aarde verborgen is en hun instinct daaromtrent is nog sterker dan dat van de andere Afrikaanen. De dieren ruiken in dat geval het water, maar ontdekken het ook alleenlijk door den reuk; zij moeten door eenen stroom van lucht de uitvloeizelen van hetzelfde ontvangen en bijgevolg onder den wind zijn. Gedurende mijn verblijf in de wildernis op mijne eerste reis hadden mijne wilden mij meer dan eens hetzelfde vermogen laten blijken en ik zelf, door hen onderrigt, had het insgelijks verkregen, gelijk ik in mijne reisbeschrijving verhaald heb.

De *Houzouana*, nog bekwaamer in dat stuk, heeft slegts zijn gezigt nodig. Hij gaat met den buik op den grond leggen, ziet van verre en, zoo de ruimte, die hij met zijn gezigt doorloopt, eene onderaardsche bron bevat, staat hij op en

wijst met den vinger de plaats daar zij is. Hij heeft om haar te ontdekken genoeg aan die fijne luchtvormige uitvoeizelen, welke alle loopende wateren laten uitwaasfemen, als zij niet op eene al te groote diepte begraven zijn.

Wat de plasfen en andere verzamelingen van water, door den regen boven den grond gevormd, belangt, deeze hebben eene merkbaare uitwaasfeming, welke hem dezelve ontdekt al zijn zij agter een heuvel of hoogte. Als het loopende waters zijn, zoo als beeken en rivieren, toonen derzelve dampen, die dan nog aanmerklijker zijn, hem die zoo duidlijk aan, dat hij hunnen loop kan opgeeven en tot hunne kronkelingen zelve kan aanwijzen.

Ik heb gedurende den tijd, dien ik bij de *Howzouanas* heb doorgebracht, getragt mij in hunne konst te oefenen; ik heb 'er mij volgens hun voorbeeld en hunne lesfen op toegelegd en ik was, even als zij, zoo verre gekoomen dat ik onbedrieglijke tekenen kon bemerken; mijn talent was egter op verre na zoo groot niet als het hunne en, hetzij natuurlijke zwakheid van mijn gezigt, hetzij gebrek aan gewoonte, ik onderscheidde het water niet buiten den afstand van drie honderd schreden, terwijl zij het zeer gemaklijk op veel grooter afstanden bespeurden en onderscheidden.

De *Houzouana* heeft geene andere wapenen dan boog en pijlen. Deeze pijlen zijn zeer kort en worden in eenen pijlkoker van omtrent agttien duiften lengte en vier duimen middellijns, op den fchouder gedraagen; de pijlkoker is van fchors van aloë gemaakt en met het vel van eene foort van groote hagedis overdekt, welke zij in alle de rivieren, en vooral op de oevers van de *Oranje- en Vifch-rivieren* vinden.

Naardien ik eene talrijke bende de kost te geeven had en ook begerig was de horde in den overvloed van mijn wild te doen deelen, gong ik dagelijks op de jacht, en altijd wierd ik van een groot getal *Houzouanas* verzeld. Als ik in het gebergte gong jaagen, beklauterde ik de rotfen met hun. In de vlakke bediende ik mij van een van mijne paerden. Hetzij zij mij moesten volgen, hetzij zij de zebras en gazellen naar mij toe moesten jaagen, altoos toonden zij zig onvermoeid en, hoe hard ik mijn paerd liet loopen, ik vond hen altoos aan mijne zijde.

Mijn volk, tegens deeze natie vooringenoomen, zag mij niet dan beevende midden onder dezelve. Elke fnaphaan-fchoot, die zij hoorden, deed hen beeven. Zij verbeeldden zig geduuriglijk dat zij mij zouden vermoorden en, hen daarna ook zouden koomen doorfteeken en zij zagen mij nooit in de legerplaats terugkoomen zonder

hunne blijdschap te toonen en zonder mij aantezien als een man, die den dood ontsnapt was.

Wat mij belangt, die dagelijks bezig met hun diensten te bewijzen die wilden zoo ijverig zag om mij te believen, ik lachte met die ijdele vrees. Volgens mijne wijze van de zaaken te beschouwen, had ik niets te vreezen van menschen, die zoo veel bij mijne tegenswoordigheid wonnen, en die bijgevolg bij mijnen dood veel te verliezen zouden hebben.

Geduurende allen den langen weg, dien zij met mij afgelegd hebben, zijn zij nooit in hunnen ijver verflaauwd. Zij scheenen mij toe in veele opzigten naar de Arabieren te gelijken, die, ook zwervende, ook dapper en roovers zijnde, zeer getrouw zijn in hunne verbindtenissen en den reiziger die hunnen dienst betaalt en zig onder hunne bescherming stelt, tot hunnen laatsten druppel bloeds zouden verdedigen.

Zoo mijn ontwerp van geheel Afrika van het noorden naar het zuiden doortetrekken, uitvoerlijk was, zou het, ik herhaal het, alleen met de *Houzouanas* zijn. Ik ben overtuigd dat vijftig mannen van deeze sojere, onvermoeide en kloekmoedige natie voor mij genoeg zouden geweest zijn om het ter uitvoer te brengen, en ik zal altoos spijt gevoelen dat ik hen te laat gekend heb en in omstandigheden, wanneer ontallijke ongeluk-

lukken mij noodzaakten 'er van af te zien, ten minsten voor deeze reize.

Hoe veel vertrouwen mij ondertusfchen hunne getrouwheid ook inboezemde, vergat ik mijzelf egter niet dermate dat ik de voorzorgen zoude verwaarloosd hebben, welke de voorzigtigheid eischte. Nooit waagde ik mij met hun buiten mijne legerplaats zonder wel gewapend te zijn. Ik beken zelfs dat ik in de eerste dagen volk liet waken, dat ik altoos in den nacht een' hond in mijne tent had, en dat mijne geweeren altijd alle gelaaden waren. Maar ik beken ook te zelfden tijd dat ik, die voorzorgen neemende, minder de *Houzuanas* van de horde in het oog had dan die hunner natie, welke, mij niet kennende en nog geen verbond met mij aangegaan hebbende, mijne vuuren zouden kunnen ontdekken en het zig geoorloofd rekenen mij in den nacht te koomen verrasfchen en aanvallen, op de wijze van de roovers, die algemeen onder den naam van boschjesmannen bekend zijn.

Naardien de *Houzuanas* alleen door hunne stroperijen en plonderingen bekend zijn, verwacht men hen in de volkplantingen ook met de boschjesmannen. Soms tijds egter noemt men hen, om hunne halve blanke kleur, *Chineefche Hottentotten* en deeze dubbele naam kan eenen onkundigen

reiziger misleiden en onnaauwkeurigheden in zijne berichten te weeg brengen.

Hun waare naam, de naam, dien zij zigzelve geven, is die van *Houzouana* en zij hebben niets gemeens met de boschjesmannen, die slechts eene bende van 'wegloopers en bosch-negers zijn. Nooit trouwen zij dan onder elkanderen. Bijna altijd in oorlog met de nabuurige natiën vermen- gen zij zig nimmer met haar, en, zoo zij den eenen of anderen vreemdeling wel onder hunne volks-benden willen toelaaten, is het niet dan na eenen langduurigen proeftijd, die hen van zijne getrouwheid en vooral van zijne dapperheid ver- zeekert. De Hottentot van de horde had die proef ondergaan en de wijze, waarop hij 'er zig van gekwetend had, had hem een groot aanzien verworven.

Schoon de *Houzouanas* in hun land zwervende zijn en een gedeelte van het jaar verhuizen en verre tochten doen, hebben zij egter eene vaste streek, die zij bewoonen, van welke zij indedaad bijna de eenigste bewooners zijn, en uit welke ik niet geloof dat eene natie in de waereld in staat is hen te verdrijven. Het is dat gedeelte van Afrika, dat zig van het oosten naar het westen uit- strekt van het *Kafferland* tot het land van de *Groote Namakas*. Wat deszelfs diepte van het zui-

zuiden naar het noorden belangt, hiervan ben ik onkundig, maar ik geloof dat die zeer aanmerkelijk is, zoo omdat eene zwervende natie eene zeer groote uitgestrektheid lands nodig heeft als omdat deeze natie, geloof ik, zeer talrijk is.

Aan de *Kaap* denkt men dat hunne bevolking zeer gering is en de reden, waarop men zig grondt, is dat, als zij naar de west-kusten gaan, hetzij om daar te leeven, hetzij om 'er te plonderen, men hen in geene groote benden ziet; maar dat is eene krijgs-list van hun. Uit vrees dat zij aangetast zouden worden, als men hun getal wist, verbergen zij hunne marsch zoo veel mogelijk; zij neemen hunnen weg door diepten en over de toppen der bergen en dikwijls trekken zij niet dan bij nacht, waardoor men hen altoos vreest en denkt dat zij nog in den omtrek zwerfen, als zij reeds honderd of twee honderd mijlen verre weg zijn.

Ik zou niet vreemd zijn den *Houzuana* als den eersten stam van de natiën, die thans Zuid-Afrika bevolken, aantezien, en het is mischien van hem, dat alle de rasen van de Hottentotten van het oosten en het westen afstammen. Ik meen het bewijs daarvan te zien in de overeenkomst van hunne gelaats-trekken, en in het klappen met de tong, dat zij veel duidlijker hebben.

Maar dit zijn slegts zwakke gevolgtrekkingen

en om deeze zaak als zeker te stellen zouden 'er beslissende bewijzen vereischt worden. De natie zelve weet niets van haaren oorsprong. Ik hebben verscheiden maalen te vergeefs daar over ondervraagd; zij hebben mij geandwoord dat zij woonden daar hunne voorouders gewoond hadden en meer heb ik niet van hun kunnen te weeten koomen. Het was eerst toen ik aan de *Kaap* terug kwam dat ik enige onderrigtingen omtrent hen bekoomen heb; zij zijn mij gegeven door grijaards, oude volkplanters uit de oostlijke strecken; en ik zal dezelve opgeeven als oude overleveringen, voor welker echtheid ik egter niet kan instaan.

Toen de eerste Europeëanen zig aan de *Kaap* kwamen nederzetten, bewoonden de *Houzouanas*, heeft men mij gezegd, *Camdebo*, de Sneeuwbergen en de streek, welke deeze bergen van het *Kafferland* scheidt. Nabuuren van de volkplanting geworden zijnde, toen zij zig tot hen had uitgestrekt, leefden zij in het eerst met hun in vrede en zelfs, naardien zij meer verstand en werkzaamheid hadden dan de Hottentotten, gebruikte men hen bij voorkeur in het ontginnen der gronden en andere werken nodig om zig ter neder te zetten; maar weldra wierd de eensgezindheid en goede vriendschap gestoord door die menigte banditen, welke men uit Holland zond om het land te bevolken. De-

Deeze ondeugende en vadzige lieden wilden de vrugten van den grond genieten zonder zig de moeite te geeven van denzelven te bebouwen. Daarenboven in de vooroordeelen der Blanken opgevoed zijnde, dagten zij dat menschen van eene andere kleur dan zij, geboren waren om hunne slaaven te zijn. Zij eischten dan diensten van hun; zij veroordeelden hen tot den zwaarsten arbeid en betaalden hen niet dan met slegte behandelingen. De *Houzouanas*, die willekeurige dwingelandij moede, weigerden te werken en begaven zig in de engten van hunne gebergten; men vervolgde hen aldaar met de wapenen in de hand; men vermoorde hen onbarmhertiglijk en men maakte zig meester van hunne kudden en van hun land. Die, welke deeze wreedheden ontkwamen, namen de vlugt en verhuisden naar het land, dat zij thans bewoonen; maar, bij hun vertrek, zwoeren zij zoo in hunnen naam als in dien van hunne nakoomlingschap, de monsters uitte-roeijen, op welke zij met zoo veel reden wraak konden neemen, en ziet daar, zoo de overlevering waar is, hoe eene vreedzaame en arbeidzaame natie oorlogszugtig, wraakzugtig en woest geworden is.

Deeze haat, in zijn beginzel zoo wettig, heeft zig van geslacht tot geslacht voortgeplant, schoon de hedendaagsche *Houzouanas* 'er de eerste oor-

zaak niet van weeten. In een onoverwinlijken afkeer tegens de volkplanters opgevoed, weeten zij dat zij geroepen zijn om hen te plonderen en te dooden; maar dit is bij hen slegts een onbestemd gevoel, welks beweegreden hun onbekend is en dat gelukkiglijk, terwijl het hen wreed tegens de volkplanters maakt, hen niet belet goed, menschlievende en dienstvaerdig tegens elkanderen te zijn.

Alles wat ik gezegd heb omtrent de zedenlijke en natuurlijke hoedanigheden van den *Houzouana* bewijst, naar mij dunkt, dat hij thans eene afzonderlijke natie vormt; maar eene zaak die mij veel verwonderd heeft is dat zeer gtoote natuurlijke agterfte van de vrouwen en dat, naar die valsche agtersten gelijkende, welke de fransche vrouwen over enige jaaren droegen, haar van alle andere bekende wilde of beschaafde volkeren onderscheidt.

Ik had reeds dikwijls gelegenheid gehad opmerken dat bij de Hottentotsche vrouwen in het algemeen, naar maate zij in jaaren vorderen, het onderst gedeelte van den rug zig verheft en eene groei aanneemt, welke uit de evenredigheden wijkt, die zij in haare jeugd hadden. Naardien de *Houzouana*, enige trekken van den Hottentot in zijn gezigt heeft en bijgevolg zou blijken van hetzelfde geslacht te zijn, zou men kunnen gelooven

ven dat het dik agterste van de vrouwen niet anders is dan het Hottentotsch agterste, dat nog dikker en tot het uitersten uitgegroeid is. Maar ik zal daarop aanmerken dat het bij de eerste een uitwas is dat laat te voorschijn komt en, enigermaate, een ongemak van den ouderdom, terwijl het bij de andere eene mismaaktheid van de geboorte, eene oorspronkelijke eigenschap is.

Toen ik in het eerst mijne gedagten liet gaan over de oorzaak van dat verschijnzel schreef ik het toe aan eene buitengewoone kromming van de ruggegraat of aan eene uitsteeking van de onderste wervelbeenderen en het heiligbeen, die, naar vooren uitpuilende, dat deel zeer ver vooruit deden steeken en de heupen uit haar waterpas bragten. Maar zeer beslissende waarneemingen overtuigden mij weldra van het tegendeel. De beenderen die het onderstel van de lendenen vormen, waren in hunne natuurlijke plaatsing; geen der wervelbeenderen was ontzet en dat dik agterste is niet anders dan eene klomp van vleesch en vet, die, bij elke beweging des lighaams, eene zeer zonderlinge slingering en drilling ondergaat.

Ik heb een meisje van drie jaaren geheel naakt, gelijk op dien ouderdom alle de kinderen der wilden loopen, verscheiden uren lang voor mij zien spelen en springen. Ik beklagde haar dat zij met dit dik pak beladen was, dat mij

toefcheen haar in haare bewegingen te moeten hinderen — maar ik befpeurde niet dat zij 'er te minder vrij om was. Soms trad zij, om zig met een jong broërtjen te vermaaken, met een bedaarden tred, en dan, haar voet vast tegens den grond zettende, gaf zij haar lighaam eene fchudding, die haar agterfte als eene beevende gelei deed drillen. De bengel wilde haar nadoen, maar zulks niet kunnende verrigten, omdat hij zulk een dik agterfte niet had, dat de vrouwlijke kunne alleen eigen is, wierd hij boos van ongeduld, terwijl zijn zusjen fchaterde van lagchen.

De moeders draagen, een vel op haare lendenen, op de wijze als onze minderbroeders deden, dat haar het agterdeel bedekt, maar dat, dun en buigzaam zijnde, de drilling van het vleesch volgt en even als hetzelfde bewogen wordt. Als zij op reis zijn en kinderen hebben die nog te klein zijn om mede te voet te gaan, zetten zij hen op haar agterfte. Ik heb eene van haar dus zien loopen, en het kind, dat drie jaaren oud was, stond regt op zijne beenen agter op, als een knegtjen agter op een rijdtuig. Het is dezelfde, van welke ik hier eene afbeelding invoeg.

Wie zou denken dat de Houzouanafche vrouwen met deeze mismaktheid de handen en voeten zeer aardig gevormd hebben, dat haare armen

HOUZOUANA VROUW.

van eene verruklijke gedaante zijn en dat die deelen indedaad volmaakt zijn! Haare mannen op hunne zwaare tochten moetende volgen draagen zij ook voetzoelen even als zij en zij bedekken haar hoofd ook met een vel van een jakhals. Zij gaan ook geheel naakt en draagen slechts van voren een zeer klein schortjen en op haare zijde eenen houten, yvoiren of schildpadden koker, waarin het vet is, waarmede zij zig besmeeren, een staert van het een of ander viervoetig dier, aan een houten steel vast gemaakt, waarmede zij hun lijf en hun aangezicht afveegen als zij zweeten, eindelijk dat leder op de lendenen, waarvan ik zoo even gesproken heb. Voor het overige geene glazen koraalen of enige andere versierzelen hoegenaamd, tenzij men kousbanden en armringen eenvoudig van leder voor versierzelen wil houden.

Dan naardien de zugt om te behaagen eene ingeboren eigenschap der vrouwen schijnt, hadden de Houzouanasche vrouwen ook niet zoo dra de glazen koraalen en kleinodieën, waarmede die van mijne bende opgeschikt waren, gezien of zij wilden ook diergelijke hebben. Ik deelde haar alle van dezelve mede en van dien tijd lieten zij niet na dezelve met veel genoegen te draagen.

Ik heb hier voor gezegd dat zij zig met vet zalven en bestrijken en dit gebruik is en bij de mannen

nen en bij de vrouwen in zwang. Zij denken, even als de worstelaars en vegters bij de Ouden, dat het nodig is om de buigzaamheid van hunne ledenmaaten te onderhouden. Zij gebruiken daartoe het vet van de dieren, die zij dooden en als zij dat niet hebben en poppen van mieren tot hun voedzel braaden, zamelen zij de olie, die 'er uit kooft, op en bewaaren die tot gebruik. De zalving met die olie zet hun een sterken reuk bij, maar die egter niet onaangenaam is.

Den derden dag na dat ik mij bij de horde had nedergeslaagen zag ik vijf mannen en twee vrouwen aankoomen, die van hunnen tocht t'huis kwamen en twee levendige schaapen medebragten. De vrugt van hunne stroperij bestond in drie deezer dieren, maar de derde was onder weg ontsnapt en zij hadden het verloren.

Zij dreeven de twee dieren voor hun uit, wanneer zij, de kraal naderende, eensklaps mijne legerplaats gewaar wierden. Het gezigt van zoo veele vreemdelingen, welken zij niet kenden, verschrikte hen. Zij verlieten hunne prooi en keerden met veel overhaasting terug; maar hunne makkers in eenen staat van gerustheid ziende, welke eene goede vriendschap met mijne bende te kennen gaf, naderden zij weder en, in minder dan een uur, toonden zij zig zoo gemeenzaam als zij.

Ik was voorneemens eenen tocht naar het noord-noord-westen te doen om hetzij zeldzame vogelen, hetzij enige nieuwe horden te zoeken. Ik deelde mijn ontwerp aan de *Houzouanas* mede, die zig van gantscher harte aanboden om mij te verzellen; maar zij bekenden dat zij, nooit verre dien weg uit geweest zijnde, mij geene onderrigtingen konden geeven.

Naardien ik niet wist hoe lang mijn tocht zoude duuren en welke moeilijkheden ik ontmoeten zoude, meende ik best te zijn ook een gedeelte van mijn volk medeteneemen. De reis was zeer vermoeiende en verschafte ons geene de minste nieuwe ontdekking.

Toen ik terug was, stelden de *Houzouanas* mij eenen anderen naar den tegenovergestelden kant voor. Op deeze reis zou ik drie geheele dagen over de bergen moeten trekken, waarna ik natiën zou vinden, met welke zij in vrede waren en welke zij mij zeiden dat van Kabobikasch ras waren. Maar ik moest besluiten om dien overtocht te doen zonder mijne osen en mijne paerden, welke ik in de legerplaats moest laten, omdat de weg voor hun niet bruikbaar was. Zulk een voorstel, hoe aangenaam het mij onder zekere oogpunten voorkwam, stond mij in andere opzigten zeer tegens. Gelukkiglijk bragten zij mij in de gelegenheid om hun een ander voorstel te doen, dat mij tot een besluit bragt. Ik

Ik heb reeds aangemerkt dat het door een gelukkig toeval geweest was dat ik hen ontmoet had. Zij waren toen op reis om naar de westkusten te trekken en hadden zig slechts aan de beek opgehouden om enige van hunne benden afte wagten, die, van hun afgestaan zijnde, op het vlak land hun geluk hadden gaan zoeken. Deeze weg naar het westen verschilde niet veel van dien, welchen ik voorneemens was te houden. Maar als ik met hun trok of als ik hen overhaalde om met mij te trekken, kreeg ik te gelijk zeeke- re gidfen en beproefde beschermers. Zonder hen was het mogelijk dat ik de eene of andere bende *Houzouanas* ontmoetede, welke ik zoude moeten bevegten. Met hun had ik, al zou ik de geheele natie ontmoeten, niets meer te vreezen.

Ik aarfelde dan niet en bood hun vier melk- koeien, zoo zij mij tot gidfen wilden verstrekken en mij tot de *Visch-rivier* wilden geleiden. Kon- den lieden, die dikwijls hun leven waagen om een schaap, aarfelen als 'er vier koeien te winnen waren? Zij verzogten mij slechts nog vier of vijf dagen te wagten om alle hunne vrienden bijeen te verzamelen, waarin ik toestemde.

Dienzelfden avond reeds verspreidden zij zig alle in het gebergte en klauterde op de hoogste kruinen om aldaar vuuren te ontsteeken, die tot seinen konden dienen aan de verspreide benden

van hunne makkers, of om de vuuren te ontdekken, welke deeze in de vlakke aansteeken zouden. Zij twijfelden geenzints, zoo het hun gelukte de hunne te doen gewaar worden, of alle de verschillende benden zouden ten spoedigsten terugkoomen.

De vuuren bij nacht zijn eene bijzondere taal, die bij de meeste wilde volkeren bekend en in gebruik is; maar geen heeft die konst zoo verre gebracht als de *Houzouanas*, om dat geen zoo veel nodig heeft dezelve uittebreiden en te volmaaken. Moet men eene overwinning of eene nederlaag aankondigen, eene aankomst of een vertrek, eene gelukkige stroperij of een benodigde hulp, in een woord enig nieuws wat het ook zij, dan weten zij in eenen oogenblik dat alles te kennen te geeven, hetzij door het getal hunner vuuren, hetzij door de wijzen, waarop zij die schikken.

Zij hebben zelfs de omzigtigheid van hunne seinen van tijd tot tijd te veranderen, uit vrees dat de vijandlijke natieën dezelve zouden leeren kennen en die op hunne beurt zouden gebruiken om hen te verraschen en te verraaden.

Ik weet niet waarin die zoo schrandere uitgedagte taal bestaat. Ik heb niet naar het alphabet gevraagd, omdat men het mij voorzeeker zoude geweigerd hebben. Alles dat ik zeggen kan is dat drie vuuren, op twintig schreden afstands van mal-

kanderen ontstookten, zoo dat zij een' gelijkzijdigen driehoek vormen, betekenen dat men zig verzamelen moet. Ten minsten gedurende de vijf dagen, welke besteed wierden om de verspreide benden aftewagten en terug te roepen, deed men geene andere seinen.

Waarschijnlijk waren de stropers te verre verwijderd om de vuuren gewaar te worden; want geen hunner kwam terug. Hunne afwezigheid belette egter niet dat wij den zesden dag vertrokken. Men liet evenwel de hutten op staan en, om het vertrek aantekondigen, bleeven 'er vier mannen in de kraal met last om andere vuuren te ontsteeken en in den nacht weder bij ons te koomen, zoo dra die aan het branden zouden zijn.

Alle deeze schikkingen stonden mijnen blodaarts niet aan. Zij vreesden dat de gidsen ons in de eene of andere hinderlaag zouden doen vallen daar zij alle vermoord zouden worden. Zij vreesden dat de vier mannen van de wagt door hunne seinen enige van hunne benden zouden waarschuwen, en met dezelve hen in hunnen slaap zouden koomen vermoorden. In kort daar was geen gevaar dat hunne beangste verbeelding niet vreesde en hunne blodaartigheid was zoo groot, dat zij zig nooit alleen van de legerplaats durfden verwijderen, zelfs over dag; ook kon ik van hun niet ver-

verkrijgen dat mijne Jagers zonder mij op de jacht gingen.

Wij rigteden onze koers door het gebergte regt zuid-west en hielden niet stil dan ten tien uren 's avonds op eene plaats, daar de holten der rotsen ons vrij goed water opleverden. Omtrent middernacht kwamen onze vier mannen van de horden, en zoo hunne tegenswoordigheid mij genoeg gaf om de naauwgezette naauwkeurigheid en den naarstigen ijver welke zij in die natie liet blijken, was zij niet minder aangenaam aan mijne blodaarts, welke zij een weinig omtrent hunnen agterdogt gerust stelde.

Deeze ondertuschen, schoon hunne gewaande vijanden voor zig ziende, waren zoo benaauwt dat zij nog voor enig verraad in den nacht vreesden. Ook behoefde ik hun de waakzaamheid niet te beveelen. Geen hunner deed een oog toe, en zij bragten den nacht door met hunne oogen rond te laten gaan, op het minste gerugt trillende en met schrik de minste bewegingen der *Houzouanas* nagaande, die geduurende dien tijd gerust lagen te slaapen.

Toen de dag aankwam en mij toeliet de voorwerpen rondom mij te zien, bespeurde ik met verdriet dat de grond volstrekt dor was, dat 'er geen een bosjen gras was en dat gevolglijk mijne die-

ren alle den nacht zonder eeten hadden doorgebracht.

Ik sprak den *Houzouanas* over mijne bekommering en vroeg hen hoe veele dagen wij nog nodig hadden om regt toe regt aan naar de zee te trekken en of wij onder weg weiden en overvloed van water zouden vinden. Hun antwoord ontfelde mij. Zij zeiden mij dat, zoo de droogte algemeen geweest was, gelijk men verzeekerd had, wij niet anders konden wagten, als wij die koers hielden, dan overal op onzen weg eenen even naakten grond en waarschijnlijk zonder zoet water te zullen vinden.

Volgens dusdanig eene voorspelling was het mij niet mogelijk verder te gaan. Behalven dat ik mij blootgesteld zou hebben alle mijne dieren te verliezen en mijne meeste goederen in de woestijn agter te laten, kon ik ook niet vergeten dat ik elken dag, behalven mijn volk, nog veertig nieuwe monden te voeden had en dat zoo veel kostgangers veel grof wild vereischten. Welke hoop nu om, op eenen grond zonder weide en zonder water, wild te vinden wanneer de tijd voorbij is, dat het doortrekt? Het was hier niet als in het vrugtbare *Kafferland*, daar die zoo belangrijke caravane van Hottentotten, welk ik in mijn gevolg medenam, overvloedig van alles voorzien,

mijn

mijn' gelukkigen toestand nog vervrolijkte met de aangenaamste tijdkortingen en afwisselende vermaaken. Hier waren de armoede en de vermoeienis mijne geduurige reisgezellen, en, hoe zeer ik vrij was van den schrik en de bekommernis, welke al mijn volk overmeesterd hadden; verschilde het veel dat ik die nieuwe wilden, die met mij trokken en zig aanboden, om in mijne vermoeienissen te deelen, met hetzelfde oog aanzag als voorheen. Mijne eenigste toevlugt in de omstandigheden, waarin ik mij bevond, was door eene minder drooge streek te trekken en daaromtrent ondervroeg ik mijne *Houzouanas*. Zij verzeekerden mij dat wij, de keten bergen volgende, noch water, noch voeder ontbreeken zouden.

Ik had niet meer te aarselen. Ik gaf last eene vierde wending te doen en wij rigteden onze koers langs het gebergte, dat ten oosten van ons lag; maar de weg, dien wij te volgen hadden, was zoo hobbelig en zoo met diepte doorsneden, dat een tocht van zes mijlen onzen geheelen dag wegnam en dat wij dien, ondanks de ondraaglijke hitte van eene brandende zon, in eens moesten afleggen, omdat hij ons noch water, noch beschutting verleende.

Ik ontmoetede niets bijzonders op den weg dan het nest van eenen broeienden struisvogel. Het wijfjen had vier eieren voor zig vlak op den grond

liggende en in haar nest broeide zij 'er negen, in welke de jongen reeds zeer verre gevorderd waren.

Deze plaatsing van eiëren ra bij elkanderen, maar onderscheiden, is een feit, dat ik in de beschrijving van mijne eerste reis reeds heb aangehaald en de uitlegging, welke ik 'er van gegeven heb, heeft tegenspreekers gevonden. Zij hebben niet kunnen gelooven aan dat vooruitzigt om eiëren voor het nest te leggen om den jongen, als zij uit zullen koomen, tot voedsel te dienen. Zoo veel voorzorg in eenen vogel, welken men tot heden toe als het zinnebeeld van de domheid heeft aangezien, is hun als eene soort van onwaarschijnlijk wonderwerk voorgekoomen. Men heeft mij tegengeworpen dat geen natuurkundige 'er voor mij nog van gesproken heeft: daar zijn alle de tegenwerpingen op uitgekoomen en ik behoef niet aan te toonen hoe bezelachtig deeze is; want omdat de natuurkundigen zoo verschillend van zoo veele andere onderwerpen gesproken hebben, wat zou men dan zeggen als ik, aan mijne zijde daaruit wilde beweeren dat zij niet dan dromerijen en dwaalingen voor den dag gebragt hebben.

Hoe veele ontdekkingen in de natuurlijke historie, die in het eerst slegt ontvangen wierden omdat zij nieuw waren, worden thans als onbetwistbaar

baare waarheden beschouwd! Toen een waarneemer het eerst zeide dat de koraalen geene zee-gewasfen uit het groeiend rijk zijn, maar eene ware raat, door infekten voortgebragt; toen DELISEE, bij zijne terugkomst uit *China* beweerde dat de grijze amber het voortbrengzel van een' walvisch was en 'er de bewijzen van toonde, waren 'er toen ook geene natuurkundigen tot hun studeer-kamers bepaald, die zig tegens dit bericht aankanteden?

Laaten wij niet alles zonder onderscheid en op eens anders woord gelooven; de reden zegt ons dit. Laaten wij eerst onderzoeken hoe veel geloof hij verdient, die nieuwe feiten in het midden brengt en welke bewijzen hij 'er van geeft; maar laten wij die niet verwerpen enkel omdat zij nieuw zijn. Hoe meer wij de natuur beschouwen hoe meer wij 'er ontdekken zullen welke het ons zeer bezwaarlijk zal vallen te verklaaren. Hoe veele zijn 'er niet die dagelijks onder ons oog voorvallen en welke men nog niet eens heeft waargenoomen. Dat die natuurkundige schrijvers, welker eenigste weetenschap in redeneeringen en vrugten van hun leezen bestaat, mij, bij voorbeeld, zeggen waarom de zwaluw, als men zijne nest afbreekt, het tien of twaalf maalen agter elkanderen op dezelfde plaats weder begint, terwijl de inlandfche vogelen de hunne verlaaten,

zoo dra men dezelve aangeraakt heeft en elders een ander gaan bouwen.

Wat het feit belangt dat de struisvogel eieren afzondert voor het eerste voedzel van zijne jongen, ik zal, tot staaving van mijn zeggen, een getuigenis aanhaalen, dat van zeer veel gewigt is; het is dat van eenen beroemden zeevaarer, die voor ik 'er aan dagt om Afrika te bezoeken, reeds de waereld had rond gezeild, DE BOUGAINVILLE. Deeze reiziger, mijne verzameling koomende zien, zedert de uitgave van mijne eerste reis, sprak mij over hetgeen ik van den struisvogel geschreven had. Hij zeide mij dat mijne waarneming juist was, dat hij 'er overal altijd het bewijs van gehad heeft en dat, zoo hij het niet voor mij openlijk had bekend gemaakt, de reden was dat hij gevreesd had dat men 'er niet aan geloofd zou hebben. En ziet daar eene van die nieuwigheden die bekend gemaakt moeten worden door mannen die in staat zijn dezelve geloof bijtezetten, want de naam dien het vooroordeel geeft, zet groot gewigt bij aan eenen naam dien men verdient.

Hetgeen ik hier gelegenheid heb over den struisvogel te schrijven doet mij denken dat men mij verschoonen zal dat ik 'er nog enige waarneemingen bijvoeg.

Een natuurkundige, aan wien de weetenschap veel verschuldigd is, heeft geschreven dat in *Se-*

negal die vogel zijne eiëren alleen des nachts broeit en dat hij dezelve over dag aan de hitte van de zon bloot stelt. Ik weet niet of in *Senegal* de hitte grooter zij, dan op dezelfde breedte aan de andere zijde van den evenaar en of de struisvogelen van die landstreek meer verstand hebben dan deeze. Maar van de *Kaap* tot den twee en twintigsten graad heb ik nesten gezien en ik durf verzekeren dat ik nergens een eenig gevonden heb, dat niet door een mannetjen of wijfjen gebroeid wierd, tenzij de eiëren door den dood der broeiende vogelen of door enig ander bijzonder toeval verlaaten waren.

Wat het getal dier eiëren, den tijd dat zij gelegd worden, de duuring van het broeien belangt, hier omtrent heeft men nog niets zeekers, en de reizigers, die Afrika doorreisid hebben, geeven daar over tegenstrijdige getuigenisfen, welker onzekerheid noodwendig de natuurkundigen in verlegenheid moet brengen.

Dat deeze in dwaaling gebragt heeft is dat men dikwijls en in dezelfde streek tegelijk een mannetjen en een wijfjen ziet dat begint te leggen en jongen, die reeds twee of drie maanden oud zijn en jonge struisvogeltjens zoo groot als hunne moeder. Dit alles toont in deeze soort een schijn van wanorde, die twee oorzaaken heeft. Van de eerste zal ik elders spreken, omdat zij aan alle de

vogelen van Afrika gemeen is. Thans zal ik slegts de tweede aanhaalen en deeze zal genoeg zijn.

De vogelen van dezelfde soort worden gemeenlijk te zelfden tijd broeis, en bijgevolg moesten zij alle ten naasten bij op denzelfden tijd jongen hebben. Maar de eiëren kunnen opgegeeten worden. Men kan de gelegde eiëren wegneemende, de moeder noodzaaken ten tweede maal te leggen en zelfs ten derde maal; en het is klaar dat 'er dan jongen zullen zijn die nóg niet gekipt zijn, terwijl 'er anderen zullen wezen, die reeds zeer groot zullen wezen.

Dit gebeurt den fruisvogel. Hij broedt gewoonlijk tien eiëren; maar die eiëren worden zeer gezogt bij de Wilden, die dezelve als eene lekkernij beschouwen en die, als zij enige vinden, niet nalaaten die wegtenemen. Daaruit moet het broeden vertraagd worden en daar moeten fruisvogeltjens van verschillenden ouderdom zijn. Zoo de nesten-zoeker een gevonden heeft, daar de broeding nog niet begonnen is en hij het alleen meent te weten is het een schat, welks vrugten hij langen tijd voor zig zal bewaaren. Hij zal, in plaats van alle de eiëren te gelijk wegtenemen, slegts een of twee medeneemen, in verzekering dat het wijfjen, dat niet begint te broeden voor het haar getal vol heeft, weder nieuwe zal

zal leggen. Den tweeden dag daarna zal hij zijnen dieftal koomen herhaalen; in kort, als hij in zijne plondering behendigheid en voorzorgen gebruikt, kan hij tot vijftig eiëren doen leggen. Somtjds zelfs, als het nest door twee of drie wijffens die in gemeenschap broeien, bezet is, gelijk ik gezien en reeds gezegd heb, zal hij nog meer eiëren krijgen.

Diergelijke feiten kunnen eenen natuurkundige doen dwaalen als hij onkundig van dezelve is en als een wilde hem zegt dat hij uit een struisvogel-nest zestig of tagtig eiëren en zelfs meer gehaald heeft, moet hij zig wel wagten van te gelooven dat in diergelijke eiër-leggingen het getal eiëren bij den eenen vogel veel verschilt van dat bij andere. Maar ik keer weder tot mijne legerplaats.

Naauwlijks hielden wij stil aan den voet van het gebergte of mijne *Houzouanas* klauterden 'er terstond op om de vuuren van hunne afwezige makkers te ontdekken en om vuuren aantefteeken om hen te waarschuuwen. Hunne seinen waren wederom vergeefs; maar ondertusfchen hadden die werkzaame gasten alle mijne ledere zakken op den berg gevoerd en bragten die vol versch water naar beneden.

Bij mijn vertrek van de *Oranje-rivier* had ik mij van een groot getal van zulke ledere zakken voorzien, welke ik van schaapen-vellen had laa-
ren

ten maaken , in navolging van die , welke mijn volk verzonnen had voor hunne walvisch-traan. De vrouwen droegen die op haaren rug aandraagzeelen , of aan eenen stok , van welken zij elke een eind vasthielden ; maar zedert de *Houzouanas* in mijne caravane waren , hadden zij de gediensfigheid van de vrouwen van dien last te bevrijden en zoo lang zij met mij reisden , waren zij het altijd die dezelve droegen.

De keten bergen liep met haare strekking zuidwaarts. Ik besteedde twee geheele dagen om dezelve te volgen en overal vond ik weilanden voor mijn vee en rots-water voor ons ; maar die koers belette mij mijne begeerte te voldoen van meer westwaarts te trekken om de zee-kust meer te naderen.

Voor mij in het westen waren andere bergen , welker keten , nog grooter dan die , welke wij volgden , zig in den gezigteinder verloor en welker strekking mij bijgevolg nader bij den oceaan zou brengen , daar ik koomen wilde. Mijne gidsen verzeekerden mij dat ik 'er ook water en voeder zou vinden en zij voegden 'er bij dat 'er verscheiden horden waren , met welke zij in vriendschap waren en om nu , door het vriendlijk onthaal dat men hun doen zoude , te overtuigen dat zij zig vrienden wisten te maaken en die wisten te houden , nodigden zij mij dien weg uit te trekken.

Al-

Alle deeze redenen dedden mij 'er toe besluiten. Alvorens echter te doen opbreeken, wilde ik weeten welken weg wij afteleggen hadden. Met dat oogmerk klom ik op eene der spitfen en den afstand, die 'er tusfchen de twee ketenen bergen waren fchatten ik op omtrent vier en twintig mijlen. Maar dat mij meer bekommerde was dat de vlakke in die geheele breedte niet anders ver- toonde dan dor zand en dat ik 'er geen eenigen boom en weinig groen zag.

Met onzen voorraad en onze zakken met water konden wij voor ons dien moeilijken overtocht wel goed maaken, maar ons vee moest dien af- leggen zonder te drinken. In Europa zou vee, twee dagen tot vasten veroordeeld, onder eene brandende zon, en op eenen tocht van vier en twintig mijlen door eene ijslijke woestijn, alle onfeilbaar om hals koomen. Het ons, aan lange en menigvuldige vermoeienissen gewend, was in ftaat om deeze uitteftaan. Om het egter door eni- ge rust daartoe voortebereiden bleef ik twee da- gen op de plaats daar ik gelegerd was en ik be- fteedde dien tijd met jaagen; wij doodden eene wijffens olyfant en verfcheiden coudous gazellen, die ons overvloedigen voorraad verfchaften.

Op den bepaalden dag vertrokken wij 's mor- gens vroeg en hielden niet ftill voor 's avonds ten negen uren. Onze osfen hadden, gelijk ik wel
ge-

gewagt had , onder weg , geen water en weinig gras gevonden , en , na eenen zoo moeilijken dag moesten zij den nacht nog al vastende doorbrengen.

Wat ons belangt ; de *Houzouanas* hadden de verstandige voorzorg gebruikt van alle mijne ledere zakken met rots-water te vullen. Maar men kan denken welke drank het was ; den gantschen dag geschud en zoo laauw als zeep-sop , en die , den reuk en den smaak van de vellen waarin hij was aangenoomen hebbende , geschikter scheen om te doen braaken dan om te verfrischen en den dorst te lesschen.

Gelukkiglijk had ik nog enige kruikjens wijn en bier bewaard , die door het schommelen zuur geworden zijnde , azijn geworden was , welke vrij goed was in het midden van eene woestijn. Ik goot enige lepels vol in het slegt water dat wij dikwijls drinken moesten en die zuurheid , welke deszelfs onaangename smaak verbeterde , maakte het gezonder.

In den nacht zagen wij vuuren in het zuid-westen. Zij kondigden enige van die horden aan , van welke de *Houzouanas* mij gesproken hadden , en des anderen daags , bij ons vertrek , gaf ik bevel dat men naar hen toe zoude trekken.

Deeze dag kon niet misfen zeer vermoeiende te zijn voor dieren , die zedert vier en twintig
uuren

uren niet gedronken hadden, maar voor mij was hij het nog meer dan hij zijn moest, omdat ik, mij met KLAAS van de caravane af begeeven hebbende om op enige van die graauwachtig witte ezels te jaagen, welke wij in de vlakke bespeurd hadden, verdwaalde en wij legden veel weg te vergeefs af, eer wij ons volk wedervonden.

Volgens den regel, welke ik mij had voorgeschreven zoo dikwijls ik aan eene horde kwam, van enige personen vooruit te zenden om haar van mijne aankomst te verwittigen en mij haare vriendschap te winnen, moest ik bij deeze dezelve gewoonte volgen. Het was ook best dat ik enige der *Houzouanas* tot afgevaardigden verkoor, die zig beroemd hadden de bondgenooten en vrienden van de horden van die streek te zijn.

Ik oordeelde, naardien zij mij zeiden dat zij in vrede met hun waren dat die staat niet gewoon was en dat er dus ten minsten veel agterhoudendheid tusschen hen en hunne nabuuren moest heerschen. Het was om die reden zelve dat ik hen niet gebruiken wilde. Zoo veel vriendschap was mij verdagt; niet dat ik de *Houzouanas* tot valsheid en verraderij bekwaam rekende; maar ik vreesde dat de horde tegens mij vooringenoomen zoude zijn als zij mij in zulk gezelschap zag en als ik mij haar liet aankondigen door menschen,
die

die voorzeeker meer gevreesd dan bemind waren.

Enige van mijn volk te zenden was niet doenlijk. Alleen zouden zij de boodschap niet hebben kunnen doen, bij gebrek van tolken. Als zij door *Houzouanas* verzeld wierden was de zwaarigheid van eene ongunstige vooringenomenheid tegens ons niet weggenoomen. In die onzeekerheid bleef mij maar een weg over, die van niemand vooruittezenen en dat deed ik ook. Wij kwamen omtrent negenuuren 'savonds in het gezigt van de horde en terstond, zettede ik, zonder voorafpraak mijne legerplaats twee honderd schreden van haar op.

Deeze onverwagte aankomst van zoo veel volk kon niet misfen de horde in verlegenheid te brengen en haar mischien terstond uit malkanderen te doen loopen. Maar hoe groot hunne vrees ook zijn mogt, een groot ongeluk bragt hen buiten staat van te vlugten; het was eene besmetlijke ziekte die reeds veele van hun had weggesleept. Die nog in leven waren waren alle daarvan aangestast, zoo wel als hun vee. Van het hoofd tot de voeten met zweeren bedekt, lagen zij in hunne hutten daar zij eenen lijkachtigen en ondraaglijken stank van zig gaven.

Deeze pest-ziekte was, zeiden zij, in de landen ten westen ontstaan. Zij had zig daarin verspreid

ſpreid en gruwelijke verwoestingen aangeregt en daar hadden zij die zelve gekregen. Korte dagen te vooren waren diegeene van de horde, die zig gezond waanden naar het zuiden vertrokken om de besmetting te ontgaan; maar zij droegen 'er de zaaden van mede en waarschijnlijk voegden 'er de zieken bij, zal zij hen op hunnen weg aangetast hebben.

Deeze vlugt geeft, om het in het voorbijgaan te zeggen, de verklaring van die ongerijmde berichten, welke men bij zekere kwalijk onderrigte reizigers vindt. Volgens hen verlaaten de wilde natieën, als zij voorttrekken of verhuizen, de oude lieden en de zieken, die hen niet volgen kunnen. Dat is eene lastering en die lastering is op eene dwaaling gegrond, welke het zoo even aangehaalde feit verbeteren kan.

Het afgrijslijk schouwſpel, dat wij voor onze oogen hadden, bragt den ſchrik onder mijne caravane, en vooral onder mijne *Groote Namakas*, die, meer vatbaar voor ſchrik, omdat zij de bloodaartigſte en kleinhartigſte van de bende waren, daarenboven enige ondervinding hadden van die pest-ziekte, welke zij onder hunne natie hadden zien woeden, en van welke zij bijgevolg de gevolgen kenden. Zij verklaarden mij dat, zoo ik niet van koers veranderde, zij des anderendaags van mij ſcheiden zouden, dat de vrees van door

Y. Deel. I de

de Boschjesmannen aangetast te worden niet voor hun was in vergelijking van eenen schriklijken dood, dien zij als onvermijdblijk aanzagen en dat het hun ook wel gelukken zou den Boschjesmannen te ontsnappen, als zij niet dan in den nacht vertrokken.

Hunne vrees scheen mij deeze reis niet ongegrond; ik zelf deelde 'er in, en ik had voorzeker zoo min als zij lust om mij aan eene ziekte bloot te stellen, die ons in drie dagen alle uit het leven konde rukken.

Ik kondigde dan aan dat wij, des anderen daags, bij het opgaan van de zon, zouden opbreken en ik nam ondertusfchen enige voorzorgen, die mij noodzaaklijk toefcheenen, gelijk die van ons boven den wind te plaatsfen, van ons 's nachts van vuuren te omringen en vooral van onze dieren te laten bewaaken, om te beletten dat zij die van de horde naderden, en de ziekten wonnen. Indedaad des anderen daags, na den zieken tabak gezonden te hebben, met last om het op enigen afstand van de hutten neder te leggen en met uitdruklijk verbod van iets van hun aanteneemen, gaf ik het sein tot vertrekken en wij verwijderden ons met voorneemen van regt oostwaarts overtefteeken, om de besmetting te ontgaan, die aan dien kant daar wij ons bevonden heerschte.

Het

Het speet ons zeer dat wij twee dagen te vooren, de oostlijke keten, bergen verlaaten hadden, daar wij nu weder naar toe moesten, niet zonder geheel voor niet eenen zeer langen weg afteleggen en nieuwe vermoeienissen uittestaan. Maar gelukkig zond ons ons goed geluk eenen vrij overvloedigen regen die onze osfen verfriste en verlichtte.

Naardien zij egter, behalven hunnen last, mijn volk ook te draagen hadden en dertien mijlen aflegden, zonder meer dan een paar uren te rusten, kwamen zij zeer vermoeid aan. Ik was zelfs verplicht twee derzelve onder weg te verlaaten, die gelukkiglijk door den regen en de rust verkwikt, in den nacht in onze legerplaats keerden.

Van mijnen geheelen troep waren het de *Houzouanas* alleen die nog enigen moed en enige kragten toonden. Alle de andere, weinig aan groote vermoeienissen gewoon en niet zeer in staat om die te ondergaan, waren afgemat. Zij kroopen met moeite voort en lieten zig beurteling door de osfen draagen. De *Groote Namakas*, met ingezonken oogen en moedelooze trekken hadden de kragt niet meer om te spreken; maar, schoon zij niet spraken, deed hun stilzwijgen zelf mij telkens zien dat zij berouw hadden zig verbonden te hebben om mij te volgen. In kort die mijne ca-

ravanen gezien hadd' zou haar voor een wandelend hospitaal gehouden hebben.

De dieren zelve, door lang vasten en door zwaare tochten uitgemergeld, hadden ook hun deel van de algemeene moedeloosheid. Mijne paerden liepen kreupel en in de onmogelijkheid zijnde mij van dezelve te bedienen, was ik genoodzaakt geweest den weg te voet afteleggen. Ik heb reeds gezegd dat de osfen zoo vermoeid waren, dat ik twee derzelve had moeten agterlaten. Mijne honden hadden de voetzolen pijnlijk en bebloed. Zij waren niet alleen onverschillig geworden voor het opzoeken van wild; maar zij zagen het zelfs voor zig opspringen, zonder eene schred te doen om het natejaagen. Ik kon hen niet als te vooren in mijne wagenen zetten, omdat ik geene rijdtuigen bij mij had. Het was ellendig om te zien hoe zij daar met ingevallen lendenen henen gongen; zij stonden van tijd tot tijd stil om zig de pooten te lekken en die kortstondige verligting, die hun de huid weeker maakte, deed haar nog pijnlijker worden.

Daar viel in den nacht niets voor dan dat wij verscheiden vuuren ontdekten, die wij vooruit op de bergen gewaar wierden en die mij, door de denkbeelden van hoop, welke zij ons gaven, enige vreugde veroorzaakten. Vooral mijne *Hou-*

'*zouanas* betuigden 'er hunne blijdschap over omdat zij eerst dagten dat het seinen van hunne makers waren; maar na dezelve wel opgemerkt te hebben herkenden zij 'er hun *a b c* en hunne taal niet in en beschouwden die dus als nacht-vuuren, door de eene of andere nabuurige horde, die zij niet kenden, ontstooken.

Een nacht rust en slaap was niet genoeg geweest om menschen, zoo afgemat als mijn volk was, hunne kragten weder te doen krijgen. Des morgens klaagden zij alle over pijnen in den rug en ik geloofde enigen tijd dat wij zouden moeten blijven daar wij waren. Maar hun voor oogen gesteld hebbende dat wij weinig meer dan eene dag-reize nodig hadden om het gebergte en de horde, welker vuuren wij gezien hadden, te bereiken en hun beloovende dat wij daar verscheiden dagen zouden rusten, vatteden zij weder moed en kwamen weder op de been.

Omtrent vijf uren na den middag waren wij in de nabuurschap van de horde; de osfen en honden, het water ruikende, liepen terstond vooruit en renden op een galop, zonder dat men hen terug houden of wederom roepen konde, naar de kraal. Hun neus had hen niet bedrogen. Zij vonden indedaad putten, maar zij waren gesloten en zij konden niet anders doen dan beurteling rui-

ken en om en om dezelve draaien, zonder dat zij hunnen dorst konden lesfchen.

Men kan zig gemaklijk verbeelden hoe groot de verwondering van de horde moest zijn, toen alle die dieren zig eensklaps vertoonden. Maar het was wel eene andere opschudding toen wij alle verscheenen en zij eenen troep van die zoo gevreesde *Houzouanas* zoo dicht bij zig zagen, met eenen Blanken, die misfchien minder vreeslijk, maar nog meer vreesverwekkend was voor lieden, die nooit eenen Blanken gezien hadden. Op dit gezigt verstomd en verbaasd, hadden zij noch de magt om te vlugten noch vrijmoedigheid genoeg om ons te naderen.

Om hen uit die verlegenheid te redden gong ik naar hen toe en, mij houdende als of ik hunne bekommernis niet merkte, liet ik hen vraagen of zij enige perfoonen onder zig hadden, met die ziekte besmet, die ons uit het westlijk gebergte gejaagd had. Mijne vraag deed hen van schrik verftijven. Zij kenden, zoo wel als mijne *Namakas*, die ongelukkige besmetlijke ziekte; maar zij waren daar thans niet van aangetast en gevolglijk dit ten antwoord krijgende liet ik mijne tenten dicht bij hen opzetten.

Mijne beesten hadden nu, zedert vier dagen meer dan veertig mijlen afgelegd zonder gegeeten
of

of gedronken te hebben dan eene enkele reis aan de zieke horde. Bij deeze vond ik weiden en ik stelde mij voor, volgens mijne belofte, aldaar enige dagen te vertoeven, om hun den tijd te geeven van te bekoomen; maar daartoe wenschte ik de vriendschap van de horde te winnen en mij met haar te verbinden. Dit nu scheen mij in het eerst toe bezwaarlijk te zullen gelukken. Noch in den agtermiddag, noch zelfs in den avond kwam 'er iemand aan mijne legerplaats en de denkwijze, welke dat gedrag aankondigde, verwonderde mij des te meer, omdat geene andere wilde natie mij die alsnog had laten blijken. Was ik het of de *Houzouanas* die zij vreesden? Vreesden zij dat wij, uit eene verpeste streek koomende, hun de zaaden der ziekte aan zouden brengen? Ik weet het niet; maar voorzeeker onderstelde die verwijdering wantrouwen, en dat wantrouwen was zelfs zoodanig, dat zij, in den nacht beraadslaagden of zij zig niet in het gebergte zouden begeeven.

KLAAS, die onophoudlijk gelegenheid zocht om mij dienst te doen en mij van nut te zijn, was met het aanbreeken van den dag op kondschap uitgegaan en kwam mij iets gewigtigs mededeelen. De horde was zeer groot egter had hij slechts een klein geral beesten gezien, niet genoeg om aan zoo veele menschen onderhoud te

verschaffen, waaruit hij besloot dat men een groot gedeelte van het vee verborgen en weggedreven had. Deze gissing kwam mij gegrond voor, maar de kwaade vermoedens van die wilden bedroefden mij meer dan zij mij verwonderden.

Om die te doen verdwijnen verzamelde ik de *Houzouanas*. Ik verklaarde hun hoe ik wilde dat zij zig met de horden gedraagen zouden en ik zeide hun dat, zoo zij aanleiding tot de minste klagte gaven, ik niet alleen hun vriend niet zou blijven, maar dat ik mij zelfs met de horde vereenigen zou om hen alle tot den laatsten man te verdelgen. Zij betuigden dat zij nooit te kort zouden doen aan de trouw die zij mij beloofd hadden en ik moet hier herhaalen dat zij indedaad, zoo lang ik bij hun geweest ben, nooit daar omtrent zijn in gebreken gebleven.

Omtrent hen gerust zijnde, wilde ik ook de horde gerust stellen en ik begaf mij zonder gevolg naar de kraal. Het vertrouwen, dat deeze stap te kennen gaf, verdreef 'er alle vrees en mijn gedrag won verder hunne vriendschap. Weldra kwam het vee weder te voorschijn; men kwam mij des avonds melk brengen. Men bragt mij zelfs enige schaapen, welke ik rijklijk met tabak betaalde. Ik kocht ook vijf osfen en vier koeien, die terstond aan de *Houzouanas* geleverd wierden om aan de koop, dien ik met hen gesloten had te

vol-

voldoen. In kort, des anderen daags kwam de geheele horde mij, als vrienden en broeders, in mijne legerplaats bezoeken.

Ten einde deeze toegenegene aandoeningen nog verder te verzegelen, stelde ik eene groote jagt voor, waarin alle, zonder uitzondering, zouden deelen. Wij doodden veele gazellen en men begrijpt van zelfs dat ik in de uitdeeling van het wild alle de bewooneren van de horde mildlijk beschonk.

Mijn verblijf aldaar en de goede weiden, welke ik 'er vond, hadden mijn vee weldra hersteld. Niets kante zig thans meer tegens mijn vertrek en ik was des te geruster omtrent de reis, omdat overal aan den voet van het gebergte het boschjesmans gras volkoomen groen stond.

Voor ik de horde verliet wilde ik haar egter nog dienst doen en ik stelde haar voor een verbond van vrede en verbindtenis met de *Houzouanas* te sluiten, een tractaat, waarbij noch gekroonde hoofden, noch ambassadeurs zouden tegenswoordig zijn, maar dat langer door een zuiver patriarchaal pand kon staande gehouden en mischien zeekerer gemaakt worden dan de hoogklinkende woorden van menschlievendheid, rechtvaardigheid en eer, die zoo dikwijls gebruikt worden om eene trouwloosheid te begaan of te verbergen. De *Houzouanas* booden aan tot het-

zelve toetreedden. De andere hadden 'er te veel belang bij dat het gesloten wierd om 'er niet in te stemmen. Zij gaven eenen os en vier schaapen, en de twee natieën beloofden elkanderen vrienden te zullen zijn, of liever, de eene beloofde met de andere in vrede te zullen leeven.

Van de horde vertrekkende legden wij, voor onzen eersten tocht negen mijlen agter elkanderen af, terwijl wij de bogten en krommingen van de ketenbergen volgden, en het was reeds nacht toen wij aan eene bron kwamen, welker water overvloedig genoeg was om eene beek te vormen, die door munofas overschaduwd wierd. Eensklaps liet zig een groot gedruis hooren; het was een troep wilde dieren, die, op de zoomen van de beek zig ophoudende, op onze aannadering in aller ijl de vlugt namen.

Nieuwsgierig om te weeten met welke nabuuren of met welke vijanden wij te doen zouden hebben, liet ik licht maaken en ik zag door den rook henen dat de vlugtelingen olyphanten waren; maar met vuuren en met van tijd tot tijd snaphaan schooten te doen, joegen wij hen weg en wij bragten den nacht vrij stil door.

Toen het dag werd zag ik dat de keten bergen van rigting veranderde en zig in het westen verloor. Schoon mijn eerste voorneemen geweest was mij naar die strecken te begeeven, kon ik
zulks

zulks thans niet meer werkftellig maaken zonder mij en mijne geheele bende bloot te ftellen aan het gevaar van die ijslijke pest-ziekte, welke dezelve, befmettede. Ik raadpleegde dan mijne *Houzhouanas* over den weg, dien ik houden moest om aan de *visch-rivier* te koomen; want daar wilde ik tog aanlanden en daar hadden zij aangenoomen mij te brengen.

Mijne vraag kon niet misfen hun wel aanteftaan, naardien ik hun middel geevende om mij langs den kortften weg aan de rivier te doen koomen, hen eerder gedaan werk gaf en hun de vrijheid schonk weder bij hunne makkers te gaan en hunnen tocht te vervorderen.

Zij andwoordden mij dat de rivier aan de andere zijde van het gebergte dat agter ons was, liep, dat, zoo ik mij op hen wilde verlaaten en de keten wilde overtrekken, zij 'er voor instonden dat zij mij in twee dagen op derzelver oevers zouden brengen, dat zij engten wisten, door welke zij mijn vee zouden voeren en dat zij mij, misfchien reeds den eerften dag, in staat zouden ftellen om te oordeelen of zij hun woord wisten te houden.

Wat mij belangt die hen tot hiertoe altoos getrouw bevonden had, ik twijfelde geenzints aan hunne goede trouw en ik was voorneemens mij met het volmaaktste vertrouwen op hen te verlaaten; maar zoo was het met mijn volk niet gelegen.

gen. De schrik kwam onder hen en zij rekenden zig zoo goed als verloren en het waren weder de *Groote Namakas*, die de eerste den schrik onder hen verspreidden, het was die blohartige natie, onbekwaam tot enige hulp in het gevaar, en altoos gereed om zig te laten verschrikken door dat hetwelk nog niet bestond. Die bijzondere vuren, welke de *Houzouanas* alle avonden op de hoogten ontstaken, waren voor hun onophoudlijk voorwerpen van vrees geweest. Als men hen gelooven wilde, waren het seinen die gegeven wierden om andere roovers te roepen en om hun kennis te geeven van het tijdstip, waarop zij ons moesten aanvallen. Dat tijdstip naderde, zeiden zij, en het was als men ons in ontoeganglijke engten zoude gebragt en verward hebben dat men ons alle den eenen na den anderen zou vermoorden.

Schoon deeze vrees mij buitenspoorig toescheen, had ik egter om dezelve te bestrijden niet dan gunstige tekenen. Ook was het voorzigtig, alvorens eenen zeer hachlijken tocht te onderneemen, welks gevaaren en bezwaarlijkheden ons onbekend waren, te verneemen of ik nog op enige van mijn volk konde staat maaken en of de schrik, dien de *Namakas* blijken lieten, algemeen onder alle heerschte.

Ik meende dan dat het verstandigst was KLAAS
te

te ondervraagen, KLAAS, den getrouwsten en verstandigsten van al mijn volk en om die reden mijn raadsman en vriend geworden. Ik vroeg hem of hij, die onder de *Houzouanas* verkeerde en altijd in de gelegenheid was om op hen te letten, niets gezien hadde, dat mij enig wantrouwen omtrent hun voorstel zoude moeten inboezemen en of ik niet te vreezen had, dat zij zig door hunne seinen met hunne makkers verstonden om ons in het bergte te lokken en ons zonder moeite te vermoorden, als zij ons daarin zouden verspreid hebben.

KLAAS, wel verre van bekommerd te zijn, zegt mij eerder zelve gerust te stellen. Hij merkte met reden aan dat de *Houzouanas* door het gedrag, dat zij tot hier toe gehouden hadden, genoeg toonden geene trouwlooze aanslagen in den zin te hebben, dat zij altoos met ons trokken, eer van elkanderen verspreid dan vereenigd, dat zij de eerste waren om mijn vee optepassen, om zelfs mijn volk bijtestaan, hetzij door hun aan hun werk in mijne legerplaats te helpen, hetzij door de grootste vermoeiënissen te braveeren om water te haalen in de lederen zakken, op de steilste rotsen, dat, eindelijk, die vuuren, welke mijn volk zoo veele bekommering verwekten, volstrekt niets anders waren dan hetgeen wij hen de eerste reis hadden zien doen en geenzints seinen tegens ons

ingerigt, en dat het in alle gevallen voorzigtiger was als vóórheen te blijven leeven dan hun door verandering van gedrag nu eensklaps in gedagten te brengen dat men hen vreezen konde en hen zou kunnen zoeken te ontwijken.

Deeze redenen van eenen man, zoo verstandig als getrouw en onverschrokken, deden mij volkoomen mijn besluit neemen. Het kon mij weinig verscheelen of de *Namakas* en hunne gelijke beefden of niet, of zij mij volgden of agterbleeven; ik had vast besloten den weg te neemen, welken mij de *Houzouanas* weezen en mij blindeling door hen te laten leiden. Ook was ik wel verzeekerd dat, als wij vertrokken, de bloodaarts zoo wel als de andere zouden volgen, gelijk ook gebeurde.

Geen ander dan zulk een ijverig en onvermoeid volk als de *Houzouanas* was in staat het te onderneemen zulk een gebergte overtétrekken en vooral dit te doen gelukken. Wat mij belangt, van de eerste schreden, die wij 'er in deden, af, vond ik reeds zoo veele moeilijkheden en zwaarigheden, dat ik, als ik zulke gidsen niet gehad hadd', de onderneeming, ik beken het, voor dwaas zou hebben aangezien en bevoolen zou hebben terug te keeren.

Maar dit hadden zij wel gewagt en gevolglijk deden zij niet dan ons moed geeven en ons zoo
veel

veel zij konden aanmoedigen. Ik zag hen vooruit loopen, de rotsen opklauteren om de minst moeilijke wegen te ontdekken en dan weder terugkoomen om ons die aantewijzen. Zij vreesden niet hunne vermoeienissen te verdubbelen, als het maar diende om ons enige moeielijkheid te spaaren, en zij gebruikten in dat alles zoo veel ijver, oplettendheid en verstand, dat de verwondering die zij mij gaven, mij den moeielijken en zwaaren arbeid van onzen tocht deed vergeeten.

Met onze beesten was het eveneens gelegen. Naardien mijn volk niet meer in staat was hen te leiden, hadden wij de gidsen daar mede moeten belasten en deeze waren even ijverig voor dat gedeelte van mijne caravane. Terwijl deeze ons door de holle wegen, engten en poelen geleidden, dreeven de andere onze gelaaden osen over de bergen henen. Van beneden aan de rotsen, die wij beklauterden, hoorden wij hen boven onze hoofden de beesten door hun geschreeuw aanmoedigen; dat verward gedruis, het eerste ongetwijfeld dat in die eenzame wildernissen weêrgalnde, wierd door alle de omliggende rotsen teruggekaatsd. Het verschrikte de wilde dieren; ik zag de klipdasen, de hyenas en tot tijgers toe van verre vlugten en in hunne holen kruipen. De gier vlood door de lugt, zijne gewoone schuilplaats ver-

verlaatende en op het geloei mijner beesten door een vreeslijk gekras andwoordende.

De nabijheid van wilde dieren wierd zeer onrustende in den toestand waarin wij waren. Tegens onzen wil van elkanderen gescheiden zijnde door de woestheid der plaatsen, en bij gevolg buiten staat om elkaër hulp te bieden, hadden wij alles te vreezen, als zij ons aanvielen. Als wij door den eenen of anderen engen en diepe hollen weg, moesten trekken, dan was 'er weder een ander gevaar te vreezen. Tusschen op een gestapelde rotsen, die somtijds meer dan twee honderd voeten stijl boven onze hoofden hoog waren, beklemd, liepen wij gevaar van verpletterd te worden door den val van afgebrooken stukken, die door het gaan van degeene die boven waren, los konden geraaken: onder alle deeze gevaaren en die, welke hunne verbeelding 'er nog bijvoegde, waren mijne blodarts niet gerust. De ontsteltenis was op hunne aangezigten te leezen. Zij gingen in diepe stilte, maar onrustig en met gebaerden die te kennen gaven wat 'er in hunne ziel omging.

Eindelijk evenwel, met klimmen en klauteren bereikten wij den rug van de keten en het was voor ons een aangenaam tijdstip toen de eerste van den troep, die 'er op kwamen, hun gezigt verre
voor:

vooruit naar de vlakte wendende, en dezelve gewaar wordende, alle begonnen te roepen even als of zij eene fchipbreuk ontkoomen waren.

Ieder kwam aangeloopt en toen wierd de blijdfchap algemeen. De *Houzhouanas* fcheenen de algemeene vreugde te gevoelen. •Zij fchepten vermaak om mij in de vlakte de kronkelingen van den vloed en het geboomte dat zijne boorden bezoomde te wijzen; mijn volk was enigzints befchaamd dat het hen gewantrouwd had en weldra gong het vertrouwen alle hunne ongerustheid overtreffen.

Nu moesten wij den berg weder af, en wij hadden dezelfde vermoeieniffen te wagten die wij in het opklimmen ondervonden hadden. Maar behalven dat de blijdfchap van het doel te naderen dezelve noodzaaklijk moest verzagten, vertoonden zij zig wezenlijk kleiner, omdat de vlakte van de rivier hooger zijnde dan die aan de andere zijde de ruimte, die wij moesten doorreizen, ook korter was. Ook vonden wij op eenen zekeren afstand van den top, in het nederdaalen, eene rust-plaats, die ons deed ftill houden; het was eene aangenaame koele valei, door een beekjen befproeid, en het was ons des te aangenaamer die te vinden, omdat wij tot nog toe in het midden van die lelijke bergen niet dan voorwerpen van afgrijzen gezien hadden.

Op dit gezigt vergat mijn volk en de vermoeienissen, die zij ondergaan hadden en die, welke hun nog te wagten stonden. Zij dagten zelfs niet meer over de nabijheid van die tijgers, voor welke zij zoo verschrikt geweest waren. Alle verzogten zij mij stil te houden en hen den nacht in de valei te laten doorbrengen; ik stemde 'er des te gewilliger in omdat de plaats zeer goed water voor mijn volk en uitmuntende weiden voor ons vee opleverde.

Terwijl men de tenten opzette, vermaakte ik mij met langs het beekjen optegaan om de aangenaamheid van deszelfs zoomen te genieten. Na enige omwegen kwam ik aan eene rots tot eene grot uitgehold, in welke het zijnen oorsprong nam. Deszelfs fris en helder water vervulde derzelve holte en vormde 'er eene kom. Van vermoeidheid en hitte afgemat kon ik mij niet onthouden van het vermaak te neemen van 'er mij in te baaden.

Dit bad verfriste en verkwikte mij en ik gong 'er uit na mijnen naam op die maaglijke rots, die mischien voor mij nog door geen menschlijk schepzel bezogt was, gegraveerd te hebben.

In den nacht kwamen de *Houzouanas* met groote tekenen van blijdschap aan mijne tent geloopt, om mij te berichten dat zij eindelijk de seinen van hunne makkers bespeurd hadden. Zij weezen mij indedaad, aan den gezigteinder, in het noordwes-

westen, vuuren, welke zij zeiden dat die van eene van hunne horde was, en op welke zij door de hunne kwamen te antwoorden dat zij twee dagen daarna in den nacht bij hen zouden koomen.

Zoo mijne bende minder talrijk geweest was, zou ik het mij tot een vermaak gemaakt hebben agt dagen aan dat fraai beekjen en bij die zoo koele grot, die mij zoo behaagd had, te vertoeven. Maar de meeste van mijn volk hadden haast om weder tot hunnent te keeren. Die rivier, die zij in het verschiet zagen, prikkelde hun ongeduld en des morgens toonden zij dezelfde drift om te vertrekken, die zij daags te vooren hadden laten blijken om bij de beek te blijven. Ik stemde dan in het vertrek en op den middag bevonden wij ons aan de oevers van die rivier, naar welke wij zoo sterk verlangd hadden, zonder dat ons in dien zoo moeilijken overtocht van het gebergte, het minste ongeval bejegend was.

Toen begonnen de *Groote Namakas* weder adem te scheppen en van hunnen schrik te bekoomen. Den eersten dag van onzen overtocht hadden zij een diep stilzwijgen gehouden; zij waren droefgeestig en peinzende even als of zij ter dood geleid wierden. Den tweeden, toen zij de vlakke in het oog gekregen hadden begonnen zij wat vrolijker te zien en ik zag hen gerustheid gehoeg bezitten om elkanderen aan het oor toetespreeken.

Maar toen zij, aan de rivier gekoomen, hunne geboorte-lucht begonnen inteademen en weder landstreeken zagen die zij kenden, toen ontlook hunne vrolijkheid en gerustheid weder geheel en al; zij kreegen voor de eerste reis hunnen smaak en houding weder. Men zou gezegd hebben dat zij op hunnen grond die vreeslijke *Houzouanas*, welker gezelschap hen zoo sterk had doen beeven, niet meer vreesden.

Den volgenden morgen waarschuuwden mij deeze dat zij gongen vertrekken om zig bij hunne makkers te voegen. Ik had nu niets meer van hun te eischen; hunne belofte was vervuld. Ik wilde egter die onverzaagde en getrouwe leidslieden niet laten gaan zonder hun een blijk van mijne erken- tenis en van mijn genoegen te geeven; maar ik wist niet wat hun aangenaamst zoude wezen.

Mijn voorraad van tabak was zoo uitgeput, dat ik zedert enigen tijd verplicht was in mijne uitdeelingen, de grootste spaarzaamheid in acht te nemen; ook is dit eene zaak, aan welker gemis die sobere menschen, door hun doolend leven en hunne verwijdering van de volkplantingen, zoo gewend zijn, dat het hun niets kost. Om glaazen kraalen gaven zij niet veel. Dat zij liefst zouden gehad hebben was een mes; maar ik had 'er bijna geene meer overig dan een half dozijn, en bijgevolg kon elk niet een hebben, Ik nam dan voor
vier

vier mesfen onder hen uittedeelen en, opdat niemand te onvreden zoude zijn, kondigde ik aan dat ik naar het wit zou laten fchieten en dat de vier fchieters, welker pijlen digst aan het doel zouden koomen, elk een mes zouden hebben.

Die oefening wierd voor mijne caravane eene foort van feest. Ik zelf, behalven het vermaak, dat ik mij beloofde, daarin te zullen vinden, zou daaruit zien tot hoe verre de behendigheit van de *Houzuuanas* in het behandelen hunner wapenen te dugten ware; en ik liet eene gebeurtenis in hun geheugen, die hen nog lang van mij zoude kunnen doen fpreken en mij aan hunne natie doen kennen, zoo ik, gelijk ik hoopte, nog eens weder bij hen zoude koomen.

Mijn voorftel wierd met toejuiching ontvangen. Het fcheen den Hottentot alleen niet aanteftaan, omdat hij, weetende dat hij geen zoo goede fchietter was, wanhoopte eenen der prijzen te winnen. Zoo ik goede dienften van de *Houzuuanas* ontvangen had, was ik die meer aan hun karakter dan aan hem verfhuldigd, die, van een vreemd geflacht en zedert korten tijd in de horde gezeten zijnde, weinig omtrent hetgeen mij betrof te zeggen moest hebben. Naardien hij mij egter nuttig geweest was in de hoedanigheid van tolk en alzo hij het voornamelijk was die mij onderrigtingen en kundigheden omtrent de natie gegeven

K 3

had,

had, meende ik hem enige vergoeding verschuldigd te zijn en dus beloofde ik hem een mes.

Onze snaphaanen zijn, door hunne rigting en aanleg, wapenen die zoo zeeker gaan dat het in waarheid bijna schande is als men 'er geen behendig schieter mede is; maar met den boog is het dus niet gesteld, en, tenzij de Wilde regt boven zijn hoofd schiet, heeft de snaphaan-schieter oneindig veel boven hem vooruit, vooral naar maate het voorwerp, op hetwelk men mikt, neêrduikt en naar de horizontale lijn nadert.

In dit laatste geval, als hij niet op eenen zeer kleinen afstand schiet, vliegt zijne pijl niet regtuit; om het doel te raaken moet hij dezelve dan eene parabool doen beschrijven en de rigting van deze kromme lijn is een regel, die enige berekening vereischt.

Een ander beginzel dat men kennen moet is de juiste kragt, welke hij de pijl geeven moet, als hij niet of het doel voorbij, of te kort wil schieten.

Eene derde kennis die onvermijdelijk nodig is is de hoogte van de kromme lijn, dat is, de zaamenvoeging van de kragt en den afstand.

Om mij beter te doen verstaan, stel ik het doelwit op honderd en vijftig voeten afftands. De kleine straal van de parabool moet een derde van de lengte van de groote middellijn hebben, of, in andere woorden de grootste hoogte, waartoe de
pjl

pijl rijst, moet in dit geval gelijk zijn aan vijftig voeten. Ook moet dat hoogste punt de middel-lijn van den afstand bijna in twee gelijke deelen deelen; want anders, zoo de pijl verder gaat, valt zij voorbij het doel, zoo zij binnen de helft tot haare grootste hoogte rijst, schiet de schoot te kort.

De levenswijs die ik langen tijd gevoerd heb, heeft mij enige ondervinding omtrent de theorie, gelijk omtrent de beoefening van die kunst gegeven. Diegeene van mijne vrienden, die onmiddelijker met mij omgegaan hebben, weten dat ik dikwijls met eene blaas-rotting zwaluwen in de vlugt geschoten heb, en dikwijls hebben zij mij mijnen kogel op het scherp van een mes, dat mij tot doolwit diende, in twee zien schieten; ook behandel ik vrij behendig een boog; ik heb in mijne jongheid in *Suriname*, onder de jonge *Carraïben* dat wapen leeren behandelen en ik heb 'er mij verder in geöefend op mijne reizen door Afrika, zoo dikwijls ik 'er gelegenheid toe gevonden heb, en dikwerf is het mij gebeurd dat ik in behendigheid tegens de bekwaamste hottentotsche schieters gedongen heb.

De Wilde verstaat geenzins de theorie, van welke ik hier enige beginzelen heb opgegeeven; maar hij verkrijgt door oefening en gebruik eene behendigheid, die indedaad verwonderlijk is.

Wat kan men niet verwáchten van lieden, die, tot hun onderhoud en hunne lijfsverdediging niets hebbende dan hunnen boog, zig van hunne tederste jaaren in deszelfs behandeling oefenen.

Ik heb de Hottentotten uit het oostlijk gedeelte in het algemeen zeer behendig in het behandelen van den boog gezien; maar geen heeft die bekwaamheid zoo verre gebragt als de *Houzhouanas*. Bij hen is de behandeling van boog en pijlen eene konst geworden en die konst maakt zelfs een gedeelte van hunne krijgskonst uit, gelijk ik gelegenheid gehad heb mij daarvan te overtuigen door dat feest van den boog, dat ik om mijne mesfen liet vieren.

Het doel was een kring, met houtskool getrokken op het spint van eene dikke mimosa, die ik van den bast had laten berooven. Ik liet den schieters de vrijheid om zelve den afstand te kiezen, op welken zij zig plaatsfen wilden en zij bepaalden die door eene schreef op den grond, welke men niet mogt overschrijden.

Na deeze toebereidzelen liepen zij alle naar de bepaalde plaats, maar in wanorde en met een vreugde galm, als of elk naar eene zekere overwinning trad. Toen koos elk in zijnen pijl-koker de pijl, welke hij de geschikteste oordeelde om hem die overwinning te bezorgen, en de voorzorgen, welke zij in die keus in acht namen, de zorg-
vul-

vuldigheid, waarmede zij hunne pijlen, de eene na de andere nazagen, de oplettendheid, waarmede zij die op den boog maten, en op hunne handen woogen en in evenwigt lagen, waren inderdaad eene zeer aanmerkelijke zaak.

De pijl gekozen zijnde, plaatsten zij die op hunnen boog; toen zag men hen dan nederhurken met het hoofd tuschen de knieën als kikvorschen, dan gintsch en herwaarts springen als wilden zij de pijlen van hunne vijanden vermijden, loos doelen, op het doel mikken, de schreef naderen en zig weder verwijderen en honderd verschillende standen neemen, die mij eerst als aperiijen voorkwamen, maar die inderdaad niet dan waarneemingen waren om de plaatsing en den afstand van het voorwerp te meeten.

Elk' oogenblik meende ik, naar hunne bewegingen, dat zij gingen schieten; maar dan begonnen zij eensklaps weder van vooren af aan, sprongen agter uit en herhaalden alle hunne mikkingen en dikwijls, op het tijdstip dat ik het minst verwachtete, gong de pijl af; eindelijk, toen alle geschoten hadden, schonk ik het mes den geenen, die naast aan het middenpunt van het doel gekoomen was.

Met de drie andere gong het eveneens. Zoo dikwijls 'er een mes te winnen was, deden de overige Schieters hetzelfde. Maar alzoo, naar

maats de prijzen in getal verminderden, ieder in ijver en werkzaamheid toenam, vertoonden zij mij, meer dan drie vierden uurs dat de oefening duurde, alle de listen, alle de standen en bewegingen van hunne krijgskonst.

Deeze verzoening duurde zelfs nog na de uitdeeling der vier prijzen. Zij, die geenen prijs gekregen hadden, bleeven egter schieten, en het was niet zonder lagchen dat ik verscheiden hunner, na hunne pijl in den zwarten kring geschoten te hebben, boos zag worden dat zij zoo lomp geweest waren en slegt geschoten hadden, toen 'er wat te winnen was, en zoo wel, nu de schoot nutloos was.

Om hun nu ook te toonen wat ik doen kon, plaatste ik mij met mijne groote karabijn aan de schreef en deed verscheiden schooten met kogels, die alle het doelwit raakten. Ik was nog niet te vreden met hun te hebben laten zien dat ik behendiger was dan zij, maar ik wilde hen ook overtuigen dat mijne wapenen beter waren. Ik schoot dan op eene rots op vier honderd schreden afstands. Elke schoot deed 'er een stuk afspringen en op elke schoot zag ik mijne Wilden versteld staan; als of zij op mijn aangezicht zогten te leezen door welk eene onbegrijplijke toverkragt ik zoo snel en zoo verre zulk eene uitwerking konde te weeg brengen.

Om

Om deeze verwondering ten top te doen klimmen, plaatste ik hen alle op eene lijn agter elkanderen; ik verwijderde mij tweemaal zoo verre van hun en vervolgens eenen doorboorden kogel op mijne karabijn laadende en de laading wat sterk maakende, deed ik den kogel al fluitende over hunne hoofden vliegen.

Dit gefluit, dat zij hoorden voor zij den slag van de karabijn gehoord hadden, deed hen van verwondering versteld staan. Zij twijfelden niet of ik had het vermogen om mijne schoot zoo verre te brengen als ik wilde en deeze had haare uitwerking van verre op eenen onmeetlijken afstand gaan verrigten.

Deeze proeven, bij de behendige schooten gevoegd, welke zij mij menigmaalen hadden zien doen, als kleine vogeltjens in de vlugt te schieten, ja zelfs torren, gaven hun een groot denkbeeld van mijne meerderheid.

Na dus hunne verbeelding door den veelvermogenen indruk van de magt, die zij mij toekenden, overmeesterd te hebben, deed ik hen begrijpen hoe verstandig zij gehandeld hadden met mij vriendschappelijk te ontvangen en hoe onvoorzigtig die hunner horden zijn zouden, die mijne gramschap door de eene of andere belediging zouden durven tergen. Ik belastede hen dat zij dezelve zouden waarschuuwen welk gevaar zij in

zoodanig een geval zouden loopen; maar ik kondigde tegelijk aan dat ik, overal daar ik eene horde vinden zoude, ik 'er mij vrienden zoude trachten te maaken, gelijk ik bij hen ook gezogt had. Eindelijk herinnerde ik hen welke diensten ik mij beijverd had hun te bewijzen en ik bedankte hen vriendlijk voor die, welke zij mij gedaan hadden.

Dit bragt de uitwerking voort, welke ik 'er van gewagt had. Alle deeden zij mij op nieuw betuigingen van hunne verkleefdheid en vriendschap, zoo in hunnen naam als in dien van hunne makers. De vrouwen zelve, mij de versierzelen en kleinodieën, welke ik haar gegeven had, toonende, deeden mij begrijpen dat zij het zig tot een' pligt zouden maaken die te draagen om allen den *Houzouanas* te toonen dat de blanke man, de vriend van de natie was.

Die soort van erkentenis was mij zeer aangenaam en ik was 'er des te gevoeliger aan omdat zij, welke mij die betuigden, geen deel gehad hadden in die prijzen van mesfen, welke ik had uitgedeeld.

Om haar dit te vergoeden, voegde ik nog rijklijk geschenken van denzelfden aart bij de versierzelen, welke ik haar reeds gegeven had, die haar zeer scheenen te behaagen. Het gezelschap van de vrouwen van mijne caravane had haar enigen smaak voor opschik ingeboezemd. Zij praalden

den 'er mede voor de oogen van haare mannen, die haar reeds beminnelijker vonden, en ik ben overtuigd dat die, onder de andere *Houyouanasinnen* voorwerpen van verwondering en afgunst geworden zijn. Aangename tijdkortingen, betoverende oogenblikken, in welke waereld en onder welke wetten moet ik uw verlies betreuren!

Ik had wel gewenscht den Hottentot het zwerfend leven, dat hij aangenoomen had, te doen verlaten. Ik hield 'er zelfs bij hem sterk op aan en stelde hem voor hem met mij naar de volkplantingen mede te neemen; maar hij sloeg aanhoudend mijne verzoeken af. Hij had eene vrouw en twee jonge kinderen, van welke hij niet scheiden wilde en deeze reden schein mij toe goedkeuring te verdienen. Aldaar zijn de aandoeningen der natuur niet in boeken en daar behoeft geen boek geschreven te worden om te toonen wat goed, wat kwaad is. Eindelijk scheidde de horde van mij, mij de hand drukkende en mijne bloodaarts deelden bijna in de aandoeningen van dit tijdstip. Ik bespeurde egter op meer dan een gelaat het vermaak van zig van den zwaaren last van vrees bevrijd te zien, en dat, ondanks zoo veele diensten, vriendschap en vertrouwlijkheid, het vooroordeel nog niet geheel uit aller harten had kunnen uitgeroeid worden. Helaas! aan hoe weinig hangt een groote naam!

Wat

Wat mij belangt, die, verre van de *Houzhouanas* te vreezen, het mij tot eene zoete hebbelijkheid gemaakt had met hun te leeven en hen te beminnen, ik beken op nieuw dat ik hen niet zonder weêrzin verliet en dat ik in hun niet anders gezien heb dan een wakker, arbeidzaam en verstandig ras van menschen, een ras van menschen, dat altoos gereed is om anderen dienst te doen, zonder ooit hinderpaalen te tellen, en in karakter en moed boven de andere verheven.

Maar dat mij hen nog meer deed beminnen en mij voor hun vooringenoomen had, was hun openhartig en lagchend gelaat. Zoodanig zijn zijne gewoone trekken dat men 'er nooit de droevige en twijfelachtige indrukzelen van ongerustheid en wantrouwen in ziet. De *Houzhouana*, het is waar, heeft sterke hartstochten. Als hij 'er door geroerd wordt, tekenen zij zig in zijne gelaatstrekken op eene kragtige en treffende wijze; maar die buien zijn van korten duur, en weldra weder tot zigzelve gekoomen, ziet men 'er niet meer in dan zijne openhartige, vertrouwlijke en ongeveinsde ziel.

Ik had bij schier alle andere Afrikaansche natiën eene gekke onnozelheid gevonden, die haar in verwondering opgetogen deed staan voor de verschillende dingen, die ik tot mijn gebruik met mij voerde. De *Houzhouanas* beschouwden die
mee

met die nieuwsgierigheid, welke een volk dat geene konsten kent, gevoelen moet voor alle de voortbrengzelen der nijverheid en konst; maar die nieuwsgierigheid was bij hen noch die onnozele bewondering, noch die kinderachtige begeerlijkheid der andere volkeren. •

Daar was niets dan mijne wapenen die hen inderdaad verwonderden. Gedurende allen den tijd dat zij bij mij geweest zijn, waren deeze de voorwerpen van hunne aandacht en van hunne gespreken; maar men moet ook opmerken dat ik getragt had hun, door de uitwerkingen, den grootsten schrik voor dezelve inteboezemen. Nooit liet ik hen die aanraaken en ik wagtete mij vooral wel van hun de behandeling en het gebruik van dezelve te leeren kennen. Als zij verlangden die te bezitten zouden zij 'er mischien ras hebben, en hoe gevaarlijk zouden dan die vreeslijke Banditen voor de volkplantingen en zelfs voor de Kaap niet zijn, die, ongenaakbaar in hun gebergte en onvermoeid in hunne tochten, daarenboven, door hunne onverwagte aanvallen in den nacht, onwederstaanbaare vijanden zijn! Verscheiden maalen heb ik mij verheugd dat deeze natie eene van de armste van Afrika was en dat zij, van alles ontbloot, niets in den handel tot ruiling aantebieden had. Zonder dat zouden die volkplanters, die door de woestijnen gaan zwerven, mischien tot

tot haar doorgedrongen zijn. Mischien zouden zij haar kruid en wapenen verkogt, ten minsten zouden zij haar de begeerte naar dezelve ingeboezemd hebben. En wie weet wat die begeerte zou voortgebragt hebben.

Die vreeslijke menschen zijn egter degeene die mij, van alle de Afrikaanen, het meest liefde en achting inboezemden. Zij zijn het, met welke ik zonder vrees zou ondernoomen hebben geheel Afrika doortetrekken, als mijn goed geluk mij hen eerder hadd' doen kennen; en zoo mij de omstandigheden ooit toelaaten de onderneeming die ik met zoo veel verdriet heb moeten laten sleetken, weder optevatten, zullen zij de eenigste zijn, welke ik mede zal neemen, en de eenigste, naar welke ik terstond mijne koers zal rigten.

Het vermaak, met welk ik nog van hun spreek, moet doen begrijpen met welk een' weêrzin ik hen verliet. Geduurende het overige van den dag gevoelde ik een ijdel, eene verveeling. Het was als of mij iets ontbrak en mijn verdriet vermeerderde nog door de blijdschap die hun vertrek onder verscheidene mijner Hottentotten verwekte. Zij triompheerden als of zij hun geding tegens mij gewonnen hadden. Door het vertrek der *Hou-zouanas* meenden zij mij weder noodzaaklijker te worden.

De nacht maatigde deeze onbeschofte blijdschap
enig-

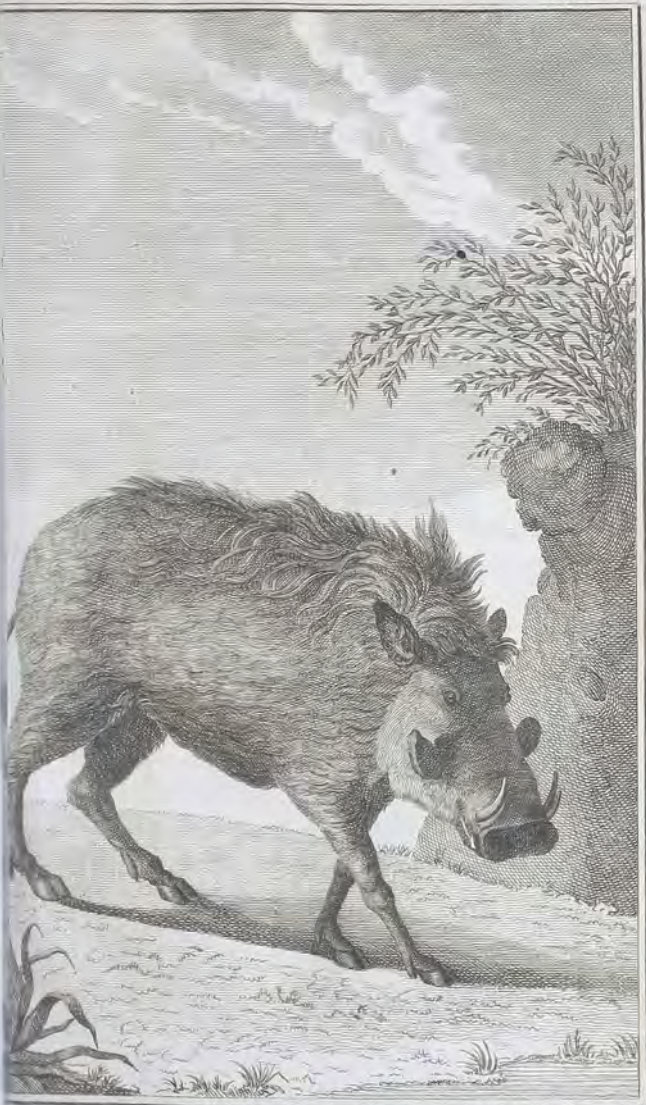
enigzints. Bij het vallen van den avond zagen wij vuuren twee of drie mijlen van ons af aan onze regterhand; en toen daalde in eens die toon van stoutmoedigheid, en de benaauwdheid nam weder eenen aanvang. Waarschijnlijk waren het seinen van verkenning, welke de *Houzhouanas*, die van mij afgegaan waren, aan hunne makkers deden. Maar de schijn van *Houzhouanas* alleen was genoeg om den schrik onder mijne bende te brengen. Zij twijfelden niet of het was weder eene nieuwe horde, door welke wij weldra aangetast stonden te worden. Gevolglijk waakten zij alle gedurende den nacht, terwijl zij zich beangst maakten en met allerlei kwaade gisfingen kwelden. Ik, om hen voor hunne snorkerij te straffen, liet hen in hunne dwaaling. Ik hield mij zelfs als of ik van dezelfde gedagten ware omtrent de vuuren, en terwijl zij zig ongerust maakten, ging ik mij in mijne tent gerust te slaapen leggen.

Deeze ongeruste nacht vermeerderde slechts het ongeduld dat hen bezielde om t'huiswaarts te keeren. Als ik hen hadd' willen gelooven, zou ik reeds des anderendaags op reis gegaan zijn om langs den kortsten weg naar mijne legerplaats aan de *Oranje-rivier* te trekken. Maar ik was de aangenaame dagen nog niet vergeeten, welke ik voorheen aan het bovenst gedeelte van de rivier

had doorgebracht en ik wilde de zoomen van eenen vloed, die mij zoo veele vogelen voor mijne verzameling had opgeleverd en die, door zijne weiden en door zijn water, alleen mijne ossen van de groote vermoeienissen, die zij ondergaan hadden, kon herstellen, zoo ras niet verlaaten. Ik besloot dan 'er eenen zekeren tijd langs te trekken en reeds den eersten dag besteedde ik zes uren met denzelven te volgen langs zijnen loop en alle zijne kronkelingen.

Deeze eerste dag bezorgde mij reeds verscheiden nieuwe soorten van vogelen, en bijzonderlijk eene verscheidenheid van den *Touraco*, verschillende van die, welke ik in het land der *Houtenikas* gezien had. De volgende dagen was het hetzelfde. Elke dag verschafte mij vermaak, ontdekkingen en aanwinningen.

Op eene van mijne jagten schoot ik een monsterachtig wild zwijn, dat geheel van alle soorten van varkens die bekend zijn verschilt. Dit, in plaats van een puntigen snoet te hebben, heeft integendeel eenen zeer breeden, die vierkant aan het eind is, het heeft kleine oogen, die niet verre van elkanderen, niet diep en bijna boven op zijn voorhoofd staan. Ter wederzijde op de kinnebakken staat een kraakbeenig en dik vel, dat drie duimen lang en breed is. In den eersten opslag zou men die uitwassen voor de ooren van het dier

Roosig Stuc

BREEDSNUITIG ZWIJN.

dier houden, en te meer omdat de ooren, tegens den hals die zeer kort is; aan liggende, nog gedeeltelijk verborgen zijn door zeer groote maanen, welker borstels, ros, bruin en graauwachtig van kleur op de schouderen tot zestien duimen lengte hebben. Onmiddelijk onder die valsche ooren ziet men nog ter wederzijde een beenachtig uitsteekzel, dat meer dan een' duim vooruitsteekt, die het dier dienen om regts en links te slaan; het heeft daarenboven vier slagstanden van den aart van yvoir, twee in ieder kaakbeen; de bovenste, zeven of agt duimen lang, zijn aan hun begin zeer dik en eindigen in eene stompe punt; zij zijn gegroefd en steeken uit de lippen koomende naar boven; die in het onderst kaakbeen zijn veel kleiner en liggen zoodanig tegens de groote, als de bek gesloten is dat men dezelve alsdan slegts voor eenen enkelen slagstand zou aanzien. De kop van dit zwijn vertoont een waarlijk afschuwelijk voorwerp; in den eersten opslag vind men 'er overeenkomst en eene treffende gelijkenis in met dien van den hippopotamus, die weinig minder lelijk is. De naamrolschrijvers, gewoon de natuur slechts te zien naar de regelen, die zij vastgesteld hebben, zullen in dit dier geen wild zwijn erkennen; want behalven zijn breeden snoet, ontbreekt het ook snijdtanden in de twee kaakebeenderen. Ondanks

zijnen uitgeranden snoet wroet het in den grond om 'er wortelen uit te haalen, welke het tot zijn voedzel gebruikt. Het is zeer vlug, schoon zeer dik en vet; het loopt zoo snel dat de Hottentotten het de *Hardlooper* noemen. Ik zal op eenen anderen tijd meer van dit belangrijk dier spreken. Ik plaats ondertuschen hier de afbeelding van een jong van die soort, dat ik in mijne verzameling heb, omdat die, welke BUFFON, volgens ALLAMAND van het dier gegeven heeft, niet naauwkeurig is.

Naardien ik noch de oorsprong noch den mond van de *Visch-rivier* gezien heb, kan ik niet zeggen hoe zij loopt, en ik houdé mij, ten minsten, wat den mond belangt, aan de zee-vaarers en aardrijkskundigen. Ik zal slechts aanmerken dat het in een land, dat zoo doorfreden is als *Afrika*, eene zeer moeilijke zaak is eene rivier, welker loop enige uitgestrektheid heeft, naauwkeurig nategaan. Dan loopt zij tuschen steile bergen door, of verdwijnt onder rotsen, dan stort zij in watervallen, die zig dikwijls van makanderen verwijderen en zig niet weder vereenigen dan om weder terug naar de oorsprong der rivier te loopen, en het is zeer bezwaarlijk dezelfde door zoo veele hinderpaalen te volgen. Om daarin te slaagen weet ik maar een middel; dit zou wezen haar aan haare oorsprong te zoeken
en

en haar dan volstandig te volgen, zonder haar ooit uit het oog te verliezen. Maar wie zou het durven onderneemen? en zou dit hier zelfs doenlijk geweest zijn?

Bij mijne derde legering aan de rivier, herkendende mijne *Groote Namakas* eene zeer hooge keten bergen, welker weiden zij mij zeer roemden en daar om die reden, zeiden zij, bijna altijd enige horde van hunne natie was. Deeze loftuitingen hadden een doel en het was niet moeilijk te raaden; dan alzoo dit doel met het mijn overeenstemde, liet ik 'er mij zonder moeite toe overhaalen. Derhalven opgebrooken zijnde, rigtede ik mijne koers langs de bergen. Wij kwamen in twee kleine dagreizen in eene aangename valei, door eene ontzagchelijke menigte mimofas in vollen bloei beschaduwde. Wij vonden 'er talrijke kudden, dat ons toonde dat er eene horde in de nabuurschap moest wezen.

De *Namakas* met KLAAS vooruitgegaan zijnde om mijne komst te berichten, zagen wij weldra de geheele horde verschijnen. Op dit gezicht toonde mijn volk eene gekke vreugde. Men zou gezegd hebben dat zij, moordenaars ontkoomen zijnde, nu beschermers vonden, die hun hun leven verzeekerden. Zij wenschten elkanderen geluk; zij gaven de nieuw aangekoomenen de hand, drukten hen aan de borst en overstelpten

hen met vriendschap-betooningen. Al hadden zij hunne vrienden en nabestaanden geweest, zouden zij niet meer blijdschap en verrukking hebben kunnen toonen. De schoone weiden, die overal den voet van het gebergte bedekten, deden mij besluiten om enige dagen bij de horde doortebrengen.

Toen mijne tent opgezet was, kwam het Hoofd van de horde mij bezoeken en hij gaf mij zeer goede tijding van mijne legerplaats aan de *Oranjerivier*, daar, in mijne afwezigheid, niets ongelukkigigs was voorgevallen. Hij had die van eene andere horde, die 'er vee voor tabak was gaan vermangelen. Hij zelf zou wel gewenscht hebben enige stukken van het zijn ook met dat zelfde oogmerk daar henen te zenden, omdat die waar in de kraal geheel ontbrak; maar daar was eene zaak die hem in gestadige ongerustheid hield en hem belettede zijne niet zeer talrijke bende te verzwakken, door een zeker getal manschappen aftezenden.

Zedert enigen tijd hadden een Leeuw en eene Leeuwijn zig dicht bij de horde in een zeer dik kreupelbosch dat hij mij toonde, koomen nederzetten. Zij hadden getragt hen daaruit te vernestelen, maar te vergeefs; die wilde dieren waren in bezit van hunne sterkte gebleven. Elken nacht kwamen zij niet alleen de kudden aanvallen, maar zelfs

zelfs de menfchen en nog den laaftten nacht hadden zij eenen os weggeroofd. Het opperhoofd, vol hoop en vertrouwen op mijne vuur-wapenen, was daarom zeer verheugd over mijne komst. Hij bad mij dat ik mijn best zoude doen om hen van eene vreeslijke plaag te verlofen en hij twijfelde niet of het zou mij gelukken, zoo ik het slechts wilde onderneemen.

Van de twee middelen, welke die goede menfchen mij voorftelden om hen te verplichten, was 'er een dat niet in mijne magt was, dat van de tabak. Zedert eene maand was mijn volk op half rantfoen. Ik had zelfs niet genoeg overig voor hetgeen mij nodig was voor het overige van de reis en ik wilde niet dat door eene kwalijk geplaatfte mildheid mijn volk mij te verwijten zoude gehad hebben dat ik hen beroofd had van hetgeen hun toekwam om 'er ten hunne kosten vreemdelingen mede te befchenken.

Het viel mij ligter de horde dienst te doen in hetgeen de twee Leeuwen raakte; maar dit vereifchte veel omzigtigheid en voorzorg. Hunne halfstarrigheid om in het kreupelbosch te blijven, ondanks al hetgeen men gedaan had om hen 'er uit te drijven, deed mij denken dat zij jongen hadden, en deeze omftandigheid maakte den aanval zeer gevaarlijk.

Deeze dieren, die in alle andere omftandighe-

den reeds zoo vreeslijk zijn, zijn in deeze van eene woestheid, waaraan niets weérstaan kan. Door de behoefte van hunne jongen te verdedigen en te onderhouden aangevuurd, vreezen zij geen gevaar en zouden zig tegens een geheel leger verdedigen. Het is bij hen niet meer moed alleen, het is woede en dolheid.

Ik beloofde desniettegenstaande hen niet laater dan 's anderendaags te zullen aantasten en verbond mij om hen zoo niet te dooden ten minsten te dwingen zig te verwijderen; doch, aangezien de dikte van het kreupelbosch, en de moeilijkheid van dien aanval, vordarde ik dat, behalven alle de mannen die tot mijne caravane behoorden en welke ik meende te gebruiken, alle die van de horde zig ook bij mij zouden voegen. Gedurende den nacht lieten wij zeer groote vuuren rondom ons branden en wij deden van tijd tot tijd losbrandingen van ons geweer. Deeze voorzorgen waren niet nodig. De twee verscheurende dieren hadden het overschot van hunnen os, dien zij den voorigen dag geroofd hadden, te verslinden en vertoonden zig niet, maar deden zig gedurende een groot gedeelte van den nacht hooren.

Met het aanbreeken van den dag waren de mannen van de horde reeds op de been en alle met pijlen en werpspietsen gewapend, wagteden

zij

zij niet dan naar mijn bevel om naar den strijd te vliegen. De vrouwen zelve en de kinderen wilden ook mede gaan, minder, het is waar om te vegten dan om hunne nieuwsgierigheid te voldoen en in onze overwinning te deelen. Ik hoorde de Leeuwen nog in hunne sterkte brullen; maar welhaast deed de dag hen zwijgen; de zon kwam op en de diepe stilte, die toen rondom hen heerschte, was voor ons het teken tot het vertrek.

Het kreupelbosch kon omtrent twee honderd schreden lengte en zestig schreden breedte hebben. Het besloeg eenen grond die langer was dan de omliggende zoo dat men, om 'er in te koomen, naar de laagte moest gaan. Voor het overige waren het niet dan doornen en struiken, uitgezonderd enige mimofas, die in het midden stonden.

Die boomen zouden, zoo ik 'er bij hadd' kunnen koomen, eene gunstige plaats voor den aanval voor mij geweest zijn. In derzelver top klimmende zou ik daar in veiligheid gezeten hebben en ik zoude twee dieren op mijn gemak hebben kunnen schieten; maar het zou zeer onvoorzigtig, van mij geweest zijn door het kreupelbosch te dringen om aan de boomen te koomen, naardien ik niet naauwkeurig wist waar het leger was, waarin zij zig verborgen hielden, en bij gevolg op mijnen weg besprongen zou hebben kunnen worden.

Naardien ik dus de twee vreeslijke dieren niet in hunne sterkte kon aantasten, moest ik beproeven of ik hen 'er uit konde jaagen; want het zou moeilijk, en zelfs onmogelijk geweest zijn tot hen te durven doordringen, naardien de struiken zeer hoog er digt van loof waren en dus mijne schieters geene ruimte zouden gehad hebben om de lange snaphaanen, met welke zij gewapend waren, te behandelen en met dezelve aan te leggen. Ik besloot dan hen, zoo wel als andere Wilden, van afstand tot afstand, op hoogte rondom het bosch te plaatsen, zoo dat de Leeuwen zig niet naar de vlakke zouden kunnen begeeven zonder gezien te worden, naardien ik overtuigd was dat wij, zoo dra wij hen in het vlakke veld hadden, de sterkste zouden zijn, en weldra de overwinning zouden behaalen.

Naardien niemand der Wilden in het bosch durfde doordringen, bedagten wij alle de osfen van de horde 'er in te jaagen.

Toen wij ieder op onzen post stonden en van onze wapenen voorzien dezelve tot schieten gereed hielden, joeg men de osfen vooruit, en met slagen en schreeuwen dwongen wij hen het kreupelbosch in te gaan. Te zelfden tijd sloegen mijne honden aan; om de Leeuwen te verschrikken en te noodzaaken 'er uit te koomen, liet ik verscheiden pistool-schooten doen.

De

De osfen, hunnen vijand weldra op den reuk bemerkende, gingen agteruit van schrik en kwamen weder naar ons toe loopen; maar door ons geschreeuw, door het geblaf van de honden en het gedruis van ons schietgeweer teruggedreven, en gedwongen wordende zig weder in de sterkte te begeeven, wierden zij woedende, stooteden elkanderen en begonnen op eene vervaarlijke wijze te bulken.

De Leeuwen wierden ook verhit op het zien van het gevaar. Hunne woede uitede zig in ijslijk brullen. Men hoorde hen dan hier dan daar in het kreupelbosch zonder dat zij zig ergens bloot durfden vertoonen, noch tot ons doordringen. De schok van twee legers geeft geen grooter gedruis dan hunne dreigende stemmen, vermengd met het driftig geschreeuw der jagers en honden en het woedend gebulk der osfen. Dat afgrijslijk muziek duurde een gedeelte van den ogtend en reeds begon ik aan den goeden uitslag van onze onderneeming te wanhoopen, wanneer ik eensklaps aan de overzijde een doordringend geschreeuw hoorde, dat terstond van eene snaphaan-schoot gevolgd wierd, die mij deed trillen. Maar op den slag volgden terstond een vreugdegeschrei, dat, langs den kring herhaald wordende en van mond tot mond tot mij koomende, mij eene overwinning aankondigde. Ik liep naar de plaats

plaats en vond de Leeuwin zieltoogende. Zij was eindelijk uit haare sterkte gekoomen en was woedend op mijne bende toegeschoten; maar KLAAS, die op dien post stond, had op haar gevuurd en had haar door en door doorboord. Haare mammen, schoon zonder melk, waren gezwollen en sleepten, dat een teken was dat zij jongen had, die nog zeer jong waren en dat ik mij in mijne gissing niet had bedrogen.

Ik kreeg in gedagten haar lighaam te gebruiken om hen uit het kreupelbosch te lokken. Met dat oogmerk liet ik het sleepen tot op eenen zekeren afstand, daar ik het liet liggen, niet twijfelende of zij zouden het op het spoor naderen en denkende dat het mannetjen hen mischien zoude volgen, om haar te wreken of om hen te verdedigen.

Met dat oogmerk deed ik enige van de jagers, die regts en links geplaatst waren, digter bij mijnen nieuwen post koomen en wij gingen dertig schreden van het lijk staan, gereed om op de dieren te schieten, zoo zij naderden. Maar mijne list was vrugteloos en wij bragten te vergeefsch verscheiden uren met wagten door.

Het is waar, de jonge Leeuwen, ongerust dat zij hunne moeder niet meer zagen, liepen in het kreupelbosch al knorrende herom. Het mannetjen zelf, van hun gescheiden, verdubbelde zijn
brul-

brullen en zijne woede. Wij zagen hem eenen oogenblik op den zoom van de struiken verschijnen, met vuurige oogen, met opstaande maanen en sterk met zijnen staert tegens zijne zijden kloppende; maar hij was ongelukkiglijk buiten schoot van mijne karabijn, een van mijne jagers, die beter geplaatst was, miste hem. Op deeze onbeheindige schoot verdween hij, en, hetzij hij vreesde eene zoo talrijke bende als de onze aantasten, hetzij hij zijne jongen niet wilde verlaten, of hetzij hij ligt gekwetst was, hij vertoonde zig niet meer. Schoon deeze soort van dieren, als zij jongen hebben, gelijk ik gezegd heb, woester en onverzaagder zijn dan in alle andere tijden van het jaar, zijn het de mannetjens, in die omstandigheid, egter nooit zoo sterk als de wijfjens en deeze waarheid is den Wilden ook niet onbekend.

Na te vergeefsch gewagt te hebben en aan den uitslag van mijne list wanhoopende, besloot ik weder tot mijn eerste ontwerp overtegaan. Ik zond dan ieder weder naar zijnen post en wij beproefden op nieuw de osen in het kreupelbosch te jaagen om 'er de leeuwen uit te vernestelen; maar zij waren te zeer verschrikt. Geen hunner wilde 'er in en ik was genoodzaakt daarvan af te zien, schoon mijne honden, door het bloed van de Leeuwin, dat zij gerooken hadden, verhit, met
zeer

zeer veel drift aanfloegen en eene groote verwoedheid toonden.

Wij hadden een gedeelte van den dag aan onze jagt besteed. De zon gong onder en zij zou nu gevaarlijker worden. Mij dagt dan dat het voorzigtigst zoude zijn op den aftocht te denken en onze laatste overwinning tot den volgenden dag uittestellen.

De Wilden bragten de Leeuwin naar de Kraal, om zig op dezelve te vergasten. Ik wilde haare huid bewaaren en liet haar die eerst afbaalen. Zij was vier voeten, vier duimen en zes lijnen hoog aan het voorstel en tien voeten agt duimen lang, van de punt van den snoet tot het einde van den staert.

Toen het dier gevild was, hong KLAAS zig natuurlijk het vel om, om het naar de Kraal te draagen, hij wierd door de gantsche horde met toejuichingen verzeld; hij zelf trad als een held daar henen. Ik beschouwde dien nieuwen Hercules en hoe verre ik ook van de Nemeïsche Leeuwen verwijderd was, was de gelijkenis egter zoo sterk dat ik mijzelf veraschte deftiger stappende midden onder dat feest, dat waarlijk van de Grieken vernieuwd scheen. Zoo mijn KLAAS niet alle de eerbewijzingen van den zoon van ALCMENA ontving, was het denklijk omdat een magtiger God zijne slagen bestierd had. Ik had
ook

ook enig deel aan het plan van den aanval en ik wierd ook indedaad met loftuitingen en dankzeggingen overlaaden.

Het opperhoofd verzocht mij uit naam van de horde, als een blijk van haare erkentenis, vier schaapen en twee osfen aanteneemen. Ik nam de schaapen aan, welke ik terstond liet slagten om bij het feest te voegen dat men met de Leeuwin stond te houden; maar de twee osfen liet ik aan KLAAS, die dezelve indedaad wel gewonnen had. In het eerst weigerde hij dezelve en hield 'er zelfs sterk op aan dat ik die zoude neemen. Maar toen ik hem voor oogen had gesteld dat zij voor den dood van de Leeuwin gegeven waren en dat die dood zijn werk was, aarfelde hij niet meer om dezelve aanteneemen.

Dit gastmaal was des te aangenaamer omdat het grootendeels bestond uit het dier, dat zoo veel schade veroorzaakt had. Ik deelde voorzeeker niet in den smaak der gasten voor dat vleesch; ik proefde 'er egter van en vond het slegter dan tijger-vleesch.

Na den maaltijd begonnen de vermaaklijkheden; men danste, men zong den geheelen nacht en die luidrugtige vermaaken, die mij beletteden een oogenblik te rusten, herinnerden mij ook de Nemeïsche Spelen.

Ik hoorde gedurende den nacht noch de jon-
ge

ge Leeuwen, noch den ouden brullen. Ik schreef het toe aan het ijsfelijk gedruis dat mijne Wilden in hunne vrolijkheid maakten, en indedaad, als alle de Leeuwen uit den omtrek zig in het kreupelbosch verzameld hadden om 'er te zaamen te brullen, weet ik niet of hunne stemmen niet zouden verdoofd geworden zijn door het geweld en gedruis van het feest. Maar die stilte had eene andere reden. Het mannetjen verschrikt door het gevaar dat hij geloopt had, had de duisternis te baat genoomen om met zijn kroost te vertrekken en des morgens, toen wij weder op hem wilden gaan jaagen, vonden wij het bosch ledig.

Zoo dra mijne honden het kreupelbosch inliepen, zag ik, aan de wijze waarop zij zогten, dat wij te laat kwamen. Om 'er egter nog meer van verzeekerd te zijn, liet ik enige pistool-schooten doen, in hoop dat de verscheurende dieren, zoo zij 'er nog waren, door het gedruis verschrikt, zig weldra zouden doen hooren, of door hun gebrul, of door het geruisch, dat zij in het loopen zouden maaken.

Toen ik zag dat deeze voorzorg niets te weeg bragt, drongen wij met omzigtigheid in de sterkte en wij vonden 'er niets meer dan de overblijfselen van de schade, welke dit hongerig gezin gedaan had. Aan alle kanten zag men hoopen beenderen liggen, en het gezigt van dat knekelhuis,

huis, dat de horde de verliezen, die zij geleden had, herinnerde, gaf elk hunner gelegenheid om de zijne te verhaalen en te betreuren.

Ik hield mij ondertusfchen bezig met het spoor der jonge Leeuwen en van den ouden te zoeken om te oordeelen hoe groot de laatste, en hoe veele in getal en hoe oud de eerste waren. Schoon 'er voorbeelden zijn van Leeuwinnen, welke drie jongen te eener dragt geworpen hebben, schein deeze 'er slechts twee gehad te hebben; maar zij moeten van de grootte van mijnen grooten hond *Jager* geweest zijn, die mij aan den middel kwam en bijgevolg waren zij reeds te vreezen en konden reeds veel kwaad doen.

Wat den ouden belangt, naar het indrukzel van zijne pooten te oordeelen, dat een derde grooter was dan dat van de poot van het wijfjen, moet hij van de eerste grootte geweest zijn.

Eenen Leeuw in hinderlaag aftewagten, hem, als hij voorbij gaat, te schieten, is reeds eene zaak die niet zonder gevaar is, maar eene Leeuwinn, omringd van haar mannetjen, en haare jongen aantevallen, hen aantevallen in hunne ondoordringbaare sterkte, dat is eene vermetelheid; die tot buitenspoorigheid overslaat, als men zig niet vooraf van alle hulp verzeekerd heeft, welke den aanslag kan doen gelukken; en nog zal zij niet vergeeflijk zijn; als men 'er niet door eene groote noodzaaklijkheid

toe gedwongen wordt. Ook moet ik bekennen dat ik, schoon niet vreesachtiger dan andere, wanneer ik mij in tegenswoordigheid van olyphanten, rhinocerosfen, tygers of leeuwen bevonden heb, ondanks het vertrouwen, dat mij mijne wapenen inboëzenden, wel verre van ooit in het eerste tijdstip geheel zonder vrees te zijn, altoos eene hevige hartklopping gevoeld heb en eene ontroering die naar vrees geleck. Maar dat tijdstip is kort en belette de mij nooit aantevallen, zeeker zijnde van het voordeel, dat mijne voorzigtigheid en mijne wapenen mij gaven. Dan liet ik alle denkbeelden van gevaar vaaren, trok regt op den vijand aan, hoe verschrikkelijk hij was, en ik zocht niet anders dan hem te dooden, te wonden of ten minsten te doen vlugten, als het een wild dier was.

De Wilden weeten bij ondervinding hoe gevaarlijk die onderneemingen zijn; ook zullen zij zig nooit in eene streek nederzetten, daar zij denken dat jonge Leeuwen zijn. Wee de horde die hen in de nabuurschap heeft. Schier elken nacht zullen haare kudden aangetast worden. Het is eene schatting, die zij zal moeten betaalen; zelden zal zij zelfs tragten zig daarvan te bevrijden, zij zal liever met geduld afwagten dat het jong gezin niet langer tot lasten zijnde van degeene, die het ter waereld gebragt hebben, hen verlaat om zig elders te gaan nederzetten. Zon-

Zonder het groot vertrouwen dat de horde, die bij het kreupelbosch woonde, in mijne vuur-wapenen had, zou zij mij nimmer zoodanig eenen aanval hebben durven voor slaan. Ik zelf, schoon van alle mijne jagers en mijn talrijk gevolg ondersteund zou niet geëarfeld hebben het te weigeren, als zij mij die gunst niet als eenen grooten dienst verzogt en aangeboden had al het gevaar met ons te deelen.

Ziet daar de reden die mij overhaalde en voor het overige had ik alle reden om over mijne onderneeming wel te vreden te zijn, naardien van de vier dieren, die wij te dooden hadden, het vreeslijkst gesneuveld was, de drie andere gevlugt waren en, tot grooter geluk, niemand gekwetst was, ja, dat mij zeer zonderling voorkwam, geen der osfen, die in de sterkte gedreven wierden. Het is te denken dat, zoo wij den Leeuw eerst gedood hadden, het ons gelukt zou zijn het geheel geslacht uitteroeijen; maar zoo een der jonge Leeuwen voor de moeder gesneuveld was, is 'er geen twijfel of het zou ons eenen van alle het leven gekost hebben, want de dood van een der jongen zou onfeilbaar de moeder in woede ontstoken hebben en zij zou, alle gevaaren trotseerende, op onze bende aangevallen zijn. Ook had ik uitdrukkelijk bevoelen niet op de jongen te schieten, voor men de oude hadd' nedergeveld.

Vergenoegd dat ik de horde van eene plaag verlost had en nu geene reden meer hebbende om langer bij haar te blijven, bepaalde ik mijn vertrek op den tweeden dag daarna. Dit besluit stond mijn volk niet aan. Zij hadden bij de *Namakasche* meisjes die gerieflijke reden gevonden, welke zij te vooren in andere volksbenden ook ontmoet hadden, en deeze reden deed hen verlangen nog wat bij deeze te blijven. Toen wij de *Houzouanas* verlieten hadden zij verzogt langs den kortsten weg naar de legerplaats aan de *Oranjerivier* te keeren en nu verzogten zij dat wij ons op zouden houden, zonder enig voorwendzel. Doch ik stoorde mij weinig aan zulke verzoeken. Ik was niet gezind van ontwerp te veranderen, om het genoegen van lieden, over welke ik zoo zeer te klaagen had, en in gevolge verklaarde ik dat ik niet van besluit zou veranderen.

Om naar de *Oranje-rivier* te gaan kon ik twee verschillende wegen kiezen. De een was westwaarts te trekken tot aan de zee, de zee-kust te volgen tot aan den mond van de *Oranje-rivier*, van daar langs derzelver boorden optrekken tot dat ik aan mijne legerplaats van den *Kameelpardel* kwam. Den anderen weg volgende had ik slechts de bergen in hunne rigting te volgen en naardien zij zuidwaarts liepen en mij mijnen weg weezen, wierd deeze tegelijk zeekerer, gemaklijker en korter. Ik

Ik neigde des te sterker om den eersten te kiezen, omdat ik, die rivier langs trekkende, gelegenheid kreeg om derzelve loop te leeren kennen, eene zaak, die ik zeer verlangde. Maar hoe, met het gebrek dat ik had aan tabak en anderen diergelijken voorraad, lieden tot eenen zoo langen omweg overgehaald, die, reeds over eene vermindering van hun rantzoen klaagende, weldra tot een volslagen gemis van die behoeften zouden gebragt zijn geworden? Hoe die *Groote Namakas* daar toe gekreegen, die, gereed zijnde om weder in hunne horde te koomen, dezelve eensklaps weder den rug zouden gekeerd en zig 'er op nieuw van verwijderd zouden hebben? Hoe vooral met een groot gevolg en talrijke kudden ondernoomen vlakten doortetrekken, die, wel is waar, noch hobbeliger noch moeilijker om overtetrekken waren dan de wegen die wij reeds gehad hadden, maar voor welke ik in plaats van die onvermoeide *Houzouanas*, geen ander volk had, dan die mij, voor het meerderdeel, van geen nut waren en die bijna alle mijn vertrouwen verloren hadden?

Als ik den anderen weg volgde, wist ik van het opperhoofd van de horde dat ik, na twee dagen trekkens, eene andere volks-bende van zijne natie zou vinden, dat deeze mij naar eene derde kon brengen en dat ik dus, van horde tot horde, ge-

maklijk, met zekere gidfen, tot aan de *Oranje-rivier* kon koomen; wyl hij zelf mij aanbood mij tot de eerfte te laten geleiden door enige van zijn volk, nam ik zijne aanbieding aan en ik vertrok met des te meer vergenoegen, omdat ik, als ik in de legerplaats zou gekoomen zijn, altoos nog meester was, als de omftandigheden het toelieten, mijn ontwerp van de *Oranje-rivier* langs te trekken ter uitvoer te brengen.

De meeste van mijn volk waren zoo uitgeput door allerlei vermaaken, aan welke zij zig, gedurende hun verblijf in de horde, hadden overgegeeven, dat veele hunner, den tocht niet kunende goed maaken, op verfchillende afstanden agter bleeven. Eindelijk wierd het getal der agterblijvers zoo groot, dat ik, na zes mijlen afgelegd te hebben; ftil moest houden in eenen bogt van den berg, daar de keten, van rigting veranderende, naar het Zuid-Oosten liep. De horde, welke wij verlaaten hadden, had 'er zig te voren opgehouden; ook waren de weiden afgegeeten en wij vonden 'er niets dan de eerfte spruitjens van jong gras.

Daar was het dat ik, in langen tijd geene Kameelpardels meer gezien hebbende, eindelijk voor het eerst weder van die dieren zag. Mijne gidfen verzeekerden mij dat, hoe verder men westwaarts kwam, hoe zeldzaamer zij wierden, en
in-

indedaad, als ik het klein getal van die zig hier vertoonden met de groote menigte, welke ik voorheen in de oostlijke strecken ontmoet had, vergeleek, moest ik gelooven dat zij mij niet misleidden.

Bij mijne terugkomst aan de *Koap* verzeekerde mij PINARD dat hij, na onze scheiding, verscheiden dagen langs de *Oranje-rivier* opwaarts getrokken zijnde, altijd Kameelpardels gezien had, maar nooit op den linker oever; ik zelf heb ook nooit hooren zeggen, dat men 'er op dien oever gevonden heeft, waar uit ik besluit dat in dat zuidlijk gedeelte van *Afrika* de Kameelpardels bepaald zijn tot eene strook lands van omtrent vier graaden, namelijk tot de landstreek, die de *Visch-rivier* en de *Oranje-rivier* van elkanderen scheidt. Niet dat zij door de natuur bij uitsluiting aldaar verbannen zijn en 'er geene elders kunnen gevonden worden. Men heeft 'er te *Galam*, aan de rivier *Senegal* en drie honderd mijlen van haaren mond gevonden; ten minsten zoo heb ik door geloofwaardige lieden hooren zeggen; wij leezen in de oude reisbeschrijvingen dat 'er zelfs in Indie geweest zijn en zoo de heden-daagsche reizigers dit niet zeggen, zal het zijn omdat het ras zal uitgeroeid zijn, of omdat het, minder talrijk geworden zijnde, zig verre in de wildernis zal begeeven hebben. BRUCE spreekt

ook van eenen Kameelpardel dien hij in *Abysinie* gezien heeft; doch het is egter zeer twijfelachtig of die reiziger wel eenen Kameelpardel gezien hebbe, naardien hij verzeekert dat zij hoornen als de antilopen hebben.

Des anderendaags weder op reis gegaan zijnde, kreegen wij omtrent den middag, eene kudde hoornvee in het oog, welke ons de horde, die wij zогten, aankondigde; maar zoodra de hoeders ons zagen, kwam 'er de schrik onder en zij gingen op de vlugt naar de kraal terwijl zij hun vee zoo snel hun mogelijk was voor zig uitdreeven.

Deeze vlugt verwonderde mij niet en ik kon niet anders verwagten. Behalven ons groot getal was het gezigt, dat wij opleverden, wel geschikt om vrees aantajaagen. Schoon wij in de maand Maart waren en de hitte begon afteneemen, was zij egter nog sterk genoeg om ons te hinderen en wij droegen alle nog die zonne-schermen, van welke ik op eene andere plaats gesproken heb en die voorzeeker door het vreemd gezigt, dat zij opleverden, niet misfen konden hen bang te maaken.

Ik zond mijne gidsen naar de vlugtelingen af om hen gerust te stellen en te stuiten eer zij de geheele horde in opschudding gingen brengen. Zij wagteden mij af, betoonden mij vriendschap en
gon-

gongen hunne makkers mijne aankomst berichten. Verscheidene van mijn volk gongen met hun mede en ik volgde ondertusfchen, maar ik hield op enigen afstand van de Kraal stil en legerde mij, wjl ik het gedruis nog niet vergeten was dat de voorige horde in den nacht gemaakt had en gaerne deezen nacht ten minsten een weinig wilde slaapen.

Mannen, vrouwen en kinderen alle kwamen mij bezoeken. De Wilde kent omtrent vreemdelingen weinig meer dan tweeërlei gevoel, of een buitenspoorig wantrouwen of een onbepaald vertrouwen. Of geheel het een of geheel het ander gevoelende, kent hij, in zijne betrekkingen, geenen middel-graaden. Die listige omwegen, die wij voorzigtigheid en omzigtigheid noemen, zijn hem onbekend. Ook kan men, naardien hij zig vertoont gelijk hij is, zig niet vergisfen in zijn gedrag en men wordt gewaarfchuuwd op zijne hoede te zijn of genodigd om zig gerust op hem te vertrouwen.

Ik maakte bekend dat wij des anderendaags Kameelpardels zouden gaan jaagen. Geheel de horden hielp ons en wierd gebruikt om die dieren naar ons toe te jaagen. Wij hadden het geluk een wijfjen te dooden, dat ik bij meeting bevond, dertien voeten en zes duimen hoog te zijn, dat, volgens bericht van de Wilden, de grootste hoog-

te voor de wijffens is; zij wierd, op het beschouwen van haare tanden, voor zeer oud gehouden, ook geleek haare kleur veel naar die der mannetjens. Ik had wel gaerne gewenscht een wijffjen met haar jong te ontmoeten, want dan zou het mij mogelijk gelukt zijn het jong dier levendig te vangen; ik hoopte ook dat zij, welke wij nu geveld hadden, eene vrugt zoude bevatten, maar zij was niet zwanger.

Naar maate ik mijne legerplaats begon te naderen, begon ik 'er ook aan te denken dat ik osfen nodig had. Deeze horde bezat veel vee, maar ik kon niet meer dan zeven stuks bekoomen, omdat ik geene waaren meer had om die interuifen. De horde zou gaerne tabak en *dagha* of hennip-bladeren gehad hebben, maar ik kon haar omtrent die twee waaren niet voldoen. Ik had wel veele glaazen-koraalen; maar zij maakten 'er geen werk van.

Gelukkig zagen de vrouwen onder mijne goederen zekere roode en witte koraalen van de grootte van hazelnooten, welker bonte kleuren haar zoodanig behaagden dat zij, om die te hebben, alles zouden gegeven hebben wat zij bezaten. De mannen waren 'er even verzot op. Ik deed hun ook enige dozijnen groote spijkers over met koperdraad om arm-ringen te maaken, en deeze drie soorten van waaren voldeeden voor mijne ruilingen. Zul-

Zulke aanmerkingen zullen den meesten mijner leezers van weinig gewigt schijnen: maar zij zijn zeer gewigtig voor reizigers die, als ik, onderneemen zouden willen Afrika te doorreizen en om die reden moet ik dezelve niet agter wege laten.

Toen ik de horde verliet, gaf ik den gidfen, die mij aldaar gebragt hadden, hun afscheid en ik nam 'er andere om mij tot de naaste horde te brengen. Wij namen onze koers oostwaarts langs de bergen; maar daar gebeurde ons op weg een ongeluk, dat slegte gevolgen zoude hebben kunnen hebben en mij zelfs het leven zou hebben kunnen kosten.

Een van onze osfen was met kistjens met snuisterijen gelaaden. Een deczer kistjens, denklijk niet wel vastgemaakt zijnde, veroorzaakte door zijn slingeren, een gerammel, dat het dier bang maakte. Door dat geduurig kletteren onverduldig geworden deed het zijn best om het aftewerpen en het viel ook indedaad door den schok; maar de andere, door den val van dit los geworden en medegesleept, vielen insgelijks en maakten zulk een gedruis dat de os en alle de andere, die rondom hem waren, in wanorde geraakten en met schrik op de vlugt gongen.

De schrik geraakte vervolgens onder het overige van de kudde en alle, geiten, schaapen, paerden

den liepen elk daar de vrees hem dreef; in eenen oogenblik was de wanorde in de caravane en de menners zelve, door de dieren medegevoerd, dien zij niet stuiten konden, liepen en verstrooiden zig zoo wel als zij.

De draag os was het verst weggehoopen; maar hij stond stil, omdat hij zig nog in zijnen loop belemmerd vond door riemen en zig niet van dezelfde kunnende ontslaan, spartelde hij en loeide met de grootste woede. Ik reed naar hem toe met oogmerk om hem naar de caravane terug te drijven; maar hij beantwoordde mijne pooging met een' stoot van zijne hoornen in de zijde van mijn paerd, die mij het been opscheurde en het ergste van het geval was dat het paerd, eene zijdesprong doende, mij tien schreden van zig af op den grond smet en de vlugt nam.

Gelukkig ontgleed mij mijn snaphaan niet in mijnen val en dat geluk redde mij mijn leven. De os kwam met zijn kop nedergebukt, op mij af om mij met zijne hoornen te doorstooten. Ik spande de haan van mijn' geweer en met eene van de gelukkigste schooten die ik ooit gedaan had, velde ik het dier enige schreden van mij af ter neder.

Deeze os kwam eenen der *Kaminoukas* van mijn gevolg toe. Op dit tijdstip kwam zijn meester heigende aangelopen om hem te vatten en

te-

terug te brengen, maar hij zag hem de laatste snikken geeven. Dit gezigt bragt dien goeden man in de grootste wanhoop. Hij begon te schreien als een kind en in den lof van zijnen os uitteweiden, die de beste en geliefdste was, zeide hij, welke hij ooit gehad had en welks verlies hij al zijn leven zou betreuren.

Toen ik hem egter beloofd had dat ik hem eenen anderen zou geeven of dat ik hem den zijnen betaalen zou volgens den prijs, waarop hij dien zelf stellen zou, droogden zijne traanen eensklaps en zijne klagten hielden op. Die ontroostbaare man troostede zig zelfs zoo schielijk dat hij, enige van zijne makkers geroepen hebbende, met hun zijnen besten vriend begon te villen en in stukken te hakken, om 'er zig dien dag zelve nog op te vergasten.

Geduurende dien tijd liet ik mijne goederen, die overal op den grond verstrooid lagen oprappen. Dit kostede veel tijd, zoo dat wij deezen dag niet meer dan vijf mijlen konden afleggen. Den volgenden dag vorderden wij weinig meer; maar door een toeval van eenen geheel anderen aart, door de uitwerking, namelijk, van eenen dier vreeslijke zuid-oosten winden, die een der wonderlijkste verschijnzelen en eene der vreeslijkste plaagen van Afrika zijn.

Deeze wind begon zig reeds 'smorgens te doen
ge-

gevoelen en, weldra van minuut tot minuut in sterkte toeneemende, sloof hij ons wolken van zand en gruis-zand toe, dat ons de oogen verblindde en ons belette te vorderen. Deszelfs hevigheid, nog meer toegenoomen door den wederstand, welke de hooge bergen, welke wij ten oosten hadden en tusfchen welken hij door moest, booden, wierd eindelijk zoo groot, dat wij ftil moesten houden.

Men ontladde de osfen, men ftapelden alle de pakken op elkanderen en men bedekte dezelve met groote fteenen om te beletten dat zij niet door den wind weggevoerd wierden.

Wat ons belangt, het was ons niet mogelijk eene tent optezetten: dus zonder fchuilplaats en zonder befchutting zijnde, konden wij niet anders doen dan op den grond zitten of leggen, terwijl wij niet dan zand inademden en door hetzelfde verblind wierden.

Des avonds omringden wij ons, als gewoonlijk, met groote vuuren; maar den wind niet verminderende, was het hout zoo fchielijk verteerd, dat wij genoodzaakt waren drie vierde van den nacht zonder vuur te wezen; wij hadden onder tusfchen alles te vreezen van de wilde dieren en wij hadden 'er op onzen tocht veele fpooren van gezien. Ook zouden wij te vergeefsch getragt hebben hen door het gedruis van fnaphaan-fchoo-

ten

ten te verjaagen; het huilen van den wind was zoo sterk, dat het dezelve verdoofd en vrugtloos zou gemaakt hebben.

Deeze nacht wierd dan in angst en zorgen doorgebracht. Wij wagteden met ongeduld het opgaan van de zon; maar, verre van dat haare tegenwoordigheid den dampkring zoude gestild hebben, groeide de hevigheid van den wind nog steeds aan naar maate zij zig boven den gezigt-einder verhief, en, schoon 'er geene wolk in de lucht was, wierd dezelve egter verduisterd door wolken van zand, die, door elkanderen voortgestuwd wordende, en over onze hoofden drijvende, den dampkring verduisterden.

Dat wij hier ondervonden was noch een onweder, noch een storm, noch een orkaan; het was een waare en vreeslijke hoos. PATERSON, die ook eene diergelijke ondervonden heeft aan geene zijde van de *Oranje-rivier*, zegt dat de boomen rondom hem ontworteld wierden; daar waren bij ons geene boomen; maar ik zag den wind, al draaiende, diepe kuilen maaken, het zand en de aarde verre weg voeren, dat dan als een regen weder op ons nederviel; alles wat wij voor ons voedzel klaar maakten was zoodanig met zand bedekt, dat het ons onmogelijk was 'er van te eeten.

Bij dœzen onverdraaglijken last kwam nog de

on-

ongerustheid over ons vee, dat, in hoopjens op malkander gedrongen, onbeweeglijk bleef zonder te willen eeten en het ergste van alle was dat wij geenen druppel water hadden in den omtrek van onze legerplaats. In zulke onaangename omstandigheden bevonden wij ons. Gedwongen eensklaps op mijnen tocht stil te houden was ik niet in de mogelijkheid geweest eene beter plaats uittekiezen.

Omtrent den middag ziende dat de wind niet gong leggen, namen wij het besluit van weder op weg te gaan naar eene groep bergen, die wij ten zuid-oosten van ons hadden. De horde naar welke ik mij meende te begeeven, was nog omtrent drie mijlen van ons en om aldaar op deezen tijd te koomen, zouden wij regt tegens den wind in hebben moeten trekken, dat volstrekt ondoenlijk was.

Ik beval dan optebreeken. Men haalde de pakken van onder het zand te voorschijn, men laadde de osfen en wij vertrokken; maar schoon wij den wind enigzints van ter zijde hadden, belemmerde hij ons sterk in onzen tocht; te vergeefsch zогten mijne Wilden de osfen regt toe regt aan naar de bergen te stieren; de wind was zoo sterk, dat die arme dieren, ondanks de moeite die zij zig gaven, ongevoelig afdreeven, zoo wel als wij, zoo dat wij de rigting, welke wij

voor-

voorneemens waren te volgen, dikwijls den rug toekeerden.

Dat ik hier zeg zal die geenen niet verwonderen welke in de zuidlijke deelen van Afrika gereisd hebben. Zij weeten hoe verschriklijk de uitwerkingen van dien vreeslijken Zuid-oosten wind zijn en zij weeten dat, zoo zekere streeken en vooral zekere bergen geene gewassen hoegenaamd hebben, en bijgevolg onbewoonbaar zijn, zulks daar van daan kooft dat zij bijzonderlijk daaraan zijn blootgesteld.

Eindelijk evenwel stilde deeze wind tegens den avond. Het wierd stil en wij hadden eenen gerusten nacht; die rust was voor ons een waar geluk en redde ons vee het leven. Des anderen daags voor de dag aankwam gingen wij weder op weg naar eene *Namakasche* horde, daar wij naauwlijks aangekoomen waren of de wind begon op nieuw te waaiën.

Toen ik de Kraal naderde, was ik niet weinig verwonderd als eene kennis ontvangen te worden. Ik vernam dat verscheiden van mijn volk van de *Oranje-rivier*, twee maanden geleden, aldaar osfen voor mij waren koomen koopen en nog kortling geleden had het opperhoofd enige van de zijne naar mijne legerplaats gezonden om tabak en snuisterijën in te ruilen, die zij mij toonden en welke ik voor de mijne herkende. Zij

waren, ten hoogften veertien dagen geleden, terug gekoomen en gaven mij tijding van SWANEPOEL en zijne makkers. Alle begonnen zij, na mij zoo lang met ongeduld gewagt te hebben, over mij ongerust te worden. Voor het overige was de streek zedert mijn vertrek, gantsch veranderd. De regen had 'er den grond met groen bedekt en overal waren de boorden van de rivier verfraaid door de schoonste weiden. Ook had SWANEPOEL de osfen, die ik nog in de horde van BERNFRY had, terug laten koomen, en hij had hen in een affchutfel gezet, zoo met die welke hij gekogt had als met die, welke ik op mijnen tocht bij verscheiden horden had opgedaan en die, volgens het verdrag met de koopers gemaakt, getrouw daarhenen gedreven waren.

Die naam van BERNFRY, die zedert vier maanden voor het eerst in mijne ooren klonk, schein mij enig kwaad nieuws te voorspellen. Mijn voorgevoel bedroog mij niet. Men berichtete mij ook dat deeze ondeugende kaerel, verstoord dat ik hem niet, gedurende mijne afwezigheid, het opzigt over mijne legerplaats had toevertrouwd, zig daar over gewrooken had door eene verfoeielijke handelwijs.

Toen SWANEPOEL met enige van mijn volk naar de nabuurige horden gegaan was om 'er rui-lingen te doen, had hij, onder voorwendzel van
hun

hun tot leidsman te dienen, aangeboden hen te verzellen en de uitslag dier reis was geweest dat hij de verkoopers vooruit gewaarschuwd had en alles wat voor mij gekogt was dubbel was betaald geworden.

Naardien hij altijd in de gedagten was dat mijn voorneemen was aan de *Oranje-rivier* terug te koomen om eene nieuwe reis te onderneemen en hij mij in de onmogelijkheid willende brengen van dit ter uitvoer te brengen, als ik geene waaren tot ruiling meer zoude hebben, had hij getragt de mijne uitteputten en waarlijk, zoo de ongelukkige omstandigheden mij niet reeds genoodzaakt hadden naar de *Kaap* terug te keeren, was dit trouwloos ontwerp wel geschikt om mij daartoe te dwingen.

Om mij jegens den *Kaminoukas*, wiens os ik enige dagen te vooren dood geschoten had, te kwijten, kocht ik eenen, welken ik hem leverde; wat den zijnen belangt, de haast, waarmede men hem afgehakt had, belet hebbende de nodige voorzorgen te neemen om hem te bewaaren, liet ik hem onder de horde uitdeelen.

De wind bleef nog twee geheele dagen aanhouden, en naardien ik vast besloten had niet eerder op weg te gaan dan na dat hij geheel zou gestild zijn, bleef ik op die plaats. Dit uitstel was egter voor mij geen geheel verloren tijd; schoon de wind ons zeer hinderde door de lig-

ging van het gebergte, tegens welke wij gelegerd waren, en van welke hij met geweld op onze legerplaats nederstortede, ondernam ik egter enige jagten, die gelukkig uitvielen en die mij in het bijzonder voor mijne verzameling twee zeer fraaie soorten van diertjens bezorgden, welke ik tot nog toe niet kende.

Het een, van het geslacht der Inkhoorns, maar kleiner en langwerpiger dan de Kanadafche Inkhorn, door BUFFON beschreven, is eene nieuwe soort. Zijne kleur is geelachtig wit op den rug en de zijden; hij heeft den buik wit en den staert wit en geelachtig wit en hij heeft ter wederzijde op de ribben eenen witten band, die geheel langs dezelve loopt. Voor het overige heeft hij op de vagt hair, dat, in hoedanigheid meer naar de pennen van het stekelvarken dan naar het hair van den Inkhorn gelijkt. Dat op den staert, dat lang en digt is, heeft door deszelfs lengte eene soort van buigzaamheid; maar op het lijf is het stijf en ruim en zelfs, als men het dier met een teentjen slaat, geeft het door het kletteren tegens malkanderen een klinkend geluid dat veel naar dat gelijkt welk de stekels van het stekelvarken van zig geeven. Het dier is, gelijk de inkhorn, lugtig en zeer sierlijk in alle zijne bewegingen en het spreidt ook, als het loopt, zijnen fraaien staert uit. De *Groote Namakas*
noe-

noemen het *Aguimp*. Ik schoot met dezelfde schoot het mannetjen en het wijfjen. Het wijfjen verschilde niet van het mannetjen dan daarin dat het wat kleiner was en eene graauwachtiger kleur had. Ik zal in mijne beschrijving van de viervoetige dieren van Afrika, de afbeelding van dit fraai diertjen geeven.

Het tweede viervoetig dier dat mij toen geheel onbekend was is eene soort van *Viverra* of van het Fretten- geslacht, ten minsten ik hield het 'er voor. Mijne Hottentotten uit de volkplanting herkenden het alle voor een' *Muis-hond*, een naam, welken de bewooners van de *Kaap* in het algemeen aan alle de kleine verscheurende viervoetige dieren geeven. Zij verzeekerden mij ook dat het in verscheiden streeken van de volkplanting zeer gemeen was; ik herinnerde mij egter niet het 'er immer gezien of ontmoet te hebben; ziju lighaam was zoo groot als dat van eene kat van zes maanden; het had den snoet zeer puntig, en de bovenste kaak stak bijna agt lijnen buiten de onderste uit, hetgeen hem eene soort van beweegbaaren snoet maakte, volkoomen gelijk aan dien van den *Coati* van *Guajana*. De voorste pooten zijn met vier groote gekromde en zeer puntige nagelen gewapend, terwijl de agterste vijf nagelen hebben, die integendeel kort en stomp zijn. Geheel de vagt van het bovenste ge-

deelte van het lijf heeft op eenen ligt bruinen grond met veel wit hair gemengd, donker-bruine dwars-streepen. Het onderste van het lijf en het binnenste van de pooten zijn rosachtig wit; de staert, die zeer vleeschig en langer dan twee derde van de lengte van het lighaam is, is zwart aan het eind; voor het overige is hij bruin met wit hair gemengd,

Dat dier bedient zig van zijne voorste klauwen om zig in den grond zeer diepe holen te graaven, in welke het zig bij dag verbergt zonder te verschijn te koomen voor de zon ondergaat, wanneer het zijn aas gaat zoeken.

Ik vong in die zelfde streek eene zeer bijzondere soort van vledermuis; zij vloog op eenen avond in mijne tent en doofde mijne kaars uit door zig op dezelve te werpen. Deeze soort verdient met recht den naam van *geöorde* (*Oreillard*) want zij heeft vier ooren, ten minsten vier oor-schulpen, twee in elkanderen in elk oor, de twee buitenste zeer wijd en als tot omkleedzel voor de binnenste dienende, zijn twee duimen agt lijnen hoog en hebben, op weinig na, dezelfde breedte, als men dezelve uitbreidt; op den neus staat ook nog een vlies, een duim vier lijnen hoog en welk men ook voor eene oor-schulp zou aanzien, want het heeft 'er volstrekt de gedaante van. Dat vlies op den neus, gelijk ook de ooren en vleugels

gels van het dier zijn geheel roestkleurig ligter van onderen dan van boven; het lijf van deeze vledermuis heeft slechts drie duimen lengte en is bedekt met zeer fijn hair, dat graauwachtig van kleur is. De vleugels zijn, als zij uitgestrekt zijn, van de punt van den eenen tot de punt van den anderen, agt duimen breed. De leezer zal mij deeze kleine afmetingen vergeeven; ik bemin dezelve zoo min als hij; maar zij zijn mij noodzaaklijk voorgekoomen, om hem een juist denkbeeld te geeven van de ongewoone lengte van de ooren van dat dier, dat, van alle die wij kennen, voorzeeker dat is hetwelk de langste ooren heeft, naardien zij maar vier lijnen korter zijn dan het geheel lighaam.

Toen de wind geheel gestild was, verscheenen de wilde dieren, en vooral de graauw-witte ezels weder in de vlakte. Ik had reeds langen tijd sterk verlangd eenen van deeze te hebben, maar zulks had mij, ondanks alle de moeite die ik 'er toe gedaan had, niet kunnen gelukken. Ik besteedde op nieuw eenen geheelen dag met op dezelve te jaagen. Ik vervolgde hen zelfs tot meer dan zeven mijlen van de horde; maar het was mij onmogelijk die te agterhaalen, en, na mij te vergeefsch vermoeid te hebben, zag ik mij genoodzaakt 'er van aftezien.

Dat schuw en ongenaakbaar dier is, met eni-

ge vogelen van hooge vlugt, het eenigst van alle de dieren van Afrika, welk ik gezien heb, zonder het magtig te kunnen worden. Naardien ik het niet in mijne magt gehad heb, heb ik 'er ook niets over te zeggen dan hetgeen ik 'er elders van geschreven heb en ik zal het zijnen naam van graauw-witte of isabelle-kleurige Zebra laaten, tot dat reizigers, die daaromtrent gelukkiger zullen zijn dan ik, het eenen anderen naam gegeven hebben.

Ik verliet de horde niet zonder 'er gidfen te neemen; zij bragten mij, na eenen tocht van zeven of agt mijlen, aan eenen uitgedroogden stroom, op welks oevers zij mij verlieten, en welken zij mij verzeekerden die *Leeuwen-rivier* te zijn, welke ik kort na mijn vertrek meer oostwaarts, was overgetrokken. Zoo het in Afrika moeilijk is den loop van eene loopende rivier te kennen, is het nog veel moeilijker het bed te volgen van eene die geheel droog is. Ik heb op de Wilden vertrouwd omtrent den naam van deeze en het is volgens hun getuigenis dat ik haar op mijne kaart heb aangewezen. Voor het overige twijfel ik zeer of het wel dezelfde rivier zij; maar het zou wel kunnen zijn dat het nog eene andere ware, welke men den naam van *Leeuwen-rivier* gegeven heeft, gelijk 'er indedaad in dat gedeelte van *Afrika* verscheiden rivieren of stroomen zijn,

zijn, welke deelen naam draagen. Het is daarenboven genoeg dat een volkplanter eenen Leeuw, eenen Olyphant, eenen Buffel of enig ander dier op den oever van eene rivier vindt om dezelve terstond eenen naam daarnaar te geeven en ziet daar waarom 'er aan de Kaap *de Goede Hoop* verscheiden *Olyphants-rivieren*, *Buffels-rivieren*, *Leeuwen-rivieren*, gelijk ook verscheiden *Zout-rivieren* zijn, hetwelk zeer ligt geographische dwaalingen kan veroorzaaken, vooral in een zoo bergachtig land, daar het onmogelijk is de oevers der rivieren te volgen.

Van de zoomen van deeze namen wij onze koers, langs den kortsten weg, naar de *Oranje-rivier*: wij kwamen aan dezelve in het midden van den nacht, maar de blijdschap van eindelijk de rivier weder te zien, aan welke mijne legerplaats lag, verspreidde in mijne caravane eene dolle vreugd en vrolijkheid, die men tot den dag bot vierde, en welke ons alle belette een oog toe te doen. Men sprak van niets anders dan van het tijdstip dat wij aan zouden koomen. Zoo ik de algemeene onverduldigheid hadde willen involgen, zou ik terstond vertrokken zijn. Men meende reeds aan de legerplaats te zijn, en egter hadden wij nog vrij wat weg afteleggen om 'er te koomen, schoon wij niet anders te doen hadden, dan langs de rivier optetrekken.

Het was voor mijne caravane niet doenlijk haare boorden van nabij te volgen, ter oorzaake van het groot getal boomen en kreupelbosfchen, met welke zij bezet waren. Zij trok dan op eenen zekeren afstand, terwijl ik en mijne jagers, in hoop van enige hippopotamusfen te dooden, de rivier niet verlieten; enige van ons trokken langs den regter, enige langs den linker oever.

Op deeze wijze voorttrekkende, legerden wij ons tweemaal. Den derden dag eindelijk verzogten de *Groote Namakas*, die dicht bij hunne horde waren, mij verlot om mij te verlaaten, en ik, in verzeekering dat ik hun vermaak zou doen, wilde hen daarhenen verzellen en hen, om zoo te spreken, in de handen van hunne makkers leveren.

Dit was het nog niet al. Nieuwsgierig zijnde om te weten welke uitwerking onze onverwagte wederkomst in de Kraal hebben zoude, verbood ik dat niemand vooruit zoude gaan om van mijne aankomst te verwittigen, en men was wezenlijk zoo verre van ons te wagten, onze aankomst was zoo schielijk en onverwagt, dat, toen men ons zag, ieder van verwondering stond opgetogen.

Op dien eersten oogenblik van verbaasdheid volgde schreeuwen, springen, gillen en alle die verwarde bewegingen, die bij de Wilden hunne vervoeringen van blijdfchap te kennen geeven. Wel-

haast

haast was de geheele kraal in beweging en opschudding. Ieder was verhoogd makkers, vrienden, nabestaanden, welke men verloren rekende en welke men gewanhoopt had ooit weêrtezien, wedertevinden. Men drukte hen, men overlaadde hen met liefkoozingen, en zij, goelijk bekennende dat ik hen tot aan het eind van de wae-reld gebragt had, vergrooteden de verrukking nog met het verhaal van de wonderen, van welken zij getuigen geweest waren.

De belangneeming, welke hun verhaal opwekte, lokte de menigte rondom hen. Elk oogenblik gestuit door twintig perfoonen, die hun elk eene verschillende vraag deden, hervatteden zij hunne reden, voegden 'er bij, vergrootten, verwarden de gevallen en de omstandigheden en bragten in hun verhaal eene wanorde, die, omdat zij dezelve onbegrijpelijk maakte, daardoor zelf, eene algemeene verwondering en verrukking opwekte.

Deeze gisting duurde den geheelen dag en hield niet op dan om plaats te maaken voor de luidrugtige vermaaklijkheden van den nacht. Ik kon mij niet zeer vleijen de zoetigheden van den slaap te genieten midden onder menschen, die altijd schreeuwen en raazen naar maate zij vrolijker zijn en bij welke een feest een voorkoomen van eene opschudding en van eenen strijd heeft. Dus, verre van mijne tent te willen betrekken, bleef ik
on-

onder hen en hield mij alleen bezig met het schouwspel dat zij mij vertoonden.

Maar het waren vooral de vertellers die mij het meest belangneeming inboezemden. Naardien ik genoeg van hunne taal kende om te verstaan wat zij zeiden, had ik veel vermaak in hunne vertellingen. Schoon zij geene voorvallen verhaalden dan dezulke, die mij reeds bekend waren, deed hun ruuw vernuft 'er zulke buitengemeene omstandigheden, aanmerkingen en bijzonderheden bij; zij versierden het met zulke verhevene en buitenspoorige dichterlijke beelden, in kort, zij gaven dezelve een zoo wonderlijk en nieuw voorkomen, dat ik, naar dezelve luisterende, fabellen meende te hooren. Nooit had ik tot nog toe zulk een vermaak genoten en ik beken opregt dat, van alle de nachten, welke mij mijne twee reizen hebben opgeleverd, deeze zonder tegenspraak een van de aangenaamste geweest is.

Bij het opgaan van de zon, toen ieder henen gong om te slaapen, nam ik mijn' snaphaan en gong onder de boomen in den omtrek geluk zoeken. Ik vond 'er niets dat dienen kon om mijne verzameling te vermeederen; maar het geval deed mij eene zeer zonderlinge schoot doen, zoodanig eene als waarop mischien geen jager zig kan beroemen.

Ik was aan den voet van een' boom gaan zitten,

ten, mijn snaphaan regt op tusfchen mijne beenen houdende, met de kolf op den grond en eene hand op den trekker. In de andere hand hield ik een blad, op welks kant ik, op de wijze der vogelaars, floot, om de kleine vogeltjens aanteloken; eene foort van roodborstjen kwam onbeschaamd op mijnen hoed zitten en van daar op den mond van mijne snaphaan springende met eene poot op elke loop, bleef het onbeweeglijk zitten en luisterde zeer aandachtig naar het gepiep van het blad waarop ik blies, een gefluit dat nieuw voor hetzelve was!

In woeste strecken kan een dier, dat nog geen mensch gezien heeft, door gebrek aan ondervinding, niet bevreesd zijn, als het eenen ziet, vooral als dat mensch in rust en zonder beweging is.

Welke nu de reden van de gemeenzaamheid van deeze ware, zijne stoutheid verwonderde mij zoodanig, dat ik, werktuiglijk en zonder gedagten, met de hand, die ik op den trekker hield, de fchoot deed afgaan. Ik meende dat het vogeltjen in duizend stukken zou gefchoten zijn. Hoe groot was mijne verwondering toen ik het dertig voeten boven mijn hoofd in eene bijna regte lijn zag opvliegen en enige fchreden van mij af weder neder zag vallen?

Ik liep het opraapen. De punten der vleugelen

len waren slechts enigzints gebrand; het scheen mij toe te heigen en zeer verschrikt te zijn; maar langzaamerhand kwam het weder tot zigzelf en, toen ik zag dat het in het geheel niet gekwetst was, schonk ik het de vrijheid, van welke het gebruik maakte, zonder dat het scheen iets geleden te hebben. Het is waarschijnlijk dat de kolom lucht, die in den loop van mijn' snaphaan was, door de losbarsting uitgedreven, den vogel het eerst weggestoten hebbe, die zig door eenen slag met zijne wieken uit den weg van den hagel verwijderd zal hebben, welke hem in een hoopjen zal voorbijgegaan zijn zonder hem te raaken, terwijl het vuur alleen, dat eene grooter ruimte besloeg, hem de punten der vleugelen en van den staert zal gebrand hebben.

Naardien de osfen, welke ik, bij mijn vertrek, in de horde gehuurd had, mij nu onnut wierden, zoo omdat mijne goederen aanmerkelijk verminderd waren als omdat ik nog slechts eene dagreize van mijne legerplaats af was, gaf ik die weder aan de eigenaars, en nodigde hen, na enige dagen, als hunne vrolijke feesten geheel zouden geëindigd zijn, bij mij te koomen om den prijs voor hunne diensten te ontvangen.

Die diensten waren waarlijk niet van veel belang; men heeft 'er hier boven de reden van gezien, en verre van met zulke reisgezellen wel in
mijn'

mijn' schik te zijn, had ik duizend maalen verlangd van hun ontslagen te wezen. Maar daar koomen tijden wanneer men alles vergeet. Die menschen, die mij door hunne vreesachtigheid en nalaatigheid zoo onverduldig gemaakt hadden, scheenen mij nu, nu ik hen niet meer nodig had, niet méer toe dezelfde te zijn. Ik zag hen met andere oogen aan en verschoonden hen ten mijne kosten.

Waarom zouden zij ook in mijne drift voor eene weetenschap, die hun zoo vreemd was, gedeeld hebben. Bedaard uit temperament en gewoonte, zonder enige begeerten, moesten zij ook die dwaasheden niet hebben, die ik had. Hoe menigmaalen ben ik niet, daar ik hunnen wijzen raad verwierp, bedrogen geweest door de schoone belofte, door de trouwlooze logens der menschen, hoe menigmaalen heb ik mij niet beklagd, maar te vergeefs! over het verlies van den tijd, dien ik besteed heb om hun dienst te doen! maar in het vast besluit van niet meer mijnen slaap en deszelfs duistere zoetigheden te verwisfelen voor hunne laffe en zouteloze loftuitingen en den rook, dien zij u in het aangezicht blaazen.

Na de vrouwen en den kinderen van de horde enige geschenken gedaan te hebben, begaf ik mij met mijne bende weder naar de rivier en wij vervolgden langs dezelve optrekken. Schoon dee-

ze nieuwe weg door streeken liep, welke ieder van ons honderdmaalen doorwandeld had, herkende niemand egter dezelve, zoo veel luister en rijkdom hadden de verandering van het jaargetijde en het wederomloopen van het sap doen volgen op de dorheid, in welke wij dezelve bij ons vertrek gelaaten hadden.

Wij zouden misfchien, zonder het te merken, onze legerplaats voorbij getrokken zijn, en des te ligter, omdat zij, agter de boomen, welke den anderen oever bezoomden, geplaatst zijnde, voor ons verborgen was. Eindelijk bevonden wij ons regt over dezelve, en het was aan het graf van dien *Kaminoukas*; die door eenen Leeuw verscheurd was, dat wij zagen waar wij waren.

Op het gezigt van het eind van zulk eenen tocht kon niemand zijne blijdschap intoomen. Mijn volk schreeuwde zoo luid zij konden, om hunne makkers te roepen en te waarschuuwen, en ik liet tegelijk eene losbranding van alle onze geweenen doen. Dit dubbel sein werd gehoord. Men antwoordde 'er op door een even diergelijk geschreeuw en in eenen oogenblik zag ik al het volk van de legerplaats op den oever koomen loopen, in het water springen en overzwemmen om mij hunne blijdschap te betuigen en hunne vrienden weder te zien. De ontmoeting van de twee benden kon niet missen luidrugtig te zijn.

zijn. Het was hetzelfde gedruis als daags te vooren.

SWANEPOEL was alleen op den oever gebleven. Te oud en te zwaar zijnde om te zwemmen, strekte hij zijne armen naar ons uit en riep dat men hem met het vlot zoude koomen haalen. In de algemeene blijdschap en verrasfching had niemand om hem gedacht. Eindelijk gong men hem haalen en de oude man, zig met de traanen in de oogen in mijne armen werpende, vertelde mij hoe veel ongerustheid mijne afwezigheid hem veroorzaakt had.

Die vier maanden waren voor hem eene eeuw geweest en schoon ik hem gezegd had dat hij mij vijf of zes maanden moest wagten, had hij geëarzeld of hij niet naar *Namero* zoude terugkeeren, en des te meer, omdat de Wilden, die hem de osfen waren koomen brengen, welke ik op weg gekogt had, hem gezegd hadden dat ik, met de vriendlijke handelwijze, welke ik omtrent de verschillende volkeren wist te gebruiken, zoo verre kon reizen, dat hij misfchien nooit meer van mij hooren zoude.

Men vindt ons veranderd en vermagerd en, na de ontzagchelijke vermoeienissen, welke wij uitgestaan hadden, behoefde ik mij niet te verwonderen over die aanmerking. Over dag door eene brandende zon verzengd, aanhoudend over rotfen en door zand - woestijnen moetende trekken,

's nachts op eene enkele mat rustende, gewoonlijk niets te drinken hebbende dan brak water was die levenswijs waarlijk, wat men 'er ook van zegge, niet die van een' *Satraap* geweest en egter beklagde ik 'er mij niet over. Nooit zelfs was ik, ondanks mijne vermagering, zoo welvaarende geweest.

Ik trok de rivier op het vlot over en bevond mij eindelijk in mijne waare legerplaats. Het was een heuchlijk oogenblik voor mij. Het was als of ik, na eene lange ballingschap, weder in bezit van mijn goed kwame. De honden, welke ik 'er gelaaten had, herkenden mij. Zij sprongen met drift naar mij en deden mij duizend liefkoozingen.

In diergelijke oogenblikken zijn de minste beuzelingen genietingen. SWANEPOEL had in mijne afwezigheid, de hen laten broeiën. Zij had zestien kiekens, die reeds zeer groot waren. De honden, welke ik medebragt, dat gevogelte niet gewoon zijnde, sprongen 'er op en doodden in den eersten sprong drie; de moeder en de haan, vreemde zaak! verdedigden de overige, dat ons den tijd gaf om 'er bij te koomen. In onze hoender-hokken zien wij onze haanen nooit in zodanig een geval hunne hoenders verdedigen, en nog minder zullen zij zig met de kiekens bemoeijen; zou dat daar van daan koomen dat de mijne, maar een wijfjen hebbende, natuurlijk meer aan het-

hetzelve verknogt moest zijn en omdat hij, om dezelfde reden, nooit eenen anderen haan zijnen hebbende zien treden, haar meer beminnen moest en haare kiekens ook sterker moest lief hebben. Wat daarvan zij, wij zien in het algemeen alle de wilde vogelen en die, welke maar een wijfjen hebben, het hardnekkiglijk verdedigen en het grootste belang in hunne jongen neemen, terwijl in den tammen staat, daar wij verscheiden wijfjens aan verscheiden haanen in het gemeen geeven, de haanen niet dezelfde verknogtheid aan de hennen en nog minder aan haare kuikens hebben. Zou de haan in den wilden staat meer dan een wijfjen hebben? wij weten het niet. SONNERAT, aan wien de Natuurlijke Historie veel verschuldigd is, heeft eenen wilden haan en hen uit Indië medegebragt, welke hij meent de oorspronkelijke soort te zijn van die, welke wij tam bezitten; maar hij zegt ons niets omtrent de huishouding van dien vogel. Ik heb in *Afrika* de soort en zelfs het geslacht van onze haanen niet gevonden, ten minsten niet in den natuur-staat. Ik heb in verscheiden verzamelingen van Europa wilde haanen en hennen gezien, die volkoomen verschillend waren van die, welke SONNERAT heeft medegebragt en die bijzondere soorten zijn. Ik zal in mijne Vogelbeschrijving de afbeelding van dezelve geeven.

Eene van mijne eerste zorgen was het vel van mijnen Kameelpardel te gaan bezoeken. Het had mij te veel moeite gekost dan dat ik niet begeerig zoude geweest zijn het te behouden. Het had nu zes maanden op een rak gelegen en dus had ik te vreezen dat het beschadigd zoude zijn. Ik naderde het niet dan beevende; maar weldra wierd mijne ongerustheid door blijdschap vervangen, toen ik zag dat het volkoomen gedroogd en volmaakt ongeschonden en wel bewaard was.

Mischien zou het voeglijker geweest zijn dat ik mijn vee voor den Kameelpardel hadde gaan bezoeken, naardien dit voor mij gewigtigst was; ondertuschen was dit eerst mijn tweede werk. Het graasde in den omtrek en de weiden waren heerlijk. Enige geiten hadden gejongd; maar alle mijne oude osfen waren na elkanderen gestorven, uitgezonderd vijf, die, zonder ziek te zijn, egter nog kwijnden. Ondanks alle de moeite, die SWANEPOEL aangewend had om mij andere te koopen, had hij niet meer dan zeventien osfen kunnen krijgen, en drie stieren, en gelukkiglijk waren de laatste in goeden staat.

Deeze verschillende onderzoekingen hadden mij, onder het volk, dat in mijnen dienst was, een dertigtal nieuwe aangezigten doen bemerken. Ik zag ook, op eenen kleinen afstand van de legerplaats, een zeker getal vreemde hutten en ik
ver-

verzocht verklaring van dat alles. Men antwoordde mij dat het een deel van de nieuwling aangekoomene Wilden uit de nabuurige horden waren, die gezonden waren om tabak te haalen.

Wat de hutten belangt, deeze waren door andere Wilden gebouwd, die, om met zekerheid tegens de Boschjes-mannen verdedigd te worden, zig onder de bescherming van SWANEPOEL waren koomen nederzetten en eene kleine kraal naast de legerplaats hadden opgerigt.

Op deeze wijze zijn, in de kindsheid der natieën, de steden gevormd. Enige zwakke menschen zoeken eene schuilplaats bij den sterken. Langzaamerhand vergroot zig de maatschappij; de koophandel lokt vreemdelingen aan, en de maatschappelijke zaamenleving ongevoelig in getal, in magt en rijkdom toeneemende, wordt een volk en geeft zig eene regeering. Deeze is de strik daar dikwijls hun geluk eindigt.

BERNFRY had in zijne horde gehoord dat ik aangekoomen was. Hij vergat hoe zeer ik mij over hem te beklagen had en kwam mij bezoeken. Hij wierd deeze reis zeer slegt van SWANEPOEL en van mij ontvangen, hoorde mij aan zonder een woord te spreken en keerde mij den rug toe. Ik meende dat deeze ongelukkige proef mij nu voor altoos van zijne schelmerijen zoude verlossen.

In de verschillende tochten, welke SWANEPOEL en KLAAS BASTER gedaan hadden om mij enige osfen te bezorgen, hadden zij eenen grooten aap gedood van eene bijzondere soort, welks vel zij volmaakt wel bewaard hadden volgens mijne wijze. Dat dier, twee en eenen halven voeten hoog, is met zwart-bruin haar bedekt, dat zoo stijf is als varkens-borstels; zijne twee oogen zeer hoog en uitpuilende gaven hem een geheel verschillend aanzien van dat van alle andere aapen. SWANEPOEL zeide mij dat hij deezen gedood had in eenen zeer talrijken troep van andere van dezelfde soort; maar dat het hem voorgekoomen was dat 'er onder den hoop veel grootere waren.

Zedert dat ik aangekoomen was was mijn volk bezig geweest de osfen van de caravane te ontladen en mijn reistuig en pakken op het vlot over de rivier te brengen. Het gewigtigst werk bleef nu nog te doen, dat, namelijk, van de osfen zelve in de legerplaats te brengen. Men had zig gevleid hen de rivier zwemmende te doen overtrekken. Doch, alzoo zij nooit eene rivier gezien hadden die zoo breed was, waren zij bevreesd voor den overtocht geworden en weigerden alle 'er in te gaan. Te vergeefs had men enige van die uit de kudde te water doen gaan, om hen door het voorbeeld daar toe te krijgen,

Rowing Seal

ZWARTE A A P.

te vergeefs had men alle mogelijke middelen gebruikt, zelfs tot slagen toe; zij booden aanhoudend wederstand. Eindelijk alzoo de avond viel, besloot men een laatst middel te beproeven.

Wat hooger in de rivier was eene plaats, daar zij, een eiland vormende, zig in twee armen verdeelde. Het was te denken dat, als die dieren eene mindere breedte voor zig zouden zien, zij ook minder bevreesd zouden zijn en zonder moeite te water zouden gaan. Ten minsten vleiden wij 'er ons mede, en in die hoop liet ik hen naar die plaats drijven met een genoegzaam getal manschappen om hen des nachts te bewaaren en met bevel om met het opgaan van de zon den overtocht te onderneemen.

Met deeze schikkingen meende ik in alles voorzien te hebben en ik legde mij gerust in mijnen wagen te slaapen. Ik sliep des anderendaags 's morgens nog zeer gerust, wanneer KLAAS mij eensklaps kwam opwekken en mij kwam toeroepen dat ik onverwijd op zou staan.

Mijne eerste gedagten waren dat hij blijde was mij het overbrengen van het vee te kunnen aankondigen, en ik vroeg hem of men 'er veel moeite mede gehad hadde. „Dat is de vraag niet” antwoordde hij; „alles is verlooren. In den nacht „ zijn de wagers in slaap gevallen en zij hebben „ de vuuren laten uitgaan. De Boschjes-man-

„nen, die op de loer lagen, hebben dien slaap
„waargenoomen om de geheele kudde wegte-
„voeren.”

„Bij geval is een der slaapers wakker gewor-
„den. Hij heeft den diefstal bemerkt en heeft
„de andere te wapen geroepen. Zij hebben alle
„met malkanderen de rovers vervolgd, maar
„deeze waren zoo veele in getal en hunne ag-
„terhoede, die den aftocht van de andere dek-
„te, heeft zoo veele pijlen geschoten, dat ons
„volk, na enige maalen gevuid te hebben, te-
„rug is gekeerd en slechts drie osfen medege-
„bragt heeft, die zeer mishandeld en agter ge-
„bleven waren; daar blijft ons nu maar een mid-
„del overig, dat is, met magt de rovers te ver-
„volgen. Maar wij moeten onverwijld vertrek-
„ken en geene minuut tijds verliezen.”

Dit voorval was zeer ongelukkig voor mij in
deze omstandigheden, niet alleen door het aan-
merkelijk verlies dat ik 'er door leed, maar ook
omdat het, terwijl het mij beroofde van de die-
ren, welke ik bestemde om mijne voorspannen
te verwisfelen, mij de middelen benam om naar
de *Kaap* terugtekeeren.

Naauwlijks was deeze tijding in de legerplaats
bekend geworden of mijn volk, altoos tegens de
Houzhouanas ingenoomen, deden den agterdocht
op hen vallen. Als men hen gelooven wilde,

waren het die rovers alleen, welke men 'er van beschuldigen moest; zij waren het die, na geveinsde dienst-betooningen, ons op het spoor gevolgd waren en, het tijdstip van mijne afwezigheid waarneemende, hun voordeel 'er mede gedaan hadden om wegterooven hetgeen ik nu niet beschermen kon.

Ik sloeg geen geloof aan die beschuldigingen en de uitkomst bewees dat zij geenzints gegrond waren. Maar ik verloor mijn' tijd niet met dezelve te weêrleggen. Ik bekreunde mij weinig te weeten wie de dieven waren, het voornaamste was hun het gestoolene weder te ontnemen en daartoe kon ik niet koomen dan door den raad van KLAAS te volgen.

Ik gaf dan mijne bevelen daartoe. Onzeeker zijnde hoe lang de tocht duuren zoude, maar wel verzeekerd dat hij niet gelukken zoude zoo wij niet eenen grooten spoed maakten, liet ik eenen os klaar maaken, op welchen men mijne kleine tent, mijnen mantel, enig kruid en lood, de krossen van de mannen, welke ik benoemde om mij te volgen en twee schaapen, welke men vilde, laadde.

Mijne bende bestond uit den getrouwen KLAAS, vier mijner onverzaagde jagers, onder welker getal KLAAS BASTER was, en agt Hottentotten, met boog en pijlen gewapend. Ik had KLAAS

volkoomen gewapend gelijk ook mijzelf en hij zat, even als ik, te paerd. Eindelijk nam ik een gedeelte van mijne honden mede, en vooral mijnen grooten hond, *Jager* genaamd.

Weldra waren wij de rivier overgetrokken en kwamen bij de wagers. Mijne tegenswoordigheid schein hen beschaamd te maaken; doch al hadde ik den tijd gehad om hen over hunne nalaaftigheid te bekijken, zouden de schaamte en droefheid, die zij 'er over gevoelden, mij den moed daartoe benoomen hebben. Ook waren onder hen *Kaminoukas*, die, mij hunne osfen voor de reis verhuurd hebbende, dezelve door den diefstal, zoo wel als ik de mijne, verlooren.

Dit volk, om zelf voor hun belang te waaken, verzogt mij verlof om mij ook te volgen. Ik stond het hun toe en zond de andere naar de legerplaats terug met last om de drie herroverde osfen, zoo zij best konden, aldaar te bezorgen.

Wij konden ons niet bedriegen in den weg, dien wij volgen moesten. Hij was ons voorgeetrokken op het zand door het spoor van onze osfen en wij volgden het zes geheele uren langs de *Oranje-rivier* opwaarts. Eindelijk schein het zig van de rivier te verwijderen en het land in te loopen, terwijl het eene bogt maakte.

De nacht, die nu aankwam, deed mij besluiten nu niet verder te gaan en op die plaats stil te hou-

houden. Ik liet vuuren aansteeken en enige voorzorgen neemen om niet verrascht te worden, en geduurende dien tijd gong ik met KLAAS vooruit om het spoor opteneemen en mij van deszelfs rigting te verzeekeren.

Na een half uur trekkens bespeurden wij dat de kudde in twee deelen verdeeld was geworden; het een gedeelte was regt oostwaarts getrokken, het ander, dat veel grooter was, liep noordwaarts voort.

Naardien dit laatste veel grooter was, beslooten wij dit te volgen en, om het te schielijker wedertevinden, voor den dageraat op den tocht te gaan. Dit beslooten hebbende kwamen wij aan de legerplaats terug en na den nacht zeer gerust doorgebracht te hebben, vertrokken wij in dedaad twee uren voor de zon opging.

Schoon de duisterheid ons het spoor verborg, vleide ik mij dat ik 'er mij niet van verwijderen zoude als ik noordwaarts trok en ook, als het ons gebeurde dat wij het verlooren, was het ons gemakkelijk het weldra wedertevinden.

Wij waren niet in het geval. Toen de dag aanbrak, waren wij wel op het spoor, maar, na vier groote mijlen afgelegd te hebben, bespeurde ik dat het zichtbaarlijk regts af deinsde als om zig weder te vereenigen met de kudde, die oostwaarts af getrokken was. BASTER, die, in mijne afwe-

wezigheid, die streek doorgetrokken was, zeide mij dat hij die herkende en dat op weinig afstands eene horde van *Kaminoukas* was, bij welke hij ruilingen was gaan doen.

Volgens de plaats daar hij mij aanwees dat die horde woonde, zag ik dat zij tusfchen de twee horden in lag. Mijne makkers, die wantrouwen-der waren, dagten dat zij 'er beiden op aanliepen en dat bijgevolg de *Kaminoukas* de dieven waren.

Het kostede mij veel op eene natie vermoeden te hebben, die in alle de betrekkingen, welke ik met haar gehad had, in alle de ruilingen, welke zij aan mijne legerplaats was koomen doen, zig altoos opregt en getrouw getoond had.

Aan den anderen kant naar derzelve kraal te gaan, gelijk mijn volk mij voorstelde, was mij van het spoor verwijderen en misfchien eenen zeer kostbaaren tijd verliezen. Ondertusfchen mijne gantsche bende voor deeze afwijking zijnde, liet ik mij door het algemeen gevoelen overhaalen, en wij begaven ons regt toe regt aan naar de horde.

Ik had mij niet bedrogen in het goed denkbeeld dat ik van haar gehad had. Zoo dra ik hen aansprak, zag ik aan de gerustheid die op de aangezigten heerschte, en aan de vriendschap, met welke men mij ontvong, dat mijn volk zig in
zijn

zijn vermoeden bedrogen had. Weldra waren zij 'er zelve van overtuigd en zij bekenden dat zij ongelijk hadden.

Men wist egter in de horde iets van de gestoolen kudde; een van hun had haar daags te vooren zien voorbijtrekken, gedekt door een groot aantal volks, die hunne koers naar de rivier scheenen te rigten en welke men dagt dat aan de overzijde woonden. Twee hunner booden mij zelfs vrijwillig aan mij weder op het spoor te brengen en mij over de *Oranje-rivier* te geleiden. Ik nam hunnen dienst aan. Helaas! ik wist niet welk droevig ongeluk hun door dien edelmoedigen dienst stond overtekoomen.

Aan den anderen kant was het een geluk voor mij in die horde gekoomen te zijn. De os, die mijn goed droeg, was zoo afgemat van vermoeidheid, dat hij buiten staat zou geweest zijn verder te gaan. Ik huurde twee andere om hem afte-wisfelen. Ik liet onze voorraad ook met twee nieuwe schaapen vermeerderen en weldra sloegen wij weder op weg.

Wij moesten vier mijlen oost- een vierde noord-waarts trekken eer wij het spoor wedervonden. Toen zagen wij het wederom; maar het was om ons aan den oever van de *Oranje-rivier* te brengen, daar het eindigde. De rovers waren dan aldaar met hunnen buit de rivier overgetrokken.

De

De zaak schein ontwifelbaar , en egter zwommen mijne twee *Kaminoukasche* gidfen over, om 'er nog te vasten van verzeekerd te zijn.

Ik, die, volgens hun getuigenis, niet twijfelde of de Boschjes-mannen, welke ik zegt, woonde aan de andere zijde van de rivier, meende het voorzigtigst te zijn haar tuschen hen en mij te laten en den nacht doortebrengen daar wij waren. Wij hadden dien dag dertien mijlen afgelegd zonder ons ergens anders dan aan de kraal te hebben opgehouden en wij hadden alle rust noodig. Onze twee gidfen kwamen terug, na het spoor gevonden en het geduurende twee uren gevolgd te hebben; maar toen zij op hunne terugkomst waren, zagen zij eenen verdronken os in de rivier drijven, welken zij deden afdrijven en dien zij naar ons voortstuwden; het was een van de mijne; hij had mijn teken en **KLAAS** herkende hem.

Ik had, geduurende den nacht, mijne gedagten laten gaan over de beste middelen om de rivier overtetrekken. Nog nergens had ik dezelve zoo breed en zoo snel van stroom gezien en het was eene doortrapte loosheid van de dieven dat zij juist de plaats uitgekozen hadden daar zij moeijelijkst en gevaarlijkst was.

Dat mij vooral verwonderde was dat het hun gelukt was de kudde 'er door te doen trekken,

ter-

terwijl mijn volk door alle mogelijke middelen niet eens in staat geweest was die dieren te water te krijgen op eene plaats, die twee derden minder breed was. Dat denkbeeld maakte mij nog kwaadaartiger tegens de rovers, en ik moet openhartig bekennen dat ik nodig had door zulk eene reden aangezet te worden. Zonder dat zouden de zwaarigheden van den overtocht mij afgeschrikt hebben; zij zouden mij weder terug hebben doen gaan en ik zou mijn ontwerp van hen verder te vervolgen hebben laten vaaren.

Schoon ik nu niet bedaard was, was ik egter niet blind voor het gevaar, en het was zelfs om het gedeeltelijk te verminderen dat ik de *Oranjerivier* hooger op trok en niet overstak dan daar zijn bed veel smaller was. Ik behoefde niet te vreezen dat ik mij door dien omweg van het spoor verwijderen zoude. Behalven dat de verdronken os mij bewees dat de Boschjes-mannen hooger op waren, konden mijne gidsen, die daags te vooren hun spoor gevolgd hadden, niet misfen mij hetzelfde te doen wedervinden.

Wij vonden het indedaad ook weder en volgden het op nieuw vijf mijlen. Maar toen wij zoo verre waren, bleeven mijne *Kaminoukas* eensklaps als verstomd stil staan. Het spoor der voetstappen, in plaats van naar de horde, welke zij verdagt hielden, te blijven voordloopen, wendde

de zig 'er van af door eene bogt te maaken en eindigde ten tweedemaal aan de rivier.

Deeze nieuwe te leur stelling bragt ons alle van ons stuk; de verbaasdheid was algemeen en wij bleeven enigen tijd elkanderen aanzien zonder een woord te spreken. Toen wierpen de gidfen, die nu gedwongen waren de onschuld van de horde te erkennen, de beschuldiging van den diefstal op eene andere, die vijf mijlen van de rivier woonde aan den overkant, daar wij van daan kwamen en indedaad alle de voetstappen liepen naar de *Oranje-rivier* en geen derzelve verwijderde 'er zig van.

Zoo veel tegenspoed schein wel geschikt om mij den moed te beneemen. Het had geene andere uitwerking dan mij te verbitteren en nog sterker aantezetten. Wij trokken dan de rivier ten derdemaal over, en, na stil gehouden te hebben om enig voedsel te neemen, begaven wij ons weder op het spoor, dat ons eerst, eene mijl verre, noord-west leidde, vervolgens door eenen grooten omweg de *Oranje-rivier* weder naderende, bragt het ons weder aan dezelve niet verre van de plaats daar wij die daags te vooren overgetrokken waren.

Het was dan voor de vierde reis dat wij, na veele draaijingen en wendingen, na drie dagen trekkens en na het uitstaan van groote vermoeijenis,

his; weder genoodzaakt waren de rivier overteefteeken. Het was om mij te bedriegen en om mij omtrent den weg van hunne vlugt te misleiden dat de rovers, door eene schelmfche en door-trapte list, die zelve drie maalen over en weder overgetrokken waren. In kort het was met die haastige tochten gints en herwaarts dat ik eenen zeer langen weg eene horde moest vervolgen, die weinig meer dan agttien of twintig mijlen van mijne legerplaats was en die denzelfden oever bewoonde.

Waarlijk indien ik het geweeten hadd', zou ik mij veel zweet en arbeid gespaard hebben; maar hoe konde ik het raaden! en wie zou 'er niet in bedrogen geweest zijn? Mijne gidsen zelve, over zoo veel loosheid verftomd, vreesden dat ik het niet zoude willen gelooven en dat ik hen verdagt zoude houden de dieven te begunstigen en hen in de hand te werken, om mij eenen kostbaaren tijd te doen verliezen en hun dus gelegenheid te geeven hunnen buit in veiligheid te stellen. Om mij hunne goede trouw te toonen, wilden zij de *Oranje-rivier* voor mij overtrekken, en het was eerst na dat zij zig met eigen oogen overtuigd hadden dat het spoor aan den overkant weder begon dat zij mij kwamen aanmoedigen hen te volgen.

Deeze laatste overtocht zou mij bijna het leven gekost hebben. Ik deed dien, als gewoonlijk op

mijn paerd, terwijl twee zwemmers het dier bij den toom bestierden. Omtrent in het midden van de rivier zijnde, brak een der armen van de stang. Door den anderen getrokken wordende, geeft het eenen slag met zijnen kop, die den anderen zwemmer doet los laten, en het wordt door den stroom medegesleept. Ik, geen middel hebbende om mij meester van hetzelfde te maaken, gaa op zijnen hals leggen en zoek het met de hand, al vleiende, te bestieren; maar het hadde kragten moeten hebben om te zwemmen en de weg had het zoodanig vermoeid dat het geene meer had. Het dreef meer dan een vierde uurs af zonder andere poogingen te doen dan die nodig waren om zig boven water te houden.

Gelukkig voor mij dreef de stroom, die ons moest doen verdrinken, het naar den oever, maar het dier was zoo afgemat dat het niet kon opstaan. Te vergeefs deed mijn volk, dat tot mijne hulp was toegeschoten, hun best om het weder op de been te brengen; alle hunne moeite was te vergeefs; het stond niet op dan des anderen daags 's morgens, na het overige van den dag en den geheelen nacht op die plaats te zijn gebleven.

Om het meer tijd te geeven om zijne kragten weder te krijgen, vertrok ik niet dan vrij laat in den voormiddag. Wij volgden weder het spoor van ons vee, dat ons vier mijlen oostwaarts leidde,

de, daar wij op een voetpad kwamen, dat naar de horde gong en op dat voetpad liepen de voetstappen van onze osfen uit, die alle op die plaats bijeen gedreven waren; wij twijfelden nu niet meer of onze dieven waren de bewooners van die horde.

Mijne twee *Kaminoukasche* gidsen verzogten mij verlot mij niet verder te volgen; zij vreesden dat, als zij verder met ons mede gingen, men hen herkennen zoude, dat de horde hen verdagt zoude houden dat zij mij tegens dezelve hadden geleid, en dat zij dus oorzaak zouden zijn van eenen oorlog tuschen de twee natieën. Hunne vrees was gegrond en hunne voorzigtigheid zeer redelijk. Naardien ik 'er niets in zag dan hetgeen billijk was, gaf ik 'er mijne stem toe en het was tot hun ongeluk. Wij kwamen overeen dat zij blijven zouden daar wij waren en dat zij daar onze terugkomst zouden afwagten. Naardien het egter niet voorzigtig zou geweest zijn op klaaren dag verder te gaan en ons te veel bloot te geeven, besloot ik tot den nacht te wagten. Hoe donker het ook was, het pad was te zeer betreeden dan dat wij zouden hebben kunnen verdwaalen.

Wij vertrokken ten twee uren in den morgenstond in de grootste stilte; en weldra bespeurden wij het licht van verscheiden vuuren, welke mijn volk giste dat drie vierde mijl van ons af waren.

Nog wat verder gekoomen zijnde hoorden wij zingen, lagchen en schreeuwen. De dieven waren vrolijk en maakten goede eier ten mijne kosten.

Hun gedruis was evenwel tot iets goed; mijne honden begonnen, toen zij hen naderden, zoo sterk te huilen, dat wij hen moesten muilbanden; maar zonder het vreeslijk gedruis dat hunne stemmen verdoofde, zouden wij verraaden geweest zijn. Zie daar mij dan, voor de eerste reis, in staat van oorlog met eene wilde horde en voorneemens haar met konst te bestrijden, zoo zij mij grooter magt tegenfelt.

Naardien de tijd niet gunstig was voor den aanval, stelde ik dien tot het aanbreeken van den dag uit, en, om denzelven op eene voordeeliger wijze te doen, gong ik mij met mijne bende agter eene bos dikke struiken verschanssen, die, ons een veilig bolwerk tegens den aanval onzer vijanden verleenende, den onzen vrij wat versterkte.

Het kreupelbosch was groot genoeg om alle mijne schieters te bevatten en te beschutten en ieder van ons, enige takken ter zijde buigende, maakte zig eene soort van schietgat, door welk hij de punt van zijnen snaphaan kon steeken en dus schieten.

In deeze plaatsing wagteden wij geduldig en in stilte het tijdstip van den aanval. De schelmen
schee-

scheenen dien zelve door hun gedrag te begunstigen. Langzaamerhand verminderde hunne luidrugtige vrolijkheid. Eindelijk voor de vermoeidheid bezwijkende, begaven zij zig in hunne hutten om te slaapen en het gedruis hield geheel en al op.

De dag kwam eindelijk aan en voldeed aan mijne onverdulghheid. Ik kon die nauwlijks meer intoomen. Maar toen zag ik dat wij den afstand kwalijk berekend hadden. Onze post was te verre van de kraal en onze kogels zouden zoo verre niet hebben kunnen draagen. Wij moesten dien dan verlaten en ons nader bij begeeven. Wij lieten 'er onze twee osfen en mijne twee paerden bedekt staan met een' man om hen te bewaaren en gereed om 'er mij op het minste nadeel dat ik zou lijden van te bedienen.

Verzeekerd dat alles in diepe rust was naderden wij onbedekt en stelden ons regt over de horde binnen eene snaphaan-schoot. De kraal was vrij groot en scheen dertig of veertig hutten sterk te zijn; zij waren in het hangen van eenen heuvel gebouwd, agter welken verscheiden hoogen bergen als een amphitheater gelegen waren.

Alle onze snaphaanen waren gelaaden en deeze voorzorg had ik nodig geoordeeld. Mijn voornemen was egter niet de vijandlijkheden door bloedvergieten te beginnen. Ik wilde de rovers

flechts schrik aanjaagen en hen dwingen om te vlugten door den schrik van eenen schielijken en onverwagten aanval. Ik beval dan dat men slechts in de lucht zou schieten en verbood volstrekt op eenen enkelen man aanteleggen, ten zij wij daartoe gedwongen wierden en ik 'er bepaald bevel toe gaf.

De aanval begon met mij. Ik schoot mijne groote karabijn af, welker slag, door den weêrklank der nabuurige bergen herhaald, een verschriklijk gedruis veroorzaakte. Wij verwagteden dat op dit gedonder de geheele horde verschrikt de vlugt zou neemen en mijn volk maakte zig gereed om den algemeenen schrik nog te vergrooten door eene losbranding van hun geweer. Maar tot onze groote verwondering verscheen 'er niemand. Te vergeefsch deed zig de eerste losbranding hooren, te vergeefsch liet ik nog verscheiden andere doen; alles schein stil en ik wist niet wat 'er van te denken.

Deeze gerustheid was slechts schijnbaar. Terwijl alles van buiten rust en vrede aanduidde, was van binnen alles in verwarring en schrik. Maar door eene helsche list, waaraan mijne dieven ongetwijfeld reeds lang gewend waren, wilde geen hunner zig vertoonen voor alle in staat van verdediging waren. Waarschijnlijk hadden zij in diergelijke gevallen een sein om elkanderen te waarschuwen.

Toen

Toen zij gewapend waren, kwamen zij eensklaps en op hetzelfde tijdstip alle uit hunne hutten, trokken op ons aan met een ijslijk gehuil, en schooten eene wolk van pijlen op ons af, die, buiten schoot zijnde, ons niet bereikten en op welke ik antwoordde door eene losbranding, welke ik altoos over de hutten liet rigten.

De Wilden, ziende dat niemand hunner gekwetst was, verbeeldten zig dat mijne geweeren zoo verre niet droegen. Zij vereenigden zig alle en kwamen in woede op ons af. Ik wagtte hen onbezweken af, terwijl mijn volk hun toeschreeuwde dat zij mij mijne osfen zouden wedergeeven. Ik weet niet of zij in het algemeen gedruis ons verstaan konden, maar onder bereik van eene boog-schoot gekoomen zijnde, zonden zij ons eene nieuwe wolk pijlen toe, die nu rondom ons nederviel.

Toen meende ik dat het geen tijd meer was om hen te ontzien en mij met een ijdel gedruis te vergenoegen. Ik gaf dan last dat men op den man zoude aanleggen; en onze schooten kort op elkanderen volgende zagen wij weldra die geheele bende als mieren uit elkanderen loopen, elk zijns wegs vlugten met een gehuil, dat niet, als het eerste, de kragtige uitdrukking van stoutmoedigheid en het sein van den strijd, maar de kreet van wanhoop was.

Zij lieten egter niet na zig te herzamelen. Ik zag hen zelfs op den top van den heuvel gaan, mijne kudde verzamelen, die daar verspreid graasde, en met dezelve verdwijnen. Reeds hadden hunne vrouwen en kinderen zig gedurende den strijd daar henen begeeven en daar was geen spoor van vijand meer te zien.

Dat mij het ergst in deeze omstandigheden kon overkoomen was deeze aftocht, die mij ten tweedemaal mijn vee ontroofde. Waartoe zouden mij alle de moeite en vermoeienissen, welke het mij zedert verscheiden dagen gekost had, gediend hebben, als zij mij nu op nieuw ontrukkt wierden, zonder dat ik kans hadde die wedertekrijgen. Daar was dan geen' oogenblik te verliezen. Zoo de bende slechts den tijd had de berg-engten te winnen, wierd het onmogelijk die te heroveren en ik ware dezelve voor altijd kwijt geweest.

Ik liet dan mijne twee paerden brengen, welke ik agter het kreupelbosch gelaaten had en drie jagers afzendende om de kudde en derzelve hoeders aan eenen kant de pas aftefnijden, galoppeerde ik met KLAAS naar den anderen kant om hen aldaar te keeren.

Weldra zag ik de Wilden aan de andere zijde den heuvel afgaan en naar eene vlakte trekken, in welke een bosch was. Toen zij ons zagen, verdubbelden zij hunne schreden en verdweenen ander-

dermaal. Maar zij, die de kudde dreeven, dezelve door de schuifste niet zoo spoedig kunnen de doen voortgaan, en zig op het punt ziende van omfingeld te worden, verlieten dezelve en kwamen zig, zoo snel zij loopen konden, bij hunne makkers voegen.

Dat hen nog sneller deed vlugten was de aankomst van mijne drie jagers, die hen dicht genoeg op de hielen zaten om op eenen van hun te schieten en hem ter aarde te vellen. Ik kwam ondertuschen met KLAAS aan het ander eind van den kring, en toen zagen wij ons meesters en bezitters van het vee.

Het was egter mogelijk dat de vlugtende, van hunne eerste verwondering bekoomen, tot zichzelf kwamen, en dat zij, zig schaamende voor eene handvol menschen gevlugt te zijn, welker getal niet het twintigste gedeelte van het hun uitmaakte, ons met magt kwamen aantasten. Ook konden zij, bij gebrek van moed, list gebruiken; zij konden ons in onzen aftocht ontrusten en ons de vrugt van onze overwinning bij kleine portieën doen verliezen. Ik plaatste dan, zonder een' oogenblik tijds te verliezen, twee mannen op schildwagt op den heuvel, om hunne bewegingen waarteneemen, zoo zij uit het bosch kwamen en ik begaf mij in de kraal bij het overige van

mijne bende, terwijl ik de kudde voor mij henen deed drijven.

Meest alle de dieren waren kreupel, hetzij door de bovenmaatige vermoeienis van den overhaasten tocht, welken men hen had laten doen, hetzij door de sagsai-steeken, welke men hun gegeven had om hen voort te drijven. Hoedanig ondertusfchen hun toestand was, was het egter nog een geluk voor ons dat wij hen wedergevonden hadden. De *Kaminoukas* herkenden de hunne. Geen van de mijne ontbrak 'er ook aan, behalven den os, welken wij in de rivier hadden zien drijven en mijn bakkelij - os. Dat schoon dier was geslagt geworden voor den maaltijd van het feest en wij vonden zijnen kop bij de kraal op den grond liggen.

De kudde van de horde was daar in haar perk. Het had slechts van mij afgehangen mij te wrecken door de wet van wedervergelding en dezelve geheel medeteneemen, en mijn volk zettede mij in hunne gramfchap daar toe aan. Volgens hen was deeze buit wettig en de volkplanters van de *Kaap* misten in diergelijke gevallen nooit zulks te doen. Maar die ftelregels waren de mijne niet. Ik hield mij te vreden met, tot fchade-vergoeding voor mijn verlies, eene jonge koe te nemen, welke gekalfd had en twee vette fchaapen, minder als een prijs voor den diefftal dan om hun
 een

een spreekend bewijs te laten van mijne ingetogenheid en van mijne naauwgezette billijkheid.

Deeze straf geöefend zijnde, trok ik mijne schildwagten in en bereidde mij tot mijn vertrek. Genoodzaakt zijnde langs het lang en smal voetpad, langs welk wij gekoomen waren te gaan, had ik veele voorzorgen te neemen om mij voor hinderlaagen en wraakneemingen te behoeden en die maatregelen waren des te noodzaaklijker omdat de osfen, wegens den weg en door hunne wonden, niet dan zeer langzaam en de een agter den anderen gaan konden. Ik zette K L A S met twee mannen met snaphaanen gewapend aan het hoofd en ik met het overige van de bende maakten de agterhoede uit en in die orde trokken wij naar de vlakte.

Ik verwagtte de twee *Kaminoukasche* gidfen op de plaats daar wij hen daags te vooren gelaaten hadden, wedertevinden; maar toen wij die naderden, hoorde ik eensklaps aan de voorhoede van den troep een klaaglijk geschrei, dat mij van schrik deed verstijven. Ik liep 'er terstond naar toe en zag een ijslijk schouwspel, waarvan het afziglijk denkbeeld mij nog op dit tijdstip doet grillen. Die twee ongelukkige Wilden, die zig zoo edelmoediglijk aangeboden hadden om mij te geleiden, lagen op den grond, bijna dood en zwemmende in hun bloed.

Mijn

Mijn eerste denkbeeld was dat zij door enige van de horde ontdekt waren en uit agterdocht aan de wraakgierigheid waren opgeofferd; maar nader bij koomende wierd ik weldra uit den droom geholpen. Een van de twee had de onderste kaak vermaalen, verbroomen en bijna geheel weggescheurd. De lappen die 'er nog van overig waren en zijne tong, die bloot was, hongen bebloed op zijnen hals en zijne borst. Hij was stervende en gaf geen teken van leven meer dan het slaan van de slag-ader. Maar het ontzagchelijk zwellen van zijn hoofd, de afgrijselijke verandering van zijn aangezicht, de verplaatsing van zijne oogen uit de oog-putten hadden hem zoodanig mismakkt, dat hij geene menschlijke trekken meer overig had en dat hij mijn gezigt afschrikte terwijl hij mijn hart verscheurde.

Zijn makker had verscheiden beetten of krabben op het lighaam, en den arm gebroomen of liever vermaalen op twee plaatsen. Egter was zijn staat op verre na zoo ellendig niet en hij kon zelfs spreken.

Wij ondervroegen hem omtrent de oorzaak van zijn ongeval; hij zeide ons dat, na dat wij hen verlaaten hadden, zij hun vuur uitgeblust hadden om niet door de Boschjes - mannen ontdekt te worden en dat zij daarna enige schreden van malkanderen in slaap gevallen zijnde, hij kort daarna
op-

opgewekt was door het geschreeuw van zijnen makker, tot wiens hulp hij terstond toeschoot en welken hij tegens de klauwen van eenen Leeuw vond worstelen, wien hij eene steek met zijne saggai in de ribben toebragt; maar het dier, zig gewond voelende, had hem aangegrepen en hem, voor het vlugtte, in den staat gebragt waarin wij hem zagen.

Dit verhaal deed mij verschrikken en dat mijne droefheid en wanhoop nog vermeerderde was dat ik, door het aanneemen van dé diensten van deeze twee droevige slagtoffers, de onschuldige oorzaak van hunnen dood was. O! welke smert gevoelde ik toen niet dat ik deezen armen zieltoogenden geene andere hulp konde toebrengen dan hen onmeêdogend op de plaats dood te schieten en dus in eens een eind aan hun lijden te maaken.

Dit barbaarsch middel slootte mij egter zeer tegens de borst, vooral voor eenen van de twee. Ik scheurde mijn hemd aan lappen en maakte 'er zwagtels van, met welke ik, zoo goed mij doenlijk was de wonden van den stervenden, toebond en ondersteunde. Ik behandelde den arm van zijnen makker eveneens. Doch naardien het voor ons gevaarlijk zou geweest zijn te lang op eene plaats te blijven, die zoo dicht bij de horde was, meende ik het voorzigtigst te zijn mij ten spoedigste van dezelve te verwijderen. Ik liet de twee
ge-

gekweekte elk op een mijner paerden zetten en ik gong te voet en bleef de agterhoede geleiden, en, naardien mijne legerplaats, gelijk ik gezegd heb, gelukkiglijk op den oever was daar wij ons bevonden, behoefden wij dezelve niet weder over-trekken.

Ik nam mijne koers regt naar onze legerplaats. Na vijf mijlen trekkens eene open vlakke gevonden hebbende, daar ik niet te vreezen had dat mijne bende onverhoeds overvallen zou worden, hield ik aldaar stil en besloot 'er den nacht door-tbrengen, uit medelijden voor onze twee zieken. Het schokken op de reis had hunnen toestand ver-ergerd. Reeds had de een dien doodlijken ro-gchel, die het teken van eenen naderenden dood is en die mij geene hoop meer overliet dat hij 'er van zou opkoomen. Ik liet hem op den grond leggen en ik meende dat ik hem stil moest laten sterven.

Wat zijnen makker belangt, de schokken op het paerd hadden zijne pijnen vernieuwd en dedden hem, op weg, overluid schreeuwen zo dat het mij de ziel doorsneed en hij had mij honderd maalen bezworen hem eene snaphaan-schoot te geeven en van zijn ellendig leven een einde te maaken. Ik ligtte het verband van zijnen arm en ik zag aan de swelling en ontsteeking, welke het verband veroorzaakt had, dat hij indedaad veel ge-

geleden moest hebben. Mijne Wilden gongen kruiden zoeken, welke zij kneusden en welke zij op de wonden legden. Ik had, bij gebrek van beter, bedagt hun te belasten enige spalken te maaken om zijnen arm in eene goede rigting te houden; maar zij gebruikten een veel schranderer middel en welks eenvoudigheid mij verwonderde.

Zij koozen eenen jongen boom, ten naasten bij van de dikte van den gebrooken arm en maakten den bast los door eene overlangsche snede, in deeze soort van koker plaatsten zij den arm en maakten het omwindzel met bosch-touw vast.

Ik verwonderde mij over de gereedheid en de nieuwhed van de uitvinding; want ik wist niet dat zij zedert enige jaaren in Europa bekend was en dat de heekundigen aldaar tot hetzelfde einde en met eenen even goeden uitslag den bast van den eiken-boom gebruikten; dus is de natuur, die zoo eenvoudig en weldaadig is, altijd de laatste, tot welke men zijne toevlugt neemt, terwijl 'er eeuwen leevens en groote oefening nodig zijn om haar een oogenblik te leeren vergeeten.

Toen de nacht aankwam, liet ik groote vuuren ontstecken, die, in eenen kring geplaatst, meer dan tweehonderd schreden afftands van het middenpunt, rondom ons eenen omtrek van meer dan twaalf honderd schreden uitgestrektheid vormden.

den. Dit helder licht, dat een zeer wijd veld voor ons gezigt bloot stelde, behoedde ons voor verrasching en ook, in geval onze vijanden ons kwamen aanvallen, hield het hen op eenen zoodanigen afstand dat wij buiten bereik van hunne pijlen zouden zijn, of ten minsten verre genoeg dat zij niet wel zouden kunnen mikken en niet gevaarlijk wezen zouden. In het midden van dien grooten omtrek stond mijne tent, en behalven de andere vuuren, was 'er nog een bij dezelve aan het branden.

Omtrent tien uren des avonds gaf die van onze gekwetste, aan wiens opkomst ik gewanhoopt had, den geest en zijn dood verspreidde onder mijne Wilden door de droevige overdenkingen, waartoe zij aanleiding gaf, eene diepe en stille droefgeestigheid. Ik begaf mij in mijne tent om de mijne bot te vieren; wanneer weldra mijn hond, die naast mij lag, buitengemeene ongerustheid liet blijken, hetgeen mij deed ontstellen. Ik luisterde en ik hoorde eenen Leeuw brullen. Het was ongetwijfeld die van daags te vooren, die ons op het spoor gevolgd was. Men joeg hem weg met enige snaphaan-schooten en wij hoorden hem niet meer!

Enige minuten daarna wierden wij weder gestoord door de verwarde beweging die het vee maakte. Zij drongen met een vreeslijk gedruis

tegens elkanderen, waren in hevige beweging en bulkten op eene ijslijke wijze. Eerst dagten wij dat het de Leeuw was die weder naderde en wij deeden enige snaphaan - schooten om hem op nieuw wegtejaagen; maar hun schrik, die altijd bleef voortdueren, bewees ons dat 'er een ander slag van vijanden moest zijn. Ik hoorde tegelijk op de buiten - zijde van mijne tent een zeker gerugt als of 'er iets op viel of stootede.

Schoon mijn hond 'er veel ongerustheid over roonde, sloeg ik weinig acht op zijne waarschuwingen, omdat het mij dikwijls gebeurde dezelfde stooten te hooren, welke alsdan veroorzaakt wierden door groote torren, die achtloos tegens mijne tent vloogen. Ik bleef dan gerust op mijne mat liggen, maar eensklaps iets op mijnen mantel, die mij tot dekzel diende, hoorende vallen, bragt ik 'er mijne hand op en was verwonderd eene pijl te vinden.

Het was nu klaar dat wij aangetast wierden en dat de Boschjes - mannen, na den nacht te baat genomen te hebben, om ons te volgen, op ons schooten. Ik riep te wapen en in eenen oogenblik was al mijn volk in het geweer. Doch naardien het afzonderlijk vuur, dat bij mijne tent brandde, te veel licht rondom ons verspreidde en ons al te zichtbaar voor hunne schooten blootfelde, liet ik het uitblusfchen. Door deeze

uitdooving van het licht bevonden wij ons in eene foort van duisterheid en, door de vuuren, die onzen kring verlichteden, konden wij met eenen opslag van het oog de vijanden zien, die ons naderden. Geen hunner vertoonde zig. Zij hielden egter aan met van tijd tot tijd pijlen op mijne tent te schieten.

Mijn volk wilde dan mijne tent strijken; maar verre van dit toetelaaten, was ik integendeel blijde dat derzelver witheid haar zichtbaar maakte en dat zij tot doelwit voor de schieters diende. Om niets van hun te vreezen te hebben, hadden wij ons slechts van dezelve te verwijderen en ons op eenen zekeren afstand te houden. Hoe meer zij daarenboven ook schooten, hoe meer het te denken was dat hunne pijl-kokers schielijk ledig zouden geraaken en zij bij gevolg genoodzaakt zijn aftetrekken.

Mijne eenigste vrees was dat zij, weetende dat wij in zeer klein getal waren, en zig zeer talrijk tegens ons bevindende, hunnen aanval volgens die twee omstandigheden zouden inrigten. En in-dedaad, als zij overeengekomen waren ons te omfingelen door eenen kring om ons te vormen en in die orde alle tegelijk op onze kleine bende aantevallen, zouden wij zonder uitkomst vermoord geworden zijn. Maar hunne krijgskunde gong zoo verre niet. Verre van zulk een plan te bedenken kwamen alle hunne pijlen van denzelfden kant.

kant, hetgeen bewees dat zij daar alle bij elkan-
deren waren en 'er niet van daan gongen.

Deeze hunne onvoorzigtigheid gaf mij een
groot voordeel boven hen, wijl zij mij een vast
punt aanwees, op welk mijn volk schieten kon-
de. Die mijner Hottentotten, welke pijlen had-
den, verzogten mij die ook te mogen gebrui-
ken. Maar ik wilde het niet toestaan. Behalven
dat dit schieten in het wild alsnu nog vrugtloos
zou geweest zijn, zou het ons ook van pijlen ont-
bloot en den aanvalleren wapenen tegens ons be-
zorgd hebben.

Het zekerst in deeze omstandigheden was dan
met geduld te wagten, en hen hunne pijlen te
laaten verschieten. De meeste vielen meer dan
twintig schreeden van ons af en wat het klein ge-
tal belangt die tot ons kwamen, het waren ver-
loren en kragtlooze schooten, van welke wij
niets te vreezen hadden, zijnde wij, ik in mij-
nen mantel en mijn volk in hunne kros inge-
wikkeld.

Dat ik voorzien had gebeurde ook. Onze aan-
vallers verschooten ongevoelig hunne pijlen en wij
zagen slechts enige pijlen lang na de andere koo-
men. Weldra zelfs deed het aanbreeken van den
dag hen hunnen aanval geheel staaken en zij dag-
ten slechts op den aftocht.

Het is zeker dat zij dus ontwapend en zonder

verdediging veel gevaar liepen, en dat, zoo ik, toen de dag aanbrak, hen op het spoor gevolgd hadd', ik een groot getal hunner zoude hebben kunnen dooden. Mijn volk zettede 'er mij met veel drift toe aan; maar wat zouden mij enige moorden gebaat hebben? Was mijne kudde niet weder in mijne magt en misfchien was 'er reeds te veel bloed vergoten. Zoo het aanbreeken van den dageraat mij dien dag genoeg gaf, was het omdat zij mij van eenen ontrustenden aanval verlostte en mij toeliet mijnen weg te vervolgen.

Mijne met pijlkoekers gewapende Hottentotten hielden zig bezig met de pijlen opteraapen. Daar was een aanmerkelijk getal en alle waren zij vergiftigd. Daar waren 'er slechts drie in mijne tent gevlogen; zeventien waren in het doek blijven hangen en alle de overige lagen in den omtrek verftrooid. Een mijner osfen had 'er egter twee ontvangen, en naardien, door het vergift, zijne wonden, schoon ligt, egter doodlijk waren, liet ik hem anftonds slagten en afhakken voor onzen voorraad.

Ik had ook gaerne, voor wij vertrokken, het lijk van onzen ongelukkigen *Kaminoukas* laten begraven, of ten minften met zand en fteenen laten bedekken. Ik ftelde het aan die van zijne natie voor; maar zij verzogten mij het te mogen medeneemen. Zij vreesden dat de dieven, naar hun-

hunne pijlen koomende zoeken, het zouden ontdekken en de eene of andere noodlottige betovering op het lijk te werk stellen. Zoo doen de Boschjes-mannen, zeiden zij, en dikwijls gelukt het die Barbaaren aldus een geheel gezin, en zelfs somtijds eene geheele natie, te doen omkoomen.

Deeze aanmerkingen kondigden eene grove onkunde en bijgeloovigheid aan. Maar geen hoop hebbende hun dit uit het hoofd te kunnen praaten, stemde ik in hetgeen men mij vroeg. Men pakte den dooden in zijne kros in en in deezen staat wierd hij dwarsch op eenen os gelegd en wij vertrokken.

Ik volgde gestadig bijna dezelfde koers maar ontweek de boomen, die op den oever der rivier stonden om niet onder dezelve verrascht of omsingeld te worden. Na vier uren trekkens meende ik te moeten stil houden om enig voedsel te gebruiken. Het was nu zedert vier en twintig uren dat wij nugteren waren zonder te hebben kunnen slaapen of een stuk te kunnen eeten.

Geduurende ons maal zagen wij drie Wilden voorbij ons gaan die van de *Gheysfikasche* natie waren, de eenigste van de Hottentotsche natieën, welke men mij verzeekerd had dat zij ten halve lubben. Hunne horde was zes mijlen links van ons af, in het zuid-oosten, en zij gongen enige

Groote Namakasche horden bezoeken. Maar toen zij ons geval met die der dieven vernamen, meenden zij dat, daar die rovers nog enige dagen het veld zouden houden om mij in mijnen weg te zoeken te ontrusten, het voor hun niet voorzigtig zoude zijn hunnen weg te vervolgen en dus namen zij het besluit van terugtekeeren.

Ik, die den vorigen nacht was aangetast en die, nog twee nachten doortebrengen hebbende alvorens aan mijne legerplaats te koomen, te vreezen had die twee andere nachten op nieuw aangevallen te zullen worden, meende dat ik ook voorzigtigst zou doen mijne koers te veranderen en de *Gheysfikas* naar hunne horde te volgen. Door deezen zijdelingschen tocht zou ik de Boschjes-mannen kunnen misleiden en van het spoor afbrengen, en, in geval zij, ondanks de duisterheid van den nacht, mijne list gewaar wierden, en mijn spoor weder volgden, moest ik met waarschijnlijkheid denken dat zij alsdan zouden ophouden mij te volgen en dat zij, merkende dat ik door eene talrijke horde ondersteund wierd, dezelve niet zouden durven naderen. Deze gisfing kwam mijn volk waarschijnlijk voor. Zij drongen mij aan dat ontwerp ter uitvoer te brengen en ik befloot 'er toe.

Ondertusfchen gaf mij dat lijk, dat wij bij ons hadden, enige ongerustheid. Ik vreesde dat het

voor

voor de horde het voorwerp van eene nieuwe bijgeloovigheid zoude zijn en dat het ons slegt zou doen ontvangen en misfchien zelfs doen afwijzen.

Om die zwaarigheid wegteneemen, stelde ik de *Kaminoukas* voor het lijk te begraven en zij stemden 'er in. Behalven de kros, waarin hij gewikkeld was, legde men nog eene andere op zijn aangezicht. Men bedekte hem met steenen. In kort, zij vervulden jegens hem, zoo veel de omstandigheden toelieten, de plichten door de gewoonte van hunne natie voorgeschreven.

Wij kwamen niet aan de horde dan met het ondergaan van de zon en ik wierd 'er met dezelfde vriendschap ontvangen als ik tot hier toe bij alle de andere ontvangen was. Maar niet zoo haast vernam men ons geval of alle geesten geraakten ontrust. Men twijfelde niet of de Boschjes-mannen zouden in den nacht eenen nieuwen aanval onderneemen. Men verwijderde dus niet alleen de kudde van de horde, maar men bad mij ook dat ik de mijne ter zijde zoude houden en haar op enigen afstand van de kraal doen bewaaren.

Deeze voorzorgen waren gegrond op de slegte gedagten welke men van de Boschjes-mannen had, en al wat men mij van hun verhaalde maakte dat wantrouwen verschoonbaar. Als men aan hunne beschuldigingen geloof mogt slaan, was hunne

horde niet dan een moordenaars-nest, eene verzameling voor dieven, wegloopers van twintig verschillende natieën en des te gevaarlijker omdat zij, vreeslijk door hun getal, openlijk en zonder onderscheid alle volksbenden aanvielen daar zij zig vleiden enigen buit te zullen behaalen.

Deeze maatschappijen van Boschjes-mannen geleeken geenzints naar die welke ik in het oosten van Afrika gezien had. Deeze, uit vlugtelingen en rovers bestaande, die elkanderen mistrouwen, zijn zeer weinig talrijk en maaken slechts kleine afgezonderde benden uit, van welke men bijgevolg niet te vreezen heeft dan eene overrompeling, of eene verrasfching in den nacht. Deeze integendeel maakten eene volksbende uit, die zeer te dugten was, en, om de waarheid te zeggen, ik was verwonderd dat eene maatschappij van menschen zonder toom, zonder tucht, zonder vrienden egter bestaan kon. Maar dat mij nog meer verwonderde was dat zij ongestraft bestonden en dat zij eene geruste woonplaats hadden midden onder twintig verschillende horden, die onophoudlijk van hunne stroperijen te lijden hadden en den moed niet hadden hen uitteroeijen.

Omtrent den diefstal die mij betrof, verhaalde men mij enige bijzonderheden, die ik nog niet wist. Het waren BERNFRY en MOODEL die denzelven aangeraaden en 'er het ontwerp van gemaakt

maakt hadden. Die twee schelmen, in maatschappij vereenigd en wel waardig vrienden te zijn, waren in verstandhouding met de Boschjesmannen. Zij loerden op de onderneemingen welke 'er voor deeze te doen waren, en gaven 'er hun bericht van, zij gaven de middelen op om wel te slaagen, bestierden de onderneeming en deelden vervolgens in de voordeelen.

MOODEL vooral, nog meer bijzonder met de horde bekend dan BERNFRY, was tegelijk derzelve bespieder en beschermer. Bij haar liet hij zijn vee bewaaren. Alle de osfen die ik 'er gezien had, droegen zijn merk en kwamen hem toe en het speet den *Gheysfikas* zeer dat ik, tot straf van den diefstal dien hij jegens mij had laten pleegen, hem dezelve niet alle ontroofd had.

Ik had voorzorgen gebruikt om de mijne te verdedigen, in geval van eenen nieuwen aanval in den nacht; maar, hetzij de Boschjesmannen ons spoor in de duisterheid verloren hadden, hetzij zij vreesden voor de ondersteuning, welke mij de horde geeven kon, zij vertoonden zig niet.

Om hen te ontsnappen en aan mijne legerplaats te koomen, had ik nog, naar mijne gisfing, vijftien of zestien mijlen afteleggen en, in de onmogelijkheid van in eenen enkelen dag eenen zoolangen tocht te doen, stelde ik mij ten minsten voor mij te haasten en zoo verre als mogelijk was

den nacht te gaan doorbrengen. Maar de staat, waarin mijne osfen waren, belette de mij dat ontwerp ter uitvoer te brengen. Door de dieven gedwongen onafgebrooken voorttrekken en groote vermoeienissen te ondergaan, zonder dat men hun zelfs den tijd gelaaten had eene enkele reis te eeten, waren zij zoo uitgemergeld, dat ik wanhoopte hen verder te brengen. Ik zag hen ter aarde uitgestrekt liggen, als of zij nooit weder op zouden staan. Zij waren van zeer goed gras omringd en, ondanks den honger, benam hun uitgeputte staat hen tot de lust om 'er aan te raaken.

Het was voor mij een geluk, in zulke omstandigheden dat ik op eene plaats gekoomen was daar ik niet meer voor de Boschjes-mannen behoefde te vreezen. Deeze gerustheid, bij de goede weiden gevoegd, deed mij het besluit neemen van 'er te blijven. Terwijl mijn oponthoud mijn vee den tijd gaf om op zijn verhaal te koomen, verleende het te gelijk mijnen zieken eene rust, welke hij nodig had.

Zijn arm was zoo gezwollen dat men dien in eene wijder schors had moeten leggen. Geheel de elleboog was aan het etteren en daar kwamen schilfers uit, welke zijne esculaapen 'er zonder barmhartigheid uithaalden en die hem geduurende dat werk erbarmelijk deden schreeuwen. Men

gong

gong voort stovingen op de wond te leggen, bestaande uit schaapen vet en gekaauwde bladeren. Hij hoopte veel goeds van dat middel, en ik zelf had 'er, in mijne onkunde, ook enig vertrouwen op, omdat zijne wonden, buiten het zwellen, fraai rood waren en hij zig verligt gevoelde, zoo dikmaal men hem dezelve verfriste door 'er eene nieuwe pap opteleggen.

Als men over den *Gheysfikas* alleen oordeelt volgens de trekken van zijn gelaat en het geklap van zijne tong, als hij zijne taal spreekt, zou hij van de Hottentotsche natie zijn; hij heeft kenmerken die hem naar de *Gonakas* doen gelijken. Ik zou zelfs, volgens de vergelijking van die overeenkomsten gelooven dat hij het voortbrengzel van den *Namakas* en den *Kaffer* is, gelijk de *Gonakas* het voortbrengzel is van den *Kaffer* en den *Hottentot*.

Dat mij in deeze gissing bevestigt is dat de streck, welke de *Gheysfikasche* natie bewoont, aan *Kafferland* grenst en het bezoomt. De lieden van de horde zelve weezen mij in het Oosten eene lange keten bergen, die in de verte naar het Noorden verdween en die, door hunne voornaamste volks-benden bewoond, hen van de *Kaffers*, of ten minsten van de *Briquas* en *Breinas* scheidten, welke zij als Kaffersche volks-benden beschouwen.

De

De *Gheysfikasche* taal schein mij toe ten naasten bij dezelfde te zijn met die der *Groote Namakas*, en egter van alle de Afrikaansche natieën zijn het die welke mij voorgekoomen zijn de minste gelijkenis met malkanderen te hebben.

Wat de kenmerken belangt die niet oorspronkelijk zijn en die niet van de natuur koomen, als het maakzel der klederen, wapenen, en speeltuigen, de drift voor de jagt, voor den dans enz. in deeze opzigten verschilt de *Gheysfikas* geenzints van de andere natieën, die hem omringen. Alleenlijk heeft hij voor zijnen opschik eene bijzondere kleur aangenoomen, die de haare niet is. Alle de zijne zijn wit en zijn gemaakt van de beenderen van het been of den voet van het schaap, welken hij, op eene wijze die hem eigen is eene schitterende witheid weet te geeven. Dus zelf zijne hals-sieraaden en de andere voorwerpen van zijnen opschik vervaerdigende, heeft hij niet nodig de eerste stof derzelve te koopen en hij hangt niet van de volkplantingen af, voor zijnen handel, dan in enige artikelen van noodzaaklijkheid, die hem met alle andere Wilden gemeen zijn. Ook is zijne natie minder bekend en wordt minder bezogt dan alle de andere.

De vrouwen zijn 'er wel gemaakt, vrolijk van aart, altijd gereed om te lagchen of te dansen. Maar bij haar dartel karakter voegen zij te gelijk
die

die ingetogenheid van zeden, welke de beschaafde natieën betaamlijkheid en kuischheid noemen, en die onder eene brandende luchtstreek en met een driftig temperament eene moeilijke deugd zou schijnen te zijn.

Ik weet niet aan welke natuurlijke of zedenlijke oorzaak haare ingetogenheid zij toeteschrijven. Ik zal slechts opmerken hoe vreemd het is dat onder eene zelfde luchtstreek en bij volkeren, die bijna niet van malkanderen verschillen, tegelijk, hier zulke ingetogen, daar zoo weinig ingetogen vrouwen gevonden worden.

Nergens heb ik zulk eene edelmoedige natie gezien. Ik had haar volstrekt niets in ruiling te geeven en gedurende de twee dagen, welke ik bij haar heb doorgebracht, bragt men mij, van alle de hutten om niet bakken met melk. Het opperhoofd dwong mij zelfs een lam aanteneemen en schoon mijn volk den os, daags te vooren gedood, nog had, gaf hij hun verscheiden schaapen om hen te onthaalen.

Het is bij de *Gheysfikas* alleen, gelijk ik reeds opgemerkt heb, dat de halve lubbing in gebruik is en wel, zonder uitzondering, in alle hunne horden, gelijk zij mij verzeekerd hebben, bij welke ik het met eigen oogen gezien heb, dat mij niet moeilijk viel. Zoo dra men wist wat het voorwerp van mijne nieuwsgierigheid was, vol-

voldeed iedereen mij daarin met de grootste ge-
dientigheid. Het hong maar aan mij om de gant-
sche horde op dit stuk natezien.

Verscheiden reizigers hebben over deeze zoo
wonderlijke gewoonte geschreven, maar zij koo-
men niet overeen noch omtrent derzelve oor-
sprong, noch omtrent de beweegredenen, die
dezelve hebben doen uitvinden, noch zelfs om-
trent de naticën, waaronder zij in gebruik is.
KOLBE, die nooit met andere van dezelfde ge-
dagten is en die het zelfs dikwijls met zigzelven
niet eens is, KOLBE stelt ons die voor als eene
godsdienstige plegtigheid, als eene *algemeene
heilige wet voor alle de Hottentotten zonder on-
derscheid*.

Volgens hem is het een *priester* die 'er mede
belast is. *Men herinnert zig niet dat zij im-
mer geschonden zij en wee dengeenen die 'er zig
aan zoude willen onttrekken; het zou hem zijn
leven kosten*. De vooroordeelen omtrent deeze
verplichting zijn zelfs zoo groot, zegt hij, dat
eene vrouw niet zou dulden dat een man haar aan-
raakte, als hij dat niet ondergaan hadde. De meis-
jens die trouwen, eischen 'er naauwkeuriglijk
het bewijs van en, alzo de ingetogenheid, die
haar natuurlijk eigen is, haar niet toelaat dit zel-
ve te onderzoeken, is die zorg aan de bedaagde
vrouwen van het huisgezin aanbevoelen.

Daar

Daar is niets in alles wat KOLBE daar gezegd heeft dat geene fabel is. Als men hem egter gelooven wil, heeft hij dikwijls getuige geweest van de bewerking, die, volgens hem, voornamelijk bestaat in de uitsnijding van den slinker bal en hij beschrijft zelfs omstandig alle de bijzonderheden. Maar dat is ook weder een nieuwe logen, en aan de *Kaap*, daar ieder een weet dat hij nooit uit de stad geweest is, is het algemeen bekend dat het eene onwaarheid is.

Wat de beweegredenen belangt welke de Wilden tot zulk eene uitsnijding hebben doen overgaan, ik heb reeds gezegd dat de reizigers het daaromtrent niet eens zijn. Deeze schrijven het toe aan de begeerte om zig vlugger in het loopen te maaken, geene aan de voorzorg die zij willen gebruiken tegens de al te groote vermenigvuldiging der menschen. KOLBE schijnt tot dit laatste gevoelen te neigen en egter, verre van dezelve door redenen te bevestigen, bestrijdt hij het zelf door te zeggen dat het ondanks deeze konstbewerking, niet te min dikwijls gebeurt dat de vrouwen tweelingen krijgen.

Alle deeze tegenstrijdigheden vormen in de hersenen van den schrijver eene verwarring, waaruit hij zig niet weet te redden en hij besluit 'er uit dat „ het niet te verwonderen is dat degeene, „ die voor hem beschrijvingen van de *Kaap* ge- „ gee-

„ geeven hebben, onder elkanderen verschillen,
 „ wijl de Hottentotten zelve het niet eens zijn,
 „ als zij van zulk eene zonderlinge gewoonte re-
 „ den willen geeven.”

Schoon ik in de gelegenheid geweest ben de natieën, bij welke die gewoonte heerscht, omtrent derzelve oorsprong te ondervraagen, vlei ik mij egter niet dezelve beter dan de andere reizigers te weeten. De *Gheysfikas*, welke ik 'er over geraadpleegd heb, hebben 'er mij eene zoo belachelijke reden van opgegeeven, dat ik bijna aarfel om dezelve voortedraagen. Volgens hen was het een onderscheiding-teken, dat hunne voorouders, die met de nabuurige natieën in oorlog waren, bedagten om elkanderen te kennen.

Ik weet dat in diergelijk een geval volkeren die bijna naakt loopen en in trekken en kleur naar elkanderen gelijken, onderscheiding-tekenen en middelen om elkaër te herkennen nodig hebben. Het is met dat oogmerk dat de meeste natieën, welke als slaaven verkogt worden, de *Loangos*, de *Pombos*, de *Cormantins*, de *Abos*, de *Papas* enz. zig het aangezigt, de armen, de borst en het voorste gedeelte van het lighaam van het hoofd tot de voeten met lidtekenen tekenen. De schikking en de gedaante van die lidtekenen zijn zoodanig dat men met een opslag van een oog van verre elke natie onderscheiden kan. Ik heb
 zelfs

zelfs in *Suriname* de aangebragte slaaven min of meer duur zien verkoopen volgens de lidtekenen, welke de rasfen aanduiden.

Men begrijpt wel dat uitwendige tekenen, die zoo zichtbaar en in het oog loopende zijn, door onbeschaafde natieën hebben kunnen bedagt worden. Maar dat eene van haar, om zig te herkennen, een teken aangenoomen hebbe, dat zeer moeilijk te onderkennen en ook door de schaamte verborgen is, dat kooft mij onwaarschijnlijk voor en dat zal men met moeite gelooven.

Voor het overige zijn 'er twee wijzen van de konstbewerking te verrigten, en alzoo de eene minder pijnlijk is dan de andere, stelt men de eene of de andere te werk naar maate van de jaaren van den persoon en de sterkte van zijn temperament. Ik zal in geene verklaring daarover koomen. De bewerkingen zijn omtrent dezelve als zij bij ons zouden zijn en de uitslag 'er van is reeds genoegzaam aangestipt.

Ik zal slechts aanmerken dat het bijna altijd de vader is die deeze konstbewerking op zig neemt en dat hij die gewoonlijk bij de geboorte van zijn kind doet. Somijds wagt hij egter daarmede tot het drie jaaren oud is en zelfs laater en dan verrigt hij dezelve, gelijk ik gezegd heb, op eene andere wijze.

Het zou slechts aan mij gestaan hebben getuige

van de plegtigheid te zijn. Daar was eene vrouw in de horde die hoog zwanger was; maar ik zou misfchien verscheiden dagen hebben moeten wagen en ik was te onverduldig om in mijne legerplaats terug te koomen.

Aan den anderen kant zou ik wel gaerne niet op weg gegaan zijn, uit vrees van op nieuw door de Boschjes-mannen aangevallen te zullen worden. Ik zou gaerne SWANEPOEL kennis van mijnen toestand gegeven hebben en hem eene versterking gevraagd hebben, die mij in staat stelde hen afte slaan; maar hoe hem mijne bevelen toegezonden? Te vergeefs had ik deeze boodschap, den eersten dag mijner aankomst, aan het volk van de horde voorgeslaagen; geen hunner had 'er zig mede willen belasten. Het mijn zelf sprak 'er met zoo veel tegenzin en vrees van dat het mij na hen getoetst te hebben, voorzigtigst voorkwam het hun niet voortestellen.

KLAAS was onverschokken genoeg en genoeg mijne belangen toegedaan om het alleen te onderneemen, en hij bood zig zelfs aan om te vertrekken. Maar in de omstandigheden, waar in ik mij bevond, wierd die braave man mij meer dan ooit noodzaaklijk. Hij was de ziel van mijne bende; hij stijfde hunnen moed door zijn voorbeeld en, in geval van eenen nieuwen aanval, had ik te zeer zulk eenen helper nodig om mij

zoo gewillig van hem te berooven. Ik liet dan de gedagte van versterking te ontbieden vaaren en ik zag mij gedwongen mijnen weg te vervolgen gelijk ik dien aangevangen had, dat is te zeggen, alleen met mijne eigen kragten.

Ik waagde het egter het opperhoofd enige manschappen te vraagen, om mij tot wagten te dienen tot aan mijne legerplaats en, om hem daartoe overtehaalen, zeide ik dat ik hen bij mijne aankomst voor hunnen dienst beloonen zou en dat ik mij ook zou bevlijtigen om hem voor den zijnen mijne erkentenis te toonen. Ik verwagtede eene weigering en ik was zeer verwonderd toen verscheiden hunner zig gewillig aanboden om mij te verzellen.

Nog meer zelfs, het opperhoofd gaf mij eene van zijne dogters mede, aan welke hij mij verzogt de geschenken, welke ik voor hem bestemde, ter hand te stellen en die volstrekt aan niemand anders te vertrouwen, dat ik hem beloofde.

Wij vertrokken twee uren voor den dag om eene groote dagreize te hebben en meer te vorderen. Men twijfelde in de horde niet of de Boschjes-mannen waren in den omtrek om op ons te loeren en om ons aantevallen, onder bedekking van de duisternis en deeze gedagte was des te waarschijnlijker om dat wij, eene zeer lan-

ge vlakke door te reizen hebbende, ongedekt voorttrokken. Maar zoo dat aan den eenen kant een nadeel was, hadden wij aan den anderen kant weder het voordeel onze oogen vrij rondom ons te kunnen laten weiden en onze vijanden te kunnen ontdekken te zelfden tijd dat zij ons ontdekken zouden.

Aan het stilzwijgen dat mijn volk hield, aan de overhaasting waarmede zij voorttrokken, begreep ik dat zij niet zeer gerust waren. Maar toen de dag aanlichtte veranderde alles en toen uitte zig hun gezwets in zeer koddige snorkerijen. Toen redeneerden zij onder malkanderen over de middelen om die Boschjes-mannen afte slaan, die zij nu niet meer vreesden, over de listen en het beleid, dat men gebruiken zou moeten om hen alle te verslaan, als zij de stoutheid hadden zig nogmaals te vertoonen.

Ieder zwerfte nog sterker dan zijne makkers. Het was wie met meer onverschrokkenheid een gevaar zou trotseeren, van welk zij nu verlost waren. Zoo fier als krijgshelden, die eenen veldtocht gedaan hebben herhaalden zij de bijzonderheden van dien nacht, in welken wij waren aangevallen geweest en wenschten om strijd dat zig weder zulk eene gelegenheid zoude opdoen.

Deeze opwelling van moed bleef ondertuschen geduurende den geheelen dag stand houden. Zoo dik-

dikwijls 'er zig een holle weg, een bergjen, eene steilte voor ons vertoonde, liepen 'er terstond verscheiden uit hunzelve vooruit om het opteneemen, en zig te verzeekeren dat het geene hinderlaag was en zij lieten ons niet naderen voor zij het sein daartoe gegeven hadden; waare kinderen, welker bloheid zelve mij hun gezelschap aangenaamer maakte, en die ik naar de twee poolen, in honderd woestijnen zou gebragt hebben, als ik hen maar hun aanwezen zou verzeekerd hebben, waaraan zij boven alles gehecht zijn, gelukkig onze lusten niet te kennen, die ons dat aanwezen dikwijls bitter en naauwlijks draaglijk maaken.

Terwijl wij stil hielden om ons middagmaal te houden, kwam een van de Wilden van de horde, die op kondschap uitgegaan was, mij zeggen dat hij enige mijlen verre aan onze regterhand eene der bogten bespeurd had, welke de *Oranje-rivier* in zijnen loop maakt, en de boomen gezien had, die derzelve oevers bezoomen. Deeze tijding bragt de vreugd onder het volk. Men sloeg weder vrolijk op weg zonder van onze eerste koers te veranderen, en omtrent vier uren in den namiddag kwamen wij aan de rivier, na deezen dag tien mijlen afgelegd te hebben.

In mijne hoedanigheid van meester begon ik met eene voordeelige plaats uittekiezen om mijne kleine caravane nederteslaan. Midden onder de

boomen van den oever zouden wij te veel gevaar geloopt hebben, als de Boschjes - mannen ons in den nacht waren koomen aantasten. Vijf of zes honderd schreden voor dezelve was een boschjen heesters dat vrij aanmerkelijk was en voornamelijk uit ebbenboomen bestond.

Dat dik en digt kreupelbosch kwam mij geschikt voor om ons tot beschutting te dienen. Ik liet in den omtrek alle de jonge boomen afhakken, die ons gezigt zouden hebben kunnen hinderen, en dat afhakken eischte geene groote moeite, omdat het alle euphorbia waren, zoo groote als kleine. Terwijl nu enige van mijn volk hier en daar hout gongen hakken om onze vuuren in den nacht aantehouden, maakten andere, onder mijn opzigt, het binnenste van het kreupelbosch ruim en openden 'er een vak in, dat groot genoeg was om ons alle te bevatten. De buitenste randen wierden versterkt met dooreen gevlogten takken, welke men met matten en vellen behing. Om ons, eindelijk, te behoeden voor de pijlen die regt van boven op onze hoofden zouden hebben kunnen vallen, liet ik mijne tent op paalen als eene gehemelte uitspannen en maakte dezelve dus tot een dak, onder hetwelk wij alle beschut waren. Met deeze voorzorgen hadden wij, midden in onze sterkte, geenen aanval in den nacht te vreezen en ik kon 'er alle de Boschjes - mannen van Afrika trotseeren. De

De osfen wierden binnen in den omtrek in de ronde vastgemaakt en zoo dicht bij ons, dat wij hen bijna met de handen raakten. Dus beschut wordende was het bijna onmogelijk dat men het ondername om dezelve wegrevoceren. Maar hunne nabijheid had egter ook een ongemak. Het gerugt, dat zij maakten als zij zig bewoogen, de ongerustigheid, die zij van tijd tot tijd lieten blijken, en die ons of Boschjes-mannen, of wilde dieren scheen aantekondigen, hielden ons zoodanig wakker, dat het niemand van ons mogelijk was een oog toeteden.

Onze nacht, schoon zeer ongerust, wierd egter stil doorgebracht. Wij hoorden niets dan het huilen van Hyena's en Jakhalzen, wier geschreeuw, in deeze omstandigheden, geruststellende was, naardien het voor ons een bewijs was dat 'er geen Boschjes-mannen in de vlakke waren.

Ondanks deeze reden om gerust te wezen wilde ik mij egter niet weder op weg begeeven voor de zon op was. Ook hadden wij niet meer dan vijf mijlen afteleggen en dus was de dag meer dan genoegzaam voor dien tocht. Het is waar dat wij, voorgenoomen hebbende langs de boomen die de rivier bezoomden, te trekken, om den weg te bekorten, slechts langzaam konden voorttrekken, omdat wij hinderlaagen te vreezen hadden en ik dus veele voorzorgen moest gebruiken.

Toen wij ten naasten bij halver weg gevorderd waren, hoorden wij enige snaphaan-schooten op de rivier doen. Ik zond op kondschap uit. Het waren vier van mijn volk, die op Hippopotamus-sen jaagden en die, gewaarschuuwd dat ik naderde, mij kwamen verwellekoomen en mij tijding van de legerplaats geeven. Mijne langdurige afwezigheid had 'er ongerustheid veroorzaakt. SWANEPOEL, bekommerd dat hij niets meer van mij hoorde, meende dat ik met al mijn volk door de Boschjes-mannen vermoord was en wanhoopte mij ooit wedertezien. Ik zond eenen man te paerd uit om hem mijne terugkomst te boodschappen en twee uren daarna kwamen wij in de legerplaats aan.

Mijne eerste zorg, toen ik voet op den grond zette, was naar mijnen zieken te zien; ik liet mijne kleine tent opzetten om 'er hem in te leggen en, na hem aan de zorg van die van zijne makers, welke mij de verstandigste voorkwamen, aanbevolen te hebben, gong ik van vermoeidheid en vaak overwonnen, mij in mijnen wagen te slaapen leggen. Wat mijn volk belangt, het bracht den nacht in vrolijkheid door en met onzen tocht alleromstandigst te vertellen.

BERNFRY, door zijne zendelingen gewaarschuuwd dat ik terug was, had de stoutheid zig des anderen daags weder in mijne legerplaats te ver-

vertooncn. Zijn voorneemen was mij omtrent zijn gedrag te misleiden en te tragten den agterdocht te verminderen, welken ik tegens hem mogt opgevat hebben. Hij veinsde eenen grooten ijver voor mijne belangen en eene groote verkleefdheid aan mijn' persoon. Hij sprak mij van de horde der dieven en berichtte mij dat wij aldaar vier of vijf mannen dood geschoten en veele andere zeer zwaar gekwetst hadden. Maar zij had gezworen zig te wreken, zeide hij, en ik moest mijne waakzaamheid en voorzorgen verdubbelen, als ik niet verrascht wilde worden, gelijk ik vroeg of laat te wagten had. Voor het overige was mijn grootste vijand in die zaak, naar zijn zeggen, MOODEL. Het was MOODEL die de horde bijzonderlijk beschermde en hem moest ik voornamelijk wantrouwen.

Dus verraadde de schurk, om mij beter te bedriegen, zijn' makker en besten vriend en stelde hem aan mijne wraak bloot. Maar zijne groote schelmerij misleidde mij niet. Ik sneed alle verdere verklaaringen en aantijgingen, die hij mij doen wilde, af, terwijl ik mij hield als of ik zijne waarschuwingen als een gewigtig bericht ontvong. Ik liet hem zelfs niet merken dat ik enige argwaan op hem had. Door dit schijnbaar wantrouwen maakte ik dat ik zijn gedrag in het geheim kon gade slaan. En ook, welke listigheid

hij in het werk stelde om mij schrik aantejaagen, ik vreesde noch MOODEL, noch hem, noch zelfs de Boschjes-mannen.

Ik liet thans ook mijne gedagten gaan over ons vertrek en dagt dus aan niets dan om maar hoe eer hoe liever de oevers van de *Oranje-rivier* te verlaten. De bevelen waren reeds gegeven om aan de toebereidzelen te arbeiden en ik wagtte slechts tot dat die zouden klaar zijn. Daar moest het een en ander aan mijne wagenen vermaakt worden, aan welke, door het krimpen door de hitte geen stuk was dat niet los was. Men moest mijne nieuwe osfen eerst leeren, die, nooit getrokken hebbende, schrikten op het zien van eenen wagen en welke, als men hen met veel moeite aangespannen had, en als zij het gedruis van dat werktuig agter zig hoorden, woedende wierden en alles aan stukken sloegen of om verre wierpen.

Het kostte, om hen te temmen, veel moeite en gevaar, dat lang duurde terwijl die vrugtlooze poogingen mij allen dag onverduldig deeden worden. Mijn volk, veel bedaarder dan ik, gaf het zoo schielijk niet op, en verzeekerde mij dat zij het wel klaaren zouden, als ik hen wilde laten begaan. Maar de lesfen, die zij gaven, waren zoodanig dat ik die niet zou hebben kunnen bijwoonen zonder dat het mij ten hoogsten moeite zou-

zoude gedaan hebben. Volgens hun zeggen waren die dieren te oud om zig gewillig aan het juk te gewennen en men moest niet denken hen anders dan door magt van slagen mak te zullen maaken.

Daar waren wel nog vijf oude, met welke men de andere aanspanden, om hen door het voorbeeld te leeren. Maar voor men deeze aan het werk stelde, begon men hen met de zweep te straffen. Dikwijls zelfs herhaalde men de straf wreedlijk onder het leeren; en ik moet bekennen dat dit schouwspel mij smertlijk viel zoo dat ik het niet langer dulden kon. Zoo dikwijls de les ook een' aanvang nam, vattede ik mijne snaphaan en verwijderde mij, zoo dat ik die noch zien, noch hooren kon.

Het was ten minsten te denken dat deeze jagten mijne moeite vergoeden zouden door enige nieuwe aanwinningen en dat ik, onder de vogelen, die de boschen langs de oevers bewoonden, enige zoude vinden, met welke ik mijne verzameling zoude kunnen vergrooten. Maar ik wierd in mijne hoop te leur gesteld. De trek-tijd was voorbij en alle, kleine en groote bijen-eeters, verscheidenheden van zwaluwen en andere voorten waren alle verdwenen.

Ik moet ook nog eene aanmerking maaken welke ik van gewigt oordeel, deeze is dat van het
uur

uur dat die orkaan uit het zuid-oosten, van welke ik boven gesproken heb, opgehouden was, de wind naar het Noorden was omgeloopen, en dat hij daar gestadig was blijven staan met enige verandering naar de twee naaste streeken, Noord-West ten Noorden en Noord-Oost ten Noorden. Wij hadden van tijd tot tijd enige buiën gehad, maar zoo zwak, dat het zand naauwlijks vogtig was. De lucht bleef egter aanhoudend betrokken en de wind dreef veele wolken voort, die, snel over onze hoofden drijvende, zig aan het *Camis-gebergte* verzamelden en aldaar den regentijd voor de *Kaap* voorbereidden.

Dat jaargetijde was reeds begonnen in het noordelijk gebergte daar de *Oranje-rivier* ontspringt. Ten minsten was deeze vloed, zedert veertien dagen, toen ik dezelve overgetrokken was, meer dan twintig voeten gerezen. Hij stroomde met volle boorden voerde eene menigte boomen met zig, welke hij ontworteld had, en vormde zelfs op verscheiden plaatsen in de vlakke groote meiren. Mijne legerplaats, eindelijk, die eerst zeshonderd schreden van den oever geplaatst was, agter het bosch, was 'er nu nog maar vijftig schreden van af; alle de boomen stonden bijna geheel onder water en wij konden 'er niets meer van zien dan enige takken en de kruinen. Dat gezigt, een van de majestueuste, die ik in Afrika gezien heb,

heb, zou langen tijd mijne oogen bezig gehouden hebben, als het mijne ontwerpen niet een weinig was koomen dwarsboomen. Onder andere ongemakken die gevaarlijk waren voor mijne caravane, ontnam het mij het voordeel van op rivier-paerden te kunnen jaagen. Die dieren hielden niet van troebel en slijkerig water, zij hadden zig naar de zee-kusten begeeven.

Verscheiden Wilden, die van de horde waren, welke aan de overzijde van den vloed woonde, hadden zeer veel berouw dat zij zig zoo lang bij mij opgehouden hadden. De *Gheysfikas* daarentegens, vrij van die ongerustheid, en wel gevoed in mijne legerplaats, waren blijde 'er te zijn en scheenen niet op hun vertrek te denken. Maar ik had hun opperhoofd beloofd dat ik hen na agt dagen zoude terugzenden en ik wilde mijn woord houden.

Ik gaf hun allen meer dan ik beloofd had. Aan de dogter van het opperhoofd wierd, gelijk hij mij zelf verzogt had, het geschenk ter hand gesteld, dat ik voor hem bestemd had; en wat haar belangt, zij kreeg eenen fraaiën rooden neusdoek en enige witte koraalen, waarvan zij veel werk maakte. Zij was in mijne legerplaats met onderscheiding behandeld. Daar waren haar geene gerieflijkheden geweigerd, zelfs die niet van zig te besmeeren, ik was somtijds tegenswoordig als zij
dit

dit deed, dat, wel is waar, altoos op dezelfde wijze toegang, maar ik schepte t'elke reize een nieuw vermaak in te zien hoe veel moeite zij zig gaf om haare bekoorlijkheden optefieren en ten toon te spreiden, welker gezigt mij van dag tot dag omzigtiger en ingetogener maakte.

Naauwlijks was deeze bende vertrokken of daar kwam eene andere uit zes en dertig perfoonen, zoo mannen als vrouwen, bestaande. Het waren van die Hottentotten die op de grenzen van de volkplantingen wonen en die uit de tweede of derde hand zekere waaren bij de volkplanters koopeude, die vervolgens bij de andere Wilden binneus lands voor vee gaan verruilen, dat zij dan weder aan de eerste koomen verkoopen. Daar zijn ook Blanken, welke deezen koophandel drijven; maar zij gebruiken 'er op verre na, zoo veel goede trouw niet in als de Wilden, van welke ik hier gesproken heb.

Deeze benden kwam uit de oostlijke landen daar zij omtrent zestig stuks hoornvee gekogt had. Aldaar van mij hebbende hooren spreken had zij getragt bij mij te koomen en kwam mij verlof vraagen om zig bij mijne caravane te voegen om weder haare wooningen te bereiken. Ik stemde in haar verzoek, terwijl ik haar egter vooraf waarschuwde dat ik zelf nog geen vast besluit genoomen had noch omtrent den dag van mijn ver-
trek,

trek, noch omtrent den weg, dien ik neemen zou.

Wat de middelen van bestaan belangt, ik beloofde haar dat ik de vrugten van mijne jagt met haar zoude deelen, zoo lang mij geen wild ontbreeken zoude; maar ik waarschuuwde haar dat, zoo dra de noodzaaklijkheid mij dwingen zoude mijne kudde aantetasten om mijn volk de kost te geeven, ik niet meer voor haare mondkost zou zorgen en het aan haar zoude overlaaten om zig te voorzien zoo als zij best zoude kunnen.

Ik verklaarde, eindelijk, dat ik geen tabak zou geeven; die waare, van zoo veel belang voor Wilden, begon mij te ontbreeken. Wat mijnen brandewijn belangt, schoon ik bij mijn vertrek nog eenen kleinen voorraad had, had ik dien bij mijne terugkomst merklijk verminderd gevonden. Ik had mij niet kunnen onthouden SWANEPOEL zelve 'er mijne misnoegdheid over te kennen te geeven, welken ik verdagt hield van zig in verzoeking te hebben laten brengen.

De vee-koopers bedankten mij zeer voor den dienst, dien ik hun deed en voor hetgeen ik verder voor hun doen wilde. Wat de voorwaarden belangt, welke ik mij genoodzaakt zag hun optelleggen, zij waren al te redenlijk om die niet aanteneemen. Maar verre van mij tabak te vraagen, hadden zij zelve nog, behalven hetgeen zij tot gebruik nodig hadden, verscheiden rollen van vijf-

vijftien of twintig ponden ieder, welke zij aanboden mij te verkoopen. Ik nam hunne aanbieding aan en beloofde hun, hetzij in geld, hetzij in natuur te betaalen, zoo dra wij in de hollandsche volkplantingen zouden gekoomen zijn.

Ik kon nog niet berekenen wanneer ik zoude kunnen vertrekken. Mijn volk, ondanks alle de moeite welke het zig gaf, konden de osfen niet mak krijgen. Terwijl deeze verdraaging, die mij vrugtloos tijd deed verspillen, mij ongeduldig maakte, tragtede ik ten minsten dien wel te befeeden, ik zag dan alle mijne verzamelde voorwerpen na en bragt die in staat om vervoerd te kunnen worden.

Ik moest vooral mijne kameelpardel-huid enigzints bereiden; zij was, door het uitdroogen, zoo hard als steen, kon dus niet gevouwen worden en was dan ook niet geschikt om vervoerd te worden. Ik liet haar enige uren in de rivier weken, vervolgens met een afkookzel van tabak, kampher en zeep bevoctigen. De buigzaamheid, welke ik dezelve daardoor gaf, liet mij toe die naar mijn genoegen in te pakken.

Toen ik mijne verzameling eens in orde gebragt had, besteedde ik mijnen ledigen tijd aan het tekenen van planten en bloemen. Daar waren 'er in mijnen omtrek ontzagchelijk veel en elken dag deed het jaargetijde nieuwe ontluiken en bloeijen.

Maar

Maar ik tekende dezelve eerder als liefhebber dan als natuurkundige en nam slechts die, welke mij de fraaiste voorkwamen en vooral de zonderlingste.

Thans nu ik in andere betrekkingen van die voorwerpen spreek, spijt het mij hartlijk dat SPARMAN, die zoo weinig in den tijd bepaald was, toen hij zijne reis ondernam, of dat PATERSON, die de zijne slechts in de vlugt, en als een man die haast had om dezelve ten einde te brengen, schijnt gedaan te hebben, het ontwerp niet gemaakt hebben van in het land der *Kabobikas* en tot aan het gebergte der *Houzouanas* doortedringen. Welke schatten zouden daar die geleerde kruidkundigen niet gevonden, en welke rijkdommen zouden zij niet medegebragt hebben!

Ik, die om te doen zien wat de weetenschap door hen zoude gewonnen hebben, niet dan enige dozijnen tekeningen heb, nodig de reizigers om te onderneemen hetgeen mijne geringe kundigheid in dat vak mij belet heeft te verrigten en ik durf hun vooruit den besten uitslag belooven; maar ik kondig hun ook te gelijk aan dat zij verscheiden jaaren aan hunne naspeuringen moeten besteeden en dat zij, zonder deeze opoffering, zig niet kunnen vleijen dan zeer gebrekkig te zullen slaagen.

Het is in Afrika niet gelijk in de landen van

Europa, die men gemaatigde noemt. Hier schenkt de Natuur de aarde slechts een gedeelte van het jaar den groei; gedurende het ander is zij dood en levenloos. Daar is integendeel geene tusfschenpoozing. De grond, door de aanhoudende warmte gekoesterd, is altoos vrugtbaar en elke maand geeft haare planten, bloemen en vrugten.

Het is ook niet, gelijk in Europa, eene trapswijze ontwikkeling, eene regelmatige opvolging. Het is noch het jaargetijde, noch de mindere of meerdere nabijheid aan den evenaar die eene meerdere of mindere groeiing schenken. De zon zelve, die elders als de eerste oorzaak van de vrugtbaarheid beschouwd wordt, is hier slechts de tweede oorzaak. Haare warmte helpt, het is waar, de geboorte, de ontwikkeling en de rijpwording van de gewassen; maar het is bijzonderlijk het regen-water dat dezelve doet ontspruiten en ontwikkelen; het is het regen-water dat eniger maate de plaats en den tijd van die ontspruiting bepaalt en dat dezelve op zulk of zulk eene plaats eerder dan elders doet te voorschijn koomen. Naardien nu de regen zelf veroorzaakt wordt door de plaatsing der bergen, welke de wolken naar zig trekken, volgt daaruit dat de regen zeer ongelijk kan vallen, en dat hier eene streek overstroomd kan zijn, terwijl eene andere,

in eene behoorlijke maat besproeid, eene sterke groeiing zal vertoonen, of, dor en uitgedroogd, niet zal ten toon spreiden dan het beeld van dood en verwoesting.

Van deze ongestadigheid van den regen komt noodzaaklijk eene toevalligheid, die dezelfde gewassen, naar de verschillende gronden, anders op malkanderen zullen doen volgen dan zij moesten, Dus komt op deeze plaats eene soort van bloem te ontluiken, die, wat verder, zes weken te vooren gebloeid heeft en die, tien mijlen van daar, mischien eerst twee maanden laater zal verschijnen. In Afrika is de Natuur altoos leevende, nooit is haare werking door de koude verdoofd; maar men moet op de loer zijn om haar waarteneemen en de Kruidkundige, die slechts het land doorreist, zonder zig lang op te houden, moet slechts verwagten de kans van den dag te hebben, en dus niet anders te zullen medebrengen dan de toevallige verzamelingen, die het geval hem verschafft.

Men heeft aan de *Kaap* dagelijks de ondervinding van hetgeen ik zeg. De volkplantingen zijn zedert langen tijd door liefhebbers van bloemen en kundige kruidkenners bezogt, en daar is geen onder hen die niet iets gevonden heeft om of zijn kruidboek of zijnen tuin te verrijken. Doch naardien mischien geen hunner op dezelfde plaats in

dezelfde omftandigheden en op denzelfden tijd gekoomen is als een ander, heeft elk hunner onder de voorwerpen, die hij medegebragt heeft, enige gehad, welke zijne voorgangers noch gekend hebben, noch hebben kunnen kennen. Hebben de twee Natuurkundigen, van welke ik hier boven gefproken heb, fchoon na zoo veele andere gekoomen, niet zelve de weetenfchap met nieuwe ontdekkingen verrijkt?

Schoon de meeste dier verfchillende reizen in zeer weinig tijds zijn gedaan, hebben zij egter toegebragt om onze kundigheden te vermeerderen en den fchat van natuurlijke historie te verrijken. Wat zou het dan zijn als een kundig man zig naar eene ver afgelegene en vrugtbaare ftreek begaf, aldaar geduldig het verloop van een geheel jaar afwagtede en alles wat de natuur daar kan voortbrengen elkander onder zijn oog zag opvolgen?

Dat ik van de gewafsen zeg kan met hetzelfde recht op de vogelen toegepast worden, en de invloed van den regen, die, volgens de landfreesken, de ontwikkeling der eerfte verhaast of vertraagt, moet ook een groot onderscheid maaken in het eieren leggen, het broeien en ruien van de laafte.

Om dubbel nuttig te zijn voor de geenen, die eene onderneeming als de mijne zouden willen doen,

doen, zal ik hier eene aanmerking bijvoegen, welke ik meen van gewigt te zijn en die hun voor veele misflagen kan behoeden, deeze is dat de verscheidenheid, die in eene zelfde plant, naar het onderscheid des ouderdoms, van tijd en plaats bestaat, ook bij de vogelen plaats heeft.

Deeze toevallige en voorbijgaande verscheidenheid is somtijds zoodanig, dat men geheel verschillende vogelen zou meenen te zien en ik heb geleerden naar methoden en boeken zig 'er zoo wel als andere in zien bedriegen. Ik heb eenen van die naturalisten van een kabinet mij vier vogelen zien vertoonen als vier verschillende soorten uitmaakende, welke vogelen ik zeer wel kende en die niet anders dan een en dezelfde vogel in zijne verschillende ouderdommen waren.

Vooreerst hebben alle mannetjens, in hunne jongheid, dezelfde pluimaadjen als hunne moeder en het is eerst in het vervolg dat zij die van hunne kunne aanneemen. Ik zou egter niet durven verzeekeren dat deeze regel algemeen zij; maar ik weet nog geene uitzondering en ik heb dezelve, door bijzondere waarneemingen, op meer dan duizend verschillende soorten nagegaan.

Ook ondergaan veele wijfjens, als zij oud worden en tot den ouderdom koomen, waarop zij niet meer leggen, eene diergelijke verandering; dan neemen zij de schitterendste kleuren van haa-

re mannetjens aan en behouden die het overige van haar leven. Dit feit schijnt veel duidlijker en buitengewooner bij de soorten, in welke het mannetjen en het wijfjen veel van malkanderen verschillen in de kleur van pluimaadjen, gelijk, bij voorbeeld in de goudlakensche Chineesche faifant, die zoo gemeen geworden is in onze vogelvlugten en bij welken deeze verandering plaats heeft. Ik heb deeze zelfde verwisfeling bij verscheiden andere vogelen, van welke ik elders spreek zal, waargenoomen. Onder veele andere soorten neemt het mannetjen alleen, regelmatig, eens in het jaar, volkoomen de pluimaadjen van zijn wijfjen aan, zoo dat, op zekere tijden van het jaar alle die vogelen wijfjens schijnen te zijn. Ik bezit meer dan vijftig van die veranderende soorten, van welke ik alle de overgangen van de eene pluimaadjen tot de andere heb; maar die, bij welke dezelve buitengemeen schijnt, is een Afrikaansch Weeuwten, bekend onder den naam van *Weeuwten met de roode schouder-vlekken* (a). Het wijfjen van deezzen fraaijen vogel heeft de eevoudige kleuren van den Leeuwrik en het heeft eenen korten plat lig-

(a) *Veuve à épaulettes rouges*. Zie de afgezette plaaften van het werk van BUFFON, N°. 635.

liggenden staert, gelijk bijna alle andere vogelen hebben; het mannetjen daarentegens is geheel zwart, uitgezonderd aan het gewrigt van de vleugelen, daar het eene groote rōode vlak heeft en zijn lange en wel gevulde staert staat regt op, gelijk die van den gemeenen haan. Maar die schitterende pluimaadjen en dien fraaien regtop staanden staert heeft het slechts in den paar-tijd, die zes maanden duurt. Als die tijd voorbij is, ruit het, het neemt het zedig tooifel van zijn wijfjen aan en, dat het zonderlingst is, het verandert ook zijnen plat liggenden staert in eenen regtop staanden; alsdan gelijkt het zoo zeer naar zijn wijfjen dat het niet mogelijk is hen van elkanderen te onderscheiden.

Het wijfjen daarentegens, tot eenen zekeren ouderdom gekoomen zijnde, en het vermogen van voort te teelen verloren hebbende, kleedt zig voor altoos met het livrei, dat het mannetjen in den tijd van zijne minnarijen, slechts voor eene wijl heeft aangenoomen; haar staert verlengt zig gelijk die welken het mannetjen toen had en gaat regt op staan, daar hij eerst plat neder gelegen had.

Deeze soort leeft in maatschappij in eene soort van gemeenebest en maakt nesten, die zeer dicht bij malkanderen staan. De maatschappij bestaat gemeenlijk uit omtrent tagtig wijfjens; doch,

hetzij 'er, door eene bijzondere wet van de natuur veel meer wijfjens dan mannetjens uitkoomen, hetzij 'er enige andere reden voor zij, welke ik niet weet, daar zijn voor dat getal wijfjens nooit meer dan twaalf of vijftien mannetjens, die voor haar in het gemeen dienen.

Het is in het groot boek der natuur dat ik alles wat ik hier schrijf gelezen heb. Diergelijke waarneemingen hebben mogelijk geene groote verdiensten en ik zelf hecht 'er geen groot gewigt aan; maar zij zijn ten minsten juist en de berispers, die mij raad en lesfen hebben willen geeven, hebben geene zoodanige gevonden en zullen 'er ook niet vinden, noch bij hunne naamlijst-schrijvers, noch bij die, welker reizen tuschen de vier muuren van hunne kamer gedaan zijn.

Men werkte dagelijks om de osfen te oefenen en men was weinig verder gevorderd dan den eersten dag. Op eenen dag dat men hen leerde, gong een derzelve op den hol. De Hottentot, die digst bij hem was, wilde hem tegenshouden en vattede het eind van zijn touw; maar ongelukkiglijk zijne hand in eenen strik gestookten hebbende, die om zijne vuist werd toegehaald, wierd hij door het dier medegesleept, en op twintig plaatsfen van zijn lighaam gekwetst of gekneusd voor men hem te hulp konde koomen.

BERNFROY kwam op dat tijdstip weder naar
mij

mij toe om mij te bezoeken, hij was getuige van het ongeval geweest en bevond zig juist bij mij, toen men het mij vertelde. Hij nam deeze omstandigheid waar om mij voor oogen te stellen hoe onvoorzigtig ik doen zoude als ik met ongeleerde osfen op weg gong, en hij bood mij een gespan van zes wel geleerde osfen aan, als ik hem een' van mijne snaphaanen met twaalf ponden buskruid en lood voor twee honderd kogels in ruiling wilde geeven.

Deeze koop was niet onvoordeelig voor mij en zoo hij mij driemaal die waarde in andere dingen gevraagd hadd', zou ik niet geëarsfeld hebben die te sluiten. Maar aan zulk eenen man wapenen te geeven was hem het middel verschaffen om kwaad te doen. Ik weigerde het dan; hij verwierp daarentegens halstarrig alle andere voorwaarden en de zaak bleef ongedaan, ondanks het aanhoudend verzoek van mijne Hottentotten, die onverduldig over de moeite, welke hun het leeren van die ontembaare osfen kostede, mij drongen om het aanteneemen.

Deeze menschen, die het eerst maar een spel gerekend hadden de osfen te onder te brengen en te leeren, wanhoopten 'er nu aan. Ik gevoelde zeer wel de hachlijkheid van mijnen toestand, maar ik was nogtans vast voorneemens liever alles te ondergaan dan die ruiling te doen. Ik gaf

dan ook alle hoop van enige andere schikking of ruiling op en bepaalde mijn vertrek op den een en twintigsten Mey, en toen die dag daar was, spande men de osfen voor de wagenen.

Mijne caravane was talrijk. Behalven de zes en dertig Vee-koopers, die verzogt hadden mij te mogen verzellen, had ik nog tien *Namakas* van eene horde die dicht bij de *Secretaris-fontein* woonde bij mij, die voorneemens waren met ons mede te reizen, tot aan eene waadbaare plaats van de rivier, welke zij kenden, en daar zij dezelve meenden overtetrekken. In kort mijne bende bestond, zoo in vreemdelingen als mijn eigen volk, uit twee en negentig perfoonen, te weeten drie en zeventig mannen en negentien vrouwen, en de kudde uit honderd twee en zeventig stuks hoorn-vee, zonder de schaapen te rekenen.

De rivier was zedert enige dagen gedaald en de *Kaminoukas* hadden deeze omftandigheid waargenoomen om met hunnen gewonden makker naar hunne horde te keeren.

Mijne geheele caravane maakte zig gereed om voorttetrekken; men wagtte slechts naar het sein van mij en ik zelf zettede reeds mijn' voet op den disfel om in mijnen wagen te stappen, wanneer mij, terwijl ik in dien stand was, de os, die aan mijn' kant aangespannen was, een' trap geeft tegens mijn been, dat ik opgeheven hield.

Ik geef een' schreeuw; ieder schiet toe. Men twijfelt niet of mijn been is aan stukken. Ik zelf heb, aan de pijn, die mijn been verdooft, en mij het gevoel in hetzelfde beneemt, alle reden om zulks te vreezen en het was eerst meer dan een vierde uurs daarna, toen de verdooving ophield, dat ik bespeur dat ik vrij zal zijn met eene sterke kneuzing.

KLAAS wordt boos op mij en de smertlijke les die ik gekregen had waarneemende, wendt hij zich eensklaps tot BERNFRY en biedt hem twaalf ponden buskruid en twaalf ponden lood voor twee van zijne dissel-ossen en, zonder mij toetelaaten 'er iets tegens te zeggen, vertrekt hij met hem om dezelve te gaan haalen. KLAAS had gelijk. De twee ossen kwamen; de bepaalde prijs wierd betaald en wij vertrokken.

Mijn ontwerp was enigen tijd de rivier langs te trekken en haaren loop te volgen, terwijl ik mij zoo min mogelijk meende te verwijderen van de boomen die haar bezoomen. Deeze weg verzeekerde mij te gelijk en water en overvloedige weiden te zullen hebben. Mijn wagen reed zelfs vrij wel met hulp van de twee dissel-ossen, welke BERNFRY mij verkogt had; maar zoo gong het niet met de twee andere wagenen. Hunne voorspannen waren zoo onbuigzaam en wederspannig, dat zij twintig maalen gevaar liepen van tegens boomen omverre geworpen of in steile diepten

ten gestort te worden, en dat wij drie dagen befteedden om aan de waadbaare plaats te koomen, dat is, om eenen tocht te doen die het werk van eene sterke dag reizens had moeten zijn.

De voerlieden, van vermoeidheid afgemat en alle geduld verliezende, verklaarden mij dat het ons onmogelijk zou zijn verder te gaan, als ik niet twee geleerde disfel- osfen, gelijk ik voor mijnen wagen had, voor elken wagen spande. Dit was zoo veel gezegd als dat ik de vier andere osfen van BERNFRY moest koopen. Nimmer kostede mij een besluit meer dan dit; maar ondanks alle mijne onwilligheid, was ik wel genoodzaakt het te onderschrijven. Ik zond dan den snaphaan die gevraagd was en ik wagte op de oevers der rivier de aankomst der osfen.

In dien tusfchentijd betaalde ik de *Namakas* zeer mildlijk. Veel rijklijker beloond zijnde dan zij mij gevraagd hadden om mij te verzellen en zeer wel over mij voldaan, verlieten zij mij en waadden de rivier door om naar huis te keeren.

Wij daarentegens verlieten de rivier zoo dra de osfen gekoomen waren en, twee maalen gelegerd en tien mijlen voortgetrokken zijnde, altijd het bosch volgende, hielden wij ftel op den oever van de *Oranje-rivier*, daar wij gemaklijk met onze wagenen kwamen door eene gemaklijke engte, daar geen boom stond. Hier bespeurden wij

met

met verdriet dat het ons niet meer mogelijk zou zijn de rivier langs te trekken, noch zelfs langs het bosch dat haar bezoomt, om de slegte wegen, die wij zouden hebben moeten volgen en die voor wagenen niet bruikbaar waren.

Den zeven en twintigsten, genoodzaakt zijnde de rivier te verlaten tot dat wij eenen gemaklijker weg zouden vinden om dezelve weder te naderen, trokken wij vier uren lang zuidwaarts voor wij ons naar het westen konden wenden, in welke strekking wij zes mijlen aflegden langs de afgrijslijkste wegen. Geduuriglijk verplicht zijnde op- en afteklommen was ik elk' oogenblik haast voorneemens mijn ontwerp van met mijne wagenen en al mijn toefstel de rivier weder te naderen te laten vaaren. Eindelijk kwamen wij met veel moeite den agt en twintigsten 'savonds op de plaats van eene oude kraal, die zedert langen tijd scheen verlaten en daar wij ons nedersloegen.

De plaats was aangenaam, ik kon het vermaak niet wederstaan van 'er enigen tijd te blijven. Enige schreden van daar wij ons nedergeslaagen hadden was een boschjen, door welk een zagt beekjen vlietende, dat, voor ons en ons vee water opleverende, de plaats nog oneindig meer aangenaamheid bijzette. Elk' oogenblik kwamen 'er geheele vlugten van die geringde hazelhoenders, van welke ik elders gesproken heb. Ik

schoot

schoot die bij dozijnen en die jagt leverde zelfs zulk eenen overvloed op dat zij, geduurende de drie dagen die ik daar vertoefde, gedeeltelijk onderhoud voor geheel mijne bende verschaft. De boomen daar omstreeks waren vol vogelen van verschillende soorten. Sommige bleeken zelfs nieuw voor mij te zijn en kwamen mijne verzameling vergrooten.

Geduurende mijn verblijf aldaar kwamen enige *Kleine Namakas*, onderrigt van mijne aankomst in hunne landstreek, mij bezoeken en mij schaa-pen in ruiling voor tabak aanbieden. Het was van hun dat ik voor het eerst vernam hergeen PINARD was overgekoomen, die, na mij op weg zoo geplaagd te hebben, eindelijk, zeven of agt maanden te vooren, van mij gescheiden was.

Deeze slegte kaerel, eene horde, bij welke hij gelegerd was, verbitterd hebbende, zou bijna het slagtoffer van zijne onvoorzigtigheid geworden zijn. Men had zijne osfen geroofd, zijne wagenen geplonderd, zijne Hottentotten met vergiftigde pijlen gedood, en hij zelf zou ook vermoord geworden zijn, zoo hij niet het geluk en de behendigheit gehad had van zig te verbergen tot dat hij zig weder naar de volkplanting kon begeeven.

Hoe veel reden ik ook had om over hem t' onvreden te zijn, kon ik mij egter niet onthouden

van hem te beklaagen. Ik dagt op dat tijdstip weinig dat een ongeluk van eenen anderen aart, maar nog vreeslijker, ons allen nakende was.

Met op den grond van de horde te legeren had ik gezogt van mijne vermoeyenissen uitterusten.

De frisheid van het boschjen, het water dat het zoo vermaaklijk besproeide, de verschillende bloemen die het versierden en welker reuk mijne zinnen streelde, alles scheen te zaamen te loopen om mij enigen tijd aldaar te doen blijven. He-las! aan dien hemel-grensde de hel. Wij waren gelegerd op een vlak van omtrent vier honderd voeten omtreks en zoo effen als of het met opzet was gelijk gemaakt, maar die langen tijd het vee van de horde tot standplaats gediend had.

De mist van het vee, die zig daar had opeen-gehoopt, had 'er door langduurigheid van tijd eene laag gevormd, die enige voeten dik was en die, klein en fijn getreden door het gestadig ge-trappel, en door de pis en den regen bevogtigd, eene laag turf, eene zwavelachtige en ontvlambaa-re aarde geworden was.

Niemand van ons sloeg daar acht op; ook be-speurde men zulks niet omdat al de grond, waarop wij gelegerd waren, geheel bedekt was met enige duimen fijn zand, dat de wind 'er ge-bragt had. Maar niet zoo haast had men de nacht-vuuren ontstookten of die drooge mist ge-raak-

raakte aan het branden onder de boven-korst en het vuur, in stilte door de klomp dringende en zig aan alle kanten uitbreidende, stak haar geheel in brand. Naar maate zij verbrandde en tot asch verteerde, zakte de korst in en maakte openingen, die, de lucht eenen doortocht vergunnende, den brand vermeerderden en voortplanteden. Eindelijk in het midden van den nacht brak de brand naar buiten uit. De vlammen sloegen uit den grond en toen begonnen de geene, die het de eerste merkten, brand te roepen om al het volk wakker te maaken en om hulp te schreeuwen.

Ik lag in mijnen wagen te slaapen. Hun geschreeuw deed mij wakker springen; maar men kan gissen hoe verschrikt ik was toen ik twintig vuur-kolommen in het midden van de legerplaats zag oprijzen, mijne Hottentotten hunne hutten zag afbreeken, schreeuwende als raazenden, en door de vlammen loopende om de verschrikte beesten bijeen te drijven, die geene schred dedden of zij zakten in den grond en dedden 'er nieuwe vlammen uit oprijzen.

In zulk een tijdstip is het geen wonder zoo men zeer buitengemeene denkbeelden heeft, en vooral als men zulk een verschijnsel voor de eerste reis ziet, van hetwelk men nooit heeft hooren spreken en als het zig eensklaps en zoo verschriklijk midden in den nacht opdoet. Mijn eerste denkbeeld

beeld was dat 'er een volkaan onder onze voeten uitbrak en dat wij ons in het midden van zijn kolk bevonden.

Het vuur was ondertusfchen nog niet tot aan mij gekoomen. Mijne drie wagenen stonden zelfs boven den wind en door een zeer gelukkig toeval fcheen ik nog niets voor dezelve te vreezen te hebben. Ook riep mijn volk mij toe dat ik blijven zoude daar ik was en mij niet ongerust moest maaken. Enige hunner kenden, hetzij uit onderfinding, hetzij van hooren zeggen die foorten van branden en dat maakte dat zij hunne tegenswoordigheid van geest niet verlooren en dat zij overal kragtdaadige hulp konden bijbrengen. In eenen oogenblik vatteden alle de mannen en vrouwen mijne wagenen aan en trokken die verre genoeg weg om niets meer van den brand te vreezen te hebben.

Gelukkig dat niemand bij dit toeval om hals kwam; zelfs leed 'er niemand door dan mijne osfen. Verscheiden waren zwaar gebrand zoo dat zij kreupel liepen en een derzelve kwam om het leven zonder dat het mogelijk was hem hulp toe brengen.

Het was voor mij een fchouwfpel tegelijk ijslijk en verheven dat ontzagchelijk dier midden in de vlammen te zien fpartelen, terwijl zijn afgrijslijk trappen derzelve hevigheid nog vermeerder-

de. De lucht weêrgalnde van verre van zijn ge-
loei. Het gaf welhaast den geest. Het vuur was
zoo fel dat het tot in de ingewanden gebraden
was en dat mijn volk het na den brand wegsleepte
en hetgeen van hetzelfde was overgebleven opat
zonder het verder klaar te maaken.

Volgens het droevig ongeluk dat mij zoude
hebben kunnen overkoomen, kan ik degeenen,
die in Afrika zouden willen reizen niet genoeg
aanbeveelen nooit op de oude verlaten kraalen te
legeren; daar is niet aan te twijfelen of de brand
zou, als de wind ongelukkig naar dien kant ge-
waaid had daar ik mij bevond, welhaast tot mijne
wageneu overgeslagen zijn en het is meer dan
waarschijnlijk dat ik, in den wagen liggende,
waarin mijn geheele voorraad buskruid was, in
de lucht zou gesprongen en omgekoomen zijn,
mischien voor dat iemand den brand zou gemerkt
hebben.

Het grootste gedeelte van den nacht wierd door-
gebragt met verhuizen om ons op den grond die
vrij was nederteslaan. Onze osfen, verschrikt
door al dat gedruis en nog meer van het vuur,
verspreidden zig door het bosch, en wij hadden
alle moeite om hen daar weder uit te krijgen en
rondom ons te verzamelen.

Weder op weg gegaan zijnde legden wij zeven
mijlen west een vierde zuid af; maar de wegen

waren zeer slegt, waarom ik door het noord-westen de rivier weder naderde. Na vier uren trekken in die rigting kwamen wij aan den ingang van eene berg-engte, aan welker eind ik een klein vierkant huisjen zag, met een rieten dak, en welks muuren van aarde netjes gemaakt en in goeden staat waren.

Het is mij onmogelijk uittedrukken welke ongerustheid mij dat hutjen veroorzaakte; ik vreesde aldaar weder eenen tweeden BERNFRY of eenen anderen MATHYS MOODEL te zullen vinden; maar genaderd zijnde zag ik met genoeg dat 'er thans geen eigenaar in het huis was, en dus sloeg ik mij daar neder en nam 'er bezit van.

Bij het huis was eene bron van vrij goed water en agter hetzelfde een tuintjen dat onbebouwd lag, maar dat midden onder het onkruid, waarmede het begon vervuld te worden, nog salade, erweten, pompoenen en enige moesgroenten vertoonde. De weiden in den omtrek scheenen uitmuntende te zijn en kort daarbij stroomde de *Oranjerivier*. In kort de kluizenaar, die zig daar een kluis was koomen bouwen, had eene zoo vrugtbare als aangename plaats uitgekozen; maar ik was verwonderd haar ledig en verlaaten te vinden en ik vroeg 'er de reden van aan KLAAS BASTER, die, het land kennende, mischien wist waarom zij verlaaten was.

Hij antwoordde mij dat het huis door **SCHOEN-MAAKER** gebouwd was, dat die braave man, in zijn zwervend leven, zig dus verschillende woningen gebouwd had op de oevers van de *Oranje-rivier* en dat hij deeze verlaaten had om de nabuurschap van **BERNFRY** en **MOODEL** te ontwijken, van welke hij wel wist niet bemind te zijn.

Ik zal hier na van een ongelukkig huisgezin spreken, dat ik in de woestijn ontmoet heb, toen ik de *Kaap* weder naderde, en welk ik geraaden heb deeze verlaaten woning te gaan bewoonen. Zoo het mijnen raad gevolgd heeft, zoo het, in dit hoekjen van den aardbodem verscholen, aldaar het eind van zijne rampen gevonden heeft, zal het, bij die rust en vrede, welke niet van deeze waereld is, zig mijn naam herinneren. De naam van een braaf man is zoet om uittespreken. De naam van onderdrukkers, van moorde-naars en verraders prent een langduurig afgrijzen in, dat het vreedzaamste land in een verblijf van schrik en ellende verandert. Maar ik keer uit de woestijnen van Afrika en ik moest 'er altoos gebleven zijn.

Wij zetteden ons neder in de hut en in de valei die haar omringde, waarna ik gong zien hoe het met de rivier gesteld was. Zij bleef daalen. Het water was reeds veel helderer geworden en de

.Ri-

Rivier-paerden begonnen zig weder te vertoonen. Wij begonnen aanstonds op die dieren te jaagen en dien zelfden dag doodden wij reeds een, dat mij eenen rijklijken voorraad tot onderhoud van mijn volk opleverde.

Met het voorneemen dat ik had om nog eene derde reis te onderneemen zou ik zeer gaerne den loop van de rivier gekend en denzelven tot aan zijnen mond gevolgd hebben. Dan de moeilijkheden die wij tot hier toe ondervonden hadden, dit ontwerp onuitvoerlijk maakende, ten minsten met mijne wagenen en mijne geheele caravane, besloot ik deezen kleinen uitstap te voer te doen met enige van mijn volk.

Deeze reis kon niet misfen, zeer vermoeiende te zijn; maar ik had niet meer dan veertien dagen tijds nodig om dezelve te doen. Ik nam dan, zonder enig reistuig mede te willen hebben, vier van mijne jagers met mij, onder welke KLAAS was; ik nam enige van mijne honden mede en gong op weg.

Naardien mijn voorneemen was, gelijk ik gezegd heb, de *Oranje-rivier* te leeren kennen, trok ik zeer naauwkeurig langs derzelve boorden en verwijderde 'er mij niet van dan wanneer wij rotsen op den oever vonden, die ons door haare hoogte of steilte noodzaakten eenen omweg te neemen. Na enige dagen trekkens, ontdekten

wij een eiland, waarop ik wenschte te wezen, in hoop van 'er mischien het een of ander nieuw voorwerp te vinden, dat mijne nieuwsgierigheid voedzel konde verschaffen.

Mijne reisgezellen waren niet verlegen hoe zij de rivier over zouden koomen; alle Wilden zijn zeer goede zwemmers. Wat mij belangt, ik gebruikte hetzelfde middel, van welk ik mij voorheen reeds bediend had om de *Olyphant-rivier* over te trekken, dat is te zeggen, dat ik te paerd op eenen boom-stam gong zitten en dat mijne zwemmers, enige trekkende, andere dien voortstuuwende, mij aan den overkant deden aanlanden. Dit middel zou mij bijna het leven gekost hebben toen ik 'er eerst de proef van nam; maar hier had ik zulk eene groote breedte niet overtesteeken en ik was te verre van de zee om iets diergelijks te vreezen te hebben.

Schoon het eiland geen leevend wezen schein te bevatten, waren 'er egter thans verscheiden Rivier-paerden op, die 'er zig verstooken hielden, en om die reden noemde ik het *Hippopotamus-eiland*. Zoo dra wij ons vertoonden, liepen enige deezer dieren, welke wij verschrikten, de rivier in.

Een Hippopotamus kwam dicht voorbij K L A A S henen, die op hem schoot en hem doodde; hij was een jonge; maar de slag van den snaphaan deed

deed andere opspringen en in minder dan eene minuut zag ik meer dan twaalf van allen ouderdom en van verschillende grootte in het water springen en eensklaps verdwijnen. Ik hadd' nooit gedacht dat een dier, zoo log op het land; eene zoo verbaazende faelheid in het water hadde.

Het zou voor mij niet voorzigtig geweest zijn den nacht op het eiland doortebrengen. Ik kende de rivieren van Afrika te wel en vooral de *Oranje-rivier*, die ons in weinige uren met eenen schielijken aanwas konde verrasfchen en doen verdrinken. Na dan enige stukken van ons rivier-paerd afgesneden te hebben, die wij voor ons avondmaal konden braaden, trokken wij den anderen arm der rivier over en gongen den nacht op den regter oever doorbrengen, en verre genoeg van het water om niets van eene overstroming, zoo die mogt gebeuren, te vreezen te hebben.

Ik was voorneemens des anderen daags 's morgens weder op het eiland te koomen; maar bij het opgaan van de zon zagen wij eenen ontzagchelyken troep Olyphanten, die ons van besluit deden veranderen. Daar waren ten minsten honderd van die dieren, en verscheiden hadden slag-tanden, welker schoonheid mijne jagers in grootte verzoeking bragt.

Naardien zij binnen schoot waren, zonden wij

hun enige kogels toe , die hen deden vlugten. Wij vervolgden hen terstond , niet dat wij ons durfden vleiën hen te zullen onderhaalen; maar daar moesten enige gekwetst zijn en wij hoopten dat sommige het mischien doodlijk zouden wesen. Wij zagen indedaad verscheiden sporen van bloed, die ons tot tekenen dienden om hen te vervolgen en welke wij een groot gedeelte van den nacht volgden. Doch de zon eindelijk beginnende te daalen , vreesde ik in het midden van de woestijn door den nacht verrascht te zullen worden en ik begaf mij weder naar de *Oranje-rivier*.

De Wilden zeggen dat die rivier verraaderlijk is en niets is indedaad ook trouwloozter dan derzelver spoedige aanwas. Soms is zij op haar laagst en eensklaps, in minder dan vier en twintig uren , rijst zij tot de grootste hoogte van haare zwaarste overstromingen. Soms duuren haare overstromingen ook zes weken oftwee maanden; hierdoor nu had ik te vreezen en zulks zou, als het mij gebeurd ware, mijne terugkomst aan de legerplaats bij de woning van *SCHOEN-MAAKER*, daar ik mijne wagenen gelaaten had, zeer bezwaarlijk gemaakt hebben.

Ik meende het dan voorzigtigst te zijn hoe eer hoe liever weder naar de rivier te gaan. Wij moesten ons haasten, wijl wij 'er zoo verre af waren, dat,

dat, na de zwaare vermoeienis van een dag loopens, zonder voedsel te gebruiken, een moeijelijk werk wierd. Maar eindelijk kwamen wij aldaar nog voor den donker en des anderendaags gongen wij weder te water om naar het eiland te zwemmen.

Zoo dra wij voet aan land zetteden, gongen wij regt toe regt aan naar den Hippopotamus, met oogmerk om nog enige stukken van denzelven aftefnijden tot ons onderhoud. Op zijn lijk zat een schoone Gier, die met veel gretigheid op zijn vleesch aasde. Nooit had ik eenen zoo grooten gezien en men kan begrijpen hoe blijde ik was. Maar die blijdschap was ook schadelijk voor de juistheid van den schoot, dien ik deed om hem te vellen. Mij al te zeer haastende legde ik slegt aan en kwetste hem slechts ligtlijk.

Schoon hij zig reeds met eene grootte hoeveelheid vleesch had opgevuld, naardien ik, toen ik hem vilde, zes ponden en een half in zijne maag vond, waren egter zijne gulzigheid en honger zoo groot, dat hij, terwijl hij zigt wegtevliegen, nog met zijnen snavel vleesch van zijne prooi afrukke, als of hij dezelve geheel met zig hadde willen wegvoeren.

Aan den anderen kant maakte het gewigt van het vleesch, dat hij verslonden had, hem log en zwaar en liet hem niet toe zijne vlugt zoo gemakkelijk te neemen. Wij hadden den tijd om bij hem

te koomen voor hij opgevlogen was en tragteden hem met de kolven van onze snaphaanen dood te slaan. Hij weerde zig langen tijd met alle mogelijke onverschrokkenheid. Hij beet in onze snaphaanen en sloeg 'er met zijnen snavel op; hij had nog zoo veel kragt dat hij met elken slag yzer van de loopen afbeet. Hij moest egter bezwijken. Ik wierd hem magtig en die aanwinning vergoedde mij, door het groot vermaak, dat zij mij verschaften, zeer rijklijk allen den arbeid en de vermoeienissen, welke mijn tochtjen mij veroorzaakt had.

Deeze Gier, welken ik thans in mijne verzameling bezit, zonder tegenspraak de schoonste van zijn geslacht, maakt eene geheel nieuwe soort uit, die tot heden toe geheel onbekend geweest is. Hij is meer dan drie voeten hoog en heeft agt of negen voeten vlugt. Wat zijne kragt belangt, zoo men over dezelve mag oordeelen uit zijne zenuwen en spieren, moet zij aanmerkelijk geweest zijn; en ik ben overtuigd dat 'er onder alle de roof-vogelen mischien geen is, die sterker is, zelfs niet de befaamde Condor, die door zoo veele reizigers gezien is en van welke alle de beschrijvingen nogtans zoo zeer van elkanderen verschillen, dat zijn aanwezen mij nog twijfelachtig toeschijnt. Het is ten minsten zeer zeker dat hij in geene eene bekende verzameling te vin-

vinden is en dat geen een thans in leven zijnde liefhebber verzeekert hem gezien te hebben; het schijnt dat, naardien elk reiziger van den Condor heeft willen spreken, alle hem gezien hebben; deeze in *Peru*, geene in de Zuid-zee, andere weder in Afrika enz. in kort, men heeft hem overal ontmoet. En BUFFON, zoo schrander in het overeenbrengen van verschillende getuigenissen, herkent hem in elke soort van groote vogelen, van welke de reizigers gesproken hebben, ondanks de geringe overeenkomst, die 'er in hunne beschrijvingen te vinden is (a).

Ik zou gemaklijk ook van eenen Condor hebben kunnen spreken; want ik heb veele groote roof-vogelen gezien en onder die, welke ik medegebragt heb, is meer dan een, welchen ik gemaklijk in het oog van ligtgeloovige geesten voor eenen schaapen-steeler zou hebben kunnen doen doorgaan; maar, wat ook alle degeene zeggen mogen, welke verzeekeren schaapen door vogelen te hebben zien wegvoeren, ik houde staande dat 'er geen bekende vogel is, die een dier van die grootte in zijne klauwen kan opvoeren. Wat daar van zij, ziet hier de beschrijving van mijnen Afrikaanschen vogel, welchen ik niet slechts gezien heb,

(a) BUFFON *Hist. des Oiseaux*, T. I.

heb, maar welken ik medegebragt heb en dien ieder in mijn kabinet heeft kunnen beschouwen.

Zijne vederen, welker tint overal ligt bruin is, hebben op de borst, den buik en de zijden een bijzonder kenmerk, zij zijn ongelijk van lengte, puntig en als een sabel gekromd en zij rijzen regtop, terwijl zij zig van elkanderen scheiden. Deeze vederen zouden als zij dus van een gescheiden zijn, op de gantsche borst de huid laten zien, zoo zij niet geheel met een schoon wit dons bedekt was, dat zeer digt is en dat men gemakkelijk door die regtop staande vederen kan bespeuren.

Een beroemd Natuurkundige heeft geschreven dat „geen een vogelhairtjens aan de oogleden, „noch wenkbraauwen heeft, of dat ten minsten „geen een hair rondom de oogen heeft, gelijk „de viervoetige dieren.” Deeze stelling, als eene algemeene wet van de natuur voorgesteld, is eene dwaaling; niet alleen heeft de vogel, van welken ik spreek, die, maar wij kennen ook nog veele soorten welke dezelve ook hebben, zoodanige zijn over het algemeen alle de rhinoceros-vogels, de secretaris en verscheiden andere roof-vogelen. Behalven deeze hairtjens aan de oogleden heeft deeze Gier nog op de keel stijve zwarte hairen; de geheele kop en een gedeelte van den hals zijn van vederen ontbloot, dat kaal vel, dat roodachtig van kleur is, is, op sommige

Hooping Sculp

DE ORICOU.

ge plaatsfen, met blaauw, paersch en wit getint. Het oor is aan zijnen buitenften omtrek omringd door een verheven vel, dat als eene ronde oor-schulp vormt, welke bij deeze foort, noodzaaklijk het vermogen van te hooren vermeerderen moet. Deeze oor-schulp verlegt zig enige duimen langs den hals naar beneden. Het is dat kenmerk; deeze foort bijzonder eigen, dat mij dezelve den naam van *Oricou* heeft doen geeven; welken ik hem in mijn Vogel-werk laten zal, daar ik eene omftandige beschrijving van hem zal geeven; ik zal hier ondertusfchen eene volmaakte afbeelding van deezen zeldzaamen Gier plaatsfen.

Naardien ik ijverig verlangde mijnen *Oricou* te bereiden, verliet ik het eiland voor het ondergaan van de zon, en kwam den nacht op den flinker oever van de *Oranje-rivier* doorbrengen. Des anderendaags vervolgde ik mijnen weg, terwijl ik altoos langs de rivier bleef trekken.

Uit vrees van gebrek aan voedzel te zullen hebben, hadden wij eene zekere hoeveelheid van onzen Hippopotamus medegenoomen, maar onze voorzorgen waren noodeloos. Naar maate wij den mond van de rivier naderden, vonden wij op dezelve eene ontelbaare menigte hazel-hoenderen, flamingos, pintades, ganzen, eendvogelen en andere verfchillende foorten van vogelen.

Het

Het getal was zelfs zoo groot dat wij geenen voorraad opdedden, 's morgens weinig verlegen zijnde wat wij 's avonds eeten zouden.

Ik vond ook onder alle die vogelen, voor onze keuken bestemd, enige die waerdig waren in mijne verzameling te koomen; deeze bereidde ik op de plaats zelve, en zelfs, om ons niet te veel te belemmeren met menigvuldige pakken, stak ik hen in den buik van mijnen Oricou, die mij dus tot reiszak diende.

De boomen waren vol van eene bijzondere soort van aapen, van welke ik ook gaerne eenen zoude gehad hebben voor mijne verzameling; maar die dieren waren te fijn, en, met alle de listen, die wij te werk stelden, was het ons nooit mogelijk hen nabij genoeg te koomen om hen te schieten.

Wij ontmoeteden op onzen weg drie Hottenrotten, die zeer verwonderd waren ons te zien; een van de drie sprak zeer goed hollandsch, vermits hij zeer langen tijd in de volkplanting gewoond had. Wij vernamen van hun dat wij nog ten minsten vier dagen gaans hadden, voor wij aan den mond der rivier konden koomen, en dat wij groot gevaar liepen van door de Boschjesmannen vermoord te worden, die in die gantsche streek zig in menigte bevonden, dat wij daarenboven, als wij verder kwamen, het dorste land

zouden vinden dat wij ooit gezien hadden. Ik heb die drie mannen altoos verdagt gehouden dat zij zelve onder de Boschjes-mannen behoorden, met welke zij ons bevreesd wilden maaken. Zij hadden zeekerlijk reden om hun best te doen om ons afteraaden verder voort te gaan, wijl zij waarschijnlijk hunne horde aldaar hadden; en wij konden nooit te weeten koomen van waar zij kwamen noch wat hen aldaar gebragt had. Dit is zeker dat de eerste die bespeurd wierd, zig schein te willen verbergen, dat hij zeer verlegen was toen wij hem zagen, en dat het eerst verscheiden minuten daarna was dat wij merkten dat 'er drie waren: alle hadden zij pijlen en elk hunner droeg eene sagaai, welker punt van eene zeer dunne visch-graat gemaakt was en alle hunne pijlen waren vergiftigd. Dit geval gaf enigen agterdogt aan onze kleine bende. Te zwak zijnde om alles te durven braveeren, hielden wij raad, en, alzoo de tijd, welken ik voor ons tochtjen bestemd had, voorbij was, beslooten wij met eenpaarige stemmen langs denzelfden weg weder naar de legerplaats te keeren. Dan alzoo het zeer onvoorzigtig zou geweest zijn op die drie mannen te vertrouwen, welke ons zeer verdagt voorkwamen, noodzaakte ik hen ons te volgen, tot wij dicht bij onze legerplaats zouden zijn. Wij maakten ons dan meester van alle hunne wapenen,

nen, met belofte dat hun geen leed geschieden zoude en dat men hun die alle terug zoude geven. Zij gaven ons die goedschiks over, maar egter niet zonder veel vrees te toonen, en terwijl zij ons verzeekerden dat wij niets te vreezen hadden en dat zij niets kwaads in den zin hadden. Het kwam mij voorzigtigst voor ons, terwijl wij ons hielden als of wij hen geloofden, zoo te gedraagen, uit vrees dat zij verspieters mogten zijn, uitgezonden om van ons getal en onze magt bericht te geeven.

Het speet mij zeer dat ik den mond van de *Oranje-rivier* niet zien zoude, van welken PATERSON, in zijne reisbeschrijving, volgens den Kolonel GORDON de geographische ligging bepaald heeft. Hij bepaalt dezelve op agt en twintig graaden en drie en dertig minuten breedte. Wat deszelfs lengte belangt, die is, zegt de reiziger, *ten naasten bij* dezelfde met die van de *Kaap*.

Ik, die, met GORDON verkeerd hebbende, hem altijd in hetgeen hij deed en bewerkte de naauwgezette naauwkeurigheid heb zien gebruiken, heb, moet ik bekennen, zijnen stijl niet gevonden in dat *ten naasten bij* en ik ben des te meer over die uitdrukking verwonderd geweest omdat dat gewaand *ten naasten bij*, volgens alle de goede kaarten, een verschil van ten minsten

der-

dertig mijlen maakt. Ik geloof dan dat PATERSON zig daar omtrent vergist heeft en dat hij, zig de eigen uitdrukking van den Kolonel niet herinnerende, voor dezelve een onbepaald woord gesteld heeft, dat een misflag is.

Na dat wij onzen gevangenen gezegd hadden dat wij hen, zoo zij zогten te ontsnappen, zonder barmhartigheid dood zouden schieten, keerden wij weder terug naar de legerplaats langs de rivier op, en volkoomen hetzelfde spoor volgende, langs welk wij naar beneden getrokken waren. Terwijl wij voorttrokken scheen de Hottentot uit de volkplanting, van welken ik gesproken heb, zig weder volkoomen gerust te stellen; maar zijne twee makkers toonden veele droefgeestigheid en verlegenheid; in den nacht toen wij rusteden scheenen zij zig wat gerust te stellen, praateden met ons en gaven zig voor *Kleine Namakas* uit, welker taal zij indedaad ook spraken. Dit belettede mij niet op hen te passen; want zij konden zeer wel *Kleine Namakas* en evenwel Boschjesmannen of kwaaddoeners zijn. Ik heb reeds meer dan eens opgemerkt dat de Boschjesmannen over het algemeen landloopers van alle natieën zijn, die, zig vereenigende, te zaamen schoolen om alle reizigers zonder onderscheid te besteelen en te plonderen. Voor wij gingen slaapen, had ik uitdrukkelijk gelast dat een van mijn volk tot midder-

nacht zoude waaken en dat alsdan een ander hem vervangen zoude tot de dag aankwam. KLAAS begon de eerste wagt waarteneemen en wierd door eenen anderen afgelost, die waarschijnlijk in slaap viel; want, bij het aanbreeken van den dageraat begon een van mijn volk te wapen te roepen, dat ons alle deed wakker springen. Hij worstelde met eenen der *Kleine Namakas*, die hem zijnen snaphaan zocht te ontweldigen; maar zoo als wij ons vertoonden, liet hij los en zettede het op een loopen. Zijn makker was reeds weg. Wat den Hottentot belangt, hij wierd vast gehouden; ik liet hem de handen op den rug binden en de beenen zoodanig vast maaken dat hij niet loopen en ons ontsnappen konde. Terwijl wij hem dus boeiden, riep hij uit alle zijne magt zijne twee makkers, die zig wel wagteden van zig weder te vertoonen. Hij betuigde ons dat hij onschuldig was en verzeekerde ons dat hij niets geweten had van den aanslag om te ontsnappen en ons een snaphaan te ontfteelen. Wij hielden ons als of wij hem geloofden; maar ik wagtete mij ondertusfchen wel van hem op zijn woord los te laten; ik beloofde hem egter dat hem geen leed geschieden zoude; maar dat, zoo wij de minste vijandlijkheid ontmoeteden, hij verzeekerd kon zijn dat hij het eerste slagtoffer zou wezen. Naardien dit voorvallen van dien nacht ons klaar deed zien dat wij we-

zen-

zenlijk reden hadden om te vreezen dat wij door de Boschjes-mannen zouden aangetast worden, beslooten wij het geboomte langs de rivier te verlaten en door het open veld te trekken, daar wij, meer in de ruimte zijnde, zoo veel gevaar niet liepen van verrascht te worden; onze geboeide Hottentot belemmerde ons zeer in onzen tocht en, om spoediger voorttetrekken, waren wij genoodzaakt hem de beenen los te laten. De nacht veraschte ons toen wij nog vier mijlen van onze legerplaats waren en, ondanks het verlangen dat wij hadden om hoe eer hoe liever daar te zijn, waren wij egter genoodzaakt stil te houden, want wij waren afgemat van vermoeidheid, doordien wij dien dag ten minsten twaalf mijlen afgelegd hadden door het zand en zonder enige beschutting tegens de hitte van eene brandende zon. Alle nodige voorzorgen genoomen hebbende om onzen gevangene te beletten te ontsnappen, bragten wij eenen gerusten nacht door. Bij het aanbreeken van den dag, niets meer van zijne makkers te vreezen hebbende, naardien wij nu zoo dicht bij de legerplaats waren, liet ik hem slaaken en in vrijheid stellen, terwijl ik hem egter raadde zig nooit meer te laten zien in den omtrek van de plaats daar ik mij bevinden zoude. Wij gongen vervolgens weder op weg en kwamen in de legerplaats terwijl het nog zeer vroeg in den ogtend was.

Ik vond aldaar een *Kaminoukasch* Opperhoofd, een man van jaaren, die 'er met een twintigtal van zijn volk gekoomen was en die mij 'er wagtete om mij te begroeten en om mij eenen leevenden mieren-eeter, dien hij gevangen had, aantebieden. Dit dier, dat zeer moeijelijk te bekoomen en niet gemeen in onze verzamelingen van Natuurlijke Historie is, onthoudt zig onder den grond en jaagt niet dan des nachts. Het leeft, gelijk de Mieren-eeters van *Guajara* en van andere bekende landen, enkel van mieren. Het tast zelfs de witte mieren of hout-luizen in hunne onderaardsche verblijfplaatsen aan en de natuur heeft het aan de voorste en agterste voeten lange, breedte en een weinig gekromde nagelen gegeven, van welke het zig bedient om de gewelven van de witte mieren te openen en te verbreeken en met welke het zig zijn onderaardsch hol graaft.

Zijne tong was zestien duimen lang en geleek in gedaante naar die der andere Mieren-eeters; maar hij verschilde van hun door zijnen kaalen staert (a) en

(a) De staert is niet volkoomen kaal, maar kaal in vergelijking van die der andere Mieren-eeters. Zie mijne *Beknopte Nat. Hist. der zoogende Dieren*, D. I. Pl. IV, Fig. 5., welke figuur uit het werk van BUFFON is overgenoomen, doch waarin ik den staert naar een natuurlijk voorwerp verbeterd heb.

en door het ruuw kort hair waarmede zijn lijf bedekt is. Dit dier, dat zeer vet is, wordt onder de Hottentotten en volkplanters voor een zeer lekker eeten gehouden, waarbij niets te vergelijken is. De *Kaminoukas*, die het gebragt hadden, zeiden hetzelfde, ik wilde 'er dan van proeven, maar vond zulk een sterke muskus smaak, een zoó lelijke mieren-smaak aan hetzelfde, dat ik het stuk, dat ik in den mond had, weder uit moest spuuwen. Dat mij tegenstond was juist hetgeen het voor de Wilden uitmuntend lekker maakte. Naardien dat volk de poppen van mieren met vermaak eet, als zij die vinden, was het ook niet te verwonderen dat het wild hun lekker smaakte, waar in zij dien mieren-smaak proefden.

Men noemt deezen Mieren-eeter in de volkplantingen het *Aard-varken* en de *Kaminoukas* noemen hem *Goep*.

Het zou mij aangenaam geweest zijn het opperhoofd en zijne medgezellen op brandewijn te onthaalen en hun dus mijne erkentenis te toonen voor het geschenk, dat zij mij gedaan hadden. Maar ik heb reeds gezegd dat ik bij mijne terugkomst in de legerplaats aan de *Oranje-rivier*, na een' tocht van vier maanden, mijne vaten, welke ik onder bewaaring van SWANPOEL gelaaten had, bijna ledig gevonden had. Ik had het weinige dat mij van dien drank nog overig bleef, in vier

kruikjens bewaard en ik had het overige aan mijn volk overgelaaten, hun verklaarende dat ik hun geen brandewijn meer zou geeven tot onze aankomst in de volkplantingen, terwijl ik hen meester liet om het zoo als zij wilden te spaaren of op te drinken.

Met deezen geringen voorraad, dien ik nodig had en dien ik voor buitengewoone gelegenheden bewaarde, moest ik mij wel wagten alles in eens ledig te schenken en elken der *Kaminoukas* een glas vol te geeven. Ik onthaalde 'er slechts het Opperhoofd en vier oude mannen, welke ik onder den troep onderscheidde, op, met voorneemen om de andere met een geschenk van snuisterijen schadeloos te stellen; maar toen zag ik, gelijk ik reeds elders verhaald heb, eene daad, die mij met verwondering en aandoening vervulde. Het Opperhoofd, niet willende een vermaak genieten dat hij niet met alle zijne makkers, zijne vrienden en broeders zoude deelen, bewaarde het vogt, dat hij in konde slikken, in zijnen mond. Hij gong het beurt om beurt in den mond der omstanders overgieten en hield niet voor hem dan den smaak. Op zijn voorbeeld deden de vier grijsaarts hetzelfde en door deeze zonderlinge mededeeling kreeg ieder wat en deelde in het geschenk.

Het is voor u, kiesche menschen, lieden van aanzien dat deeze verheven les is. Zij zal u onge-

getwijfeld doen walgen. Uwe zoo zuivere monden, uwe gezalfde lippen zouden die broederlijke mededeeling weigeren. Maar ik, tot schreien toe aangedaan, wierp mij in de armen van dien grijsaart en drukte hem sterk tegens mijn hart.

Ik had op den dag van mijne aankomst in de legerplaats op weg eenea boom gezien, waarin een onzagchelijk groot nest van die vogelen was, welken ik den naam van *Republikeinen* gegeeven heb; en ik had voorgenoomen hem omverre te laten houwen, om het nest te beschouwen en deszelfs maakzel allernaauwkeurigst te onderzoeken. Ik zond enige van mijn volk met een wagen met last om het in mijne legerplaats te brengen. Toen het aangekoomen was, hakte ik het aan stukken met eene bijl en ik zag dat het voornaamste stuk het grondstuk van het nest een vast zamenweefzel was van Boschjes - mans gras zonder iets anders 'er onder, maar zoo dicht en wel in een geweeven, dat het ondoordringbaar voor het regenwater is. Het is met dien kern dat het gebouw begint en daartegens bouwt alsdan elke vogel zijn bijzonder nest; maar zij bouwen geene celletjens dan onder en om dien klomp! De bovenste oppervlakte blijft ledig zonder daarom onnut te zijn. Alzoo zij uitsteekende randen heeft en een weinig schuinsch loopt, dient zij tot afloop van het water en behoedt dus alle de woningen voor den

regen. Men verbeelde zig eenen ontzagchelyken onregelmaatigen klomp, welks top eene soort van dak vormt en welks oppervlakten alle geheel met huisjens bedekt zijn, welke dicht tegens elkanderen aan geplaatst zijn en men zal een vrij juist denkbeeld van die wezenlijk zonderlinge gebouwen hebben.

Elk celletjen heeft drie of vier duimen middellijns, dat wijd genoeg is voor den vogel. Dan naardien alle elkanderen in een zeer groot gedeelte van hunne oppervlakte raaken, schijnen zij op het oog slechts een enkel ligchaam uittemaaken en zij zijn niet van elkanderen onderscheiden dan door eene kleine uitwendige opening, die tot ingang van het nest dient, en die zelfs somtijds aan drie verschillende nesten gemeen is, van welke een in het midden en de twee andere ter zijden geplaatst zijn.

PATERSON heeft in zijne reisbeschrijving van dit voorwerp van natuurlijke historie gesproken; maar zijne aandacht te zeer bezig houdende met die, in welke hij onmiddelijker belang stelde, heeft hij aan dit die oplettendheid niet kunnen besteedden, welke hij aan de andere schonk. Hij zegt dat, dewijl het getal der celletjens vermeerdert naar gelang van het getal der inwooners, de oude *slaapkamers, straaten van gemeenschap, zoogt als eene lijn, worden.*

Het

Het is waar dat, naar maate de republiek zig vermenigvuldigt, de huisjens ook vermenigvuldigen moeten. Maar het is ligt te begrijpen dat, naardien de vergrooting geene plaats kan hebben dan op de oppervlakte, de nieuwe gebouwen noodwendig de oude bedekken en dat deeze laatste noodwendig verlaaten moeten worden.

Al konden deeze zelfs, tegens alle mogelijkheid aan, blijven bestaan, begrijpt men evenwel dat op de diepte, waarin zij geplaatst zouden zijn, de overgrootte wärme, welke 'er door gebrek aan vernieuwing en doortocht van lucht in heerschen zoude, dezelve onbewoonbaar zoude maaken. Maar, dus onnut wordende blijven zij dat zij te vooren waren, dat is, waare nesten, en zij veranderen noch in *slaap-kamers*, noch in *straaten*.

Het groot nest dat ik onderzocht en dat een van de aanmerklijkste was die ik op mijne reis gezien heb, bevattede drie honderd en twintig bewoonde nesten, dat, als men in elk nest een huishouden stelt uit een mannetjen en wijfjen bestaande, eene maatschappij zou uitmaaken van zes honderd en veertig vogelen.

Deeze rekening zou egter niet naauwkeurig zijn. Ik heb hier boven van vogelen gesproken bij welke elk mannetjen voor verscheiden wijfjens dient, omdat de wijfjens veel talrijker zijn dan

de mannetjens. Dezelfde bijzonderheid heeft plaats bij verscheiden andere soorten, zoo in den omtrek van de *Kaap* als in de volkplantingen; maar zij bestaat voornamelijk bij de Republikeinen. Zoo dikwijls ik onder eene vlugt van die vogelen geschoten heb, heb ik altoos driemaal meer wijfjens dan mannetjens geschoten.

Voor het overige hebben die vogelen niets zeer aanmerklijks in hunne pluimaadjen. Zij zijn eenvormig bruin graauw, dat op de zijde door enige zwarte vlekken afgewisfeld wordt en op de keel door eene groote vlek van dezelfde kleur. Het mannetjen is wat grooter dan het wijfjen, maar gelijkt het voor het overige in alle deelen.

Het gebeurt dikwijls dat eene republiek door eene andere verjaagd wordt; dat kan men begrijpen en ik heb reeds gelegenheid gehad optemerkken dat ik eene van hunne steden gezien had die door eenen troep kleine papegaaitjens was ingenoomen.

De vogels, welke deeze overweldigingen begaan, zijn die, welke, gelijk de baardmannetjens, de spechten, de meezen, de papegaaitjens, van welke ik zoo even sprak, in de kragt van hunne bekken, een sterker beledigend wapen hebben, waartegens de zwakke ongelukkige eigenaars niet bestand zijn. Maar nooit ziet men onder die overweldigers andere dan dezulke, welke

ker aart medebrengr in gaten of holle boomen te nestelen, gelijk de soorten, welke ik zoo even heb opgenoemd.

Naardien de Republikein in de volkplantingen niet bekend is, heeft hij ook geen en hollandschen naam. De *Namakas* noemen hem, in hunne taal, *anaguès*, met eene klapping van de tong 'er voor.

Het was nu vijf weeken geleden zedert ik mij in de hut van *SCHOENMAAKER* had nedergezet. Ik verliet haar eindelijk, om naar eene horde van *Kleine Namakas* te trekken, vijf mijlen van onze legerplaats; men bereidde 'er zig tot eene groote jagt op springbok-gazellen. Het Opperhoofd nodigde ons om die bijtewoonen, niet twijfelende of wij zouden met onze wapenen veel toebrengen om die jagt wel te doen gelukken. Ik nam het met vermaak aan, zoo om hun dienst te doen als ook om getuige te zijn van eene klop-jagt van dat slag als waarvan ik reeds elders gelegenheid gehad heb te spreken. Deeze konde mij mischien weder nieuwe bijzonderheden en andere middelen vertoonen; de jagt wierd tot 's anderendaags uitgesteld. Alle, mannen, vrouwen en kinderen waren zij bezig en werkten met ijver aan de toebereidzelen.

Aan den uitgang van eene engte, die door twee heuvelen gevormd wierd, had men twee reiën paalen geplant, welke aan dezelve eindigden en die,

die, eerst dicht bij malkanderen geplaatst zijnde, als de boomen aan eene laan, zig ongevoelig meer en meer verwijderden, naar maate zij verder liepen en eindelijk van verre in de vlakke verdweenen. De paalen waren drie voeten hoog en ter wederzijde liep een riem, waaraan, van afstand tot afstand, struis-vederen hingen; deeze riem of dat touw, dat van den eenen paal na den anderen liep, was boven aan dezelve vast gemaakt.

Maar naardien het niet mogelijk zou geweest zijn zig riemen genoeg te bezorgen, voor die onmeetlijke lengte van deeze dubbele rei, had men in plaats van dezelve, ter plaatse daar zij ontbraken, de paalen met bosfen struis-vederen, vleugelen van vogelen, einden van staerten, stukken van vellen en zelfs geheele krossen behangen, in een woord met alles wat men geschikt rekende om het wild te verschrikken.

De valstrik begon aan de opening van de engte zelve; daar had men een twintigtal kuilen op de wijze van een dambord gegraven van tien voeten diepte en zes of zeven voeten breedte en van boven zoodanig bedekt dat zij geheel verborgen waren, maar ook zoo ligt dat de minste zwaarte het dekzel moest doen instorten. De jacht bestond in de gazellen tusfchen de twee reiën paalen te jaagen; als zij eens daar binnen waren, dreef men hen natuurlijk in de engte, daar de kuilen ge-
maakt

maakt waren. Die welke 'er over sprongen zonder 'er in te storten , vervielen in verschillende hinderlaagen, daar het volk van de horde op hen wagtete, op den buik liggende, om hen met pijlen te schieten zoo dra zij uit de engte kwamen.

Men besteedde den geheelen dag om den toefstel, dien ik beschreven heb, op de plaats te brengen en optezetten en des anderendaags 's morgens ten drie uuren gongen wij op weg naar de verzamel-plaats. Naardien zij verre afgelegen was, kwamen wij 'er met het aanbreeken van den dag. Ik zat te paerd, gelijk ook K L A A S, en ik was gevolgd van enige van mijne jagers en van alle mijne honden gekoppeld. Wat de Wilden van de horde belangt, verscheiden hunner voegden zig bij mijne bende en de andere gongen zig langs de paalen versteeken om de gazellen te beletten 'er over te springen.

Met het opgaan van de zon zagen wij, eene halve mijl van ons, eenen zeer grooten troep springbokken die door eene bende Wilden gejaagd wierd. Ik liet mijn volk naderen en zig ter zijde uitbreiden, om hen ongevoelig te noodzaaken tusfchen de paalen inteloopen. Welhaast waren wij zeer dicht bij dezelve; toen begonnen wij hen nog meer te jaagen. Toen ik eindelijk zag dat die, welke aan het hoofd waren, reeds in den trechter liepen, vielen K L A A S en ik met losfen teugel

gel op de agterhoede, met een groot geschreeuw en onder het affchieten van onze fnapphaanen en onze pistoolen, terwijl mijne bende ons hielp door het affchieten van de hunne en de andere door het groot gejoel dat zij maakten.

Dat gedruis was het sein voor de Wilden, die bij de paalen verftooken zaten. Alle ftonden zij op al fchreeuwende en toen wierd het gedruis vreeslijk. De dieren verfchrikt en van alle kanten gedrongen, drongen in eene kolom voort en vlugteden in eene wanorde die waarlijk vermaaklijk was.

Nieuwsgierig om te weten wat 'er aan het hoofd en bij de kuilen toeging, liep ik 'er naar toe. Ik verwagtede dezelve weldra gevuld te zien en 'er de gazellen met hoopen in te zien ftorten; maar ik bedroog mij. Die dieren zijn zeer fijn. De eerfte waren alleen in den ftrik gevallen. De andere vermijdden denzelven zoo dra zij dien zagen, en fprongen 'er over.

Geduurende meer dan een half uur dat zij voorbijtrokken, hield dat fpringen geen' oogenblik op en nooit heb ik zulk een fchouwfpel gezien als die duizenden vlugtelingen, die als de wind liepen en van welke de helft in de lucht was.

Daar wierd een zeker getal door onze kogels gedood, enige wierden door onze honden dood gebeten, andere door het gedrang gefmoord; maar men
vond

vond 'er niet meer dan zeven en dertig in de kuilen en nog waren de meeste in de eerste gaten. Ook hadden de *Namakas* verscheiden met hunne vergiftige pijlen gewond en schoon deeze met de andere gevlugt waren, vleiden zij zig dat zij die weldra weder zouden vinden.

Deeze jagt kwam mij voor niet gelukkig geweest te zijn. Ik hield die zelfs voor slegt, aangezien de toebereidzelen, welke zij vereischt had en de ontzagchelijke menigte wild, dat wij gezien hadden. Men verzeekerde mij, daarentegens dat zij wonderbaarlijk gelukkig was en dat men bij menschen geheugen niet wist eene zoo goede jagt gehad te hebben.

Men beschouwde het gewoonlijk als een geluk als men een dozijn gazellen had; dikwijls zelfs had men het verdriet maar eene enkele te vangen en dit gebeurde als de troep niet groot was, of als het getal der kloppers en schreeuwens te klein zijnde, de dieren, minder verschrikt, ook met minder overhaasting vlooden. Dan viel slechts de eerste in den kuil; de andere, door zinnen val gewaarschuwde, sprongen 'er over. Ik had ook indedaad de waarheid van deeze aanmerking bespeurd en men besloot 'er uit dat, zoo wij eene goede jagt gehad hadden, zulks alleen aan mijn kruid en lood en aan mijne honden was toefschrijven.

Nu moesten wij ons wild naar de kraal voeren. Maar de dag te verre verlopen zijnde, beflooten wij die vervoering tot den volgenden dag uitstellen en den nacht op het slagveld doortebrengen. Men zond egter om de osfen. Zij kwamen met het aanbreeken van den dag bij ons en wij trokken in triomph met de vrugten van onze jagt weder naar de horde.

De jagt had egter genoeg opgeleverd dat elk gezin 'er genoeg mede konde neemen. Men deelde het Wild in gelijke portieën voor elk. Een ander gedeelte wierd tot feesten gebruikt en de horde voegde 'er zelfs verscheiden vette schaapen bij; want bij de Wilden is 'er nooit een goed onthaal, als 'er geen vet en vooral schaapenvet is. Het feest eindigde met dansen, dat den geheelen nacht duurde en men scheidde niet voor de zon opging.

Terwijl ieder zig gereed maakte om te gaan slaapen, nam ik afscheid van mijne gastheeren en rigtte mijne koers door de lange *Springbokkenvalei*. Deze valei had geen naam; maar ik gaf haar dezen, ter oorzaake van eenen ontzagchelyken troep van die dieren, welken ik 'er vond en die nog talrijker was dan enige dergeene, welke ik tot nog toe gezien had. Ik zou niet vreezen bij vergrooting te spreken als ik zeg dat hij uit zestig of tagtig duizend stuks bestond. In een
woord,

woord, onze geheele dag wierd besteed om zeven mijlen afteleggen en, geduurende die zeven mijlen, zagen wij overal, ter zijden van ons en voor ons niet dan springbokken. Zij scheenen de geheele valei te vervullen en ons den doortocht te stoppen.

Wij hadden dien dag slechts zeven mijlen afgelegd; des anderendaags konden wij slechts drie mijlen in den voormiddag vorderen; maar het was om eene andere reden. Een van mijne wagenen viel op eene moeilijke plaats omverre. De disfel was gebrooken en drie van de spaaken van de agterwielen aan stukken, en tot overmaat van ongeluk, kon men denzelven niet overeind zetten dan naar dien geheel ontlaaden te hebben.

Het viel mij gemakkelijk een anderen disfel aan den wagen te maaken; ik had onder elken wagen nog eenen in voorraad. Doch naardien de spaaken van het wiel niet zoo gereedlijk konden gemaakt worden en de plaats niet gemakkelijk was voor dat werk, stelde ik het tot des anderen daags uit. Men stak enige takken in de gebrooken spaaken om dezelve te stutten. Men verlightede den wagen door hetgeen te zwaar was op de twee andere te verdeelen en in dien staat konden wij nog vier mijlen trekken en aan den oever van eene rivier koomen, die ons eene legerplaats verschafte, gunstig om aldaar te vertoeven en onzen

wagen te maaken. Het was de twaalfde July, een voor mij aanmerkenswaardige dag, dien ik nooit vergeeten zal, omdat ik op denzelfen in eene ziekte verviel, die mij bijna het leven zou gekost hebben; maar ook een dag, die mijn hart dierbaar is en dien ik mij altoos met het aangenaamst genoeg herinneren zal, omdat hij mij het vermaak verschafte van eene goede daad te verrigten en een huisgezin gelukkig te maaken.

Ik was daar gekoomen met eene ongesteldheid, huivering en eene groote zwaarte in het hoofd. Maar deeze verschijnzelen maakten mij geenzints verlegen. Ik schreef die toe aan de zwaare vermoeyensfen, welke mij mijn tochtjen naar den mond van de *Oranje-rivier* veroorzaakt had en zelfs aan die van mijne laatste jagt. In dat denkbeeld onderstellende dat ik niet dan rust nodig had, had ik mij in mijnen wagen te rusten gelegd en wagtte daar den slaap, dien ik niet vatten kon.

Geduurende dien tijd liet KLAAS mijne tent opzetten. Maar terwijl hij 'er aan werkte, zag hij van verre een rijdtuig aankoomen, dat ons scheen te naderen en hij kwam mij in aller ijl dit goed nieuws aankondigen. Het was meer dan een jaar geleden dat ik geene brieven van de *Kaap* ontvangen had. Ik wist volstrekt niet wat 'er zedert mijn vertrek was voorgevallen en mogelijk konden die vreemdelingen mij 'er van onderrigten.

Dit

Dit denkbeeld deed mij mijne ongesteldheid vergeeten. Ik sprong van mijn bed en liep de reizigers te gemoet.

Hun wagen wierd door tien osfen getrokken en door vijf Hottentotten geleid. Zij wierden gevolgd door drie magere koeijen en enige schaa-pen. Zij waren vier in getal, een man, eene vrouw en twee kinderen; maar menschen, wa-gens, dieren alles kondigde de diepste armoede aan en de meesters zelve droegen 'er de tekenen van op de klederen, waarmede zij gekleed waren.

Op dit gezigt bevond ik mij tegens wil en dank ontroerd. Zij daarentegen toonden, toen zij mij zagen, de grootste blijdschap. Hunne oogen, hun gelaat, hunne gebaerden kondigden het mij aan. De man en vrouw konden mij vooral hun genoegen niet genoeg uitdrukken. Volgens hun zeggen was het voor hun het grootste geluk dat zij mij ontmoet hadden en zij hielden dien dag voor den gelukkigsten van hun leven.

Naardien ik hen nimmer ergens ontmoet had, kon ik niet begrijpen van waar die blijdschap kwame, die zulk eene strijdigheid vormde met hun gescheurd gewaad en hunne armoede. Ik was zeer begeerig om 'er de oorzaak van te weeten en egter kon ik hen niet ondervraagen, noch mijne nieuwsgierigheid voldoen dan toen wij in de légerplaats gekoomen waren en toen hun wa-

gen naast den mijnen gezet was. Toen bragt ik hen in mijne tent en bood hun ververschingen aan, die zij aannamen en wij traden in gesprek.

De man, in Afrika geboren, gelijk ook zijne vrouw uit dat waerelddeel geboortig was, was een van die onbestendige menschen zonder karakter, van welke men dagelijks zoo veele voorbeelden vindt, die, op de rust en de gemakken des levens gezet, maar lui van aart, niets meer wenschen dan spoedig rijk te worden, om hoe eer hoe liever een stil en genoeglijk leven te leiden. Deeze, geen kans ziende om in de volkplanting zoo haastig fortuin te maaken als hij wenschte en hoorende spreken van het vermogen, dat sommige bij de *Namakas* gewonnen hadden, had in zijn hoofd gekregen ook naar dat land te gaan, zig vleierende daar te zullen vinden dat hij t'huis niet krijgen kon en niet begrijpende dat de fortuin overal is daar werkzaamheid, nijverheid en verstand gevonden worden en dat zij ook nergens is dan daar en deeze hoedanigheden waren, naar het mij toefcheen, de zijne niet. Hij had langen tijd wonderen hooren verhaalen van het land der *Namakas* en men had hem geraaden zig in dat gewaand paradijs te gaan nederzetten, daar alle de schatten en de kostbaarste voortbrengzelen der aarde op hem wagteden.

Het is waar, verscheiden menschen hadden
hem,

hem, terwijl zij hem alle de verdigtzelen, die men omtrent dat schoon land, daar zoo veele goud-mijnen waren, verhaalde, bevestigden, ook te gelijker tijd afgeschrikt door de menigvuldige hinderpaalen, welke hij moest staat maaken te zullen ontmoeten. Zij hadden hem gesproken van Boschjes-mannen, van tijgers, van leeuwen, van allerlei soorten van wilde dieren en deeze waren het, zeiden zij, die de volkplanters beletteden zig aldaar neder te zetten.

Deeze man had enigen tijd geschenen te wankelen door alle deeze verdichte schrik-beelden. Maar de zugt naar goud had eindelijk de overhand behouden, en zoo goed als verzeekerd zijnde dat hij van dat metaal zou vinden, was hij tot hier toe gereisd; hij had vijf ellendige Hottentotten in zijn gevolg.

Hij had in de volkplanting van mij hooren spreken en hij had gehoord dat ik de streek van de *Oranje-rivier* doorkruisd had. Hij had dan vernoomen welken weg ik gereisd was en had zijnen tocht zoo gerigt dat hij mij ontmoeten moest. Het geval had hem boven zijne verwagting begunstigd en van daar kwam die groote blijdschap welke hij getoond had, toen hij mij gezien had.

Men begrijpt ligt dat zijn gesprek bijna enkel liep over dat beloofde land, naar welk hij zijne

schreden wendde, over die wonderbaarlijke streek daar hij overal met volle handen langs de rotsen en in de rivier goud, zilver en robijnen zou opraapen. Hij sprak niet dan met verrukking van die ingebeelde schatten, zonder twijfel vast geloovende dat mijne wagenen 'er mede beladen waren, moest hij ook verwagten dat ik de gediensfigheid wel zoude hebben hem te zeggen waar ter plaatse ik die gevonden had en waarlijk zoo dra hij mij zag, had hij daar staat op gemaakt.

Ik liet hem alle de zotheden, met welke zijne inbeelding hem gekitteld had, op zijn gemak uitpraaten. Ik kon niet van mij verkrijgen hem te stooren. Het kostede mij zelfs veel zijne oogen te openen en zijne hoop te doen vervliegen, die, hoe dwaas en hersfenschimmig ook, hem gelukkig maakte. Zijne beguicheling te verdrijven en hem de waarheid te zeggen was hem bedroeven, en evenwel moest ik hem de waarheid wel zeggen. Ik liet mij dan alle de monsters van mineraalen, alle de steenen en stukken gekleurd kristal haalen, welke ik en mijn volk opgeraapt hadden, en hem die gewaande schatten toonende, van welke hij zelf den aart kon zien en de waarde kon schatten, zie daar, zeide ik, wat gij zult vinden.

Deeze vertooning was voor de twee echtgenooten een donderslag. Zij overzagen de ver-
schil-

schillende zelfstandigheden, welke ik hun toonde, en keeken elkanderen vervolgens aan met een gelaat van ontsteltenis en neêrslagtigheid, welke men zig ligter verbeelden dan beschrijven kan. Ondanks hunne overtuiging scheenen zij egter somwijlen twijfelachtig en onbestemd wat zij gelooven moesten. Dat ik hun geen gereed gemunt geld vertoonde daar volgde nog niet uit dat men niet zoude kunnen vinden waarmede het te munten; deeze beguicheling sloop elk' oogenblik weder in hunne ziel. Zij wierpen mij het eenstemmig getuigenis der volkplanters tegens en die volstandige overleveringen van tagtig jaaren. Maar wel dra viel de sluier weder af en dat zij zagen leerde hen eindelijk wat zij gelooven moesten van hetgeen men hun gezegd had.

Hen nog langer in die verlegenheid te laten zou eene wezenlijke wreedheid van mij geweest zijn. Reeds vertoonde zig op hun gelaat de moedeloosheid en de diepe droefheid die 'er in hunne zielen heerschte. Ik had hunne hoop omverre gesmeten. Tot hun ongeluk waren zij maar al te wel overtuigd. Ik meende dat het tijd was hunnen moed weder optebeuren en hun redelijke ontwerpen in plaats van dwaaze harsfenschimmen inteboezemen.

De onweetende bedriegen, in hunne verhalen, even zeer omtrent het goede als omtrent het

kwaade, omdat zij, het een noch het ander kun-
nende waardeeren, beiden vergrooten. Toen
men deezen echtgenooten van ingebeelde schat-
ten gesprooken had, had men hen ook tegelijk
door even min gegronde schrikbeelden en gevaar-
ren verschrikt. Ik moest dan vooral hunne vrees
verdrijven en, zonder hen te bedriegen omtrent
het land naar hetwelk zij gongen, hun hetzelfde
ten minsten zoodanig vertoonen als het was.

Naardien ik hun nu niets verhaalen kon dan
hetgeen ik met eigen oogen gezien had, was mijn
getuigenis geschikt om hun enig vertrouwen inte-
boezemen. Ik deed hun een beknopt verhaal van
hetgeen mij aanmerkenswaerdigst gebeurd was in
de verschillende streeken van het land; ik stelde
hun naauwkeuriglijk en het goed en het kwaad
voor, zonder van het een noch van het ander iets
te verbergen. Ik noopte hen die dwaaze en hers-
fenschimmige denkbeelden, waarmede men hun-
ne geldgierigheid verlokt had, te laten vaaren en
ik zeide hun dat zij, als zij, in plaats van hunnen
tijd te verliezen met in het land goud en gesteent-
en te zoeken, die 'er niet waren, zig 'er wilden
ter neder zetten en eene boerderij oprigten, het
hun gemaklijk zoude vallen hunne kinderen opte-
voeden en in eenen gelukkigen en stillen over-
vloed te leeven.

Men had hun veel vooroordeel tegens de Wil-
den

den ingeboezemd. Ik onderrigtete hen beter; en, mijzelven tot voorbeeld neemende, zeide ik hun hoe veel dienst zij van dat volk konden trekken, als zij, gelijk ik, vriendschap met hun wilden maaken, hen door het bewijzen van enige diensten voorinneemen en een gedrag houden dat mij zoo wel gelukt was. Eindelijk deed ik hun eene bekentenis die zeer slegt met hunne denbeelden strookte; ik waarschuuwde hen, schoon met weêrzin, dat zij den omgang met zekere Blanken vermijden moesten, welke zij in hunne nabuurschap vinden zouden. Deeze waren, naar mijn inzien, hunne waare vijanden, de eenigste die zij te vreezen hadden en welke zij gestadig zouden moeten wantrouwen.

Zoo lang ik sprak, had de vrouw haare oogen aandachtig op mij geslaagen gehouden en ik zag aan alle de trekken van haar gelaat welken diepen indruk ik op haar maakte. Ondertusfchen kwamen de groote eerbied en hooge achting, welke zij voor haaren man had, van tijd tot tijd deeze gewaarwordingen flooren. Zij zocht in zijne oogen te leezen wat hij dagt om daar uit op te maaken wat zij zelve denken moest. Zag zij bij hem de uitdrukking van hoop of blijdschap, aanstonds ontlook haar gezicht ook; nam hij een peinzend en ongerust gelaat aan, dan veranderde het haar insgelijks en zij toonden zig ook verlegen.

gen. Zoo veel liefde voor zoo veel armoede maakte mij haare verkleefdheid eerbiedwaardig.

Mijne redenen scheenen hem te overtuigen; hij bekende dat, als men goud begeert, het zekerer is zig de moeite te geeven het door zijnen arbeid te maaken dan het gereed gemaakt te willen vinden. Maar eene groote zwaarigheid wederhield hem; zijne armoede.

Wat zou 'er van hem, arm, zonder enige steun of hulp zijnde, worden in de woeste onbebouwde wildernis, waarin hij zig gong begeeven. Welke hoop was 'er dat hij, geene waaren bij zig hebbende, vriendschap zoude kunnen maaken en gemeenschap houden met de horden van zijne nabuurschap? Hoe, eindelijk, zonder gereedschap, zonder werktuigen, zonder huisraad, zonder bouwstoffen, zonder mond-kost, in een woord, aan alles gebrek hebbende, eene levenswijs aangevangen en eene boerderij ondernoomen, tot welke hij zig geenzints voorbereid had? Het voornaamste huisraad van dat zwervend huishouden bestond in eenen vrij slegten snaphaan en een kistjen van twee voeten in het vierkant, dat alle de klederen van dat reizend huisgezin bevattede.

Een goede raad, in eene gunstige omstandigheid gegeven, heeft zekerlijk zijne nuttigheid; maar de ongelukkige hebben meer dan raad nodig. Dit zeide ik tot mijzelven en in gevolge
van

van dat, om deeze pelgrims een blijk te geeven van het belang dat ik in hun lot nam, deed ik hun eene beschrijving van dat kluisjen van **SCHOEN-MAAKER**, waarin ik enige weeken zoo aangenaam had doorgebracht. Ik sprak hun ook van de valei en van het bekoorlijk boschjen, waarin het lag. Ik vergat noch de fraaie bron, die bij het huis vlietede, noch het tuintjen, waarin nog enige **Europische moes-groenten** waren, noch de nabijheid van die rivier, die tegelijk en het vermaak van de visfcherij en het voordeel van de hippopotamus-jagt zoude opleveren. In kort, schoon dit aangenaam landgoed mij niet toebehoorde, en ik 'er geen recht op had, nam ik eger op mij hun hetzelfde aantebieden, en ik nodigde hen 'er bezit van te neemen, hun verzeekerende dat zij 'er nooit ontrust zouden worden.

Mijn voorneemen was ook indedaad **SCHOEN-MAAKER** er van te spreken en ik vreesde niet dat hij het mij kwalijk zoude neemen. Ook was ik voorneemens, bij mijne aankomst aan de *Kaap*, de vriendschap, welke **SERRURIER** en **GORDON** voor mij hadden, waarteneemen om hem zijn *pardon* te doen verkrijgen. Ik heb mij in die hoop niet bedrogen gevonden. Ik heb reeds gezegd dat het mij gelukt was en dat ik de volkplantingen een' eerlijk' man had terug bezorgd, die zedert een zeer gelukkig landbouwer geworden is.

De

De twee echtgenooten namen mijne aanbieding aan met die betuiging van erkentenis, welke een gewigtige dienst gevoelige zielen inboezemt. Het viel hun gemaklijk in de valei en aan het huis van SCHOENMAAKER te koomen, als zij slechts het spoor van de wielen van mijnen wagen volgden.

Alle deeze gesprekken en ophelderingen hadden een gedeelte van mijnen avond weggenomen. Voor wij scheidden liet ik den reizigers thee en koffij toedienen; zij verlieten mij om te gaan rusten; maar toen zij van mij af gingen, straalde 'er eene vreugd uit hun gelaat, die mij, moet ik bekennen, diep ontroerde.

Wat mij belangt, ik gong mij op nieuw op mijn matras in mijnen wagen werpen. Mijne hoofd-pijn en ongemaklijkheid waren veel erger geworden. Ik kon den gantschen nacht niet slaapen. Doch, schoon de oorzaak van mijne slaaploosheid mij ongerust moest maaken, bedroog ik mijzelven egter nog en ik schreef die toe aan de groote ontroering, welke mij dit zonderling voorval veroorzaakt had.

Des anderen daags 's morgens kwamen mij de twee echtgenooten zeggen dat zij, nog meer bevestigd dan den voorigen dag in het voorneemen, waarin zij waren van mijn voorstel aanteneemen, zig gereed gingen maaken om te vertrekken. Ik, om alles toetebrengeu wat ik geschikt oordeelde om

om hun welzijn te bevorderen, gaf hun enige onderrigtingen omtrent de volks-benden van het land en van het nut, dat zij van dezelve zouden kunnen trekken om hunnen toestand te verbeteren.

Voorneemens zijnde zijn lot zoo aangenaam te maaken als in mijn vermogen was, wilde ik hem eenen kleinen voorraad schenken van dingen, die hem in zijnen nieuwen stand noodzaaklijk of ten minsten nuttig zouden worden. Ik had nog eene zekere hoeveelheid gezouten vleesch overig en voornamelijk van den laatsten hippopotamus. Ik liet 'er eenen lederen zak mede vullen, dien men op zijnen wagen bragt. Ik voegde 'er eenen voorraad van snuisterijen bij, koperdraad voor arm-ringen, spijkers, kruid, lood, in een woord, alles wat ik in staat rekende zijne genietingen, zijne veiligheid, zijne middelen van koophandel en ruiling te vermeerderen. Ik gaf hem, eindelijk, vier schaapen, eene geit die in kort jongen moest werpen, eenen haan en eene hen en den jongsten van mijne honden.

Die goede lieden wisten niet hoe mij hunne erkentenis te betuigen: „Ik verlaat u” zeide mij de man, „en ik zal u mischien nooit weder-
„zien. Maar ik zal, zoo lang ik leef, aan u
„denken en uwen naam zegenen. Ik gong mij
„blootstellen om van wanhoop en honger te
„ver-

„ vergaan en gij hebt mij op den rand des af-
 „ gronds wederhouden. Ik was zonder midde-
 „ len en gij hebt mij gelukkig gemaakt. Geze-
 „ gend zij de dag, op welken ik u ontmoet heb!
 „ Ik zal alle jaaren op deeze zelfde plaats koo-
 „ men, aan den oever van deeze zelfde rivier,
 „ om dien dag met mijn gezin te vieren, voor u
 „ te bidden en mij zulk eene groote weldaad te
 „ herinneren”.

Ik had in Afrika die kleine rivier, aan welke ik gelegerd was, toen mij deeze volkplanter ontmoetede, den naam van *Ontmoeting-rivier* gegeven; maar in Europa heb ik dien in *La Borde-rivier* veranderd, naar den naam van den aardrijkskundige, die zoo veele moeite genoomen heeft om de kaart van mijne reizen te volmaaken, een zwak blijk van erkenenis dat ik eenen vriend gaf op hetzelfde tijdstip dat horden van beschaafde rovers hem vermoordden op hoopen lijken opgeofferd aan al wat veraehtlijkst is door al wat laaghartigst is (a).

Ter-

(a) LA BORDE is door het Revolutionair gerichtshof ter dood veroordeeld als *fermier général*, alſchoon hij slechts den tijtel van dat ampt had en het nooit bediend had; hij was zeer kundig in de theorie der toonkonst en een goed aardrijkskundige.

VERTAALER,

Terwijl men de osfen van het gezin voor den wagen zettede, liet ik de mijne ook aanspannen. Mijne pijnen verzwaarden van uur tot uur. Zij hadden mij reeds zeer verzwakt en ik begon 'er mij ongerust over te maaken. Wat gedaan als ik van eene zwaare ziekte aangetast wierd? Daar bleef mij maar een middel overig, dat van, als het mogelijk was, naar de volkplantingen te trekken voor zij zig verklaarde.

Ik liet dan terstond opbreeken en, te zwak zijnde om te paard te zitten, gong ik in mijnen wagen leggen. Maar het was mij niet mogelijk het stooten van het rijdtuig te verdraagen. Mijne hoofdpijn was zoo geweldig en het schokken deed mij zoo veel lijden, dat ik uit den wagen moest klimmen en, hoe zwak ik was, een van mijne paerden berijden. Dus kwam ik aan de *Kausfi*, bij den stroom, die, in dat gebergte ontstaande, denzelfden naam als hetzelfde draagt.

Ik verlangde afstijgen om te kunnen gaan leggen. De vermoeienis van de reis en de hitte van den dag hadden mijnen staat nog verergerd. Ik had eene brandende koorts en eene zwaare pijn in de keel, die ik eerst voor eene zeere keel hield, maar die in den nacht door de ontsteeking van den flokdarm en de zwelling der amandeklieren, eene geweldige keel-ontsteeking wierd.

Ik hield mij voor verloren. Deeze ziekte is in

Af-

Afrika bijna altijd doodlijk; maar behalven dat zij aldaar veel pijnlijker is dan in Europa, sleept en duurt zij ook veel langer. Wat gedaan in deeze verschriklijke omstandigheden? Ik, die, geene kundigheden in de geneeskunst hebbende, mij ook verstookten vond van de middelen, welke de volkplanters in die gevallen gebruiken.

Mijne Hottentotten, die van alle ziekten slechts eene maaken en die gevolglijk voor alle maar een eenig geneesmiddel kennen, wilden het ook voor mij te werk stellen. Het bestond in doeken in warme melk te doopen en mij die zoo heet om den hals te leggen. Dat middel, dat voor hun het algemeen geneesmiddel is, wierd mij drie dagen lang toegediend. Ik had drie dagen lang de gedienschtigheid van mij dus te laten branden; maar eindelijk, te vergeefs gekweld en smerten aangedaan zijnde, liet ik dat pijnlijk middel vaaren en gaf mijzelyen aan de natuur over.

Mijn toestand was droevig geworden. Ik kon niets meer inslikken dan enige droppelen zeer slappe thee en nog geschiedde dit met veel moeite. Mijne tong en keel zwollen zoodanig, dat ik niet meer dan door tekenen sprak. Eindelijk wierd mijne ademhaaling zoo bezwaarlijk en zoo belemmerd, ik heigde zoo sterk, dat ik allen oogenblik meende te zullen stikken.

De ongerustheid was algemeen onder mijn
volk.

volk. KLAAS en SWANEPOEL kwamen alleen in mijne tent en pasten mij beurtelings op. Als een van beiden bij mij kwam, zag ik terstond alle de hoofden aan den ingang van mijne tent op een hoopjen zig zoo verre zij konden vooruit strekken om in de oogen en het gelaat van mijne oppassers te leezen wat 'er te hoopen of te vreezen ware.

Waarlijk, zoo 'er een oogenblik in mijn leven geweest is, waarop ik gedacht heb nabij mijn eind te zijn, was het nu. Het was dan dus dat twee zulke lange, zoo moeilijke, zoo gevaarlijke reizen zouden eindigen! Ik was buiten staat om te spreken en bevelen omtrent mijne verzamelingen te geeven, hoe zou het dan gaan met de vrugt van zoo veel zweet en vermoeienissen?

Zoo de koorts, die mij verslond, nog met ijling verzeld ware geweest! als ik nog de kennis van mijnen toestand verloren hadde en die droevige ongerustheid, die 'er uit volgde! Maar tot mijn ongeluk was ik volkoomen bij mijne kennis; ik zag den dood met langzaame schreden naderen en gevoelde 'er alle de ijslijkheid van.

Het was nu bijna agt dagen dat ik mijzelven opgegeeven had, toen SWANEPOEL mij kwam zeggen dat enige *Kleine Namakas* van eene nabuurige horde gekoomen waren. Die goede Wilden hadden mijne ziekte vernoomen en uit die

vriendschap welke ik het geluk gehad had hunne natie in te boezemen, kwamen zij zig aanbieden om mij te geneezen en mij een middel voortestellen, voor welks heilzaamen uitflag zij instonden, zoo zij zeiden, als ik mij op hen wilde verlaten.

Kan een stervende in zoodanige omstandigheden met onverschilligheid de stem aanhooren, die hem het leven aankondigt? En als men mij vergift aangeboden hadd', mijn lijden duurde zoo lang, het was zoo ondraaglijk geworden, dat ik het uit moedeloosheid en om het te eindigen aanfonds zoude ingenoomen hebben. Ik gaf een teken dat ik in het middel bewilligde en mijne geneesheeren gongen het klaar maaken.

Het was ook een uitwendig heet middel; maar dit, in plaats van uit melk te bestaan als het eerste, was met een zeker kruid gemaakt en behalven dat men eene pap van dezelve oplegde, moest ik ook nog met het sap van de plant gorgelen. Ik was vooringenoomen tegens die warme doeken, die ik op nieuw om mijnen hals moest leggen en toen ik KLAAS wederom deeze zag brengen, gevoelde ik, ik beken het, enigen weérzin. Maar de gorgel-drink had zulk een aangenaamen reuk, de smaak was zoo balsmachting en geurig, de natuur scheen dien schielijk in mij met zoo veel genoegen te begeeren, dat het een middel mij her ander deed aanneemen.

Mer

Men ververschte de pap verscheiden maalen in den nacht. Ik herhaalde het gorgelen nog meermaalen. Eindelijk toen de dag aankwam, was het niet zonder eene groote blijdschap dat ik mij verligt gevoelde. Ik haalde reeds met meer gemak adem. — De zwelling en ontsteeking van den flokdarm waren verminderd. Ik wierd van uur toe uur beter; eindelijk kon ik slikken en toen liet mijn Esculaap mij zeggen dat ik koude melk moest neemen.

Volgens mijne Europische vooroordeelen was het een zeer vreemd middel koude melk te gebruiken in eene aanhoudende koorts. Maar wat vermogten vooroordeelen tegens een vertrouwen op de ondervinding gegrond? Ik gaf mij blindling aan de zorg van mijnen geneesmeester over, en ik vond 'er mij wel bij.

Den derden dag van deeze behandeling gevoelde ik mij reeds beter. Geene keel-ontsteeking, geene koorts meer, geene zwelling, geene toeknijping van de keel. Daar bleef mij van mijne ziekte niet overig dan eene groote zwakheid, die, mij niet belettende te gevoelen dat ik buiten gevaar was, mij tegelijk liet gevoelen welke verplichting ik had aan dengeenen, die 'er mij uit gered had. Ik verzogt hem te zien en men bragt hem mij.

Het was voor de eerste reis dat ik hem zag en

dat hij in mijne tent kwam. Hij had niet nodig gehad, als de geneesheeren in Europa mijne tong te bezien en mijne pols te voelen, maar had zig vergenoegd met naar mijnen toestand te verneemen en mij volgens de berichten, die hij van mij ontvong, te behandelen, en dat middel was hem gelukt.

Ik zag een klein mannetjen, dat op het uiterlijke niet van zijne andere makkers verschilde. Hij wist omtrent hetgeen mijne behandeling betrof niet meer dan zij alle wisten. Ook scheen hij gevoeliger aan het vermaak van mij geneezen te hebben dan aan de glorie van eene geneezing gedaan en het vertrouwen van eenen blanken gewonnen te hebben.

Geduurende mijne geheele ziekte had mijn volk zig om het zeerst beijverd om de grootste opletrendheid en zorg voor mij te hebben. Zoo lang het gevaar daar was, had men zig van dansen en zingen onthouden. Ik had zelfs geen luidrugtig lagchen gehoord. Dezelfde oplettendheid had plaats geduurende den tijd dat ik aan de betere hand was, zonder dat ik daar omtrent enig bevel behoefde te geeven, en deeze vrugten van de vriendschap, die men mij toedroeg, waren voor mij eene groote aangenaamheid.

Al mijn leeftogt verteerd zijnde, had ik ook onder hetgeen mij nog overig bleef niets dat ik

in deeze omstandigheid gebruiken kon als een voedzel dat voor mij geschikt was. Ik was toen blijde dat SWANEPOEL mijne hen had laten broeiën en mij dus jonge hoenders bezorgd had. Ik liet 'er sop van kookten en at die ook gebraden en, toen zij verbruikt waren, namen mijne Jagers op zig mijne keuken van patrijzen en diergelijk gevogelte te voorzien.

Zoo dra ik had kunnen opstaan, had ik het mij eene regel gemaakt dat ik uit mijne tent ging en mijne kragten tragtede te herstellen door eene wandeling of enige lichaams-oefening. Ik had den geneesmeester willen zien die mij geneezen had; zoo dra ik uitging wilde ik ook de plant kennen, die hij gebruikt had.

Niets was gemeener in het land. Zij wierd 'er overal gevonden en hij toonde mij die alomme in den omtrek van mijne legerplaats. Zij is eene soort van Salie, omtrent twee voeten hoog, die ten naasten bij denzelfden reuk heeft als onze gewoone salie maar welker blad gladder en minder ruuw is. De kleur van de bloem heb ik niet kunnen zien, omdat zij thans aan het verdorren was; maar ik geloof dat zij blaauw is.

SWANEPOEL, de plant ziende, meende haar gemakkelijk te herkennen. Hij verzeekerde mij dat zij ook zeer gemeen was aan de *Kgap* en in de volkplantingen en dat men haar daar kende onder

den naam van *Salie*; maar de kruidkundigen hebben onder dien naam zoo veele verschillende planten begrepen, dat ik niet weet tot welk gezin de Kaapfche Salie behoore.

Naardien de volkplanters dezelve nooit in keelziekten gebruiken, die onder de plaagen van hunne luchtftreek zijn, is het waarfchijnlijk dat zij 'er de kragten niet van kennen, of liever het is waarfchijnlijk dat SWANEPOEL, door de gelijkenis van enige uitwendige kenmerken van de twee planten misleid, zig bedrogen heeft en dat de *Namakafche* Salie niet dezelfde is met de Salie uit de volkplantingen. Ik zou aan den anderen kant genegen zijn te gelooven dat die laafte, in reuk en fmaak, van de gemeene Salie uit Europa verfchilt, en ziet hier de reden die mij zulks doet denken. Onder de Europifche natieën die handel op China drijven, is 'er eene die, in dat rijk veel thee koopende, bladeren van Salie in de plaats geeft. Door die zugt, welke men in alle landen heeft voor alles wat van verre af koomt is bij den Chinees dat vreemd blad nog veel fterker gezogt, dan in Europa bij zekere volkeren het thee-blad en dat is een handel, waarin twee honderd ten honderd te winnen is.

Maar dat de Franschen niet weeten, (hergeen onvergeeffijk is) is dat die Salie, die aan het uiteinde van Afia zoo duur verkogt wordt, in hunne

Zuid-

Zuidlijke provincieën wordt opgekogt. Men weet aan de *Kaap* zeer wel welk eene groote winst die handel geeft en men heeft 'er Salie in grooten overvloed, waaruit ik besluit dat, zoo die Salie de eigenschap van de Salie uit Frankrijk had, de natie, van welke ik spreek, dezelve bij voorkeur naar China zoude voeren, naardien zij 'er dan nog merklijk meer op zou winnen.

Wat 'er van deezen handel zij, de plant, die mij van mijne keel-ontsteeking geneezen had, is even heilzaam voor de geneezing van wonden. Dat verzeekerde mij mijn Esculaap; maar hij voegde 'er bij dat, om de wond te doen rijpen en te doen sluiten 'er eene zekere hoeveelheid vet bij gedaan moest worden. Deeze zalfachtigheid, zeide hij, was volstrekt noodzaaklijk zoude het middel enige uitwerking hebben, zonder dat hielp het niet.

Is het niet eene vreemde en onbegrijplijke zaak dat, onder dat ontelbaar getal planten, die de oppervlakte der aarde bedekken, zoo weinige bekend zijn en dat men, bij voorbeeld in den volledigsten en best voorzienen kruid-tuin ter naauwer nood drie honderd en vijftig telt, die den mensch een geneesmiddel of voedzel opleveren, zoo voor hem als voor de dieren, welke hij tot huis-dieren gemaakt heeft, en welke hij opvoedt? Maar dat nog meer verwonderen moet is dat, zoo 'er onder dat klein getal nuttige planten

enige zijn, welker ontdekking waarlijk gewichtig voor ons geweest is, wij die ontdekking altoos aan Wilden, of zelfs aan dieren te danken hebben.

Mijne ziekte en mijne betering hadden twintig dagen geduurd; geduurende dien tijd had mijn volk zig niet van mijne tent verwijderd en bijgevolg niet verre af op grof wild hebbende kunnen gaan jaagen, hadden zij van mijne schaapen moeten leeven. Daar was geen een schaap meer van mijne kudde overig; alle waren zij opgegeeten en ik zag mij genoodzaakt eene nieuwe kudde te vormen.

Gelukkiglijk was 'er, twee of drie mijlen van mijne legerplaats, aan denzelfden stroom van den *Kausfi*, eene horde, bij welke ik in het vorig jaar geweest was en die mij de nieuwe schaapen, welke ik nodig had, kon leveren. Naardien ik nu volkoomen hersteld was, viel het mij gemakkelijk daar binnen weinig uren te koomen, en dat deed ik, na zoo veel in mij was den *Namakas*, aan wien ik het leven verschuldigd was, beloond te hebben.

Het Opperhoofd kwam mij te gemoet. Hij had eene ring-kraag om en onder zijne kros eene rotting met eene koperen knop, van welken men slechts het eind zag. Op dit teken van slavernij en gezag, dat een Hottentotsch kapitein, door de regeering aangesteld, aankondigde, zag ik duidlijk dat ik in de volkplantingen stond te koomen;

men; maar aan de nederige en onderdaanige houding van dien man herkende ik nog meer een wezen gewoon te gehoorzaamen en te kruipen. De smeekende toon, welken hij aannam als hij mij aansprak, toonde terstond dat hij kwam klaagen of over zijne onderdaanen of over zijne nabuuren. Ik bedroog mij slechts in een ding; hij klaagde over de eene en de andere.

De volkplanters, die hij beschuldigde, waren VANDER WESTHUIZEN, de vader van KLAAS BASTER, bij welken ik mij bij mijnen doortocht had opgehouden, en ENGELBRECHT zijn' Schoonbroeder. De hoeders van de kudde van de horde hadden, uit achteloosheid, enige van hun hoorn-vee laten wegloopen; zij waren op de landen van VAN DER WESTHUIZEN gelooopen, en deeze had met zijne dogter, van welke ik elders gesproken heb, deeze beesten dood geschoten.

Aan dit gewelddadig en onrechtvaardig gedrag kende ik den geest der volkplanters zeer wel; maar ik moet evenwel bekennen dat de eerste schuld aan de hoeders was. NASEEP, zoo was de naam van dat onnozel Opperhoofd, had het hun willen verwijten. In hunne gramschap hadden zij hem zijn stok van commando uit de handen gerukt en hem zoo geslagen dat zij dien op zijnen rug aan stukken gebrooken hadden. Dusdanig was de

eerbeid, welken de horden, het gezag van de Hollandfche Regeering onderworpen, den Kapitein toedroegen, welken zij aan hun hoofd geplaatst had. De arme NASEEP haalde van onder zijne kros de rotting, die hij tot een ander gebruik ontvangen had; en ik zag indedaad dat hem niet meer dan de helft 'er van over bleef.

Eenen oogenblik daarna kwam het volk van de horde om over hem te klaagen, hij daarentegens klaagde over hen alle, en toen ontftond 'er een vreeslijk gedruis. Het was mij onmogelijk onder al dat gekakel van wederzijdsche verwijtingen iets te verftaan. Alles wat ik 'er uit befluiten kon was dat alle fchuld hadden. Maar wat daar aan gedaan? Ik was niet meer in een vrij land. Daar het gezag beveelt, moeten dezelfs wetten, of zij goed of kwaad zijn, geëerbiedigd worden. Men deed mij van alle kanten klagten, en in mijnen toestand kon ik niet anders doen dan dezelve aanhooren en die aan de regeering overbrengen. Te vergeefsch bewees men mij eerbied; alzo ik niet dan raad te geeven had, welke vrugt had ik dan te wagten van mijne bemiddeling?

Zoo het waar is dat het geluk de zeden gezelliger en zagter maakt, is het ook even waarachtig dat de onderdrukking het karakter moet verbitteren en de menschen in wilde dieren veranderen. Die haatlijkheden, die tweespalt, welke onder
die

die ongelukkige Wilden heerschten, kwamen mij verschoonbaar voor. Door de volkplanters, hunne nabuuren, vervolgd, die, vuurwapenen hebbende, dezelve tegens hen misbruikten, ongelukkig, van hun vee beroofd zijnde, hoe kon het dan anders wezen of zij moesten door zoo veele ongerechtigheden en beledigingen verbitterd zijn? In hunne woede weten zij het aan hun Opperhoofd, dat 'er zeer onschuldig aan was; zij twisteden onder elkanderen en wierden woedend de een tegens den anderen.

Het was niet alleen over vee dat gedood of gestolen was dat de horde klaagde. Men had haar ook door geweld van een gedeelte van haaren grond ontzet. De groote uitgestrektheid land, welk VAN DER WESTHUIZEN met zijn gezin bezaten, dat, waarop zijn Schoonbroeder ENGELBRECHT zich had nedergezet, waren overweldigde eigendommen; niet alleen hadden die twee volkplanters haar 'er van af gejaagd, maar zij deeden nog dagelijks hun best om zig meester te maaken van hetgeen haar nog overbleef en voornamelijk van de *Lelie-fontein*, op welker oever zij haare kraal gebouwd had.

Het was met dat oogmerk dat zij haar onophoudlijk plaagde en kwelde, zig vleïende dat zij, door alle die plaagerijën het haar zoo moede zouden maaken, dat zij haar dwingen zouden zig te

verwijderen en zig elders te gaan nederzetten. Dus zagen zig deeze arme Wilden, na duizend kwellingen geleden, na een gedeelte van hunne kudden verloren te hebben, nog op het punt van verjaagd te worden van den grond, daar zij geboren waren, en genoodzaakt verre af eene schuilplaats te zoeken daar zij onbekend konden blijven aan die Blanken, welke zij met zoo veele reden moesten vervloeken.

Het hart bloedde mij op het verhaal van zoo veele afgrijslijkheden; maar, nog eens, wat kon ik 'er aan doen? De horde smeekte mij, dat ik naar de twee overweldigende huisgezinnen zoude gaan en hun 'er over spreken. Ik beloofde het, fchoon ik van te vooren verzeekerd was in mijne onderhandeling niet te zullen slaagen.

Mijne leezers zullen mij hier vraagen waarom NASEEP zig niet regtstreeks tot de regeering gewend hadd' om recht en herstel te verkrijgen. Dat vroeg ik hem ook; maar hij gaf mij een antwoord gelijk ik verwagtede en 't welk mij bewees dat, zoo het bestuur wetten gemaakt heeft die gunstig zijn voor de Wilden, het nog de nodige middelen niet bij de hand genoomen heeft om dezelve ter uitvoer te doen brengen.

Als men al eens onderstelde dat eene horde, die wil gaan klaagen, niet wederhouden wierde door de verre afgelegenheid der plaatzen, en de
moei:

moeijelijkheid van eene zeer lange reis , welke hoop zou zij dan nog hebben dat zij , als zij aan de *Kaap* kwam , haare klagten bij deeze regeering zoude kunnen inbrengen , van Blanken omringd , die , bijna alle niet dan van misbruiken leevende en belang hebbende om haar te bedriegen , de waarheid op weg stuiten , of haar die niet dan veranderd en geheel misvormd overbrengen.

Daarenboven is het door eene andere soort van onderdrukking die nog haatlijker is , de ongelukkige verzoekers bijna onmogelijk tot aan de stad doortedringen. Naardien de volkplanters alle hetzelfde belang hebben , ondersteunen zij alle malanderen. Welke onrechtvaardigheid een hunner ook begaan hebbe , hij kan verzeekerd zijn bij alle hulp te vinden. De bezending , die op weg is om over hem te gaan klaagen , vindt op elken stap belemmering. Men vervolgt haar , men legt haar laagen. Aan elke woning is eene nieuwe strik. In kort , zoo zij niet weêrom keert , loopen zij gevaar van alle vermoord te zullen worden.

Ziet daar was NASEEP en zijn volk ondervonden hadden , toen zij , op de eerste onrechtvaardige overweldiging van VAN DER WESTHUIZEN recht waren koomen zoeken. Kon ik , na deeze noodlottige ondervinding hoopen , dat zij ten tweede maale recht zouden hebben durven
koo-

koomen vraagen of dat de twee huisgezinnen, door het slaagen van hunne onrechtvaardigheid, 'er van af zouden staan op mijne vermaaning?

Ik deeze netelige omstandigheden bleef mij niets overig dan de horde te troosten, dat is, haar tot geduld te vermaanen en haar alle die gemeene troostreden van ontzag en onderwerping voorteprediken, waaraan degeen, die dezelve geeft, niet meer geloof slaat dan degeen die die aanhooren.

Ik heb hier de voornaamste bijzonderheden van deeze zaak willen inlaschen en mijn doel moet daarvoor verschooning doen vinden. Mijne tweede reis zal gelijk de eerste in Holland koomen. Zij zal mischien, gelijk de eerste, door verscheiden bewindhebbers der Maatschappij gelezen worden en mischien zullen zij onderneemen misbruiken te verbeteren, die zij niet kennen en die zij voorzeeker niet voorneemens zijn te handhaven.

Toen ik bij mijne wederkomst in Europa en bij mijne aankomst te *Amsterdam* eenen van hun zeide dat men aan de *Kaap* klein geld ontbrak en dat de inwendige handel der volkplantingen door dat gebrek leed, lieten de bewindhebbers zonder uitsfel voor honderd of honderd en vijftig duizend guldens klein zilver geld slaan, welk men liet afzenden zelfs voor dat ik wist dat het geslaagen

gen wierd. Ik twijfel niet of zij zullen, zoo dra zij onderrigt zijn van deeze ongerechtigheden, van welke ik zoo even gesproken heb, dezelve vergoeden en door wijze wetten beteugelen en den belangloozen ijver prijzen van eenen reiziger, die, het goed zonder vleierij gezegd hebbende, het kwaad zonder kwaadaartigheid bekend maakt.

Ondanks de verliezen, welke de horde geleden had, bezat zij egter nog talrijke kudden. NASEEP verzogt mij zelfs twee osfen, vier schaapen en eene vette koe aanteneemen. Ik weigerde de osfen maar ik nam de koe en de schaapen aan en bestemde dezelve tot het avond-maal. Ik was voorneemens een feest te geeven, en ik vleide mij dat de vrolijkheid de verbittering grootliks zoude verzagten.

Ik bedroog mij niet. Naauwlijks waren de beesten geslagt of men begon te dansen. Het duurde den geheelen nacht door en deed de geschillen van den dag vergeeten. Den volgenden morgen zag ik alle met elkanderen verzoend. Men had zig zelfs met NASEEP bevredigd. Het is waar dat dat Opperhoofd de eerste stappen gedaan had. Onder de geschenken, met welke ik hem begiftigd had, was een rolletjen tabak. Hij had het terstond, in gelijke deelen, onder al zijn
volk

volk verdeeld , en deeze onverwagte mildheid had hem alle harten gewonnen.

Voor ik vertrok , kocht ik de schaapen , die ik nodig had , en vervolgens de belofte welke ik gedaan had van met de twee onrechtvaardige huisgezinnen te spreken , willende vervullen , gong ik naar ENGELBRECHT.

Die man scheen mij met genoeg en weder te zien en ontvong mij zelfs zeer vriendelijk. Maar voor ik op zijne beleefdheid antwoordde , meende ik hem te moeten bekend maaken welk het oogmerk van mijn bezoek was en welk een belang ik nam in de zaak van de Wilden. Hij verontschuldigde zig met mij te doen opmerken dat hij het niet was welken zij beschuldigden hunne osfen gestoolen te hebben. Volgens hem was niemand daar aan schuldig dan VANDER WESTHUIZEN. En wat het land dat hij bezat belangt , zoo hij het te onrecht bezat , kon men hem dat niet wijten , naardien hij het van zijnen Schoonbroeder had , die hem hetzelfde had overgegeeven.

Volgens deeze verklaaringen zag ik wel dat 'er geen herstel noch bevrediging te hoopen was. Ik meende mij dan ook niet langer te moeten ophouden en vervolgde mijnen weg. Maar zoo dra de osfen van mijnen wagen voortgingen bood ENGELBRECHT , die wel zag dat ik twee
flech-

legte disfel - osfen had , mij twee andere aan , onder alle zijne osfen door mij uittekiesen , als ik hem in ruiling een van mijne paerden wilde geeven.

Het is waar , mijne disfel - osfen deugden niet en honderd maalen waren zij op het punt geweest van mijn rijdtuig aan stukken te breeken en omverre te smijten ; maar de koop , die men mij voorstelde , was nadeelig voor mij , alschoon ik geene twee paerden meer nodig had , alzoo ik nu wel haast in de volkplantingen stond te koomen ; maar elk van mijne paerden was meer waerdig dan de twee beste osfen van ENGELBRECHT ; men kon hun niets verwijten dan eene groote magerheid , een gevolg van de zwaare vermoeienissen , die zij op de reis uitgestaan hadden . Voor het overige waren zij zeer wel en zij hadden vooral goede pooten en de hoeven in goeden staat .

Deeze uitdrukking de hoeven in goeden staat zal de meeste mijner leezeren verwonderen ; zij heeft eene verklaring nodig .

Om dezelve te verstaan moet men weten dat men noch aan de *Kaap* , noch in de volkplantingen de paerden ooit beslaat . Hunne hoeven zijn zoo hard dat zij , hoe grooten weg zij afleggen , altoos de voeten zuiver hebben . Ook dienen de Smits , die in dat land zijn , niet dan om die die-

ren als zij ziek zijn, te geneezen en om de rijdtuigen te beslaan.

Is deeze eigenschap van eene onverderflijke en onveranderlijke hoeve te hebben toeteschrijven aan het voedzel van het paerd? Ik geloof het niet. Men voedert het, gelijk in zekere landen van Europa, met garst, met stro of gras; maar het eet geen haver, eene soort van graan, dat, in Afrika niet tierende, aldaar niet gezaaid wordt. Hangt zij van de luchtstreek af? of zou het dezelve gemeen hebben met het Arabisch paerd, van welke het afstamt? Ik zou 'er niet voor durven instaan. Maar dat ik kan verzeekeren is dat de mijne, na omtrent vijftien maanden reizens, na geweldige Jagten, na reizen afgelegd te hebben, die altoos over rotsen en steenen gingen, of over zeer slegte wegen, egter hunne hoeven zoo gezond en ongeschonden terug bragten als den dag dat zij de *Kaap* verlaaten hadden.

Ik had egter zoo zeer disfel-ossen nodig, dat ik de koop floot en ik nam met dezelve den weg naar de wooning van VAN DER WESTHUIZEN, schoon ik mij niet vleide bij deezen grijsaart, die door zijne vrouwen geregeerd wierd, beter te slaagen dan bij zijnen schoonbroeder. Zijn huis lag maar twee en eene halve mijl daar van daan. Maar nauwlijks was ik drie of vier honderd schreden

den voortgetrokken of een van mijne nieuwe osfen, onder het afdaalen van eene hoogte door het gewigt van den wagen medegesleept wordende, viel op den grond.

Dat voorval behoefde mij niet te verwonderen; het was meermaalen gebeurd en men moet het verwagten als men door strecken reist daar geene gebaande wegen zijn. In zulke gevallen stuitende de voerlieden het voorste wiel opdat het dier niet zoude verpletterd worden. Deeze reis hadden zij den tijd niet. Het wiel gong het over het lijf en brak het eene poot.

Naardien dit een ongeluk was dat niet te verhelpen was gaf ik bevel dat men den gekwetsten dissel-os zoude ontspannen en hem op de plaats zoude laten liggen, terwijl men hem door eenen van de mijne zou laten vervangen. Maar de ander, zijnen makker niet meer bij zig ziende, weigerde met den nieuwen te trekken. Men mogt schoon, om zijnen tegenstand te overwinnen, alle mogelijke middelen in het werk stellen, zij hielden niet! Na veel tijd en arbeid te hebben verspild, moest men hem ook ontspannen en, gelijk te vooren, met mijne twee oude dieren rijden.

Dus bleef mij van mijne ruiling niets overig dan een os, die onnut geworden was, en ik had een paerd minder.

De beesten-koopers, die mij verzelden, waren de eenigste die om het geval lachten. De verlaaten disfel-os wierd voor hun een goed voordeeltjen. Ook bleeven zij agter om 'er zig vrolijk mede te maaken. Mischien zouden zij inwendig zeer blijde geweest zijn zoo ik hunne keuken van tijd tot tijd zoo voorzien hadde.

Ik had nog maar een uur wegs afteleggen wanneer ik in eene valei eene Hottentotsche hut zag, die geheel alleen stond en bij welke eene kudde graasde. Ik naderde de hut en was zeer verwonderd in dezelve eene groote zeer fraaie Juffer te vinden. Het was die dogter van VAN DER WESTHUIZEN, van welke ik elders gesproken heb, diezelfde die het verscheiden dagen lang tegens de onverzaagde zuipers had uitgehouden, en zoo gerust als zij den brandewijn van PINARD had helpen opdrinken.

Dit vrouwsperfoon, eene onvermoeide Jageres, kon te paerd eene groote gazelle dood jaagen. Vertoon den zig Boschjes-mannen, dan wappende zij zig met een' snaphaan, vervolgde hen en schoot hen dood overal daar zij hen vond. Had zij zig over de eene of andere horde te beklagen, dan behandelde zij haar even als de Boschjes-mannen. Ook was zij overal in den omtrek gevreesd.

Thans bewoonde dit meisjen deeze eenzaame

hut

hut in de valei en hoede de schaapen en osfen van haaren vader, terwijl al haar huisraad in eene mat en eenen snaphaan bestond. Ik herkende haar gemakkelijk. Zij daarentegens, aan welke ik mij met eenen baard van veertien maanden vertoonde, had meer moeite om mij in den eersten opslag te herkennen.

Ik verliet haar, na enige oogenblikken in hare hut doorgebracht te hebben en begaf mij weder naar de wooning van den vader, daar ik met alle tekenen van vriendschap ontvangen wierd. Aan mijn bleek en vermagerd gelaat ziende dat ik uit eene ziekte opkwam, verzogten zij mij beleefdlijk enigen tijd tot hunnent te vertoeven. Ik nam het met des te meer vermaak aan omdat ik zedert mijne opkomst niet dan melk nuttigde en mijne koeijen, die de meeste droog waren, mij weinig opleverden.

Het was hier de eerste reis dat ik weder brood zag; het was nu een jaar geleden zedert ik, bij mijn verblijf in dat zelfde huis, voor het laatst brood geproefd had; ik doopte met veel genoegen dat 't welk men mij gaf in melk, die zoo fris als zuiver was en dat eenvoudig en sober maal smaakte mij uitmuntend.

KLAAS BASTER was zeer wel ontvangen door zijn huisgezin en zelfs door zijne schoonmoeder. Dat onthaal gaf hem genoegen, om-

dat het hem reden gaf om te hoopen dat de verzoening, welke ik hem bezorgd had, na mijne verwijdering zelfs nog zoude voortduuren.

Alles werkte, op deeze terugreis, mede om het geheugen van mijne vermoeyenissen en de tegenspoeden, waaraan ik zoo menigwerf was blootgesteld geweest, bij mij uittewisfchen. Het groen en de bloemen bedekten die velden, die voorheen zoo dor en onvrugtbaar waren; mijn gezigt vestigde zig met wellust op dien weder bezielenden en vrugtbaren grond. Naardien ik nu volkoomen gerust kon zijn omtrent mijn vee, welke koers ik ook verkiezen mogt, besloot ik de mijne te veranderen en, om naar de *Kaap* te gaan, eenen anderen weg te neemen dan dien ik genoomen had om van dezelve te koomen.

Behalven het vermaak van een nieuw land te doorreizen en te leeren kennen, had ik ook nog de hoop van op mijne jagten voorwerpen te vinden om mijne verzamelingen te vermeerderen.

Ik wendde mij dan naar het Zuid-Westen en, na veertien mijlen trekkens, waaraan ik drie dagen besteedde, kwam ik aan de *Groene Rivier*. Maar hoe bedroog ik mij weder in die droomen van mijne verbeelding!

Het eerste dat ik bij mijne aankomst zag was mist van olyphanten, die nog laauw was; dit toonde mij dat 'er enige van die dieren daar omtrent

strent waren. Ik nam SWANEPOEL met mij, en ik gong zonder tijd-verlies, terwijl men zig nederfloeg, dezelve zoeken en op het spoor volgen. Als men mij dus had zien vertrekken, van een' enkel' man gevolgd, zou men gezegd hebben dat het om een haas of een konijn te schieten te doen was. Voorheen zou ik dit spel niet hebben durven speelen; maar men gewent 'er ongevoelig aan en dan worden de grootste gevaaren gewoone gevallen.

Wij waren nog geene drie honderd schreden voortgegaan of wij zagen vijf olyphanten onder de boomen die langs de rivier stonden stil staan. Elk onzer legde op den zijnen aan, en elk velde hem neder en de drie andere liepen weg. Op den slag kwamen mijne Jagers aanloopen en zij vonden mijnen ouden SWANEPOEL, die, tot hier toe door hen voor een goed oud man aangezien, alleen bekwaam om op mijne hoenders te passen, hen uitjouwde terwijl hij hun den olyphant, dien hij geschoten had, wees, en hen vroeg of zij fraaijer schoot zouden kunnen doen dan hij gedaan had?

De twee geschoten dieren waren twee mannetjens, ten naasten bij van dezelfde grootte en hoogte, en elk omtrent tien voeten hoog. Deeze is de gewoone hoogte van de Afrikaansche olyphanten; die elf of twaalf voeten hoogte hebben zijn vrij zeldzaam. Naardien deeze egter niet van

denzelfden ouderdom waren, waren hunne slagtan- den niet even lang. Die van den eenen woogen van zeventig tot tagtig ponden, terwijl die van den anderen slechts van vijf en dertig tot veertig ponden woogen.

Dat mij nog beter het verschil in hunnen ou- derdom aantoonde was dat die slagtan- den zwaarer en vol waren, op zeer weinig na, en dat de ande- re van binnen hol waren tot twee derden van hun- ne lengte. Het oudste deezer dieren, eindelijk, had zijne kiezen bijna versleten en het ander had dezelve geheel en ongeschonden. Naardien het ivoir van de oude olyphanten digter van zelf- standigheid en zwaarer is, heeft het meer waarde en wordt ook duurer verkogt; ook kan het door dezelfs digtheid ook fraaijer gepolijst worden, het is witter en wordt minder geel.

De *Groene Rivier* was bedekt met water- vo- gelen van allerlei soorten, en bijzonderlijk peli- kaanen, flamingos en wilde ganzen. Ik vond ook de nacht-raaf, den purperen en gekuifden reiger, den gemeenen reiger en den bruinen ojevaar, alle van dezelfde soorten als die van Europa zonder enig verschil.

De doode olyphanten bezorgden mij veele roof- vogelen. Ik had mij digt bij hunne doode lighaa- men een hutjen van groene boom - takken ge- bouwd, waarin ik mij kwam verschuilen om die
geene

geene aftewagten, die op dezelve kwamen aazen. Van den morgen tot den avond vielen zij bij honderden neder en ik schoot die, welke mij de voorkeur scheenen te verdienen.

Gedurende mijn verblijf aan de *Groene Rivier* veranderde ik verscheiden maalen van legerplaats en doorreisde dus eene ruimte van agt of tien mijlen langs derzelve zoomen. Ik verliet dezelve eindelijk en kwam aan die van de *Zwarte Doorn-Rivier* op dezelfde plaats daar ik PINARD de eerste reis ontmoet had. Ik bragt 'er den nacht door, en des anderen daags trok ik naar het gebergte, dat wij ten Zuiden van ons hadden; wij hadden allerslegtste wegen voor mijne wagenen. Wij kwamen, na zes uren moeilijk trekken, aan den voet van eene keten dorre bergen, welke kaale roodachtige rotfen, schilderachtig op elkanderen gestapeld, het wonderlijkst en zonderlingst gezigt opleverden; maar geene waren meer geschikt om tot schuilplaats voor Boschjes-mannen te dienen. Toen ik dezelve zag, zeide ik in mijzelven dat ik op mijne hoede moest wezen; maar, ondanks mijn wantrouwen, wierd ik egter bedrogen.

Men werkte om de legerplaats optezetten. Ik ondertusfchen enige spechten van eene zeldzaame soort gezien hebbende, welke ik de *Rots-specht* genoemd heb, volgde hen en bevond mij onge-

voelig op eenen der toppen, van waar ik op mijne legerplaats nederzag.

Eensklaps hoor ik drie nood-schooten met mijne groote karabijn doen. Ik laat mijn gezigt aan alle kanten rond gaan en zie aan den eenen kant mijn volk in wanorde loopen en aan den anderen Boschjes - mannen, die, mijne osfen opgeligt hebbende, dezelve eene berg-engte in dreaven, waarin zij welhaast stonden te verdwijnen.

Ik klim zeer overhaast den berg af en vind aan den voet K L A A S, die met losfen teugel mij van het ongeluk kwam verwittigen. Hij gaf mij zijn paerd. Ik bestijg het, ik galoppeer naar de engte; maar naauwlijks heb ik vijftig schreden afgelegd of mijn paerd zinkt in een hol van een stekelvarken, valt en werpt mij ter zijden af. Mijn val was zoo zwaar, dat ik, toen ik opstond, mijnen regter arm niet gebruiken kon en meende dat mijn linker schouder uit het lid was. K L A A S kwam naar mij toe. Ik beval hem op mijn paerd te stijgen en keerde naar mijne legerplaats terug, buiten staat zijnde in dat voorval iets te doen en mijn volk de zorg overlatende om 'er zig zoo goed zij konden uit te redden. Het eindigde niet dan in den avond en ik hoorde met verdriet dat twee van de Boschjes - mannen doodgeschoten waren; alle mijne osfen die gestolen waren, wierden terug gebracht, uitgezonderd drie, welke wij
niet

niet misten dan des anderen daags, toen wij wilden opbreeken.

Om te vermijden dat de dieven nog eenen diergelijken aanslag ondernamen, vertrok ik met het aanbreeken van den dag, en na eenen tocht van zes of zeven uren in dezelfde koers als daags te vooren, kwam ik aan eene plaats daar ik door enige Hottentotten van de horde van KLAAS BASTER ontmoet en herkend wierd. Zij zeiden ons dat die horde het *Namero* gebergte verlaaten had en zig vijf mijlen van de plaats, daar ik mij bevond, had nedergezet.

Naardien BASTER nog bij mij was, kon ik, die hem zoo veel dankbaarheid verschuldigd was voor de gewigtige diensten welke hij mij bewezen had, mij niet ontslaan van hem in de armen van zijne vrouw, kinderen en vrienden te leveren. Ik begaf mij dan naar de horde. Zijne terugkomst veroorzaakte 'er eene onuitspreeklijke blijdschap; en zij was des te grooter om dat men meende dat wij dood waren en men gewanhoopt had ons ooit wedertezien. Het was zelfs in die vaste verbeelding dat men gemeend had te kunnen verhuizen en zig elders nederzetten.

Het volk van de horde vertelde mij iets dat mij nog meer genoegen gaf; namelijk dat de goede SCHOENMAAKER ook van het gebergte gekoomen was en zig in dien omtrek had nedergezet.

Be-

Begeerig om dien braaven man weder te zien, welken ik zoo veel achtte en aan welken ik zoo groote verpligting had, gong ik naar hem toe en drukte hem met de tederste toegenegenheid in mijne armen.

Vol van erkentenis voor de diensten, welke hij mij bewezen had, had ik geene andere beweegreden nodig om belang in hem te stellen. Maar ik beken dat ik hem niet zien kon van zijne vrouwen en kinderen omringd, als eenen goeden vader en eenen goeden echtgenoot, zonder mij nog meer geneigd te gevoelen om hem zoo veel in mijn vermogen was te dienen.

Ik sprak hem van het ontwerp dat ik gemaakt had van zijne vergiffenis bij de regeering te verzoeken en verlof voor hem te erlangen om in de volkplanting te mogen wederkeeren. Hij bedankte mij met aandoening voor den goeden wil, welken ik hem betoonde. Doch schoon hij veel staat maakte op de vriendschap, waar mede de Kolonel GORDON hem vereerde, schoon hij nog meer vertrouwen toonde in den ijver, die mij bezielde, rekende hij egter geenzints op dat pardon, van hetwelk men, zeide hij, tot nog toe nog geen voorbeeld gezien had.

Ik stelde hem zoo goed ik kon gerust en bevestigde hem dat ik allen mogelijken aandrang in mijn verzoek zou gebruiken. Ik wierd zelfs met

zoo veel ijver voor zijne zaak beziëld dat ik, niet meer twijfelende of het zoude gelukken, hem verzeekerde dat hij weldra tijding van mij bekomen zoude en hem waarschuuwde zig op het eerste bericht gereed te houden.

Hij hoorde mijne vertroostende beloften niet zonder traanen aan; maar de vrees dat het mislukken mogt had bij hem de overhand en zijne verbeelding, zedert zoo langen tijd van geduurige ongerustheid gekweld, vertoonde hem duizend hersfenschimmen, welke ik moeite had te verdrijven en welke hij zelfs niet durfde bestrijden.

Om deeze verdrietige denkbeelden van hem te verwijderen en hem nog meer gerust te stellen, wendde ik zijne gedagten op een ander onderwerp. Ik sprak hem van zijn kluisjen aan de *Oranje-rivier*, en hem mijne ontmoeting met den reiziger verhaalende, zeide ik hem dat ik op mij genomen had over die plaats te beschikken ten voordeele van dit ongelukkig gezin, niet twijfelende, naar de blijken van vriendschap, die hij mij gegeven had, of hij zoude eene gift, zonder zijne bewilliging gedaan, bevestigen. Hij keurde het ook zonder aarselen goed. „Toen ik,” zeide hij „in deeze woestijnen kwam, was ik, even „als de menschen voor welke gij spreekt, zonder „schuilplaats en zonder middelen. Mijne ongelukken hebben mij gevoelig aan die van andere „ge-

„ gemaakt. Ik keur het gebruik goed dat gij
 „ van mijnen geringen eigendom aan de *Oranje-*
 „ *rivier* gemaakt hebt. Ik hoop dat men in die
 „ wooning nog lang aan derzelver flichter zal ge-
 „ denken en aan dengeenen die haar door eene
 „ weldaad geheiligd heeft!”

KLAAS BASTER had mij bij *SCHOENMAA-*
KER verzeld. Mij nu gereed ziende om mijne
 reis naar de *Kaap* aanteneemen, verzocht hij mij
 verlof om naar de zijne weder te keeren en ik
 stemde 'er des te gewilliger in omdat hij mij voor-
 taan onnut wierd. Voor wij scheidden, deed ik
 hem een geschenk van eene zekere hoeveelheid
 kruid en lood, glazen koraalen voor zijne vrouw
 en kinderen en twee van mijne honden, voor wel-
 ke hij onder weg veel genegenheid had opgevat.

Naardien 'er geen gemaklijker weg voor mijne
 wagenen was dan dezelve dien van de *Olyphant-*
rivier te laten volgen, zond ik mijne caravane
 en mijne rijdtuigen vooruit met last om dezelfde
 wegen in te slaan, welke wij in onze uitreis ge-
 houden hadden en mij met mijne wagenen op de
 oevers van die rivier te wagten. Wat mij be-
 langt, die voorneemens was het land te door-
 kruisfen, en langs eenen anderen weg aan de *Oly-*
phant-rivier te koomen, ik trok de bergen in,
 en nam niet meer dan zes van mijne Hottentotten
 en enige honden mede.

Wij

Wij hadden niets bij ons dan kruid en lood, voorneemens zijnde onder den blooten hemel te slaapen en enkel van onze Jagt te leeven.

Den eersten nacht bragten wij op het hoogst van het gebergte op de plaats van eene der kraalen van KLAAS BASTER door. Wij hadden 'er veel van de koude te lijden. Zedert langen tijd aan de hitte van de vlakke gewoon, waren wij zeer aandoenlijk geworden aan de koude van die hooge bergen, en het ergste was dat wij volstrekt geen droog hout hadden om vuur te ontsteeken. Gelukkig was 'er op die plaats, daar langen tijd kudden geweest waren, veel gedroogde koemist, die ons eene brand-stof opleverde, welker zagte warmte ons tegens de strengheid van de koude beschermde.

Een ander ongeluk dat wij hadden was dat wij, door volkoomen gebrek aan levensmiddelen, niets hadden om van te leeven dan hetgeen onze Jagt ons zou opleveren. Nu was 'er geen Wild in dat gebergte. Wij vonden 'er in drie dagen tijds niets te schieten dan eene Kainfi - gazelle, die voor zeven personen een geringe voorraad was. Eindelijk wierd ons gebrek zoo groot, dat wij in den agtermiddag van den derden dag volstrekt geen eeten meer hadden, en 'er dus besloten wierd dat ieder van ons zijn' weg zou volgen en voor zijne eigen rekening zou jaagen.

KLAAS

KLAAS wilde uit verkleefdheid aan mij bij mij blijven. Wij schooten drie spechten en zes leeu-rikken. Mijne Jagers zouden het nog beter dan wij hebben kunnen maaken, als zij dasfen hadden gaan schieten; maar grooter wild begeerende, verzuimden zij dat om gazellen te zoeken. Alle kwamen ledig terug en dubbeld hongerig zoo door het voorige vasten als door de hevige en overhaaste beweging die zij genoomen hadden.

Het speet mij zeer dat ik de vrugten van mijne Jagt niet met hun konde deelen; maar naauwlijks voor KLAAS en mij genoegzaam zijnde hoe zou dezelve dan vijf andere perfoonen hebben kunnen bevredigen.

Het is bij deeze gelegenheid dat ik gezien heb welke verschriklijke diingen die vreeslijke behoefte, die men honger noemt, teweeg kan brengen. Ik heb eenen beroemden natuurkundige ROMÉZ DE LISLE, eens hooren zeggen dat hij, gedurende de belegering van *Pondichery*, in het jaar 1761 het als een geluk had aangezien een ouden lederen broek voor goud te kunnen koopen, dien hij, uit menschlievendheid, met drie officieren van zijne vrienden deelde. Mijne vijf Hottentotten hadden nog het vel van onze gazelle overig. Bij gebrek van enig ander voedzel vatteden zij dat aan en het zonder enige andere toebereiding met het hair en al, zoo als het was, braadende, verslonden zij het geheel. Dat

Dat brandend hair verspreidde rondom het vuur een' stank, die mij de maag omkeerde. Mijne hongerige gasten scheenen 'er zelve een walg van te hebben; egter zag ik hen met handen en tanden dat walglijk vel van malkanderen scheuren. In andere omstandigheden zouden de verdraaijingen van hun gezicht, welke hun afkeer hen deed maaken, mij hebben doen lagchen. Nu verscheurden zij mij de ziel en gaven mij een denkbeeld van de afgrijslijke uitersten, waartoe de honger de menschen kan vervoeren.

De toestand, waarin wij ons bevonden, deed mij berouw hebben dat ik mijne caravane verlaaten had; want, zoo wij nog eene wijl tijds genoodzaakt waren, om te leeven op kleine vogelzjens te schieten, moesten wij weldra gebrek aan kruid en lood krijgen, dat ons in de uiterste verlegenheid zou gebragt hebben; maar gelukkig oostwaarts getrokken zijnde, zagen wij in de vlakke aan de andere zijde van het gebergte, verscheiden boeren - wooningen. Dit gezicht verheugde mijn volk. Wij daalden naar beneden en naderden de naaste, daar wij niet dan met het ondergaan van de zon kwamen. Zoo dra wij bespeurd wierden, zag men ons voor Boschjesmannen of voor dieven aan, die het huis kwamen aantasten en plonderen; men liet de honden tegens

ons los en het verschilde zelfs weinig of men had ons met snaphaan - schooten ontvangen.

Mijne honden stuitten en weêrhielden gelukkig die van het huis. De meester zelf, op het gerugt toegeschoten zijnde en mij voor eenen Europeaan herkend hebbende, liet zijn volk en zijne honden weder naar binnen gaan en kwam mij te gemoet. Hij had van mijnen tocht hooren spreken. Zoo dra hij mijnen naam hoorde, vroeg hij versooning en drong mij om bij hem binnen te koomen. Ik verzogt hem dat hij mijn volk wat eeten zoude geeven. Hij willigde mijn verzoek edelmoediglich in en ontvong ons zelfs met zoo veel vriendschap, dat ik den nacht in zijne woning doorbragt.

Bij mijn vertrek wilde ik hem betaalen, maar, niet vergenoegd met alle blijken van mijne erkenenis afeslaan, gaf hij mijn volk nog, tot voorraad op reis, een brood en een schaapen-bout. Wat mij belangt, naardien hij mij niet dan boter had zien eeten, had hij versche laten komen en hij bad mij een pot vol aanteneemen.

Ik klom het gebergte weder op, omdat ik van deszelfs kruinen die *Olyphant-rivier*, daar mijne caravane moest aangekoomen zijn, kunnende ontdekken, het mij gemaklijker viel mijne koers te rigten. Wij trokken nog drie dagen voort,

zon-

zonder dat 'er iets van belang voorviel dan dat wij eenen nacht bij eene fraaie bron doorbragten, met veele van die heesters overgroeid, welker vrugt in het land *Wolfs-gift* genoemd wordt.

Deeze naam heeft zijn oorsprong van derzelve eigenschap van, als zij gebrand zijn, de roofdieren, die 'er van eeten, te dooden. Men brandt die als koffy. Men maakt die even zoo en men bepoedert 'er vleesch mede, dat men in den nacht nederlegt om door die dieren verslonden te worden. Het is inzonderheid voor de Hyena en Jakhals dat dat lokaas bestemd is. Zoo dra zij 'er van gegeten hebben, zwellen zij verschriklijk en sterven min of meer schielijk naar de hoeveelheid, die zij 'er van gegeten hebben. Eindelijk zagen wij groote boomen, die door de kronkelingen, welke zij maakten, eene rivier scheenen te bezoomen. Niet twijfelende of het was de *Olyphant-rivier* daalden wij de bergen af om ons op derzelve oevers te begeeven. Volgens mijne gissing dacht ik op verre na niet zoo hoog opgetrokken te zijn en zoo veel boven de wooning van VAN ZEYL aan deeze rivier te zullen koomen, daar ik mijne caravane bescheiden had; maar verzeekerd zijnde dat wij dezelve voorbij moesten zijn, trokken wij langs de rivier af en ons tweemaal gelegerd hebbende bevonden wij ons aan het huis van VAN

ZEYL, daar al mijn volk en mijne rijdtuigen mij zedert drie dagen wagtende waren.

Mijne caravane was nu zeer verminderd. De Hottentotsche mangelaars waren de rivier overgetrokken en hadden zig naar hunne verschillende horden begeeven, terwijl zij slechts twee hunner in de legerplaats gelaaten hadden, met last om mij afte wagten om van mij, hetzij in geld, hetzij in natuur de waarde te ontvangen van de tabak, die zij mij aan de *Oranje-rivier* verkogt hadden.

Ik had wel gewenscht hun die in natuur terug te kunnen geeven, om hun de moeite te spaaren van in de volkplantingen andere te gaan koopen; maar daartoe moest ik die eerst zelf koopen. Op de woning van VAN ZEYL was gebrek daaraan; maar ik vernam dat ik daar dicht bij, bij eenen anderen boer, tabak zou vinden. Ik reed 'er te paerd naar toe en kocht eenen voorraad voor den buitenspoorigen prijs van eene Hollandische schelling het pond. Waarna ik, mijne reisgezellen voldaan hebbende, mij naar het *Heeren Logement* begaf, die grot, welke ik op mijne uitreise beschreven heb.

Alles was groen in die streek even gelijk in die, welke ik laatst doorreisde had, en dus zeer verschillend van hetgeen zij op mijne uitreise waren; maar de nabuurige volkplanters hadden, om de
wei-

weiden van hunne landen te spaaren, 'er hunne kudden doen brengen, en die kudden waren 'er zoo menigvuldig, dat alles afgegraasd was. De hoeders verzeekerden mij zelfs dat, zoo ik, om naar de *Kaap* te keeren, den gewoonen weg volgde, ik overal hetzelfde gebrek voor mijn vee zoude lijden en zij raadden mij meer Zuid-Westwaarts af te trekken door de *Verloren Valei*, daar de weiden minder geleden hadden en daar ik dus noodwendig meer voeder moest vinden.

Zeer onverduldig zijnde om de *Kaap* weder te bereiken was zulk een omweg, die mij verscheiden dagreizen zoude kosten, mij zeer onaangenaam. Doch door den nood gedwongen moest ik mij wel daar aan onderwerpen. In twee dagen kwam ik aan de *Verloren Valei*, een groot meir dat slechts door eene strook lands niet zeer breed en uit zand-duinen bestaande van de zee gescheiden is.

Naardien het meir en deszelfs boorden met allerlei soorten van vogelen bedekt waren, vleide ik mij dat ik aldaar voor mijne verzameling genoeg zoude vinden dat mij de moeite van dien omweg vergoeden zoude. Ik vond 'er indedaad niet alleen alle de vogelen, welke ik aan de *Groene Rivier* ontmoet had, maar ook de Europeaanse waterhoenen, verscheiden soorten van duikers, bijzonderlijk dien, welke bij de Natuurkun-

digen onder den naam van *gehoornde Duiker* bekend is, eindelijk eene bijzondere soort van Magellaansche Ganzen.

Deeze soort heeft eene kuif van lange smalle vederen, waar mede de zijden van zijnen kop en zijne oogen bedekt zijn en die hij naar believen opligt of nederlaat. Deze zelfde soort wordt ook in de landen aan de *Straat van Magellaan* gevonden, daar zij door den beroemden BOUGAINVILLE gezien is, die 'er van spreekt onder den naam van *Springende Pinguin* (*Manchot Sauteur*). BUFFON geeft 'er eene korte beschrijving van onder denzelfden naam en ver- toont haar vervolgens in zijne gekleurde platen onder den naam van *gekuisde Pinguin van Siberie*, (*Manchot huppé de Siberie*).

Daar waren aan hetzelfde meir ook nog zeer veele Pinguins van eene andere soort, dezelfde als die, van welke ik reeds gesproken heb toen ik in de *Saldanha - baai* was; deeze Pinguins hebben zeer veel vet op het lijf. Ik twijfel niet of de volkplanters uit den omtrek zouden, als zij zig op het jaagen van deeze vogelen toeleghden, van hun vet een zeer voordeelig artikel van koop- handel kunnen maaken. Het voordeel zou zelfs des te zekerer zijn omdat de Pinguins zeer menigvuldig in de westlijke zee-streken zijn en omdat zij zoo weinig schuw zijn, dat zij zig laa-

ten dood slaan zonder een' voet te verzetten en zig zelfs met de hand laten vangen. Dit toont dat men, met behendigheid en nijverheid, tot die Jagt middelen zoude kunnen vinden, die weinig kostbaar zouden zijn, dat men gemakkelijk kruid en lood zou kunnen spaaren en dat zij bij gevolg zeer voordeelig zou worden.

Mijn verblijf aan de *Verloren Valei* bezorgde mij eene groote menigte water-vogelen van verschillende soorten, onder welke de poule Sultane, die 'er in groote menigte en daarenboven een uitmuntend eeten is. Het meir krioelt van alle de water-vogelen, welken men hier en daar in het overige van dat waereld-deel verspreid vindt; het is de waare verblijfplaats voor een liefhebber van de vogelen, die in weinig tijds eene volledige verzameling van alle de zwemmende en strand-vogelen van Afrika maaken wil. Ik bekwam 'er ook eene fraaie soort van kleine gekuifde valk, die niet dan van krabben en vischen leeft, welke hij als de Zee arend, de Visch-arend en Wouwvangt. Ik bragt elf geheele dagen op de oevers van dat meir door en ik bereidde 'er honderd twee en dertig vogelen, zoo groote als kleine. Ik kon het eindelijk niet bij houden, zoo veele vogelen bragten mij mijne Jagers elken dag en ik had het vermaak niet van een eenigen zelf te schieten, zoo veel werk had ik om hen te bereiden.

Mij zoo digt bij de baai van *Ste Helena* ziende wilde ik die bezoeken. Ik gaf mijn volk dan last om naar het *Zwarte Land* te trekken en mij daar aftewagten. SWANEPOEL kreeg het bevel over dien tocht. Hij moest mijne caravane bij mijnen vriend SLABBER brengen daar ik mijne bende bescheidde; maar hij moest, zonder mij te wagten, naar de *Kaap* vooruit reizen, om mijne vrienden bericht van mijne terugkomst te geeven en de brieven aftehaalen, die, zedert vijftien maanden van mijne afwezigheid voor mij mogten gekoomen zijn. Ik was voorneemens ondertusfchen de baai van *Ste Helena* te gaan zien, die ik niet kende en bij welke ik mij al te digt bevond om het mijzelven niet te verwijten, als ik verzuimde dezelve te beschouwen.

Ik nam op die reis weder niemand mede dan de Jagers, die mij op mijn laatste tochtjen verzeld hadden. Aan de baai gekoomen zijnde onderzocht ik die geheel en volgde alle haare bogten en kreeken. KOLBE, die zoo min aardrijkskundige als natuurkundige was, en die *Ste Helena* zoo min gezien had als de volkplantingen, zegt dat de *Berg-rivier* zig ten Noorden van die baai ontlast en dus heeft hij het ook in zijne kaart verтоond. KOLBE bedriegt zig hier gelijk op duizend andere plaatsen, De *Berg-rivier* heeft zijnen mond in het Zuidlijk gedeelte van *Ste Helena*; voor het overige is
dec-

deze baai in het algemeen op alle zee-kaarten verkeerd geplaatst; derzelver plaatsing verschilt meer dan vijftien minuten in breedte.

Deeze rivier, langs welke ik vrij hoog opgevaaren ben, is met riet-boschen bezet, in welke de Rivier-paerden zig versteeken en ophouden. De regèering, vreezende dat men 'er die dieren zoude uitroeijen en de soort aldaar willende behouden, heeft de Jagt op dezelve op zwaare boete verboden. Het zou met dat verbod gaan als met zoo veele andere en het zou waarschijnlijk niet beter nagekomen worden, als de uitvoering niet door plaatslijke zwaarigheden begunstigd wierd. Maar de onmogelijkheid van door die riet-boschen te dringen verwijdert 'er de Jagers van, en deeze hinderpaal verzeekert de voortplanting van de Rivier-paerden meer dan een verbod, dat bijna altijd overtreden wordt en welks gestrengheid men zeker kan zijn met vijf en twintig of dertig rijkdalers te zullen verzagten.

Na dat ik de baai van *Ste Helena* bezogt had, begaf ik mij langs het zee-strand naar de *Saldanha-baai*. Deeze baai was, zoo wel als die van *Ste Helena*, vol cachelotten. Ik telde 'er, in de bogt van de *Hoerjes-baai* alleen, twee en dertig die met elkanderen speelden. Het is meer dan verwonderlijk dat de Gouverneurs van de *Kaap* nooit aan dien tak van handel gedagt heb-

ben, die voorzeeker zeer voordeelig zou zijn; maar men zou die visfcherij aan de inwooneren moeten overlaaten en 'er slechts enige belastingen voor de Maatschappij op leggen. Het is te hoo-
pen dat de regeering in Holland t'eniger tijd de noodzaaklijkheid zal gevoelen van ernstig aan die gewigtige volkplanting te denken; men heeft niets anders te doen dan enkel de onderneemin-
gen der inwooneren niet te dwarsboomen en hun-
ne nijverheid niet aan banden te leggen en weldra zal dit gedeelte van Afrika het bloeiendst van de geheele waereld worden.

Van de *Saldanha-baai* begaf ik mij naar de wooning van mijnen vriend SLABBER. Zijn be-
minnelijk en goed huisgezin, mijne terugkomst reeds van het volk, dat bij mijne wagenen was, vernoomen hebbende, en door eenen van mijne Jagers, welken ik vooruit gezonden had, van mijne aankomst onderrigt, kwam mij te gemoet. Ik was verwonderd mijnen goeden vriend SLABBER niet midden onder zijne kinderen te zien. Zij zeiden mij dat hij, zedert mijn vertrek, eenen zwaaren buikloop gekregen hebbende, zeer slegt was. Hij had geduurende mijne afwezigheid dikwijls ongerustheid over mij getoond en naar mij gevraagd. Hij zou mij voor zijn' dood nog gaerne eens omhelsd hebben, en toen hij SWANEPOEL en KLAAS zonder mij had zien aankoomen, was
zijn

zijn hart ongerust geworden. Maar men had hem gerust gesteld over mijn lang uitblijven en nu wierd ik van hem met ongeduld gewagt.

Men zeide mij ondertusfchen dat hij zoo zwak en vervallen was dat ik hem zoo veranderd zoude vinden dat ik hem naauwlijks zou herkennen, en alzoo men vreesde dat zijn toestand eenen al te levendigen indruk op mij zou maaken, dien het mij onmogelijk zou zijn op het eerste gezigt te ontveinzen, verzogt men mij mijne verwondering te beteugelen en hem niet nutloos ongerust te maaken.

Ik trad zijne kamer in en veinsde eene blijdschap die voorzeeker niet in mijn hart was. Ik hield mij zelfs als of ik zijne ziekte als een zeer ligt ongemak aanzag, en na hem enige woorden gezegd te hebben, op welke ik zelfs zijn antwoord niet afwagtte, sprak ik van den overschoonen stier, dien ik op reis voor hem had ingeruild en welken mijn volk hem reeds van mijnentwegen zou hebben aangeboden,

Hij scheen weinig aandoening te hebben van dat geschenk, dat ik van zoo verre medebragt, zoo zeer hadden hem zijne smerten reeds van de waereld en van alle waereldsche aandoeningen los gemaakt. Hij sprak van zijn einde, dat indedaad zeer nabij was. De loop is aan de *Kaap* eene ziekte die gevaarlijk is voor lieden van alle jaaren en

en alle temperamenten; maar doodlijk voor oude lieden en ik zag maar al te wel dat mijn beste vriend gong sterven.

SWANEPOEL bragt mij van de *Kaap* tijding van mijne vrienden en brieven uit Europa, onder andere eenen van mijnen eerbiedwaardigen vriend BOERS, die mij zijne behouden aankomst in Europa berichtede, hebbende eene allergelukkigste reis gehad. Niet te vreden zijnde met mij zoo nuttig geweest te zijn gedurende mijn verblijf aan de *Kaap* schreef hij mij dat hij mij op nieuw aan alle zijne vrienden had aanbevoolen, bijzonderlijk aan den nieuwen Fiscaal SERRURIER, wiens ijver en vriendschap voor mij nooit verminderd zijn gedurende mijn verblijf in Afrika. Alle mijne kennissen nodigden mij ten spoedigsten naar de stad te koomen. De Heer en Mevrouw GORDON schreeven mij voornamelijk daaromtrent in de vriendlijkste uitdrukkingen; zij eischten dat ik bij mijne aankomst bij hen zoude koomen huisvesten.

Onder mijne brieven waren 'er verscheiden van mijn huisgezin en van mijne vrienden in Frankrijk; maar daar was een onder van *Amsterdam*, die alle mijne ontwerpen en alle de schikkingen, welke ik reeds beraamde voor eene derde reis in de woestijnen van Afrika, geheel omverre wierp; hij was van TEMMINCK. Hij schreef mij dat

'er

er binnen kort uit Holland een Oost-Indisch schip zou uitloopen, dat naar *Madagaskar* bestemd was voor den slaaven-handel. Dat schip zou de *Kaap* aandoen om zig te ververschen en proviand inteeneemen en ik zou gemakkelijk met den schipper kunnen spreken en mede naar *Madagaskar* stevenen.

Volgens mijne drift tot het reizen dagt mijn vriend wel dat ik de gelegenheid om dat beroemd eiland, het grootst van de bekende waereld, te leeren kennen, gretig zou aangrijpen. Hij zelf, mijne wenschen reeds voorkoomende, had met den kapitein de schikkingen gemaakt, welke hij het voordeeligst voor mij oordeelde, van welke hij mij in zijnen brief bericht gaf.

Ik was zeer gevoelig aan deeze beminnelijke gediensfigheid, die zoo overeenkomstig met mijnen smaak als wijs overlegd was. Het is waar dat nieuw ontwerp strookte niet met het ander; doch, behalven dat ik gelegenheid vond om een nieuw land te leeren kennen, behalven dat ik den nodigen tijd zou hebben om het te doorreizen, naardien het schip, om het doel van deszelfs bestemming, enigen tijd aan het eiland zou moeten verblijven, viel het mij gemakkelijk bij mijne terugkomst aan de *Kaap* mijn eerste oogmerk te vervolgen. Ik liet dan voor dit maal mijn voorneemen om de binnenlanden van Afrika op nieuw te bezoeken vaaren en hield mij slechts bezig met
de

de schikkingen , welke ik tot het ander ontwerp maaken moest , schikkingen , welke des te gemaklijker waren omdat mijn vriend reeds alle de moeijelikheden vereffend had.

Tot deeze nieuwe reis had ik noch wagenen , noch paerden , noch osfen , noch al dien toefstel en al dat gevolg nodig , dat ik tot hier toe noodzaaklijk had moeten hebben. Naardien mijne osfen mij nu onnut wierden , tragtete ik mij ook het eerst van deeze te ontdoen. Naardien zij zeer vermagerd en niet meer in staat waren om tot trek - osfen te dienen , liet ik hen aan den slagter van de Maatschappij aanbieden , die mij zeven rijksdalers voor het stuk betaalde.

Ik schonk twee koeijen aan de vrouw van KLAAS , die , mij op mijne reis gevolgd zijnde , mij als waschster en dikwijls als keuken - meid gediend had. Ik schonk ook twee koeijen aan SWANEPOEL ; mijne geiten bood ik de Juffrouwen SLABBER aan ; maar deeze namen dezelve niet aan dan om die te bewaaren en verbonden zig die weder te geeven in geval ik eene nieuwe reis zoude onderneemen en die nodig zoude hebben.

Onder mijne kudde was ook een bok en eene geit , door mij in het land der *Namakas* , op verzoek van mijnen vriend LIEWENBERG uit de streek der *Vier en twintig rivieren* gekogt. Ik had het genoeg hem dezelve in perfoon aan te
 bie-

bieden. Ik herinnerde mij de fleschen citroenfap, welke die braave man mij op mijnen doortocht gegeven had, de vriendschap, die hij mij bewezen had en de twee fraaie vogelen, welke zijne zoons mij bezorgd hadden.

Schoon mijn geschenk in zigzelfs niet veel was, was het hem des te aangenaamer, omdat het juist was hetgeen hij mij gevraagd had en dat hem het aangenaamst wezen kon. Vervolgens deelde ik alles dat ik niet meer nodig had onder mijne braave Hottentotten uit.

Dus van alles ontlast dat mij onnut geworden was maakte ik mijne rekening op met al mijn volk en bescheidde hen aan de *Kaap* om aldaar betaaling te ontvangen. Schoon elk hunner brandde van verlangen, om zijne horde weder te zien en in zijn huisgezin terug te keeren, betuigden zij mij egter alle dat zij met verdriet van mij scheidden. Ik, schoon mij over de meeste hunner te beklagen hebbende, kon hen niet zonder aandoening zien vertrekken.

Mijn doel riep mij naar de *Kaap* en mijne zorgen, hoe opregt, hoe toegenegen ook, wierden nutteloos bij eenen zieke, wiens beklaglijke toestand geen' hoop meer overig liet. Ik omhelsde voor de laatste reis den besten der menschen, hem, wien ik de grootste verpligting had en dien ik hartlijk beminde. Hij zelf zeide mij voor het
laatst

laatst vaarwel, en ik vernam ook enigen tijd daarna dat zijn achtlingwaerdig gezin zijnen dood te betreuren had.

Eindelijk, na een afzijn van zestien maanden, in de woestijnen van Afrika doorgebracht, kwam ik weder aan de *Kaap*, daar de Heer en Mevrouw GORDON mij wagteden. Ik wierd als een vriend, als een broeder, als een zoon, als iemand dien men boven alles bemint ontvangen en nooit is de vriendschap van deeze weldaadige lieden eenen oogenblik omtrent mij verminderd. Het getuigenis van mijne dankbaarheid zal aanwezig blijven zoo lang men mijne reizen leezen zal en de noodzaaklijkheid van de waarheden, die zij bevatten, te erkennen, hoe zeer zij ook eens anders hoogmoed beledigen mogen, is genoeg om die duurzaam te maaken.

Mijne eerste zorg, zoo dra ik vrij was, was te verneemen of 'er ook in de haven enig schip ware, dat zig gereed maakte om naar Europa te stevenen. Daar was 'er een, dat ik waarnam om aan den Heer TEMMINCK te schrijven en hem te bedanken voor hetgeen hij voor mij gedaan had. Ik berichtte hem dat ik voorneemens was van zijne edelmoedige aanbieding gebruik te maaken en dat ik slechts naar de aankomst van den slaaven-haaler wagtede, die mij naar *Madagaskar* zou overvoeren. Ik schreef hetzelfde aan mijne

na

bestaanden en dagt niet meer dan aan mijn vertrek.

Ik had den armen SCHOENMAAKER niet vergeten. Reeds daags na mijne aankomst had ik getragt den Heer GORDON belang te doen nemen in het lot van dien armen weglooper. De Kolonel, die hem vriendschap toedroeg, had mij betuigd dat hij hem gaerne dienst wilde doen. Ik zond dan eenen bode naar den banneling af, die hem het bevel bragt van terstond naar de stad te koomen. Hij kwam. Wij bragten hem bij den Gouverneur, bij welken wij om zijn pardon aanhielden, dat hij terstond verleende. Hij verliet mij om in de woestijn zijne laatste schikkingen te gaan maaken en kwam vervolgens in de volkplanting wonen, daar hij weldra de vriendschap van zijne gebuuren won en eene van hunne dogters trouwde, iets dat vrij zeldzaam is in een land, daar de soldaaten en matroozen over het algemeen bij de volkplanters weinig geacht worden.

Geduurende mijn verblijf aan de *Kaap* kwam de slaaven-haaler op de reede; hij bragt mij brieven van mijnen vriend TEMMINCK, die mij nogmaals herhaalde hetgeen hij mij te vooren reeds geschreven had omtrent de reis naar *Madagaskar*; hij nodigde mij die te onderneemen en twijfelde niet of de schipper van dat schip, die hem de grootste verpligting had, zou mij allen dienst

doen; maar ik bemerkte weldra dat mijn vriend zig omtrent dien man bedrogen had, die mij door zijn gedrag toonde hoe weinig hij 'er op gesteld was dat ik dien overtocht met hem deede. Mij dan niet willende blootstellen aan de zekere onaangenaamheid van zulk eene reis te doen met eenen man, die zoo zichtbaarlijk vreesde dat ik hem in zijne ontwerpen van koophandel hinderlijk zou zijn, liet ik voor als nu mijn ontwerp op *Madagaskar* vaaren. Nog meer ander verdriet deed mij dat plan uit het oog verliezen en ik dagt 'er eindelijk niet meer aan. Europa trok toen alle mijne aandacht naar zig. Ik kreeg geheel een tegenzin in het reizen, tot dat ik, mij van de menschen afzonderende, door hen bedrogen, zelfs in mijne zuiverste aandoeningen gehoond, op nieuw naar eene woestijn zoude moeten zugten en mij veroordeeld zien om die niet dan in den droom te ontmoeten.

Eindelijk kwam 'er gelegenheid om te vertrekken. De Hollandsche Oost Indische schepen, die uit Indië kwamen, moesten onmiddelijk naar de plaatsen hunner bestemming vertrekken; ik verzocht mede te mogen vaaren, dat mij wierd toegestaan. Daar waren op de reede vijf schepen die naar Europa bestemd waren; mij stond nu te weeten op welk derzelve ik mij met alle mijne goederen zoude inscheepen. Een dier schepen bragt
uit

uit China eenen ouden Supercarga van de Maatschappij, die vrouw en kinderen bij zig had. Ik had deeze lieden enige reizen op de *Kaap* in de gezelschappen ontmoet; ik was verheugd als ik bedagt dat ik nu hun bijzijn geheel en voor langen tijd stond te genieten. Het is zoo aangenaam het verveelende van eene lange reis door een beminnelijk gezelschap te veraangenaamen en zijn gezigt van tijd tot tijd op een fraai gelaat te slaan, als men niets voor oogen heeft dan water en lucht en vuile matroozen. Dit moest mijn lot zijn; ten minsten ik hoopte het. De man vondt mij denklijk wat te gedienslig voor een kostganger en, zonder mij ronduit afte slaan, verzeekerde hij mij dat ik zoo weinig op mijn gemak zou wezen, hij weigerde zoo halftarrig mijne kisten met mij te laten inscheepen, dat hij mij dwong in ernst van mijn ontwerp van met hem te vaaren afte zien. Voor deeze reis minder beleefd dan gierig op mijne schatten, zou ik nooit mijne bewilliging gegeven hebben om mij van dezelve te scheiden; zij wierden dan aan boord van een ander schip gebracht, en de schipper geraakte van mijne aanzoecken bevrijd. De ongelukkige schonk mij het leven en wist niet dat hij het zijn stond te verliezen.

Ik begaf mij op de *Ganges*, die onder bevel stond van kapitein PAERDENKOOPEK. Wij ligteden het anker en stevenden uit *Baai*

Fals den veertienden July 1784, in gezelschap van vier andere Oost-Indische schepen. Naauwlijks waren wij uit de baai of de tegenwinden dreeven ons naar het Zuiden, en wij wierden van eenen ijslijken storm overvallen, eene schriklijke vlaag dreef ons tot den zeven en dertigsten graad Zuider Breedte. Ik gevoelde toen waarlijk met hoe veel recht de Portugeezen dien zuidlijken uithoek van Afrika, *Storm-Kaap* genoemd hebben. In die verschriklijke strecken verlooren wij twee mannen die door de golven van het dek geslaagen wierden. Te vergeefsch wendden wij alles aan om hun te hulp te koomen; twintig maalen wierden zij onder ontzaghelijke bergen van water begraven; zij verdronken. Ons schip, dat zeer oud was, had veel te lijden; het was aan alle kanten lek en hoe zeer men in het vervolg zijn best deed om de lekken te stoppen, bleeven wij 'er egter de geheele reis over nog een behouden.

Onze droevige toestand duurde elf geheele dagen, een zeer langen tijd, als elke minuut ons het beeld des doods voor oogen stelt. In eenen van die ijslijke nachten had een van onze schepen verscheiden nood-schooten gedaan; hoe groot was onze droefheid, des anderendaags bij het aanbreeken van den dag, toen wij, met ons gezigt de *Middelburg* zoekende, dat schip waarop men geweigerd had mij inteneemen, hetzelfde niet vonden.

den. Mij verzeekerd houdende dat het in de zee verzwolgen was, deed ik den hemel een kort gebed voor de jonge vrouw van den Supercarga, terwijl ik elk oogenblik staat maakte denzelfden afgrond voor mijn graf te zullen krijgen. Wij hadden eindelijk het geluk die Kaap, zoo vreeslijk voor de zee-lieden, te boven te zeilen. Den tienden Augustus stevenden wij in het gezigt van *Ste Helena* voorbij en den vijf en twintigsten van dezelve maand pasfeerden wij de linie op drie honderd en agt en vijftig graaden lengte.

Ik floeg, gedurende de reis, nimmer mijn gezigt agterwaarts zonder het ongelukkig schip *Middelburg* in verbeelding te zien; welk een ijslijk oogenblik, zeide ik tot mijzelven, toen dit geheel huisgezin is te grond gegaan! Ik meende het laatste gekerm van die ongelukkige moeder, met het laatst geschrei van haare arme kinderen vermengd, te hooren. Helaas! dat ijslijk uur was voor hun nog niet gekoomen; het wagtte hen in de haven.

De vier schepen stevenden in gezelschap en zonder elkanderen uit het oog te verliezen. Wij gongen zelfs elkaër bezoeken, als het stil weder was en men de sloepen konde uitzetten. Als de wind en de holle zee die gemeenschap belette- den, gebruikte men een ander middel, namelijk het schrijven en zenden van brieven en het wa-

ren zee-zwaluwen en meeuwen, die ons voor boden dienden.

Deeze diertjens, door de winden verwaaid en vermoeid, kwamen op onze raa's rusten, daar onze matroozen gemakkelijk enige opvongen. Wij bonden briefjens aan hunne pooten, dan lieten wij hen weder vliegen en verjoegen hen door ons schreeuwen om hen te beletten zig op ons schip te koomen nederzetten, en dwongen hen dus op een ander te gaan zitten. Daar wierden zij op nieuw door het volk gegrepen en men zond ons die op dezelfde wijze weder terug, met het antwoord op onze briefjens. Die aardige list heeft iets ik weet niet wat liefs en teders, dat mij als in andere streeken vervoert, en het is eene van die omstandigheden van mijne reis die ik mij altoos met een nieuw vermaak herinner.

Op drie honderd vijf en twintig graaden lengte en tien graaden en vijftien minuten Noorder Breedte wierden wij van eene Ralte overvallen, die ons enigen tijd ophield en toen was ik getuige van een verschijnzel, dat bij de matroozen van het schip wel bekend, maar voor mij nieuw was.

Een zeer groote plat-visch van het geslacht der roggen kwam rondom ons schip zwemmen. Hij verschilde egter van de gewoone roggen daarin dat zijn kop, in plaats van in eene punt te eindigen, eene halve maan vormde en dat uit elk eind

van

van den halven cirkel twee soorten van armen kwamen, die zeer lang waren en door de matroozen hoornen genoemd wierden; zij waren aan hun begin twee voeten breed en aan de einden slechts vijf duimen. Men zeide mij dat dit monster *Zee-duivel* genoemd wierd.

Enige uren daarna zagen wij bij deeze nog twee andere, van welke de eene bovenmatig groot door het volk geoordeeld wierd vijftig of zestig voeten breed te zijn. Elk zwom afzonderlijk en elk was omringd van die vischjens, die gemeenlijk voor de haaiën zwemmen en welke de zee - lieden om die reden *loots-mannetjens* genoemd hebben. Alle drie, eindelijk, droegen zij op elk' van hunne hoornen eenen witten visch van de dikte van eenen arm en omtrent agtien duimen lang, die daar als op schildwagt scheenen te staan.

Men zou gezegd hebben dat de twee schildwagten zig zoo geplaatst hadden om voor de veiligheid van het dier te waaken, om het te waarschuuwen voor de gevaaren die het zouden mogen genaaken en zijne bewegingen door de hunne te regelen. Naderde hij het schip te veel, dan verlieten zij hunne post en met drift voor hem zwemmende, maakten zij dat hij zig verwijderde. Kwam hij te veel boven dan zwommen zij heen en weder over zijnen rug tot dat hij wat dieper

gezonken was. Dook hij daarentegens te diep onder, dan verdweenen zij en men zag hen niet, omdat zij zeekerlijk onder tegens hem aan zwommen, gelijk zij hem in het vorig geval van boven gedrukt hadden; ook zag men hem terstond weder naar de oppervlakte rijzen en de twee schildwagten stelden zig weder op hunne posten, ieder op zijn hoorn.

Geduurende de drie dagen dat de stilte duurde en dat wij onbeweeglijk bleeven, uit gebrek aan wind, geschiedde hetzelfde verscheiden maalen onder onze oogen en het gong even eens toe met elk der drie zee-monsters.

Ik had wel gewenscht dat men een derzelve hadde kunnen vangen en dat het mij gegund geweest ware het op mijn gemak waarteneemen; maar toen ik den matroozen het voorstel deed, zeiden zij dat het eene onmogelijke zaak was; toen ik egter twaalf fleschen wijn had uitgelooft voor dengeenen, die daarin zou slaagen, wierd hun ijver opgewekt en die pooging, waartoe zij geene mogelijkheid zagen, kwam hun nu slechts wat moeilijk voor. Alle liepen zij naar de harpoeenen en elk, zig met een wapenende, stelde zig gereed om hem te schieten. Een hunner, onder de boegspriet geplaatst, gelukkiger zijnde dan de andere, trof eenen van de drie vischen in den rug; vervolgens de lijn uitlaatende om hem enigen

gen tijd de vrijheid te geeven van te spartelen, trok hij hem langzaamerhand ter zijde van het schip gelijks waters. In dien staat deed het dier niet de minste beweging en wij twijfelden niet meer of wij zouden hem gemakkelijk vangen; dan naardien een enkele harpoen niet genoeg was om hem optehisfen, te meer wijl dezelve niet diep geschooten was, wierp men een vijftien-tal tegelijk op hem, waardoor hij sterk vast raakte. Eindelijk omwoelde men hem met verscheiden kabel-touwen en men heiste hem op het dek.

Hij was de kleinste van de drie en hij kon, op zijne grootste breedte slechts agt en twintig voeten haalen, op een en twintig voeten lengte, van het einde van de hoornen tot het eind van den staert. Deeze staert, die dik was naar evenredigheid van het lijf, had twee en twintig duimen lengte.

De bek, die eveneens geplaatst was als bij de rog, was wijd genoeg om een geheel mensch gemakkelijk inteslokken.

Wat het vel belangt, het was onder aan den buik wit en had op den rug de bruine kleuren die aan de rog eigen zijn. Men giste, eindelijk, dat het dier ten minsten twee duizend ponden kon weegen.

Het had op zijn lijf een twintigtal kleine remoras, die overal zaten en die 'er zoo vast op ge-

hecht waren, dat zij 'er niet af vielen toen het dier opgeheist wierd en met hetzelfde gevangen wierden.

Enige Natuurkundigen hebben geschreven dat de kop van den remora van onderen kleverig is en met rimpels en knobbels als eene vijl, en het is volgens hun zeggen, door deeze twee middelen, zijn lijm en zijne punten, dat hij zig aan de andere vischen vast hecht.

„ Men verbeelde zig eene dwarsche rei van „ negentien scherpe getande bladen die onmidde- „ lijk van den wrong van de onderkaak af loo- „ pen, ” zegt een andere natuurkundige, „ zoo- „ danig is het deel, dat den remora dient om zig „ vasttehechten. ”

Deeze beschrijving is naauwkeurig in hetgeen het getal en de gedaante van de getande bladen betreft; maar zij is daarin gebrekkig dat zij dezelfde onder aan den kop plaatst, daar zij boven op denzelfen zijn. Ook is de remora, als hij zig wil vast hechten, verplicht zig op den rug te keeren en zig met den buik om hoog te houden.

Ik weet niet of de twee witte vischen, die zig op de armen van den zee-duivel hielden, en hem tot lootsen scheenen te dienen, ook van het geslacht der remora's waren. Dat ik kan verzeekeren is dat zij het voorkoomen hadden van even sterk op de twee einden van de armen, van welke

ik gesproken heb, en van welke zij niet af gingen, ondanks derzelve aanhoudende beweging, vast te zitten. Ik zal egter aanmerken dat, zoo die witte vischen diezelfde plaats hebben, welke den remora dient om zig op de andere vischen vasttehechten, dezelve ten minsten onder aan het lijf moet zijn en niet boven op, naardien het dier zig in zijne natuurlijke plaatsing hield en zig niet behoefde omtewenden om zig op zijne post vasttemaaken.

Het zou mij aangenaam geweest zijn dat deeze twee vischen op de armen waarop zij zaten, gebleven waren en zig met den grooten visch hadden laten vangen. Dan zou ik den tijd gehad hebben om hen naauwkeurig te beschouwen; maar zoo dra de eerste harpoen geschoten was, lieten zij los en verdweenen.

Ik vleide mij dat men ten minsten mischien den eenen of anderen van degeene die den twee anderen vischen tot schildwagten dienden, zoude kunnen vangen; want de twee monsters hadden zig, ondanks al het gedruis dat onze vangst gemaakt had, niet verwijderd. Men gebruikte voor de lootsmannen verscheiden soorten van lokaas; maar het was te vergeefs; zoo dra de hoek in zee viel, kwamen zij dien bekijken en keerden terstond weder naar hunne standplaats terug.

Ik herinner mij niet dat enige natuurkundige
van

van die witte remora's gesproken hebbe; daar zijn evenwel nog andere reizigers buiten mij geweest die er kennis van gedraagen hebben; ik zal daaromtrent DUBADIER aanhaalen, die in de natuurlijke historie bekend is door de zeldzaamste en volledigste verzameling van de schaaldieren van de *Antilles*. Deeze natuurkundige had, op zijne laatste reis, op vijf en veertig graaden Noorder breedte en drie honderd drie en dertig graaden lengte zoodanig eene rog gezien van haare twee witte lootsmannetjens verzeld, die vijf en twintig of dertig voeten lengte mag gehad hebben. Hij had 'er eene aftekening van gemaakt; ik had ook eene tekening gemaakt van de roggen die ik gezien had. Dezelve vergelijkende heb ik gemakkelijk kunnen onderscheiden dat zij van dezelfde soort waren.

Onze overtocht leverde niets zeer aanmerklijks op dan de tegenwinden, door welke wij aanhoudend geslingerd wierden. Wij wierden zelfs op drie en dertig graaden breedte, weder door eenen woedenden storm overvallen. De vrees dat onze reis te lang zoude duuren deed het rantsoen water voor al het volk verminderen. Den vierden October zeilden wij in het gezigt van de eilanden *Corvus* en *Floyes* voorbij, welker kusten wij op den afstand van eene snaphaan-schoot langs stevenden.

Den negenden van dezelfde maand viel een man in zee; het was onmogelijk hem te redden, zoo onstuimig was dezelve. Deeze ongelukkige wierd in eenen oogenblik tot op eenen grooten afstand weggevoerd. Hij reikte ons de armen toe; maar de winden dreeven ons met geweld voort. Wij smecten verscheiden ledige vaten en enige hoender-hokken in zee; maar dit kon niet spoedig genoeg geschieden en al hadd' hij enige van die zwakke hulpmiddelen kunnen bereiken, zouden wij zijne doods-angsten slechts verlengd hebben en hem twintigmaalen hebben doen sterven.

Den drie en twintigsten October ontmoededen wij twee kleine fransche schepen, die van de zouten visch vangst kwamen; wij kogten eenen goeden voorraad voor onze geheele vloot en die toevoer kwam zeer wel van pas, want onze proviand was merklijk verminderd en wij hadden zedert langen tijd een zeer slegt voedsel. Deeze twee vischers, die naar *Bayonne* gongen en bijgevolg voor ons in Europa zouden aankoomen, namen onze brieven mede. Ik nam deeze gunstige gelegenheid waar om mijnen nabestaanden en mijnen vrienden in Holland kennis te geeven dat ik binnen kort stond t'huis te koomen.

Den dertigsten zagen wij verscheiden stukken van een schip, onder andere eene bijna geheele mast die tegens ons schip aan dreef. Dit droe-

vig

vig fchouwfpel kondigde ons aan dat 'er weder een ongeluk gebeurd was in den laafien fform. Eindelijk den eerften November ontwaarden wij de Europifche kusten en wierden aanhoudend door tegenwinden geflingerd tot aan den mond van het Kanaal, daar wij bleeven liggen met meer dan twee honderd fchepen uit alle de deelen der waereld koomende en die daar zoo wel als wij door tegenwinden wierden opgehouden. Maar hoe groot was onze verwondering toen wij het fchip, dat wij meenden op de bank van *Aiguilles* met man en muis vergaan te zijn, de *Middelburg*, onder derzelve getal herkenden. In mijne groote blijdfchap wilde ik een' floep neemen en naar hetzelve toe vaaren; maar de zee was te hol voor een zoo klein vaartuig; geen matroos zou mij hebben willen roeijen. De zee ftond ijslijk. De ongelukkige *Middelburg* fcheen mij toe nog ongunftiger te liggen dan wij; het fchip fcheen mij toe zeer geteifterd te zijn; het was een zieke, welken eene inforting onfeilbaar zou doen verloren gaan, droevig voorgevoel, dat niemand met mij wilde deelen en welk het noodlot nog dien eigen dag moest bevestigen.

Naauwlijks waren wij het Kanaal ingezeild of daar kwam eene dikke mist op; zij wierd elken oogenblik dikker en daar ontfond een allerheevigfte wind; hij nam zoodanig toe, dat noch de

konst

konst van onze zee; lieden, noch het behendigst bestier iets tegens deszelfs hevigheid vermogten. Wij zagen ons van golf tot golf en door verhaaste sprongen naar de rotsen afdrijven. Naauwlijks konden wij elkanderen onderscheiden; overal heerschte eene dikke mist, even als of de hemel onzen nood voor elkanderen hadde willen verbergen en ons het schouwspel spaaren van twintig schipbreuken. Wij hadden niet alleen de branding te dugten, maar wij hadden ook nog te vreezen tegens het een of ander schip te stooten; want het Kanaal was 'er geheel mede bedekt. Ik kan niet beter een denkbeeld geeven van de woede der winden die ons bestormden dan met te zeggen dat onze zeilen, schoon opgerold, in lappen wegwaaiden. Deeze reis zag ik mijnen dood als onvermijdblijk aan en ik wagtete dien stilzwijgende af. Toen stootte de *Middelburg* op de kust aan stukken en de man en de vrouw en de kinderen kwamen alle om het leven! Toen vergongen twintig schepen, die tot het ongeluk hadden tegens elkanderen of tegens de rotsen te drijven. Een ander schip van onze vloot, *Holland*, verloor zijn roer, dat door eene golf wierd weggeslaagen. De speelpop van de winden en de baaren geworden zijnde, en buiten staat van zig te bestuuren, deed het ons nood-seinen, op welke wij door nood-seinen andwoordden. Tot overmaat

maat van ramp overviel ons de nacht midden onder het laveeren met ons beschadigd Want. Het schip *Holland* deed nog verscheiden nood-schooten en toen de dag aankwam, zagen wij het niet meer; ik heb zedert vernoomen dat dat schip, door een onbegrijpelijk wonder in eene Engelsche haven dreef en dus gered wierd. Wij voeren het Kanaal door en steeds door den storm gesslingerd wordende, naderden wij het eiland *Walcheren*, daar wij in het gezicht van het land het anker wierpen; maar weldra brak dit anker en alle die wij vervolgens uitwierpen aan stukken; wij moesten nog eenen verschriklijken nacht uitstaan met tusschen de droogten te laveeren. Hoe bekwaam onze schipper ook was, durfde hij het egter niet waagen met dit weder zonder eenen loots aan boord naar binnen te zeilen. De haven-meester INTANKER, uit de stad onzen nood gezien hebbende, was stout genoeg om in eene sloep te gaan en ons door duizend gevaaren hulp te koomen brengen. Hij legt ons aan boord, kooft over, neemt het bestuur van het schip op zig en brengt ons regt voor *Vlissingen*. Wij wierden 'er door zulk eene zwaare vlaag naar toe gedreven dat wij op het land aan liepen, zonder dat het mogelijk was ons daar af te houden. Ik was in de kajuit; ik hoorde roepen: *Wij zijn verloren*. Ik vlieg op het dek. Wij raakten indedaad grond; maar
het

het geval wilde dar wij op eenen slijk-grond geraakt waren; zoo wij vijftig schreden laager geweest waren, zou het schip aan stukken gestoten hebben. Het schip wierp zig op zijde en wij bragten den nacht in deezen toestand door.

Toen de dag aankwam was het weder meer bejaard; twintig sloepen kwamen ons, toen wij weder vlot waren, boegseeren. Eindelijk kwamen wij op de reede voor *Vlissingen*, daar wij het anker wierpen, dat vrij gevallig was, naast het schip de *Held Woltemade*, hetzelfde schip, met welk ik naar de Kaap de *Goede Hoop* was uitgezeild en dat de Hollandsche Oost-Indische Maatschappij van de Engelschen weder had ingekogt, die het, gelijk men weet, genoomen hadden, toen het van de *Kaap* naar *Ceylon* vertrokken was. Denzelfden morgen kwamen de Commissarissen van de Maatschappij aan boord; een derzelve bragt mij brieven die van *Amsterdam* kwamen; het waren antwoorden op de mijne, welke ik in zee aan de twee visch-schepen had afgegeeven. De Heer TEMMINCK had mij aan de Bewindhebberen aanbevolen, ik ontvong alle beleefdheden van hun en mijne kisten wierden niet geopend. Naauwlijks was ik aan land of ik huurde eene schuit, met welke ik mij aanstonds met alle mijne goederen naar *Amsterdam* begaf; ik gong mij in de armen van mijne goede vrienden

den BOERS en TEMMINCK werpen. Enige dagen daarna vertrok ik naar *Parys*, daar ik in het begin van January des jaars 1785, na een afzijn van vijf jaaren, aankwam, den eenigsten tijd van mijn leven, die voor mij waarlijk weder te wenschen zou zijn, den eenigsten ten minsten, toen de laaghartigheid der menschen mij niet heeft kunnen bereiken, toen ik en hunne onrechtvaardigheden, en hunne weldaaden, en hunne tyrannieke overheersching veilig heb kunnen trotseeren.

EINDE VAN HET VIJFDE EN
AATSTE DEEL.

B L A D W I J Z E R

VAN DE VOORWERPEN VAN NATUUR-
LIJKE HISTORIE, DOOR LE VAIL-
LANT OP ZIJNE REIZEN WAAR-
GENOOMEN,

GERANGSCHIKT NAAR HET

Systema Naturæ Linnæi edit. Gmelin, Lipsf. 1788.

M A M M A L I A.

- Simia Sphinx*, Baviaan, Deel I, bladz. 306.
Simia Cercopithecus, langgestaerte Aapen of Meer-
katten, II, 278.
Simia Cercopithecus, langgestaerte zwarte Aap of Meer-
kat, V, 214.
Vespertilio auritus, nova spec. aut var., geoorde Vle-
dermuis, V, 196.
Myrmecophaga Capensis, het Aardvarken, III, 135,
V, 308.
Rhinoceros bicornis, tweehoornige Rhinoceros; IV,
174, 322, 356, 362, 366.
Elephas maximus, de Olyphant, I, 200.
Elephantis maximi varietas, Poeskop Olyphant,
III, 312.
Phoca vitulina, Zeekalf, I, 47, 49.
Phoca leonina, Zee-leeuw, I, 47, 49.
Canis familiaris ferus, wilde Honden, I, 191.
Canis Hyena, gestreepte Hyena, gestreepte Wolf, V, 6.
Canis Crocuta, gevlake Hyena, IV, 259, gevlekte
Wolf, V, 6.
Canis, Strandwolf, V, 6.
Canis mesomelas, Jakhals, I, 319, IV, 261.

- Felis Leo*, de Leeuw, V, 169.
Felis pardus, de Panther, I, 61, II, 302, IV, 81.
Felis pardalis, de Ocelot, I, 68.
Felis nova spec. an Caracal? wilde Kat,
 IV, 223.
Viverræ variæ species, Muishonden, III, 229, V, 197.
Hystrix cristata, het Stekelvarken, I, 254, 255.
Sciurus, nov. spec. Açuimp, foort van Inkhoorn,
 V, 196.
Dipus cafer, Springhaas, groote Gerboa, IV, 270.
Lepus nova spec. roode gat haas, IV, 106, 165.
 nova spec. Haas met een vagt als een
 Konijn, IV, 165.
Hyrax Capensis, Das, Klipdas, III, 212, IV, 106.
Camelopardalis Giraffa, de Kameelpardel, de Gi-
 raffe, II, 253, IV, 208, V, 183.
Antilope leucophaea, blaauwe Bok, blaauwe Antilo-
 pe, Tzeiran, I, 114.
Antilope dama, Steenbok-gazelle, III, 228.
Antilope dama variet. grijze Bok, III, 135.
Antilope pygarga, de Springbok, de Pronkbok, de
 fierlijké Gazelle, de Trekbok, I, 264, 296, II,
 204. 287, III, 258, IV, 196, IV, 343.
Antilope bubalis, het Hartebeest, I, 109, 180, II, 9.
Antilope Gnu, Gnou, I, 274, II, 209.
Antilope Oryx, de Pafan, III, 319, V, 69.
Antilope oreotragus, Kainfi, Klipspringer, III, 134, 301.
Antilope orcas, Elantdier, II, 295. Elant-gazelle
 Canna, IV, 80.
Antilope scripta, bonte Bok, I, 109.
Antilope sylvatica, Boschbok, I, 160, 190, 230, II, 209.
Antilope Strepsiceros, de Koedoe, I, 261, 297, de
 Condoma, IV, 69.

- Antilope Grimmia*, Duiker, III, 135.
Antilope Pygmaea, Noëmetjes Gazelle, II, 217.
Antilope capreolus, *nova spec.*, Reebokken, I, 108.
Capra hircus, Geit, II, 72, IV, 344.
Ovis arcticus, Schaap, II, 71.
Bos Taurus, Stier, Koe, II, 68.
Bos Bubalus, de Buffel, I, 166, 169, IV, 272.
Equus asinus, *nov. var.* witte Ezel, graauwe Zebra, IV, 348, V, 199.
Equus zebra, de Zebra, gestrepte Ezel, IV, 69. *seqq.*
Equus Quagga, de Kwagga, wild Paerd, IV, 348. *seqq.*
Hippopotamus amphibius, Hippopotamus, Rivierpaerd, II, 165, IV, 146, 192.
Sus Æthiopicus, Afrikaansch Zwijn, breedsnuitig Varken, V, 162.
Physeter macrocephalus, Cachelot, I, 42, III, 228, V, 377.

A V E S.

- Vultur Percnopterus*, Gier, I, 73.
Vultur Percnopterus Ægyptius, Gier van Ægypte, witte Raaf, IV, 114.
Vultur witte Kraai, III, 308.
Vultur *nova spec.* Gier, V, 298.
Vultur *nova spec.* Corbivau, Ringhals Kraai, III, 318.
Falco Serpentarius, de Secretaris, IV, 182.
Falco Haliaëtus, Vischarend, *nov. spec.* Vocifer, I, 187, 190.
Falco nifus, Sperwer, III, 129.
Falco . . . *nova spec.* Arendjen met eene kuif, II, 218.
Falco . . . *nova spec.* nieuwe soort van Arend, I, 332.

- Falco* . . . *nova spec.* de Klaauwert (de *Griffard*)
IV, 272.
- Falco* . . . *an nova spec.?* kleine gekuifde Valk,
V, 375.
- Lanius infaustus*, *nova spec.* Rotsmeerel, III, 106.
- Pfittacus viridis*, *nova spec.* groene Papegaaai, I, 305.
- Pfittacus* *nova spec.* kleine Papegaaaitjens nieuwe foort, IV, 148.
- Buceros Rhinoceros*, *nov. spec.* Calao, Rhinocerosvogel, II, 276.
- Coracias Senegalensis*, Straasburgsche Gaai van Senegal, V, 46.
- Bucco Capensis*, Baardvogeltjen, I, 257, 308, IV, 257.
- Bucco dubius*, Barbican, IV, 353.
- Cuculus Persa*, Touraco, I, 149, II, 276. *nov. var.* V, 162.
- Cuculus Brasiliensis*, Couroucoucou, I, 229.
- Cuculus auratus*, goudgroene Koekkoek, I, 308, II, 316.
- Cuculus indicator*, *var.* Byën verraader, Honigwijzer, I, 330.
- Cuculus* *nov. spec.* de Schreeuwert, I, 308.
- Cuculus* *nov. spec.* nieuwe foort van Koekkoek, II, 209.
- Picus* *nov. spec.* Specht met een' groenachtigen buik, III, 134.
- Picus* *spec. nova* [aut *rara*], Rots-specht, V, 361.
- Alcedo* *nov. spec.* Jagt-vogeltjen, I, 229, II, 218.
- Merops Nubicus*, roozenkleurde Byën-eeter, V, 46.
- Merops* *nov. spec.* Byën-eeter met een' gevorkten staert, IV, 223.

- Certhia flaveola*, Suikervogeltjen, III, 123.
Certhia flaveola, *nov. spec.* Suikervogeltjen met den
 purperen hals, I, 229.
Anas marila, Berg-eend, IV, 79.
Anas anser, wilde Gans, V, 360.
Alca impennis, Pinguin, Magellaansche Gans, I, 47.
Aptenodytes chrysocome, springende Pinguin, ge-
 kuifde Pinguin, V, 374. •
Diomedea exulans, Albatros, III, 129.
Pelecanus onocrotalus, Pelikaan, III, 129, V, 260.
Pelecanus Basfanus, witte Gek, III, 128.
Pelecanus aquilus, Fregat-vogel, III, 129.
Plotus Anhinga, Anhinga, Slangenhals-vogel,
 III, 176.
Colymbus cristatus, gehoornde Duiker, V, 374.
Larus tridactylus, Meeuw, III, 128.
Sterna Zee-Zwaluw, III, 128.
Phoenicopterus ruber, Flamings, I, 141, III, 226,
 V, 360.
Ardea nigra, bruine Ojevaar, V, 360.
Ardea nycticorax, Nachtraaf, V, 360.
Ardea purpurea, purperen Reiger, V, 360.
Ardea major, gekuifde Reiger, V, 360.
Ardea cinerea, gemeene Reiger, V, 360.
Ardea cocoi, kleine witte Reiger, I, 176.
Ardea herodias, groote Aigrette, I, 176.
Tantalus Ibis . . . *nov. spec.* soort van Ibis, III, 227.
Scolopax totanus, Waterfniip, II, 343.
Fulica atra, Meerkoet, II, 343.
Fulica Porphyrio, Poule Sultane, Purpervogel,
 V, 375.
Otis *nov. spec.* Kwartel met drie vin-
 geren, I, 92.

- Otis* *nov. spec.* Trapgans, II, 204.
Otis Tetrax nov. spec. kleine Trapgans, II, 317.
Otis Rhaad? Trapgans, II, 228.
Struthio Camelus, Struisvogel, II, 222, 325, III, 118.
Numida Meleagris, Pintades, Paerlhoenders, I,
 257, 259, IV, 269.
Tetrao bonasia, Hazelhoen, II, 333, III, 259,
 270, IV, 71.
Tetrao coturnix, Kwartel, I, 90.
Tetrao roode Faifant, I, 160.
Columba Palumbus, foort van Ringduiven, *nov. var.*
 V, 41.
Sturnus capensis? koperkleurige Spreeuw, I, 229.
Turdus merula, Meerel, III, 123.
Turdus merula, *nov. spec.* Meerel met een' oranje-
 kleurigen buik, II, 276.
Emberiza paradisea, *nov. spec.* nieuwe foort van
 Weeuwten, II, 304.
Emberiza serena, klein Dominikaaner Weeuwten,
 IV, 353.
Emberiza longicauda, Weeuwten met roode schou-
 der-vlekken, V, 178.
Fringilla granatina, Grenadin, IV, 270.
Muscicapa *nov. sp.* Vliegenvanger, I, 344.
Caprimulgus, *nov. spec.* Geitenmelker, I, 307.
Spec. non definita, de Uitlagcher, II, 272, IV, 257.
Spec. non defn. Republikeinen, V, 311, 313.

A M P H I B I A.

- Coluber cerasces*, Hoorn-mannetjen, IV, 316.
Coluber Naja, Koper-kapel, Brillang, II, 232,
 III, 203, IV, 316.

Coluber *spec. indef.* Pof-hader (Pof-adder?)
IV, 316.

P I S C E S.

Bleennius capensis, Klipvisch, I, 27.
Echeneis remora, Remora, V, 394.
Sparus pagrus, de Rooman, I, 27.
Labrus Steenbraasfem, I, 28.
Scioena umbra, de Stompneus, I, 28.
Lophius piscatorius, TESTACEUM, de Zee-duivel,
V, 390, 394.
Argonauta Argo, Papieren-Nautulus, III, 127.

V E G E T A B I L I A.

Salicornia, Zoutkruid, V, 58.
Salvia Salie, V, 341.
Cucumis prophetarum? kleine gedoornde Komkom-
mer, IV, 144.
Holcus Sorghum, Kafferkoorn, II, 211.
Protea arborea, Wagenboom, I, 226.
Protea argentea, I, 82.
Cissus vitiginea, Boschtouw, Baviaanstouw, II, 216.
Chenopodium Ganzenvoet, V, 58.
Lilium, *nov. spec.*, IV, 114.
Lilium *nov. spec.*, IV, 371.
Aloë dichotoma, Kokerboom, IV, 127.
Fagus sylvatica, Boekenhout, II, 215.
Euphorbium meloformis? Wolfsmelk met meloenrib-
ben, IV, 75.
Euphorbium *nov. spec.?* groote Wolfsmelk,
IV, 75.
Euphorbium *nov. spec.* Komkommervormige
Wolfsmelk, IV, 80.

- Euphorbium* *nov. spec.*? rupsvormige Wolfsmelk, IV, 337.
- Mimosa nilotica*, I, 138, 274, II, 204, IV, 166.
- Mesembrianthemum*, Middagbloem, V, 58.
- Geranium spinosum*, doornachtige Ojevaarsbek, IV, 3.
- Geranium spinosum*, *alia spec.* andere foort van doornachtige Ojevaarsbek, IV, 336.
- Lichen* geel Mosch, II, 215.
- Nov. spec. indefin.* Stinkhout (*), I, 185, II, 212.
- Spec. indefin.* Geelhout, II, 213.
- Spec. indefin.* Roothout, II, 213.
- Spec. indefin.* Boschjesmans - gras, IV, 139.

(*) Dit Stinkhout kan de *Anagyris foetida* niet zijn, dat een kleine struik is, die in *Languedoc* wast, noch ook het Stinkhout van *Cayenne* door BARRERE *hoedera arbor foetida nucis jugtlandis folio, fructu maximo* genaamd; dit is (volgens FORSTER) een kleine boom, die voornamelijk tot hoepels dient en zal dus eene onbeschreven foort zijn.

B L A D W I J Z E R

DER VOORNAAMSTE ZAAKEN.

A.

Aap eet des Schrijvers verzameling van infekten op, hij gaat mede op reis, Deel I, bladz. 4, 121, zijne kuuren, 123, aanmerkingen over dat dier, III, 16, hij steelt eieren, 327, aart van dit dier, 328.

Aap van eene bijzondere soort gedood, V, 214.

Aapen, I, 306.

Aapen (gestaerte) gescho-ten, II, 279, beschreven, 280.

Aardappel in Afrika groei-jende, II, 75.

Aard-varken eene soort van Mieren-eeter, III, 185, V, 308.

Aard-wolf, IV, 260.

Agaaten met figuren ge-vonden, IV, 146.

Agter-bruintjes hoogte, I, 274.

Aguimp eene nieuwe soort van inkhoorn, V, 196.

Albatrosfen, III, 129.

Aloë dichotoma, IV, 127.

Amandelboomen, II, 215.

Agrette (groot) I, 176.

Ambagtslieden bij de Hot-tentotten onbekend, II, 64.

Amethyst (valsche) IV, 146.

Aningas, twee gescho-ten, III, 176. beschrij-ving van dien vogel, 178.

Auteniqua-land, I, 342, vrugtbaarheid van het-zelve, 145, 146.

Anijs-wortel, II, 75.

Arend van eene nieuwe soort, I, 332. andere nieuwe soort, door den Schrijver *le Griffard* ge-noemd, beschreven, IV, 272.

Arenden, hoe zij op das-sen jaagen, III, 307.

Arendjens met eene kuif, II, 218.

B.

- B.
- Baai-*Fals*, I, 80.
- Baai van *St. Helena* beschreven, V, 376.
- Baard nuttigheid van denzelfven te laatengroeijen, II, 13.
- Baardmannetjens, IV, 257.
- Baardvogeltjen van eene onbekende soort, I, 308, Baardvogeltjens, 257.
- Baden (warme) beschrijving derzelve, I, 110, III, 32.
- Bakkelei-ossen; beschrijving van dezelve, IV, 98.
- Bak-oven*; legering aan die plaats, III, 225.
- Barbican van Barbarije, IV, 353.
- Bastaard-Hottentotten, I, 279; hunne oorsprong, II, 119, karakter, 120 en volg. hunne talrijkheid, 125. vier derzelve in de legerplaats verborgen gevonden, 181.
- BASTER (Klaas en Piet) in de wildernis ontmoet, III, 298, zij helpen den reiziger uit verlegenheid, 300. hunne zuster, 319. historie van dat gezin, 320.
- Baviaan, ziet Aap.
- Baviaanen op den Tafelberg gevonden worden, I, 73.
- Baviaansberg*, III, 154.
- Baviaanstouw, of Boscstouw, wilde wijngaard genaamd, II, 216.
- BECKER een volkplanter; zijne gastvrijheid, III, 52.
- Begravenissen der Kaffers, II, 264. bij de Hottentotten, II, 80.
- Berg-eend wijst den Schrijver water, III, 206, Berg-eenden, IV, 79.
- Berg-rivier* (kleine) II, 349. III, 172. zij valt in de baai van *St. Helena*, V, 376.
- BERNFRY, een weglooper, ontmoet, IV, 154. moeilijkheden die hij den reiziger veroorzaakt, 157. schiet een Kameelpardel, 271.
- Besnijdenis is bij de Kaffers in gebruik, II, 259.
- Bezitneeming van grond hoe die aan de Kaap geschied, III, 37.

- Bier**, welk bier aan de Kaap gedronken wordt, I, 78.
- Binden** een algemeen geneesmiddel bij de Hottentotten, I, 300.
- Blaauwe bok** gefchoten, I, 114. beschrijving van dat dier, 115.
- Blindheid** vrij algemeen in het land der *Kabobikas* en waarom, V, 58. overeenkomst van dat land daar omtrent met *Egypte*, 59.
- Bloemen**; zeer fraaie door den Reiziger gevonden, IV, 84. door konst gemaakte te Parys, 86.
- Bly-rivier*, II, 287.
- Boekenhout**, II, 214.
- Boeren** van de Kaap. *Zie* Volkplanters.
- BOERS** vertrekt naar Holland, III, 97.
- Boog**. *Zie* Schieten.
- Boogen** der Hottentotten, II, 61.
- Bokken-veld*, II, 344, III, 69.
- Bontebokken**, I, 109.
- Bot-rivier*, I, 107.
- Boter** door het rijden gemaakt, I, 247.
- Boter-rivier*, I, 107.
- Bougineezen* aan de Kaap, I, 88.
- Boschbok** gevangen, I, 191.
- Boschmannen**, welke voort van volk zij zijn, II, 304, 306; enige derzelve op de vlucht gedreven, 300. gevegt met eenen, die gedood wordt, 322. zij steelen de ossen van den reiziger, V, 216, die hun weder onnoomen worden, 234, zij tasten hem aan, 241. zij steelen des Schrijvers ossen, V, 363, twee derzelve gedood *ald.*
- Boschmans-gras**, IV, 139.
- Boschmans-rivier*, I, 248.
- Boschtouw**, II, 216.
- Brakke-rivier* (kleine) I, 141.
- (grootte) *ald.*
- Brand**, die in de legerplaats van den Schrijver uit den grond slaat en hem in gevaar brengt, V, 287.
- Brand-kraal*, IV, 132.
- Brede rivier*, I, 119, II, 349.
- Breuk** van een arm, hoe door
de

- de Wilden verbonden, V, 239.
- Brillfang. Ziet Koper-kapel.
- Bron (mineraale) IV, 250.
- Buffel door Leeuwen verscheurd, I, 309. ontmoetingen met dat dier, I, 166, 195, enige geschoten, 169, 180; Beschrijving van dat dier, 181, enige geschoten, 216. kudde van die dieren ontmoet, IV, 272, twee geschoten, 320.
- Buffeljagt-rivier*, I, 127.
- Buffel-rivier*, II, 338.
- Bijen-eeter met een gevorkten staert, IV, 223. roozenkleurde, V, 46.
- Bijenverraader, I, 330, is verkeerd onder de koekkoeken geplaatst, 331.
- C.
- Cachelot die uit het water opspringt, I, 43. grootte van dat dier, I, 42, doet een schip bewegen, 43. een op strand gevonden, III, 228. die veel traan oplevert, 230. veele in de *Saldanha* en *St. Helena*-baai gezien, V, 377.
- CAILLE (DE LA) berispt, I, 16.
- Calao; nieuwe soort, II, 276.
- Camis*; komst van den reiziger aan dat gebergte, IV, 39. koude op hetzelfde geleden, 40, 47.
- Chenopodium* of Ganzenvoet wordt in Zuid-Afrika gevonden, V, 58.
- Comedie op de Kaap door officieren gespeeld, III, *Inleid.* X.
- Condor; zijn bestaan is twijfelachtig, V, 299.
- Constantia*, I, 76. klein *Constantia*, 77. des Schrijvers onthaal aldaar, III, 50.
- Constapel* eene wooning, II, 342.
- Corbivau, Gier door den Schrijver aldus genoemd, III, 309.
- Couroucoucou, I, 229.

D.

Dagha, eene plant die de Hottentotten rooken, is de hennip, II, 63.
 Dans van de Hottentotten, II, 90.
 Dasfen, III, 212.
Dasfenberg, III, 154.
Dasfen eiland in de *Sal-danha* baai, I, 44; menigte van vogelen daarop, 46.
 Didric eene foort van Koekkoek, I, 308.
Diepe rivier, I, 119, 227.
 Dieren met gespleten hoeven en hoornen zijn doorgaans vreesachtig, I, 182.
Draai rivier, IV, 271.
Drakenstein geeft goeden wijn, I, 77, 83, III, 69.
 Dranken aan de Kaap gebruikt wordende, I, 78.
Drooge rivier, I, 159.
 Duiker (gehoorde) of springende Pinguin, V, 374.
Duivelsberg is een gedeelte van den *Tafelberg*, I, 75.

Duivenhoeks rivier, I, 129.
Dwars rivier, III, 221.
 Dije wat bij de vogelen is, I, *Voorr.* XXIV.

E.

Elant geschoten, II, 295.
 Eland-gazelle of Kanna geschoten, IV, 80.
Euphorbium (grootte) IV, 75. de Schrijver proeft het vergiftigd sap, IV, 76, 88. hoe men 'er pijlen mede vergiftigt, 76, hoe water, om wild te vangen, 77. aanmerkingen over dat vergift, 90.
Euphorbium met meloenribben, IV, 337.
Euphorbium (rupsvormige) IV, 337.
Euphorbium (komkommervormige) beschreven, en afgebeeld, IV, 83.
 Exter door eene slang gedood, zonder dat de vogel gebeten schein, III, 74. aanmerkingen over dat geval, 76, en *verv.*
 Ezel (gestreepte). Zie Zebra.

Ezel

Ezel (witte) beschrijving van dat dier, IV, 348, jagt op denzelfden V, 199.

F.

Feest door den Schrijver aan zijne Hottentotten gegeven, I, 215.

Fluit van de *kleine Nama-kas*, waarmede men de echo nabootst, IV, 96.

Fransche Hoek levert vrugten en wijn enz., I, 83. III, 33.

Fransche vlugtelingen hebben zig aan de Kaap nedergezet, I, 84.

Fregatvogelen, III, 129.

Fret, eene soort van fret gevangen, V, 197.

G.

Gaai (Straasburgsche) V, 46.

Galgebosch, I, 246.

Gamka rivier, II, 337.

Gamma-rivier. Zie Leeuwen rivier.

Gamtoos-rivier, I, 227.

Ganzen-voet. Zie *Chenopodium*.

Gastmaal; walglijk gastmaal bij van der Westhuizen, IV, 30.

Gaurits rivier, I, 138.

Gazellen; groote jagt op die dieren, IV, 340.

Geelhout, II, 212.

Geiten van Afrika, II, 72.

Geitenmelker geschoten, I, 307.

Gekken (witte) III, 128.

Geneeskunde der *Gonakas*, II, 78.

Geranium met groote bloemen beschreven, IV, 3.

Geranium met zeer lange doornen, IV, 336.

Gerboa (groote) gevangen, IV, 277.

Gevegt van het schip, waarop de Schrijver was met een Engelschen Kaper, I, 18.

Gevoel; proeven op het gevoel der Infekten, III, *Inleid.* XXX.

Gevoeligheid verschilt in graad bij de vogelen, IV, 71. en bij de viervoetige dieren, 72.

Gezigt is bij de wilde dieren scherp; III, 247. bij den
wilt

- wllden mensch insge-
lijks, *ald.*
- Geisfikas** of *Gheisfikas*; be-
richt van die natie, V,
251, hunne taal, kle-
ding, opschik, 252. aart
der vrouwen, 253, de
halve castratie is bij hen
in gebruik, 253, *en* II,
98. de omstandigheden,
die KOLBE verhaalt,
hebben 'er egter geene
plaats bij, 255. redenen
welke dat volk van die
gewoonte geeft, 256.
- Gier** geschoten, II, 6. de
gier is walgljik van smaak,
III, 119.
- Gier**, verkeerdlijk witte
kraai genaamd, III, 308.
- Gier** van Egypte, IV,
114.
- Gier** (de Oricou) gescho-
schoten, V, 297. be-
schrijving van denzel-
ven, 298, 300.
- Gierst**, Kaffers koren ge-
noemd, II, 211.
- Giraffe**. Zie Kameelpardel.
- Gnoe** geschoten, II, 209.
beschrijving van dat dier,
210. is niet smaaklijk,
I, 274.
- Godsdienst** der Hottentot-
ten, II, 97. der Kaffers,
II, 259.
- Goera**, beschrijving van
dat speeltuig, II, 91.
- Gonaquas** Hottentotten koo-
men den Schrijver be-
zoeken, I, 334, Be-
schrijving van dat volk,
II, 1. hunne kledij, 2,
kleine bevolking van hun
land, 11, bezoek van
den Schrijver aan hun,
12. *en verv.* ontmoetin-
gen aldaar, 19. *en verv.*
beschrijving van hunne
Kraal, 34. kledij en op-
schik der vrouwen, 36.
hoe zij zig besmeeren,
39. hoe zij met haare
kinderen omgaan, 41.
en die opvoeden, 42.
hoe zij kraamen, 43.
dooden niet een van
tweelingen, 44. pleg-
tigheden bij het trot-
wen, 48, 52. gelijkheid
van stand en rijkdom or-
der hen, 51, huwelijks-
trouw, 54. kleding de
mannen, 55, 57. hunne
jagt, 58. wapenen, 58

- vergiftigde pijlen, 60, boogen, en saggaaïen, 61, gebrek aan landbouw, 62, rooken en drinken gaerne, 63. rooken hen- nip, 63. hebben geene ambagtslieden, 64. hun huisraad, 64, hun vee, 65, 68, 71, 72. wortelen die zij eten, 73. hunne tijdrekening, 77. geneeswijzen en ziekten, 78. begravenissen, 80. droevige uitwerkingen van de kinderpokkens onder hen, 83. en van hongersnood, 85. oor- zaaken van hunne ver- huizingen, 86, hunne regeering, 87. hunne dansen, 90. speeltui- gen, 91. dagelijksche bezigheden, 96. Gods- dienst, 97. de halve ont- manning is bij hen niet in gebruik, 98, noch de besnijdenis *ald.* de vrouwen hebben geen voorschoot, 99. hunne in- getogenheid, 100. hunne gelaatstrekken, 103. hair, 104, gestalte, 105, die van de vrouwen, *ald.* hun karakter, *ald.* koop- handel, 107, hoe men met hun moet omgaan, 111, zijn niet zoo vuil als men geloofd, 116. hunne menschlievend- heid, 118. hunne taal, 128, *en verv.*
- Goucom-rivier*, I, 170.
- Gous-rivier*, I, 138.
- Graf- tombe op het Das- sen-eiland, I, 48.
- Gras (boschjesmans) IV, 139.
- Griffard*, nieuwe soort van Arend, IV, 272.
- Grenadin*, of Braziliaan- sche Vink, IV, 270.
- Groene-rivier*, IV, 19, 39, 59, V, 358.
- Groene Valei, III, 150.
- Groote rivier*; aankomst aan dezelve, IV, 141.
- Grootvaders-bosch*, I, 127.
- Gunjemans*; daar is geene natie van dien naam zoo als KOLBE zegt, II, 88.

H.

- HAABAS Gonakasch Op- perhoofd, I, 335. *en verv.* hoe hij daartoe verkoren was; II, 4.

Haan

- Haan, gebruik van dat dier op reis, I, 120. aanmerking over het verschil van aart tusſchen den tammen en wilderſ haan, V, 210.
- Haas, roode gat haas beſchreven, IV, 106. Haas, welks vagt naar die van het wild konijn geleek, IV, 165.
- HANEKAM; karakter van dien volkplanter, III, 193.
- Hazelhoenderen geſchoten, II, 333, III, 259, IV, 71.
- Heeren-logement; beſchrijving van die plaats, III, 210.
- Held Woltemade; het ſchip van dien naam wordt door de Engelfchen genomen, I, 51.
- Hertebeesten, I, 109, 180, 256, II, 9.
- Hiel, wat bij de vogelen is, I, *Voorr.* XXIV.
- Hippopotamus. Zie Rivierpaerden.
- Hippopotamus-eiland in de Oranje rivier, V, 294.
- Hoedjes-baai, I, 37.
- Hond, die verloren goed bewaart, I, 128. de hond, verhit in het water ſpringende in Afrika, ſterft oogenbliklijk, II, 236, III, 85.
- Honden (wilde) I, 191.
- Honger, proeven om te onderzoeken hoe lang verſchillende dieren honger kunnen lijden, eer zij 'er van ſterven, III, *Inleid.* XXVI.
- Hongersnood waarin de Schrijver en enige van zijn volk geraakt, V, 367.
- Honigwijzer, I, 330. is verkeerd onder de koekkoeken geplaatst, 331.
- Horen-mannetjen; deeze ſlang dient den Wilden om hunne pijlen te vergiftigen, IV, 316, beſchrijving van haare hoornen, *ald.* zij is zeer gevaarlijk, 317.
- Hoornvee bij de Kaffers heeft de hoornen tot allerlei gedaanten gevormd, II, 166. hoe die bewerking geſchiedt, 167. hoe de koeijen bij

- de Kaffers gemolken worden, 173.
- Hoos. Zie Wind-hoos.
- Hottentotsch* *Holland* levert vrugten en wijn enz. op, I, 83, 85. wordt door den Schrijver bezogt, III, 31, 69.
- Hottentotten worden op de Kaap tot een regiment geformeerd, III, *Inleid.* XVIII, hun belagchelijk exerceeren, XIX. twee dier natie door den Reiziger gevangen gehouden, V, 303.
- Hottentotten (wilde) welke die zijn, en aanmerkingen over dat volk, I, 239, *en verv.* hun kapitein, 242. onderscheid tusschen de wilde Hottentotten en die van de volkplantingen, 243.
- Hottentotten (Chineesche) welke menschen men daar door verstaat, II, 306. Ziet *Houzouanas*.
- Hottentotten. Zie *Gonaquas*.
- Hout schaarsch aan de Kaap en waarom, I, 144.
- Hout-baai*; I, 80.
- Houtenikas-land*, I, 142.
- Houzouanas*; de Schrijver komt bij dat volk, V, 83, hoe hij ontvangen wordt, 84. bericht dat hij van hetzelfde ontvangt, 87, hunne gestalte, karakter, 93, zij loopen naakt, 94, hunne hutten, 95, levenswijs 96, wapenen, 99, worden Chineesche Hottentotten genoemd, 101. worden door den Schrijver voor de flam van alle de natieën van Zuid-Afrika aangezien, 103. de vrouwen hebben een groot agterste, 106. hebben fraaie armen, handen en voeten, 108, haar opschik, 109, hoe zij elkanderen van verre seken geeven, 113. aanmerkingen over dat volk, 158. *en verv.*
- Huisraad van de Hottentotten, II, 64.
- Huwelijken der Kaffers, II, 263. hoe zij bij de *Namakas* gesloten worden, IV, 305.
- Hyenas; jagt op deeze dieren,

ren, I, 232. zij ontrus-
ten de legerplaats, I,
264, 327. Hyena, III,
135. een geschoten, IV,
259. daar zijn drie foort
ten van Hyenas, de ge-
vlekte-wolf, de strand-
wolf en de gestreepte
wolf, V, 6.

I.

Jager wat in Afrika in ee-
nen goeden Jager ver-
eischt wordt, III, 245.

Jagt; groote gazellen-jagt
bij de kleine *Namakas*
gehouden, V, 315. zon-
derlinge vogelenjagt, III,
42.

Jagt - vogeltjen, I, 229,
II, 218.

Jakhals geschoten, IV,
261. is de verspieder van
den Leeuw, I, 319.
enige van die dieren ont-
rusten de legerplaats, I,
327.

Jakhals-Hottentotten wel-
ke die zijn, I, 243.

Ibis; vogel van dat ge-
slacht geschoten, III,
227.

Inkhoorn, nieuwe foort,
beschreven, V, 196.

Insekten zijn zeer gevoel-
loos, III, *Inleid.* XXXI.
hoe des Schrijvers In-
sekten op reis bewaard
zijn gebleven, I, 97.
III, 6.

Joem-Joem; beschrijving
van dat speeltuig, II, 93.

Jubers-rivier, II, 315.

Ixia, prachtige, IV, 75.

K.

Kadp-stad beschreven, I, 25.
inwooners, 26, vischen,
27, wild, 28, vrugten,
groenten, 29, wind die
'er heerscht, 29, ziek-
ten, 32, regen-tijd, 34.
achting van de inwoo-
neren voor de Engel-
schen en vooringenoo-
menheid tegens de Fran-
schen, 35.

Kabobikas; verwondering
van dat volk bij de aan-
komst van den reiziger,
V, 3. zij snijden zig ge-
ledingen van de vingere-
ren af in ziekten, V, 7.
hunne taal, 9, hun op-
schik,

schik, 11. hunne gedaante, 19. hunne kleedij, 21. zeden, 22. de Schrijver leert de vrouwen met de naald omgaan, 24. edelmoedigheid van dat volk, 26, hunne wapenen, 27, jagten, 28, regeering, 30, verstandsvermogens, 31, Godsdienst, 33.

Kaffers, voorzorgen tegens hunnen aanval, I, 249, aanmerkingen over dit volk, 269. wreedheden van de volkplanters tegens hen, 282. eerste ontmoeting met dat volk, II, 149, behendigheid van dezelve, 151. omgang met dezelve, 154, *en verv.* vervolgingen die zij van de volkplanters te lijden hebben, 161, hoe zij het ijzer smeeden, 169, de Schrijver leert hen een blaasbalg maaken, 170, hoe zij hun vee melken, 173, afbeelding van twee van dat volk, 194, waar het zig onthoudt, 196, hunne

gestalte, 250, gelaat, 251, opschik, 251, van de vrouwen, 253, bezigheden van dezelve, 254, hutten, 255, landbouw, 257, hun vee, 258, nijverheid, 259, de besnijdenis is onder hen in gebruik; 259, hun godsdienst, 259, regeering, 260, 263, wapenen, 261, veelwijverij en huwelijken, 263, muziek, 263, erfopvolging, 264, begravenissen, 264, zij zijn niet jaloers, 264.

Kainf. Zie Klip springer.

Kameeldoorn is het voornaamst voedzel van den Kameelpardel, IV, 114.

Kameelpardel, afgebeeld en beschreven, II, 353. hun voedzel, 359, aart, 360, enige gejaagd, IV, 200, 203, 204, een geschoten, 205, hoe de Schrijver deszelfs huid bereidt, 208, *en verv.* 227, *en verv.* voedzel van dat dier, dat herkaauwt, 214. beschrij-

- beschrijving van hetzelfde, 215, en verv. de Schrijver ziet van die dieren op zijnen terugtocht, V, 183; tot welke strooklands dezelve zig in Afrika bepaalen, 183. jagt op dezelve, een wijfjen gedood, 185.
- Kamero* een wortel die de *Gonakas* eeten, II, 73.
- Kaminoukas* door eenen Leeuw verflonden, IV, 175. twee mannen dier natie door eenen Leeuw gedood. V, 235, hoe dat volk middel vindt om alle van een zelfde glas brandewijn genot te hebben, V, 310.
- Kana, Kanna* of Elant, II, 295. Ziet Elant.
- Karooop*, een doornachtige heester, IV, 149.
- Kat; nieuwe soort van wilde kat, IV, 223.
- Kausfi-rivier*, IV, 74, V, 335.
- Kaymans-gat* een stroom, I, 162, 168.
- Keel-ziekte gemeen aan de Kaap, I, 32.
- Kees-fontein*, II, 232.
- Keurebooms rivier*, I, 179, 226.
- Kinderpokjens aan deKaap, I, 33. eene vreeslijke ziekte voor de *Gonaquas*, II, 83.
- Klaas, een Hottentot; zijne getrouwheid in gevaar, I, 199, krijgt eene vrouw, 246.
- Klaauwert (*Griffard*) nieuwe soort van Arend, IV, 272.
- Klaauw-ziekte; beschrijving van die ziekte der koeijen, II, 70.
- Klipdasfen. Ziet Dasfen.
- Klipkousfen worden aan de Kaap gegeten, I, 28.
- Klip-rivier*, I, 119.
- Klip-springer; III, 134. beschrijving van die Gazele, 303, hoe zij gejaagd wordt, 305. voorbeeld van haare vlugheid, 306.
- Klipvisch aan de Kaap gemeen, I, 28.
- KLOETE, eigenaar van *Constantia*; hoe hij aldaar leeft, III, 51.
- Koedoes geschoten, I, 261, 263, 297.

- Koekkoek bijënverrader, I, 330.
- Koekkoek de *Schreeuwert* genoemd, I, 308 II, 7.
- Koekkoek (goudkleurde) de *Didric* genaamd, I, 308, II, 7.
- Koekkoek van eene onbeschreven soort, IV, 208, 316.
- Koeijen van Afrika, II, 68. haare ziekten, *ald. en verv.*
- Koignas-rivier*, III, 221.
- Koks-kraal*, I, 302.
- KOLBE weêrlegd, I, 95.
- Komkommers (kleine ge-doornde) IV, 144.
- Konijnen menigvuldig op het *Schaapen-eiland* in de *Saldanha-baai*, I, 39.
- Koopmans*, daar is geene natie van dien naam, II, 88.
- Koper-bergen*, IV, 226.
- Kokerboom, IV, 127.
- Koper-kapel, eene slang, gefchoten, II, 232, twee deezer dieren in een huis gedood, III, 203. deeze slang dient om pijlen te vergiftigen, IV, 316.
- Korakas* stellen de halve ontmanning te werk, II, 98, dit volk door den reiziger bezogt, IV, 321, opschudding onder dat volk wie Opperhoofd zal zijn, 325, men verkiest den Schrijver, die de kroon weigert, 329, hij benoemt eenen tot Opperhoofd, 330. kroont hem met eene granadiers-muts, 331; beschrijving van dat volk, 334. hunne kledij, *ald.* opschik, 336.
- Kouga-rivier*, I, 256.
- Kraai (witte), een Gier door de Hollanders van de Kaap dus genaamd, III, 308.
- Kraal die verwoest was, II, 270.
- Krabben uit de slijk van eene bron gehaald, II, 333.
- Krake-de-Kau*, I, 168.
- Krakeel-klip*, III, 256.
- Krekenap*; legering aan die plaats, III, 225.
- Kriga-rivier*, II, 331.
- Kromme rivier*, I, 226.
- Kros hoe die gemaakt worden, II, 56.

Kruid-

Kruidkunde; Afrika een rijk land voor eenen Kruidkundige, V, 273. hoe hij zou moeten doen om gewasfen waar teneemen, 276.

Kruis-rivier, III, 199, 204. gevaar, waarin de Schrijver op den oever dier rivier geraakt, 200.

Kuil, waarin de Schrijver stort, I, 150.

Kwartels of deeze vogelen de zee overtrekken, I, 90.

Kwartel met drie vingeren, I, 92.

Kweek-valei de wooning van A. ROBENHEIMER, II, 335.

Kwikwi, visch die in den grond kruipt, I, 118.

L.

La Borde rivier, V, 334.

Lagoa-baai, I, 179. beschrijving van dezelve, 183.

Lam-ziekte; beschrijving van die ziekte der koeijen, II, 69.

Landbouw bij de Hotten-

totten onbekend, II, 62.

Lange kloof, I, 226.

Lange valei, III, 204.

Leeuw door eene vrouw bevogten, die hij verscheurt, I, 290. Leeu-

wen ontrusten de legerplaats, I, 264, 316.

zij doen de osfen van den Schrijver op ho!

gaan, II, 289. de Leeuw is tembaar, IV, 54.

Leeuwen naderen de legerplaats, IV, 131.

Leeuwen Jagt beschreven, V, 169 en verv.

de Leeuw is slegt voedsel, 175. aanmerkin-

gen over die Jagt, 177. een Leeuw verscheurt

twee Kaminoukas, V, 235.

Leeuwenberg is een gedeelte van den *Tafel-*

berg, I, 75.

Leeuwenkop; hoe die berg beklommen kan worden,

I, 75. waartoe hij dient, 76.

Leeuwenkop (valsche) door den Schrijver beklom-

men, III, 120. verkenning van denzelven, 121.

- Leeuwen-rivier*, II, 337. IV, 197, 226, 250. V, 199.
- Legerplaats in het land der *Houtenikas* beschreven, I, 148. wordt overstroomd, 156. legerplaats aan *Pampoënkraal*, 160.
- Lelie, prachtige bloem van dat geslacht, IV, 371.
- Lelieën (fraaie) gevonden, IV, 114.
- Levenswijs van den Schrijver op reis, I, 132.
- Lippen; verlenging derzelve bij sommige *Hottentotsche* vrouwen een werk van mode, II, 312.
- Loeris-rivier*, I, 245.
- Lootsmannietjens, V, 391.
- Luipaard, I, 67.
- Lijsters op den *Tafelberg*, III, 123.
- M.
- Magellaansche Ganzen, I, 47. V, 374.
- Mandjens, waarin de Wilden de melk draagen, I, 335.
- Matjes fontein*, II, 341. IV, 73.
- Meerel met een oranje-kleurigen buik, II, 276.
- Meerlen op den *Tafelberg*, III, 123.
- Meerkatjen groen met een witten buik, den Schrijver door eene *Namakasche* vrouw geschonken, IV, 318.
- Meerkoeten, II, 343.
- Meeuwen geschoten, III, 128. Meeuwen dienen den reiziger op zee voor boden, V, 390.
- Meiren (zoute) IV, 253. V, 68.
- Melk door het rijden tot boter gekarnd, I, 247.
- Mezembryanthemum*, of Middagbloem wordt in Zuid-Afrika gevonden, V, 58.
- Middagbloem. Ziet *Mezembryanthemum*.
- Middelburg*; de romp van dat schip onder water doorzocht, III, 159.
- Mieren (witte) hunne nesten beschreven, III, 183. die den Schrijver tot een oven dienen, 184.
- Mie-

Mieren-eeter, Aard-varken genoemd, III, 105. V, 308.

Mimosa Nilotica, I, 274. verkeerde beschrijving van PATERSON en SPARMAN van dien boom, IV, 166, 167.

Mineraalen door den Schrijver gevonden, IV, 256.

Mos, dat geel is en de boomen geheel bedekt, II, 215.

Mosfel-baai, I, 138.

Mostert-hoek, II, 347.

Muggen in menigte, I, 325.

Muil-ezels; de Kwagga is geen muil-ezel, IV, 349. zij zijn zoo gemeen niet in het wild als men denkt, 350.

Muis door een slang door het gezigt gedood, III, 75.

Muis-honden, III, 229. een, die eene foort van fret was, gevangen, V, 197.

Muzijk van de *Kaffers*, II, 263.

N.

Nacht-raaf, V, 360.

Namakas (grootte) beschrij-

ving van dat volk, IV, 292. hunne kleding, 295. versierzelen, 296. zij hebben geen denkbeeld van godsdienst, 298. zonderlinge gewoonte, *ald.* hunne wapenen, 299. vermaaken, 300. speeltuigen, 301. spelen, *ald.* huwelijken, 305. de mannen van die natie zijn traag en koud, IV, 261. de vrouwen dartel en vrolijk, 262. hoe de Schrijver osfen van hun koopt, 266.

Namakas (kleine) de Reiziger koopt in hun land, IV, 90. hunne taal, 92. kleding, 93. muziek, 95. vee, 97. horden, 102, 114. een toverheks onder hen, 115. grenzen van het land, 119. bevolking, *ald.* het volk, 119. zij oefenen de besnijdenis niet, 120. de vrouwen, 121. opschik, 122. luchtstreek, 124.

Namero, de Reiziger trekt dat gebergte in, IV, 60.

Naretje; beschrijving van dien Oranjen appel, III, 186. N -

- NARINA**; beschrijving van dat Gonakas meisjes, I, 337.
- Natron**; de Schrijver meent natron te vinden, V, 57.
- Natuurlijke Historie** wordt beter in wilde landen waargenoomen, I, *Voorr. van den Vert.* XI.
- Neger-slaaven** hoe aan de Kaap behandeld worden, I, 86, *en verv.*
- Nest** van veele vogeltjens, republikeinen genoemd, IV, 137.
- Noemetjes**; eene soort van Gazellen, II, 217.
- Nood-munt** aan de Kaap gedurende den oorlog gemaakt, III, *Inleid.* XIII.
- Noordkapers** menigvuldig in de Saldanha-baai, I, 38.
- Noordsche Kul.** *Ziet* kommervormige *Euphorbium.*
- Nymphen** worden de meisjes in de heete landen van Afrika besneden, I, *Voorr. van den Vert.* XVIII.
- Nyfsena-rivier**, I, 171.
- O.**
- Ocelot, I, 68.
- Ojevaar, de bruine, V, 360.
- Ojevaarsbek (doornachtige) beschreven, IV, 3, 60.
- Olyphanten Jagt ondernoomen, I, 194 *en verv.* gevaar, waarin de Schrijver door een dier dieren geraakt, 198. lekker vleesch van dat dier, 203. hoe zij graazen, 207. enige geschoten, 208. een wijfjen met maar eene mam, 209. troepen van deeze dieren, 233. op welke gejaagd wordt, 234. roode Olyphanten, *ald.* dwaaling dat deeze eene andere soort zouden zijn wederlegd, 236. aanmerkingen over de Olyphanten Jagt, 237. enige geschoten, III, 311. Poeskop-olyphanten, 312. die van Ceylon hebben zelden slag tanden, die van Afrika meest altijd, 313. Olyphanten ontmoet, 256. troepen van
meer

- meer dan honderd van die dieren gezien, V, 40, 295. twee gedood, 359.
- Olyphants-kop*, eene rots, welke die gedaante heeft, III, 268.
- Olyphants-rivier*; de Schrijver trekt die over, III, 218. zwelling dier rivier, 219, 226. gevaar, waarin de Schrijver geraakt door die rivier op eenen boomstam te willen overvaaren; 232 *en verv.*
- Ontmoeting-rivier* of *La Borde rivier*, V, 334.
- Onderdijë bij de vogelen, I. *Voorr.* XXIV.
- Onweders ijslijk in Afrika, I, 312.
- Onyxen gevonden, IV, 146.
- Oog-fontein*, IV, 24.
- Oog-kwaalen door de zoutdeeltjens in het zand veroorzaakt, V, 70. van ijlingen verzeld, 73.
- Optand op een schip gedompt, III, 87. *en verv.*
- Oranje-rivier*, aankomst aan dezelve, IV, 141. gevaar, waarin de Schrijver geraakt, bij het overtrekken van dezelve, V, 226. hij vertrekt van daar op zijnen terugtocht, 282. de Reiziger speurt derzelve loop na, V, 293. waar haar mond is, 304.
- Oricow, gier van eene nieuwe soort. *Zie* Gier.
- Os hoe hij door de Hottentotten tot trekken gewend wordt, II, 66. fraaie Os, die een verwonderlijk instinct had, beschreven, III, 275. Bakkelij-os, die zeer fraai was, beschreven, V, 11. Os die op hol gaat en den Schrijver met een stoot kwetst, 188. de Ossen van den Reiziger worden gestolen, 216. hij vervolgt de dieven, 218. vindt dezelve en tast hen aan, 228. hij ontnemt hun zijn vee, 234. wordt door hen overvallen, 241. zijne ossen door andere weggevoerd, 362. *en ontzet, ald.*
- Oude-Hoek*, I, 107.

- P.
- Paerd (wild) Zie Kwagga.
- Paerden worden aan de Kaap nooit beslaagen, V, 353. hunne hoeven bederven niet, 354.
- Paerl* geeft goeden wijn, I, 77, 83.
- Palmiet-rivier*, I, 105.
- Pampoën-kraal*, aangename legerplaats, I, 160.
- Panther door den Schrijver ontmoet, I, 40. Jagt op dit dier, I, 61. *en vervolg.* Panthers ont-rusten de legerplaats, II, 302. een Panther ont-moet, III, 181, een an-der gefchoten, 213. een gedood, IV, 81.
- Papegaai van eene nieuwe foort gefchoten, I, 305. kleine Papegaaitjens, nieuwe foort, IV, 148.
- Papieren-Nautulusfen ge-vonden, III, 127.
- Paruik op den *Tafelberg*; hoe zig die formeert, III, 109. *en verv.* ver-klaring van dat ver-fchijnsel, 112, 115.
- Pafan-gazelle gefchoten, III, 317.
- Patrijzen, I, 136. Nama-kafche Patrijzen zijn ei-genlijk hazelhoenders, II, 333.
- Pelikaan, III, 129.
- Percnoptere-Gier wordt op den *Tafelberg* gevon-den, I, 73.
- PINAR wil den Schrijver vergezellen, die hem zulks afflaat, III, 145. hij ontmoet hem in de wildernis, IV, 12. hij wordt door de Hotten-totten aangevallen en geplonderd, V, 286.
- Pinguins, I, 47.
- Pinguin (springende) V, 374.
- Pintades gevangen, I, 257, 259.
- Pintades, IV, 269.
- Piquet-bergen*, III, 193. door den Schrijver be-klimmen, 194. befchrij-ving van die ftreek, 197.
- Platte rivier*, II, 294.
- Plettenbergs baai*, I, 180. befchrijving van dezel-ve, 183.

- Poelsnippen geschoten, III, 181.
- Poeskop - olijphanten welke men daardoor verstaat, III, 312.
- Pofhader; deeze slang dient den Wilden om hunne pijlen te vergiftigen, IV, 316.
- Poort - bosch, I, 177.
- Poort (de), eene bergengte, IV, 132.
- Porcelain uit het gezonken schip Middelburg gehaald, III, 159, 161.
- Poule Sultane, V, 375.
- Pronk - bok. Zie Springbok - gazelle.
- Protea argentea*, I, 82.
- Putten welke de Korakas graaven om water te vinden, IV, 335.
- Pijlen der Hottentotten, II, 59.
- Pijpen waarmede de Hottentotten rooken, II, 64.
- R.
- Raaf (witte) eene soort van Gier. Zie Gier van Egijpte.
- Rabouquin; beschrijving van dat speeltuig, II, 94.
- Reebokken, beschrijving van die dieren, I, 108.
- Regeering bij de *Kaffers*, II, 260.
- Regen aan de Kaap, I, 34.
- Reizen nu nuttiger dan eertijds, I, *Voorr. van den Vert. X, van den Schrijv. XXIX, XXX.*
- Remoras, V, 394.
- Republikeinen, nest van die vogeltjens gevonden, IV, 137, 198, 257. hoedanig hunne nesten gebouwd zijn, V, 311. kleur der vogelen, 314.
- Rhinoceros; gevaar dat 'er is in het aantasten van dat dier, IV, 174. enige door den reiziger gejaagd, IV, 322. jagt op twee deezer dieren, IV, 356. een derzelve gedood, 362. aanmerkingen over dat dier, 366.
- Rhinocerosvogel, nieuwe soort, II, 276.
- Robben-eiland*; beschrijving van hetzelfde, I, 89.
- Reigers (kleine witte) I, 176. de purperen, de gekuifde, en de gewoone,

- ne, V, 360. een reiger
 gefchoten, I, 349.
- Reizigers door den Schrij-
 ver in de wildernis ont-
 moet, V, 322. hun
 doel, 323, de Schrijver
 wijst hun eene woning
 aan om zig nedertezet-
 ten, V, 331.
- Ring - hals - kraai. *Ziet*
 Kraai (witte).
- Rivierpaerden - Jagt, I, 320.
 een dier dieren gefcho-
 ten, 322, beschrijving
 van hetzelfde, 323. een
 gedood, II, 165. IV,
 146. afbeelding van dat
 dier *ald.* veele gefcho-
 ten, 164, 170, 192. V,
 293, 294.
- Rog. *Ziet* zee - duivel.
- Rommelpot; beschrijving
 van dat speeltuig, II, 94.
- Roode - zand - kloof, II, 349.
- Roode - zand, II, 346, 347.
 III, 35. 69.
- Roodhout, II, 212.
- Rooman, visch aan de
 Kaap gemeen, I, 27.
- Rotsmeerel op den Tafel-
 berg gefchoten, III, 106.
- Rots - specht, V, 362.
- Rups die pragtig was, II,
 206. daar zijn 'er die
 vergiftig zijn, IV, 313.
 zij worden door de Wil-
 den gebruikt om hunne
 pijlen te vergiftigen, 314.

S.

Sagaai beschrijving van dat
 wapen, II, 61.

Saldanha - baai, I, 37. V,
 377.

Salicornia of Zout - kruid
 wordt in Zuid Afrika
 gevonden, V, 58.

Salie, waardoor de Schrij-
 ver van eene ziekte ge-
 neezen wordt, V, 341.

Schaapen van Afrika, II,
 71. beschrijving van die
 dieren in het land van de
 kleine Namakas, IV, 98.

Schaapen - eiland, I, 38.

Scheen bij de vogelen, I,
Voorr. XXIV.

Scheermes een voorwerp
 van verwondering bij
 de Kabobikas, V, 13.

Schepen (Hollandsche)
 verbrand en in de lucht
 gesprongen, I, 52.

Schieten naar het wit door
 de Hottentotten, I, 313.
fchie-

- fchieten met den boog; wat daarin is waarteneemen, V, 150; de Schrijver laat naar het wit fchieten, 152.
- Schildpadden gevangen, I, 116, 256.
- Schildpad gevonden, IV, 270.
- Schipbreuk van een Engelsch fchip op de Kafersche Kust, I, 272.
- SCHOENMAAKER, wegge-
gelopen matroos, die in de wildernis leeft, IV, 108.
- Seraïl, horde van SCHOEN-
MAAKER, IV, 110.
- Schoot; zonderlinge en
gevalligefchoot, V, 205.
- Schreeuwert, eene foort
van Koekkoek, I, 308.
- Schuit-klip, eene rots,
III, 265.
- Secretaris; befchrijving
van dien vogel, IV, 182.
gevegt van eenen met
eene slang, 184. men
kan hem tam maaken,
187. waar hij gevonden
wordt, 189
- Seinen worden bij de wil-
de volkeren met vuuren
gedaan, V, 113.
- Slaaven aan de Kaap; van
welke natieën die zijn,
I, 86.
- Slagtanden van het rivier-
paërd beter als ivoir, I,
329.
- Slang (geele) gefchoten,
II, 232. gehoornde.
Ziet Horen-mannetjen.
Voorbeelden dat de slan-
gen dieren door het
aanzien kunnen doo-
den, III, 74, 75, 76.
groenachtige op den Ta-
felberg, III, 124. zij
zijn niet fenijnig. *uld.*
twee slangen in een luïis
gedood, III, 203. Slan-
gen, met welke de Wil-
den hunne pijlen vergif-
tigen, IV, 316. worden
door de Wilden gegee-
ten, 317.
- Slangenhals-vogel, Ziet
Anhinga.
- Slangenvreeter. Ziet Secre-
taris.
- Smelt, visch die in den
grond kruipt, I, 118.
- Snaphaanen; hoe de Kaap-
E fche

- sche boeren die op de schoot zetten, III, 67.
- Sneeuw bergen*, I, 264.
- II, 294, 303.
- Specht. *Ziet* Rots-specht.
- Specht met een' groenachtigen buik, III, 134.
- Speeltuigen van de Hertentotten, II, 91.
- Spek van rivier-paerden is smaaklijk, I, 329.
- Spelen der groote *Namakas*, IV, 301.
- Sperwers op den *Tafelberg*, III, 123.
- Spin; proef met eene spin die tien maanden zonder voedzel leeft, III. *Inleid.* XXV.
- Spong-ziekte; beschrijving van die ziekte der koeijen, II, 70.
- Spreeuwen, koperkleurige, I, 229.
- Springbokken; jacht op dezelve, I, 264. groote benede van die dieren ontmoet, II, 287. III, 258.
- Springbokken geschoten, IV, 196. hoe zij van agteren zig wit vertoonen, 342. ontzaghelijke
- groote troep van dezelve, 343. ontzaghelijke troep van die dieren ontmoet, V, 320.
- Springbokken vlei*, V, 320.
- Springhaanen die trekken; zijn niet smaaklijk, II, 284. Springhaan die vijf maanden zonder ingewanden leeft, III, *Inleid.* XXXI. groote zwermen, III, 211.
- Springhaas. *Zie* Gerboa (groote).
- STARING, voorbeeld van kloekmoedigheid van dien kapitein, III, *Inleid.* XXI.
- Steen; zonderlinge gevonden, IV, 146.
- Steenbok-gazellen geschoten, III, 228.
- Steenboks-rivier*, I, 111.
- Steenbraaslem aan de *Kaap* gemeen, I, 28.
- Stekelvarken ontdekt en geschooten, I, 254. wonden van dat dier zijn gevaarlijk, 255, het is eene goede spijs, *id.*
- Stekelvarken wordt door

- een slag op den kop ligt-
lijk gedood, IV, 273.
Stellenbosch geeft goeden
wijn, I, 77, 83. III, 69.
Sterkten aan de Kaap aan-
gelegd, III, *Inleid.* XIV.
Stinkhout, II, 212.
Stompneus, visch aan de
Kaap gemeen, I, 28.
Stompvisch, proeven met
dien visch, III, 80.
Storm, waarin de Middel-
burg vergaat, V, 299.
Struisvogelen, hoe die
broeijen, II, 222, V,
120, 122. zij broeijen te
zaamen, 325, 326. V, 118.
Suiker-vogeltjen met den
purperen hals, I, 229,
III, 123.
SWANEROEL krijgt zijne
vrijheid, III, 26. breekt
twee ribben, IV, 19. en
geneest van zelf, 23.
Swellendam aankomst van
die plaats, I, 119.

T.

- Taal der Hottentotten, II,
128. *en verv.*
Tafelberg; beschrijving van
denzelven, I, 71. door
den Schrijver beklom-
'men, III, 107. beschrij-
ving van denzelven, 128.
Tong-ziekte; beschrij-
ving van die ziekte der
Koeijen, II, 70.
Tor; onbekende tor ge-
vonden, IV, 308.
Toren van Babel, een berg,
I, 110.
Touracos II, 276. een ge-
schoten, I, 149. be-
schrijving van dien vo-
gel, 153. verscheiden-
heid van dien vogel, V,
162.
Touws-rivier, II, 343.
Toverheks bij de Nama-
kas, IV, 115.
Traan uit eenen dooden
Cachelot verzameld, III,
230.
Trapgans van eene onbe-
kende soort, II, 304.
228. (kleine) gedood,
II, 317.
Trek-bok. *Zie* Springbok-
gezelle.
Tweelingen; de *Namakas*
dooden nooit eenen der-
zelve, IV, 289.
Tijdrekening der *Gonakas*,
II, 77.
Tijger verslindt een schaap
E e 2 van

- van een reiziger , IV , 237.
- Tygerbergen* , I , 85.
- Tijgerhoek* , I , 112.
- Tijger-kat of Ocelot , I , 68.
- U.
- Uitlagcher , een onbekende vogel , beschreven , II , 272. eene nieuwe foort van deezen vogel , IV , 257.
- V.
- VAILLANT , zijne geboorte in Suriname , zijne ouden , opvoeding , liefhebberij in de Nat. Hist. I , 1 *en volg.* vertrek naar Holland , 6. naar Frankrijk , 8. naar Holland , 12. Vertrek naar de Kaap , 14. aankomst aldaar , 24. aanvaart zijne eerste binnenlandsche reis , 102. keert terug II , 268. komt weder aan de Kaap , 352. aanvaart zijne tweede reis III , 148. keert terug V , 282. komt weder aan de Kaap , 384. vertrekt naar Europa , 388. komt in Europa terug , 401.
- Valk (kleine gekuifde) V , 375.
- Valsche rivier* , I , 138.
- Van Stades-rivier* , I , 247.
- Varappe , visch die in den grond kruipt , I , 118.
- Vergif , waarmede de Hottentotten hunne pijlen bestrijken , II , 60.
- Verkeerde-valei* , II , 343.
- Venkel-wortel , II , 75.
- Verloren-valei* , V , 373.
- Verrekijker is een voorwerp van verwondering voor de *Namakas* , IV , 283.
- Vetweierijen van de maatschappij , I , 111.
- Vierentswintig Rivieren* , beschrijving van die landstreek , III , 39 , 69. III , 173. de volkeren , welke Kolbe opgeeft aldaar te wonen , zijn 'er niet , 185. beschrijving van die streek , 186. aanmerkingen over dezelve , 188.
- Viervoetige dieren zijn niet alle even gevoelig , IV , 72.
- Vingeren wat bij de vo-

- gelen zijn, I. *Voorr.* Vocifer een vischarend, XXIII. I, 190.
- Vink (Brafiliaanfche) of Voet, wat bij de vogelen Grenadin, IV, 270. is, I, *Voorr.* XXIII.
- Visch in menigte gevangen, I, 175. Vogelen hoe de deelen van hunne pooten genoemd worden, I, *Voorr.* XXIII.
- Visch-arend, met list gefchoten, I, 187. *en volg.* hoe de Schrijver die weet optezetten, I, 9. hoe men die kan fchieten zonder die te beschadigen, 154. Vogelen op eene zonderlinge wijze gedood, III, 42. zij zijn niet alle even gevoelig; bewijzen hiervan, IV, 71. de Vogelen die in het ruim zijn of ziek zijn zijn niet goed om opgezét te worden, 311. aanmerkingen over den moed van sommige vogelen in het verdedigen van hunne wijfjens, V, 211.
- Visch-rivier (kleine) I, 279. II, 275, 281. IV, 347. haar loop, V, 164.
- Vlakte; wat men door dat woord in Afrika verftaa, V, 75.
- Vleërmuis-klip, III, 224.
- Vleërmuizen, in menigte in eene rots gevonden wordende, III, 224.
- Vleërmuizen met vier oor-fchulpen, V, 198.
- Vliegen, die lang verdrinken waren geweest, weder opgewekt, III, *Inleid.* XXXII.
- Vliegenvanger (roskleurige) I, 344.
- Vlooiën in menigte in eene Kraal, II, 270.
- Vogelen, die nog onbekend

- waren, gefchoten, naar Ringduiven zweemende, 41. een die de kenmerken der koekkoeken en fpechten heeft, 42.
- Vogel-vivier*, I, 266, II, 287, 317.
- Volkplanters hun karakter, I, 287. de Volkplanters van de Kaap, hunne omftandigheden, karakter enz. III, 44 *en verv.* hoe hunne wooningen ingerigt zijn, 54. hunne kleeding, *ald.* levenswijs, 57. opvoeding, 65.
- Voorschoot (natuurlijk) der vrouwen, wat daarvoor te houden zij, II, 311.
- Vrouw (Hottentotsche) zonderling gevormd, II, 311. reden van die gewoonte, I, *Voorr. van den Vett.* XVIII. Vrouwen die zeer onverzaagd zijn, I, 290. de Vrouwen op de Kaap neemen de Franfche grillen aan, III, *Inleid.* VIII. de Vrouwen van de *Hou-*
- zouanas* hebben een dik agterfte, V, 106.
- Vutren door de wilde volkeren tot feinen gebruikt, V, 113.
- W.
- Wapenen van de *Kaffers*, II, 262. van de groote *Namakas*, IV, 299.
- Water is aan de uitwaasfemingen van verre te zien, V, 98. gebrek van hetzelfde doet den Schrijver en zijn volk bijna omkoomen, III, 266, 288.
- Watersnippen, II, 343.
- Waterval op den *Tafelberg*, I, 74.
- Waterval rivier*, II, 349.
- Weeuwte gefchoten, II, 304. klein Dominikaaner, IV, 353. met de roode fchoudervlekken verandert haar pluimaadjen, V, 278. deeze vogels leven in maatschappij, 279.
- Wel (zoute) IV, 252. oorzaaken van dat verfchijnzel, 255.

Wet-els-rivier, I, 143. *Kaap* gedronken worden, 78.

Wet-water, II, 342.

Wild, welk men aan de Kaap heeft, I, 28.

Z.

Wilgen, II, 215.

Zebra's ontmoet, IV, 48,

Wind-hoos, die den reiziger in de woestijn overvalt, V, 190.

een wijfjen gevangen,

Wind (Z. O.) die aan de Kaap heerscht, I, 29, deszelfs uitwerkzelen, 30 en verv.

49. dit dier is tembaar,

50, 53. enige gefchoten,

222. graauw-witte of isabelle kleurige

V, 199. *Zie ook Ezel*

(witte).

(witte).

Witte-Drift-rivier, I, 177.

Zebra-fontein, IV, 138.

Zeeduivels in zee gezien,

V, 390. zij zijn omringd van lootsman-

netjens, 391. zij hebben

twee schildwagten

op hunne hoornen, 391.

een Zeeduiwel gevangen,

393. beschrijving van

denzelfen, *ald.* remoras

op zijn lijf zittende,

394.

394.

Wolf; gestreepte Wolf, eene foort van Hyena, V, 6. (gevlakte) de Hyena, IV, 259. Strandwolf, eene foort van Hyena, V, 6.

Zee-kalven, I, 47. beschrijving van, deze

dieren, 49.

dieren, 49.

Wolfs-gift, eene vrugt waar mede men de wilde dieren vergeeft, V, 371.

Zee-Leeuw gedood, I,

47. beschrijving van dit

dier, 49.

Wolfs-melk. *Ziet Euphorbium.*

Zee-ooren worden aan de

Kaap gegeten, I, 28.

Wooningen van de Volkplanters.

Wijn van *Constantia*, *Paerl*, *Stellenbosch*, *Drakenstein*, I, 77. welke wijnen gewoonlijk aan de

- Zee-swaluwen, III, 128.
- Zieken-huis van de beesten der Maatschappij, I, III.
- Ziekte die den Schrijver overvalt, I, 177. besmetlijke onder eene horde woedende, V, 128. doet den Reiziger vertrekken, 130. Ziekte die den Schrijver in de woestijn overvalt, 322, 335. hij wordt door de Wilden genezen, 338.
- Zilver-boom, waar die groeit, I, 82.
- Zoete-melks-valei, I, III.
- Zon; ondergaan van dezelfde op den *Tafelberg* waargenoomen, III, 116.
- Zondags rivier, I, 260. II, 317.
- Zonder-eind-rivier, I, III.
- Zout-kruid. Ziet *Salicornia*.
- Zout-meir, V, 68.
- Zout-water-meir, I, 256.
- Zuure vlakten welke die zijn, III, 316.
- Zwaluwen dienenden Reiziger op zee tot brievenbestellers, V, 390.
- Zwart-bas-Kraal, III, 204.
- Zwarte-doorn-rivier, IV, II, 361.
- Zwarte land, II, 349. III, 69, 154. beschrijving van hetzelfde, 172.
- Zwarte rivier, I, 169. II, 318, 335.
- Zwartkops-rivieren (grootte en kleine) I, 248.
- Zweep; behendigheid der Volkplanters met dezelfde en voorbeeld daarvan, III, 43, 65. Zweepen van het vel van het Rivier-paerd en van den *Rhinoceros*, I, 328.
- Zwijn, monsterachtig wild-zwijn geschoten, V, 162. beschrijving en afbeelding van hetzelfde, 163.

DRUKFEILEN.

I. DEEL.

Onder de Tijtelplaat staat: Land des grooten Namaquois lees: Land van de groote Namakas.

II. DEEL.

Bl. 119	reg. 11	van <i>böv.</i>	eens oude		lees eens de oude.
— 148	— 20	—	bekoomen	—	gegeeven.
— 161	— 1	—	zeemen	—	neemen.

IV. DEEL.

Bl. 2	reg. 16	van <i>böv.</i>	uittrok		lees introk.
— 6	— 9	—	<i>Canus</i>	—	<i>Camis.</i>
— 13	— 15	—	<i>Hanteniquas</i>	—	<i>Hantenikas.</i>
— 49	— 1	van <i>ond.</i>	steigen	—	steigeren.
— 52	— 4	—	kuzyga	—	kwagga.
— 56	— 4	van <i>böv.</i>	Paran	—	Pazan
— --	— -	—	Coudoir	—	Coudou.
— --	— 17	—	ontkennen	—	ontleenen.
— 67	— 16	—	overvallen	—	omvallen.
— 97	— 1	—	noemde	—	roemde.
— 120	— 6	—	befnijders	—	befnijdenis.
— 124	— 9	—	typographifche	—	topographifche.
— 127	— 4	van <i>ond.</i>	<i>aloes dichotome</i>	—	<i>aloë dichotoma.</i>
— 143	— 12	van <i>böv.</i>	fris	—	frifse.
— 145	— 11	—	Coudous	—	Coudous.
— 146	— 19	—	mixen	—	onyxen.
— 157	— 2	van <i>ond.</i>	ongeluk	—	ongelijk.
— 160	— 4	—	volksbenders	—	volks-benden.
— 212	— 9 en 14	van <i>böv.</i>	poppen	—	proppen.
— 308	— 18	—	in	—	ea
— 310	— 4	—	D'OREY	—	D'ORC.
— 316	— 2	van <i>ond.</i>	apen	—	zija.
— 326	— 1	—	fteevelingen	—	fteeveling.
— 350	— 8	—	rusten	—	rafen.
— 361	— 3	van <i>böv.</i>	groevende	—	graavende.

V. DEEL.

Bl. 138	reg. 13	van <i>böv.</i>	munofas		lees mimofas.
— 148	— 5	—	hunnen fmaak	—	hunne fpraak.
— 180	— 6	—	reden	—	zeden.

D E

P L A A T E N

MOETEN ALDUS GEPLAATST WORDEN.

V. D E E L.

	<i>tegens over</i>	
		Bladz.
Pl. XVI. <i>Man van de Natie der Houzou-</i> <i>anas.</i>		92 /
- XVII. <i>Hoofd van eenen Houzouana</i> <i>man.</i>		94 /
- XVIII. <i>Hoofd van eene Houzouana</i> <i>vrouw.</i>		94 /
- XIX. <i>Vrouw van de Natie der Hou-</i> <i>zouanas.</i>		108 /
- XX. <i>Breedsnuitig Varken.</i>		162 /
- XXI. <i>Zwarte Aap.</i>		214 /
- XXII. <i>De Oricou.</i>		300 /
<i>Kaart van het Zuidelijk gedeelte van Afrika.</i>		354 /